

Galveno reformējamo jomu analīze esošajā Latvijas parādu pārstrukturēšanas ietvarā

2020.gada 5.jūnijs

Tieslietu ministrija

Šo Projektu finansē Eiropas Savienība, izmantojot Strukturālo reformu atbalsta programmu, un to īsteno ERAB sadarbībā ar Eiropas Komisiju.

Satura rādītājs

Glosārijs	5
Ierobežojumi	7
Priekšvārds	8
Kopsavilkums	9
Ziņojuma mērķi	9
Ziņojuma tvērums	9
I. Galvenie konstatējumi	13
II. Ieteikumi	18
1 Ievads	26
1.1 Ziņojuma mērķi un pamatinformācija	26
1.2 Ziņojuma struktūra	27
1.3 Metodika	28
2 Tiesiskā regulējuma apraksts	30
2.1 ES tiesību akti	30
2.2 Maksātnespējas likums	30
2.3 Citi nacionālie tiesību akti	31
2.4 Noteikumi	32
3 Uzņēmumu Parādu pārstrukturēšanas posmi	34
3.1 ĀTR	34
3.2 Nodokļu parādu segšana	37
3.3 Formālā pārstrukturēšana	41
3.4 Juridiskās personas maksātnespējas process	43
4 Latvijas uzņēmumu un citu struktūru raksturojums	45
4.1 Uzņēmumu veidi Latvijā	45
4.2 Nodokļu disciplīna un ēnu ekonomikas īpatsvars	47
4.3 Latvijā reģistrēto uzņēmumu pastāvētspēja	49
5 ABS un informācijas pieejamība ieinteresētajām personām	57
5.1 Projekts «Agrīnā brīdināšana Eiropā»	64
5.2 Konsultāciju pakalpojumi, ko sniedz publiskas vai privātas organizācijas	65
6 Preventīvās pārstrukturēšanas pieejamība	67
6.1 Piekļuve preventīvai pārstrukturēšanai	67
7 Formālā pārstrukturēšana	75
7.1 Uzraugošās personas	75
7.2 Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana	84
7.3 Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas sekas	88
8 Pārstrukturēšanas plāni	92
8.1 Pārstrukturēšanas plāna saturs	92
8.2 Pārstrukturēšanas plāna pieņemšana	98
8.3 Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšana	102
8.4 Pārkatēģoriju piespiedu piemērošana	106
8.5 Parādnieka dalībnieki (akcionāri)	118
8.6 Darbinieki un to tiesības	120

8.7	Tiesas vai administratīvās iestādes veiktā vērtēšana.....	122
8.8	Pārstrukturēšanas plānu ietekme.....	128
8.9	Apelācija.....	129
9	Jauna finansējuma, pagaidu finansējuma aizsardzība un citi ar pārstrukturēšanu saistīti darījumi.....	132
9.1	Jauna finansējuma un pagaidu finansējuma aizsardzība.....	132
9.2	Aizsardzība attiecībā uz citiem ar pārstrukturēšanu saistītiem darījumiem	134
10	Valdes locekļu pienākumi.....	136
10.1	Ierosinātā pieeja.....	137
11	Pārstrukturēšanas, maksātnespējas un parādsaistību dzēšanas procedūru efektivitātes palielināšanas pasākumi	140
11.1	Pārstrukturēšanas, maksātnespējas un parādsaistību dzēšanas procedūrās un speciālistu uzraudzībā un atalgošanā praktizējošie speciālisti.....	140
11.2	Uzņēmēju maksātnespējas procesi.....	141
11.3	Tiesu un administratīvās iestādes	142
11.4	Praktizējošo speciālistu uzraudzība un atalgojums	144
11.5	Elektronisko saziņas līdzekļu izmantošana	145
12	Uzraudzības procedūras un datu vākšana.....	147
1.	pielikums. Novērtēšanas kritēriji uzņēmumiem, kas nonākuši finansiālās grūtībās, no banku perspektīvas	150
2.	pielikums. Statistiskais pārskats par uzņēmumu dzīvotspēju Latvijā pēc skaita	153
3.	pielikums. Pētniecības avotos konstatētās problēmas	155
4.	pielikums. Shematiskais pārskats par Formālo pārstrukturēšanu Latvijā	158
5.	pielikums. Intervēto personu saraksti	160
6.	pielikums. Pārskats par juridisko personu veidiem Latvijā.....	162
7.	pielikums. Anketa Latvijas tiesību aktu salīdzināšanai ar jurisdikcijām, kas ievēro starptautisko paraugpraksi parādu pārstrukturēšanā (Spānija, Francija, Čehija un Portugāle)	164
8.	pielikums. Latvijas tiesību aktu salīdzinājums ar Direktīvu 2019/2013	200
9.	pielikums. Galvenās sankcijas un saistības, tostarp automātiska likvidācija saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem.....	219
10.	pielikums. VID nodokļu maksātāju reitinga sistēma.....	223
11.	pielikums. Pamatinformācijas avoti.....	225

TIESLIETU MINISTRIJAS ATRUNA

Šajā dokumentā paustie viedokļi nekādā gadījumā neatspoguļo Tieslietu ministrijas formālo viedokli un šajā dokumentā ietvertos ieteikumus Tieslietu ministrija izskatīs vispārējā likumdošanas procesā, ņemot vērā visu iesaistīto pušu viedokļus un kompetenci.

EK ATRUNA

Šis dokuments tika sagatavots ar ES finansiālo palīdzību, izmantojot Strukturālo Reformu Atbalsta programmu. Šajā dokumentā paustie viedokļi nekādā gadījumā neatspoguļo Eiropas Komisijas oficiālo viedokli.

ERAB ATRUNA

Šis dokuments ir sagatavots, atbrīvojot ERAB no jebkādas atbildības saistībā ar PwC atlasi un tā darba kvalitāti. ERAB neuzņemas nekādu atbildību par zaudējumiem, izmaksām, kaitējumu vai atbildību, kas rodas saistībā ar PwC iesaistīšanu vai uzraudzību, vai saistībā ar tā pakalpojumu izmantošanu vai paļaušanos uz tiem. ERAB nesniedz tiešu vai netiešu apliecinājumu vai garantiju par šajā dokumentā izklāstītās informācijas precizitāti vai pilnīgumu. ERAB nav neatkarīgi pārbaudījuši šajā dokumentā ietverto informāciju un neuzņemas nekādu atbildību par šajā dokumentā ietverto informāciju vai izteiktajiem nepatiesajiem apgalvojumiem vai neiekļauto informāciju.

Glosārijs

Termins	Definīcija
ABR	Agrīnās brīdināšanas rādītāji
ABS	Agrīnās brīdināšanas sistēma
APP	Absolūtas prioritātes princips, kā tas ir definēts Direktīvā 2019/1023, saskaņā ar kuru nepiekrītošās ietekmēto kreditoru grupas prasījumi tiek pilnībā apmierināti ar tādiem pašiem vai līdzvērtīgiem līdzekļiem, ja zemākas prioritātes grupai saskaņā ar Pārstrukturēšanas plānu ir paredzēts saņemt kādu maksājumu vai saglabāt kādu daļību.
AS	Akciju sabiedrība
ĀIP	Ārvalstu investoru padome Latvijā
ĀTAP	Ārpustiesas tiesiskās aizsardzības process Maksātnespējas likuma izpratnē
ĀTR	Ārpus tiesas risinājumi
Direktīva 2013/34	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2013/34 (2013. gada 26. jūnijs) par noteiktu veidu uzņēmumu gada finanšu pārskatiem, konsolidētajiem finanšu pārskatiem un saistītiem ziņojumiem, ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2006/43/EK un atceļ Padomes Direktīvas 78/660/EEK un 83/349/EEK (Dokuments attiecas uz EEZ)
Direktīva 2019/1023	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1023 (2019.gada 20.jūnijs) par preventīvās pārstrukturēšanas regulējumu, par parādsaistību dzēšanu un diskvalifikāciju un par pārstrukturēšanas, maksātnespējas un parādsaistību dzēšanas procedūru efektivitātes palielināšanas pasākumiem un ar ko groza Direktīvu (ES) 2017/1132
EDS	Elektroniskās deklarēšanas sistēma
EK	Eiropas Komisija
ERAB	Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka
ES	Eiropas Savienība
ESAO	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
GDR	Galvenais darbības rādītājs
INA	Ienākumus nenesoši aizdevumi
Latvija	Latvijas Republika
LTRK	Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera
Maksātnespējas likums	Latvijas Maksātnespējas likums, kas ir spēkā kopš 2010. gada 1. novembra un kurā pēdējie grozījumi stājušies spēkā 2019. gada 17. decembrī
Maksātnespējas procesa administrators	Fiziska persona, ko iecēlusi tiesa, kā noteikts Maksātnespējas likuma 9. pantā
MKD	Maksātnespējas kontroles dienests

MVU	Mazie (mikro) un vidējie uzņēmumi
N/A	Nav attiecināms
Noteikumi	Ministru kabineta noteikumi
Formālā pārstrukturēšana	Termiņš, kas ietver vai nu TAP vai ĀTAP, kas nozīmē formālu procesu tiesas uzraudzībā, kurš ļauj uzņēmumam, kas saskaras ar naudas plūsmas problēmām un finansiālām grūtībām, samazināt savus parādus un no jauna vienoties par tiem, lai uzlabotu vai atjaunotu likviditāti, lai tas varētu turpināt savu darbību
Parādu pārstrukturēšana	Kopīgs termiņš, kas ietver ĀTR, TAP un ĀTAP ir formāls vai neformāls process, kas ļauj uzņēmumam, kurš saskaras ar naudas plūsmas problēmām un finansiālām grūtībām, samazināt savus parādus un veikt atkārtotas sarunas par tiem, lai uzlabotu vai atjaunotu likviditāti nolūkā turpināt darbību.
Pārstrukturēšanas plāns	TAP pasākumu plāns, kā noteikts Maksātnespējas likuma 40. pantā
Projekts	Atbalsts parādu pārstrukturēšanai Latvijā
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
PwC	PricewaterhouseCoopers SIA, reģistrācijas numurs:40003142793, adrese: Krišjāņa Valdemāra iela 21-21, Rīga, LV-1010, Latvija
RPP	Relatīvās prioritātes princips, kā tas ir definēts Direktīvas 2019/1023 11.pantā, saskaņā ar kuru nepiekrītošajām ietekmēto kreditoru grupām ir jābūt vismaz tikpat labvēlīgā situācijā kā citas tā paša prioritātes ranga kreditoru grupas un labvēlīgākā situācijā nekā jebkuras zemākas prioritātes kreditoru grupas.
SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
TAP	Tiesiskās aizsardzības process Maksātnespējas likuma izpratnē
Tieslietu ministrija	Latvijas Republikas Tieslietu ministrija
Uzņēmumu reģistrs	Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs
Uzraugošā persona	Fiziska persona, ko iecēlusi tiesa TAP vai ĀTAP uzraudzībai, kā noteikts Maksātnespējas likuma 8. ¹ pantā
VID	Valsts ieņēmumu dienests

Ierobežojumi

Šo ziņojumu ERAB vajadzībām sagatavoja PricewaterhouseCoopers SIA ("PwC") saskaņā ar 2019. gada 30. augusta līguma ("Līgums") noteikumiem.

Šo Projektu un ziņojumu finansēja ES ar Strukturālās reformu atbalsta programmas starpniecību, un to ieviesa ERAB sadarbībā ar EK un finanšu un juridisko ekspertu konsorcijs atbalstu, ko vadīja PwC Latvija.

Šis ziņojums ir sagatavots, lai apzinātu normatīvo aktu vai to piemērošanas problēmas, kas kavē Parādu pārstrukturēšanu Latvijā, padziļināti pārskatot esošo praksi. Lūdzam ņemt vērā, ka to fizisko personu, kuras nav uzņēmēji, maksātnespēja neietilpst ziņojuma darbības jomā.

Darba uzdevumi tika veikti no 2019. gada 20. septembra līdz 2020. gada 5. jūnijam. Mūsu darbs ietvēra ieinteresēto personu un ekspertu intervijas, kā arī dokumentu, Latvijas tiesību aktu, ES tiesību aktu, judikatūras, pētījumu materiālu, tiešsaistes resursu, nacionālo datubāzu, starptautiskās prakses un normatīvo instrumentu, kas bija spēkā šā ziņojuma sagatavošanas laikā, analīzi un normatīvo aktu salīdzinošo novērtēšanu.

Šajā ziņojumā ir informācija, kas iegūta vai atlasīta no dažādiem avotiem. PwC nav mēģinājis noteikt šo avotu ticamību vai pārbaudīt šādi saņemto informāciju. Līdz ar to PwC nesniedz nevienai personai (izņemot ERAB saskaņā ar Līgumu) tiešu vai netiešu apliecinājumu vai garantiju par ziņojuma precizitāti vai pilnīgumu.

Šajā ziņojumā nav iekļauti dati, tādu notikumu atspoguļojums, kas varētu būt radies, kā arī informācija, kas varētu būt kļuvusi zināma pēc 2020. gada 5. jūnija. Mēs nesniedzam nekādu informāciju par to, vai šādas informācijas iegūšana atstātu būtisku ietekmi uz ziņojumu.

Mēs, neveicot neatkarīgu izpēti un pārbaudi, esam pieņēmuši, ka:

- Visi fakti, kas izklāstīti oficiālos dokumentos, ir pilnīgi, patiesi un precīzi;
- Visa mums sniegtā informācija ir pilnīga, patiesa un precīza;
- Visi fakti izklāsti, kas ietverti mums izsniegtajos dokumentos, ir pilnīgi un precīzi, un tāpēc mēs tos neesam neatkarīgi pārbaudījuši, ja vien šeit nav skaidri pateikts citādi.

Šajā ziņojumā sniegts mūsu viedoklis tikai par šajā ziņojumā ietvertajiem vispārīgajiem juridiskajiem aspektiem. Mēs esam balstījuši savus pieņēmumus uz publiski pieejamu informāciju, Latvijai saistošajiem tiesību aktiem un Latvijas tiesu judikatūru, kā arī uz informāciju, ko mums sniedza ieinteresētās personas.

PwC neuzņemas pienākumu rūpēties par šā ziņojuma sagatavošanu nevienai personai (izņemot ERAB saskaņā ar Līgumu). Tādējādi neatkarīgi no prasības veida un neatkarīgi no tā, vai tā ir līguma, delikta vai cita veida darbība, un ciktāl to pieļauj piemērojamie tiesību akti, PwC neuzņemas nekādu atbildību un atsakās no jebkādas atbildības par sekām attiecībā uz kādu personu (izņemot ERAB saskaņā ar Līgumu) vai par lēmumiem, kas pieņemti vai nav pieņemti, pamatojoties uz šo ziņojumu.

2020. martā Latvijas valdība paziņoja par jauniem pasākumiem, kas paredzēti, lai ierobežotu COVID-19 izplatīšanos Latvijā pēc Pasaules Veselības organizācijas paziņojuma par pasaules mēroga pandēmiju. Lūdzu, ņemiet vērā, ka mūsu konstatējumi un ieteikumi šajā ziņojumā tika sagatavoti pirms šā lēmuma pieņemšanas un pašreizējie politiskie un ekonomiskie apstākļi var krasi mainīties.

Lūdzam ņemt vērā, ka ziņojuma oriģinālvaloda ir angļu valoda. Domstarpību gadījumā noteicošais ir teksts angļu valodā.

Priekšvārds

Šo ziņojumu sagatavoja PwC sadarbībā ar ERAB Projekta “Atbalsts parādu pārstrukturēšanai Latvijā” ietvaros. Projektu un šo ziņojumu finansēja ES un īstenoja ar EK Strukturālo reformu atbalsta ģenerāldirektorāta (DG REFORM) atbalstu sadarbībā ar ERAB Juridisko pārmaiņu vadības grupu.

Šā ziņojuma konstatējumi veicinās Latvijas vispārējo mērķi uzlabot tās pašreizējo Parādu pārstrukturēšanas un maksātnespējas regulējumu un tādējādi uzlabot vispārējo uzņēmējdarbības vidi Latvijā saskaņā ar jau spēkā esošajām politikas pamatnostādnēm. Ziņojums veicinās arī Projekta vispārējo mērķu sasniegšanu, sniedzot tehnisko atbalstu Latvijas iestādēm, lai stiprinātu Parādu pārstrukturēšanas satvaru un paplašinātu ĀTR izmantošanu uzņēmumiem, kā arī uzlabojot izpratni par galvenajām ieinteresētajām personām un to prasmēm.

Ziņojuma ierosinājumi un rekomendācijas ir izstrādātas kā atbalsta rīks tiesību aktu izstrādātājiem, kurus var izmantot, ieviešot Direktīvu 2019/1023 un veicot vispārējas reformas pašreizējā Parādu pārstrukturēšanas un maksātnespējas regulējuma ietvarā Latvijā.

Kopsavilkums

Ziņojuma mērķi

Šis ziņojums ir izveidots plašāku Projekta aktivitāšu ietvaros, kas tiek īstenotas no 2019. gada septembra līdz 2021. gada martam. Projekta galvenie mērķi ir uzlabot Latvijas uzņēmumu iespējas veikt parādsaistību pārstrukturēšanu, kā arī stiprināt tiesnešu, maksātnespējas procesa administratoru un Uzraugošo personu prasmes Formālā pārstrukturēšanā (TAP/ĀTAP) un pārrobežu maksātnespējā saskaņā ar labāko starptautisko praksi.

Projekta **konkrētie mērķi** ir atbalstīt Latvijas publisko pārvaldi šādos jautājumos:

- veicot padziļinātu esošās prakses analīzi, identificēt tiesību aktu vai regulējuma piemērošanas problēmas, kas kavē parādsaistību pārstrukturēšanu Latvijā;
- stratēģiju un mehānismu izstrādi, lai stiprinātu un popularizētu parādsaistību pārstrukturēšanu agrīnā stadijā;
- galveno ieinteresēto pušu, proti, tiesnešu, maksātnespējas procesa administratoru un Uzraugošo personu apmācība Formālās pārstrukturēšanas un pārrobežu maksātnespējas jomās; un
- publiskā un privātā sektora izpratnes veicināšana par parādsaistību pārstrukturēšanas priekšrocībām.

Paredzams, ka lielāka izpratne un veiksmīgāka parādsaistību pārstrukturēšanas izmantošana un visi ar to saistītie tiesiskā regulējuma uzlabojumi pozitīvi ietekmēs investīciju klimatu, nodarbinātību Latvijā un ekonomiku kopumā. Paredzams, ka tas uzlabos arī finanšu sektora noturību un palīdzēs Latvijai samazināt INA līmeni banku sistēmā.

Gaidāmais rezultāts galveno politikas jomu analīzes reformai, kas jāsasniedz pastāvošajā parādsaistību pārstrukturēšanas ietvarā Latvijā, ir sniegt atbalstu Latvijas varas iestādēm juridisko personu parādsaistību pārstrukturēšanas atklāto trūkumu novēršanā (no ieviešanas viedokļa un tiktāl, ciktāl nepieciešams, no normatīvā regulējuma viedokļa) un jo īpaši šķēršļu novēršanā, kas kavē parādsaistību pārstrukturēšanas instrumentu izmantošanu.

Ziņojuma tvērums

Šajā darbā tiek iekļauts Latvijas juridisko personu parādsaistību pārstrukturēšanas režīma salīdzinošais novērtējums par atbilstību jaunajai Direktīvai 2019/1023 par preventīvās pārstrukturēšanas regulējumu, parādsaistību dzēšanu un diskvalifikāciju un ar pārstrukturēšanu, maksātnespēju un parādsaistību dzēšanu saistīto procedūru efektivitātes palielināšanas pasākumiem, kuras mērķis ir izveidot stingrāku, saskaņotāku pārstrukturēšanas režīmu uzņēmumiem visā ES un uzlabot maksātnespējas, parādsaistību pārstrukturēšanas un parādsaistību dzēšanas procedūras uzņēmējiem. Tā kā Latvijas varas iestādēm ir jātransponē Direktīva 2019/1023 līdz 2021. gada 17. jūlijam, šī ziņojuma mērķis ir skaidri norādīt, kuri Direktīvas 2019/1023 obligātie noteikumi prasītu izmaiņas Latvijas likumos un praksē, un kuri Direktīvas 2019/1023 vēlamie noteikumi būtu jāņem vērā. Koncentrējoties uz pārstrukturēšanu, Direktīva 2019/1023 neizbēgami attiecas uz lielāko šā ziņojuma daļu.

Direktīva 2019/1023 pieprasa, lai dalībvalstis izstrādātu sistēmu preventīvas pārstrukturēšanas atbalstam. Atsauce uz "sistēmu" ir atzīšana, ka Formālu pārstrukturēšanu nevar panākt tikai ar tiesas vadītu vai uzraudzītu procedūru, bet bieži vien var būt iesaistītas vairākas dažādas procedūras. Atsevišķos gadījumos Parādu pārstrukturēšanas mērķi var sasniegt līgumsarunās, ja tiek nodrošināts atbilstošs kreditora atbalsts. Kreditori un parādnieki bieži cenšas izvairīties no Formālas pārstrukturēšanas procedūras, lai neapdraudētu uzņēmējdarbības reputāciju. Tomēr, ja ir pareizi funkcionējoša Formālā pārstrukturēšanas tiesiskā bāze, tā var būt katalizators Parādu pārstrukturēšanai, kas balstīta uz līgumu. Pārstrukturēšanas plāni, kurus apstiprinājis kreditoru vairākums, ir saistoši visiem kreditoriem un tādējādi nodrošina efektīvu risinājumu prasībai pēc visu kreditoru piekrišanas, ko citādi būtu gandrīz neiespējami atrisināt. Tāpēc Projekts iekļauj Formālās pārstrukturēšanas un ĀTR novērtējumu, lai sniegtu pilnīgu priekšstatu par esošo Parādu pārstrukturēšanas vidi.

Direktīva 2019/1023 ir vērsta uz parādnieku valdījumā esošas preventīvas pārstrukturēšanas struktūras izveidi visā ES, jo daudzu dalībvalstu maksātnespējas sistēmas tradicionāli ir koncentrējušās uz parādnieku likvidāciju. Tomēr, tāpat kā jebkuras maksātnespējas gadījumā, Parādu pārstrukturēšanā ir rūpīgi jāsabalansē dažādo pušu, jo īpaši parādnieka, tā īpašnieku vai dalībnieku (akcionāru), privāto kreditoru un valsts kreditoru (īpaši nodokļu iestāžu) intereses. Sistēmai ir jāizveido līdzsvarots uzraudzības mehānisms, lai nodrošinātu, ka parādniekiem ir pietiekami daudz brīvas telpas, lai panāktu vienošanos ar saviem kreditoriem, kamēr kavēšanās nepamatoti nekaitē kreditoru interesēm, ierobežojot viņu iespējas veikt izpildes pasākumus.

Atbalsts ārpustiesas Parādu pārstrukturēšanai un Formālai pārstrukturēšanai nebūt nenozīmē Formālu pārstrukturēšanas gadījumu skaita palielināšanos, jo zems lietu skaits var liecināt par plašāku privāto risinājumu un ārpus tiesas vienošanās izmantošanu, kas ir jāveicina. Tomēr ir svarīgi pierādīt, ka Formālas pārstrukturēšanas procedūras tiek izmantotas *būtiskā līmenī*, jo ļoti zems izmantošanas līmenis vai tās neizmantošana vispār var nozīmēt, ka pastāv pretestība Parādu pārstrukturēšanai un nav pietiekamas prakses, lai izveidotu kultūru un/vai kompetenci par Parādu pārstrukturēšanu un finansiāli grūtībās nonākušu uzņēmumu glābšanu.

Konsultācijas ar ieinteresētajām personām skaidri iezīmē steidzamu vajadzību uzlabot formālo praksi attiecībā uz Formālu pārstrukturēšanu, lai radītu sabiedrības uzticēšanos un lai nodrošinātu, ka Formālās pārstrukturēšanas rīkus finanšu grūtībās nonākuši uzņēmumi pienācīgi izmanto paredzētajam mērķim - maksāspējas atjaunošanai. Attiecīgi jebkurai Parādu pārstrukturēšanas vīzijai galvenokārt vajadzētu būt vērstai uz sekojošo rādītāju uzlabošanu:

- (i) uzņēmumiem un kreditoriem pieejamā informācija par Parādu pārstrukturēšanu, lai nodrošinātu savlaicīgu preventīvu rīcību un pareizu izmantošanu;
- (ii) Formālajā pārstrukturēšanā tiesām iesniegto Pārstrukturēšanas plānu kvalitāte;
- (iii) veiksmīgi pabeigto Pārstrukturēšanas plānu skaits.

Tā kā TAP piedāvā iespēju aizkavēt kreditora piespiedu izpildes pasākumus, uzņēmumu, kas uzsāk TAP, pārbaudei vajadzētu kļūt efektīvākai, lai nodrošinātu, ka jebkāda aizkavēšanās tiek izmantota paredzētajam mērķim - panākt vienošanos starp parādnieku un tā vairākuma kreditoriem.

Rezumējot, lai nodrošinātu efektīvu Parādu pārstrukturēšanu, ir jāievēro pieci priekšnoteikumi:

**“Īstie uzņēmumi,
patiesā iemesla dēļ,
pareizajā veidā,
īstajā laikā
un
lai sasniegtu pareizo rezultātu”**

Lai sasniegtu minēto mērķi, nodrošinot vislielāko ietekmi:

- (i) nepieciešams **turpināt attīstīt un proaktīvi komunicēt informāciju par esošajām ABS**, kuras pārvalda VID, izmantojot tiešsaistes informāciju un sniedzot attiecīgus norādījumus, būtu jāpalīdz **brīdināt parādniekus, kas nonākuši finansiālās grūtībās**, par nepieciešamību rīkoties ātri un atbilstoši situācijai;
- (ii) **jāizstrādā vadlīnijas un jānodrošina valsts subsidētas konsultācijas**, kas palīdzētu maziem uzņēmumiem piekļūt Parādu pārstrukturēšanas procedūrām;
- (iii) **jānostiprina un jāpaplašina Uzraugošās personas loma TAP / ĀTAP**. Būtu jāpalielina Pārstrukturēšanas plānu kvalitāte, Uzraugošā persona būtu jāiesaista tiklīdz kā sākas atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods, jānodrošina būtisks parādnieka uzņēmējdarbības uzraudzības līmenis, kas nepieciešams, lai novērstu ļaunprātīgu atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda izmantošanu;
- (iv) **jāturpina pilnveidot esošo atbildības piemērošanas sistēmu**, kur tas attiecināms, ieskaitot administratīvu sodu piemērošanu par noteiktu prettiesisku vai neatbilstošu rīcību, lai atturētu parādniekus no Formālās pārstrukturēšanas ļaunprātīgas izmantošanas;¹
- (v) nepieciešams **turpināt tiesnešu specializāciju** un koncentrēties uz tiesu kapacitātes palielināšanu, lai risinātu arvien sarežģītākās maksātnespējas un Formālās pārstrukturēšanas lietas, būtu jānodrošina procedūru efektivitāte un lietderība, kā paredzēts Direktīvā 2019/1023; un

¹ Lai arī likumā ir noteiktas sankcijas, būtu jāapspriež veidi, kā tās aktīvāk piemērot, lai ierobežotu Formālās pārstrukturēšanas ļaunprātīgu izmantošanu.

(vi) jādod iespēja **piekļūt TAP tikai pastāvētspējīgiem uzņēmumiem**, pieprasot iepriekšēju uzņēmējdarbības pastāvētspējas novērtējumu tiktu samazināts slogs tiesu sistēmai. Ņemot vērā ĀTAP pirmā posma ārpustiesas raksturu un sākotnēji atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda neesamību, šādu pastāvētspējas pārbaudi ĀTAP nebūtu jāpiemēro.

Pārskats

Latvijas ekonomikas un statistikas datu apskats

Latvijas ekonomikā dominē MVU² un jo īpaši mikrouzņēmumi. Saskaņā ar EK visaptverošo ES politikas MVU jautājumos ietvara - Mazās uzņēmējdarbības akta, datiem par 2018. gadu, Latvijā 99,8% no visiem uzņēmumiem ir MVU (92,1% mikro, 6,5% mazi un 1,2% vidēji). Atlikušie 0,2% tiek klasificēti kā lieli uzņēmumi.³

Attiecīgi, sniedzot jebkādu ieteikumu, šajā ziņojumā galvenā uzmanība tiek pievērsta Latvijas uzņēmējdarbības vides specifikai un lielajam mikrouzņēmumu un mazo uzņēmumu skaitam, lai maksimāli palielinātu potenciālos ieguvumus no Parādu pārstrukturēšanas Latvijā.

Formālās pārstrukturēšanas tiesiskais regulējums

Latvijā dažādi risinājumi uzņēmuma bankrota novēršanai bija pazīstami jau likumā Par uzņēmumu un uzņēmējdarbības maksātnespēju un bankrotu, savukārt TAP tika ieviests ar Maksātnespējas likumu, kas stājās spēkā 2008. gadā 1. janvārī. Turpmākās reformas pakāpeniski pievienoja vairāk rīku maksātnespējas atjaunošanai un Formālās pārstrukturēšanas ātruma un efektivitātes palielināšanai.

Kopumā intervētie jomas pārstāvji uzskata, ka esošā sistēma Latvijā ir apmierinoša un piemērota esošās uzņēmējdarbības vides specifikai. TAP un ĀTAP var izmantot kā pamatu preventīvās pārstrukturēšanas sistēmai atbilstoši Direktīvai 2019/1023. Kaut arī Latvijas tiesiskais regulējums lielā mērā atbilst starptautiski pieņemtajiem standartiem, lai palielinātu Parādu pārstrukturēšanas sistēmas elastīgumu, Latvijai būs jāpārņem nacionālajā regulējumā noteiktas obligātās Direktīvas 2019/1023 prasības, un varētu pārņemt atsevišķas Direktīvas 2019/1023 fakultatīvās prasības.

Transponējot Direktīvu 2019/1023, netiks novērstas visas atšķirības starp dalībvalstu preventīvās pārstrukturēšanas sistēmām. Turklāt daži Direktīvas 2019/1023 noteikumi dod ievērojamu iespēju valstu likumdevēju interpretācijai. Lai arī Direktīva 2019/1023 dod iespēju Latvijai arī turpmāk pilnveidot preventīvo pārstrukturēšanu kā dzīvotspējīgu alternatīvu maksātnespējai, normatīvais regulējums pats par sevi nenodrošinās tās efektīvu piemērošanu. Tāpēc galvenā uzmanība jāpievērš TAP un ĀTAP praktiskas piemērošanas stiprināšanai vienlaikus ar Direktīvas 2019/1023 transponēšanu.

Parādu pārstrukturēšanas prakse Latvijā

Jaunākie statistikas dati par Latviju parāda kopumā 428 TAP lietas, kas ierosinātas laika posmā no 2017. gada līdz 2019. gadam (149 - 2017. gadā, 150 - 2018. gadā un 129 - 2019. gadā) (skat. 1. attēlu un 11. pielikumu). Tikai vienā no katrām piecām ierosinātajām TAP lietām tiesa apstiprināja Pārstrukturēšanas plānu. Pārstrukturēšanas plāna sekmīgas īstenošanas līmenis bija pat zemāks, nekā pabeigto TAP gadījumu skaits. Pārstrukturēšanas plāns tika izpildīts tikai vienā no aptuveni 15 gadījumiem, kad tas tika pabeigts saskaņā ar tā noteikumiem. Šī tendence atbilst situācijai arī iepriekšējos gados, sākot ar 2008. gadu.

Kopējais ĀTAP skaits ir salīdzinoši neliels (skat. 1. attēlu), un kopumā aptver ierosinātās, tiesas apstiprinātās un pabeigtās lietas. Pēdējo trīs gadu laikā tika ierosinātas tikai trīs jaunas ĀTAP lietas. Lielākajā daļā pārskata periodā analizēto ĀTAP lietu tiesa tikai apstiprināja Pārstrukturēšanas plānus (kopā 19). Šis skaits ir diezgan tuvu ĀTAP lietu skaitam, kas tika pabeigtas attiecīgajos gados (kopā 18). Lielākā daļa ĀTAP gadījumu attiecas uz 2017. gadu, aktivitātei samazinoties 2018. gadā.⁴

Apstiprināto Pārstrukturēšanas plānu skaitu ievērojami pārsniedz maksātnespējas gadījumu skaits: gandrīz 600 gadā (591 2017. gadā, 590 - 2018. gadā un 566 - 2019. gadā). Tas ir līdzīgi citām valstīm, piemēram, Apvienotajai Karalistei, kur administrēšanas gadījumus, kas var novest līdz parādnieka darbības pārstrukturēšanai, ievērojami pārspēj likvidācijas gadījumu skaits.⁵

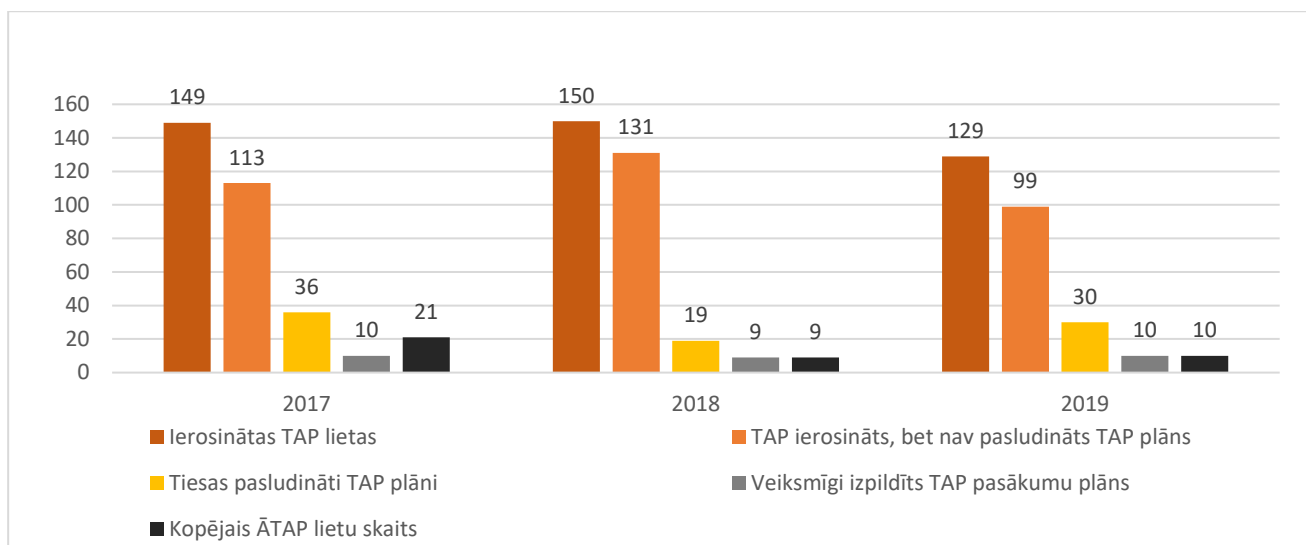
² Termins "MVU" šajā ziņojumā tiek izmantots saskaņā ar 2014. gada 16. decembra Noteikumiem Nr. 776 "Kārtība, kādā komercsabiedrības deklarē savu atbilstību mazās (sīkās) un vidējās komercsabiedrības statusam", kas ietilpst Komercedarbības atbalsta kontroles likuma noteikumu darbības jomā. Šo noteikumu izpratnē MVU ir definējams saskaņā ar 2014. gada 17. jūnija Komisijas Regulu (ES) Nr. 651/2014, ar ko noteiktas atbalsta kategorijas atzīt par saderīgām ar iekšējo tirgu, piemērojot Līguma 107. un 108. pantu nosacījumus ("Komisijas Regula Nr. 651/2014").

³ Skatīt statistiku 2. pielikumā. Statistiskais pārskats par uzņēmumu dzīvotspēju Latvijā pēc skaita

⁴ Reģistrēti ĀTAP gadījumi. Pieejams vietnē: https://www.lursoft.lv/exec?act=MNR_LSTAT&stat_id=553&lang=EN. [Skatīts 2020. gada 13. februārī].

⁵ Anglijā un Velsā administrēšanu, kas ir maksātnespējas procedūra, var apvienot ar vienošanās shēmu, kas ir uzņēmējdarbības tiesību procedūra, lai panāktu parādnieka uzņēmējdarbības pārstrukturēšanu. Informāciju par dažāda veida maksātnespējas procedūrām Apvienotajā Karalistē skatīt konsolidētajos datos no 2015. līdz 2017. gadam. Pieejams vietnē: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/780091/Commentary_domain_update.pdf. [Skatīts 2020. gada 11. februārī].

1. attēls: Formālās pārstrukturēšanas gadījumi attiecīgajā gadā, avots: Maksātnespējas reģistrs⁶

Kā precīzāk aprakstīts zemāk IV sadaļā, ĀTR Latvijā galvenokārt ir saistīti ar dažādām līgumattiecībām, ko parādnieks noslēdz ar saviem finanšu kreditoriem vai VID. Ieinteresēto personu intervijās tika citēti divpusēji ārpus tiesas vienošanās nolīgumi starp privātiem uzņēmumiem, bez pierādījumiem par plaši izplatītu daudzpusēju vai vairāku kreditoru ārpus tiesas vienošanās procedūru.

I. Galvenie konstatējumi

Šajā sadaļā ir apkopoti galvenie konstatējumi, kas izrietēja no Projekta grupas veiktajām intervijām ar personām, kas uzskaitītas šā ziņojuma 5. pielikumā, un kas izrietēja no attiecīgo tiesību aktu un prakses, kas saistītas ar Parādu pārstrukturēšanu, analīzes.

Vispārējā uzņēmējdarbības vide

Latvijā ir pārliecinošs MVU vairākums. Lielākajai daļai Latvijas uzņēmumu ir zems brieduma līmenis un finanšu kompetences trūkums, kā rezultātā uzņēmēji nespēj pietiekoši efektīvi risināt finanšu problēmas vai arī nevēlas vai nespēj apmaksāt profesionālas konsultācijas. Šo situāciju pasliktina pieejamu un pietiekoši lētu konsultāciju piedāvājuma neesamība uzņēmumiem. Līdz ar to daudzu uzņēmumu rīcība liecina par zemu interesi īstenot preventīvu pārstrukturēšanu vai citas glābšanas darbības.

Progresīvo finansiālās grūtībās nonākušu uzņēmumu profilaktiskas pārstrukturēšanas koncepciju aizēno daudzi gadījumi, kad apzināti tiek izmantots atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods un attiecīgi neveiksmīgi TAP. Saskaņā ar ieinteresēto personu intervijām daudzos ļaunprātīgas atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda izmantošanas gadījumos uzņēmuma valdes loceklis vai cita amatpersona netiek sodīta vai saukta pie atbildības, kaut arī kriminālatbildība par Formālās pārstrukturēšanas noteikumu pārkāpšanu ir paredzēta Krimināllikuma 215.¹ pantā. Tādējādi Formālās pārstrukturēšanas tēlam ir nodarīts būtisks kaitējums, un tas ir veicinājis kultūru, kurā publiskie un privātie partneri izvairās uzsākt jaunas līgumattiecības ar uzņēmumiem, neskatoties uz to, ka daži no tiem likumīgi veic Parādu pārstrukturēšanu.

Pārstrukturēšanas kultūru kavē arī ēnu ekonomikas lielums un “vieglāku” un ienesīgāku alternatīvu pieejamība par TAP. Tā vietā, lai pārstrukturētu parādus, uzņēmuma dalībniekiem un / vai valdes locekļiem ir tendence veidot jaunu uzņēmumu un, iespējams, grūtībās nonākušo biznesu un tā aktīvus novirzīt uz jauno uzņēmumu, atstājot veco juridisko struktūru kā “nederīgu” maksātnespējīgu vienību, kura ir apgrūtināta ar vecajām saistībām.

⁶ Skatīt datus par attiecīgajā gadā reģistrētajiem TAP. Pieejams vietnē:
https://ws.ur.gov.lv/urpubl?act=MNR_STAT&stat_id=539&tableorder=yes&tableorder=1&tablesequence=D un
https://www.lursoft.lv/exec?act=MNR_LSTAT&l=LV. [Skatīts 2020. gada 11. februārī].

ĀTR

Intervētie apstiprināja, ka ĀTR Parādu pārstrukturēšanai ir balstīti uz privātiem līgumiem un nav atkarīgi no tiesas iekaušanās. Līdzīga situācija ir lielākajā daļā valstu, izņemot, piemēram, Ukrainu un Serbiju⁷, kurās ir bijis augsts INA līmenis valsts banku sistēmā. Šajās valstīs likumdevēji ir centušies formalizēt ĀTR kārtošānu, izveidojot tiesisko regulējumu, vienlaikus saglabājot tā brīvprātīgo raksturu, nodrošinot nodokļu un citus stimulus bankām un uzņēmumiem. Slovēnijā augsta INA līmeņa laikā Centrālā banka uzņēmās ĀTR uzraudzības lomu un pieprasīja pusēm paziņot par visām noslēgtajām ārpus tiesas vienošanām. Tā kā Latvija nepiedzīvo finanšu krīzi vai augstu INA līmeni, šā ziņojuma autori uzskata, ka likumdevējam jāievēro standarta prakse neiejaukties pušu autonomijā attiecībā uz ĀTR.

Lielākā daļa ieinteresēto personu (piemēram, kredītiestādes, lielākie piegādātāji un VID) uzskata, ka no uzņēmējdarbības vērtības saglabāšanas viedokļa ārpus tiesas vienošanās⁸ ir ekonomiski pamatotākas (t.i., mazāk graužošanas un efektīvākas) nekā Formālā pārstrukturēšana. Tomēr nav skaidrs, cik lielā mērā ārpus tiesas vienošanās patiešām apmierina uzņēmējdarbības reorganizācijas vajadzības un veicina ekonomisko rādītāju uzlabošanu (darbības pārstrukturēšanu) un finanšu pārstrukturēšanu.

Kredītiestādes (bankas) cieši uzrauga savus aizņēmējus, lai samazinātu risku, ka aizdevumi var kļūt par INA, izmantojot gan iekšējos, gan ārējos rīkus, un dod priekšroku divpusējiem darījumiem ar finanšu grūtībās nonākušiem uzņēmumiem ārpus tiesas procesā, nesaskaņojot savas darbības ar citiem kreditoriem un VID.

VID ir ieviesis stingras kontroles procedūras un riska analīzes pieeju, kas ļauj savlaicīgi identificēt aizdomas par ļaunprātīgu rīcību un nodokļu nemaksāšanu. Likumā Par nodokļiem un nodevām ir skaidri regulēta iespēja vienoties par nodokļu maksāšanas termiņa pagarināšanu ĀTR ietvaros, un VID to parasti akceptē.

Jānorāda, ka VID nav tiesību samazināt nokavēto nodokļu samaksas summu ārpus tiesas vienošanās ietvaros, ja vien nav parakstīts izlīgums vai nav deklarēta nodokļu amnestija. Procenti par nodokļu parādiem turpina pieaugt, palielinot Pārstrukturēšanas plāna neveiksmīgas izpildes risku, ja pēc tam tiek sākta formālā TAP / ĀTAP procedūra, piemēram, aizdevuma apmaksas plāns.

Papildus jānorāda, ka uzņēmumu darbinieki parasti netiek informēti par ĀTR, un viņu pārstāvji parasti nepiedalās lēmumu pieņemšanas procesā un neietekmē sarunas. Tas tā ir lielākajā daļā ārpus tiesas vienošanās sarunu, jo viens no ĀTR mērķiem ir saglabāt uzņēmuma stabilitāti.

Direktīva 2019/1023

Paredzams, ka Direktīva 2019/1023 ievieš būtiskas izmaiņas dalībvalstu nacionālajā tiesiskajā regulējumā. Kā minēts iepriekš, Latvijā piemērotais tiesiskais regulējums lielākoties atbilst starptautiski pieņemtajiem standartiem, taču būs nepieciešamas arī būtiskas izmaiņas.

Direktīvas 2019/1023 3. pantā dalībvalstīm prasīts nodrošināt, ka parādniekiem ir pieejams viens vai vairāki skaidri un pārredzami agrīnās brīdināšanas rīki, lai atklātu finanšu problēmas, kuru paziņošanai un saziņai var izmantot IT rīkus. Izmantojot VID nodokļu maksātāju reitinga sistēmu, Latvija, visticamāk, atbilst minimālajam ABS standartam, kas noteikts Direktīvā 2019/1023. Tomēr būtu jāapsver papildu pasākumi, lai sasniegtu vienu no sistēmas galvenajiem mērķiem, proti, mudināt parādniekus veikt savlaicīgus preventīvus pasākumus, pārstrukturējot savas uzņēmējdarbības problemātiskās saistības. Šie pasākumi var ietvert, piemēram, proaktīvu komunikāciju no valsts iestāžu puses, lai izskaidrotu VID reitinga sistēmas būtību, uzņēmēju izglītošanu par Parādu pārstrukturēšanas jautājumiem, nodrošinot, ka visa informācija par Parādu pārstrukturēšanas rīkiem ir viegli pieejama.

Daži jēdzieni, kas ietverti Direktīvā 2019/1023, ir jauni Latvijas tiesību sistēmā. Tie ietver:

- (i) noteikumi par kreditoru balsošanas tiesībām, Pārstrukturēšanas plānu apstiprināšanu, parādnieka aizsardzība, piemēram, *ipso facto* klauzulu spēkā neesamība un būtisku līgumu saglabāšana, kā arī jauna pastiprināta Uzraugošās personas loma noteiktos apstākļos.

⁷ Serbija 2013. gadā ieviesa Vienprātīgu finanšu pārstrukturēšanas likumu un uz starpniecību balstītu ārpus tiesas vienošanos sistēmu. Ukraina 2016. gadā pieņēma Finanšu pārstrukturēšanas likumu, lai atbalstītu ārpus tiesas vienošanās, kas jo īpaši izmantots valstij piederošās bankās.

⁸ Ārpus tiesas vienošanās tiek veikta pirms tiesvedības uzsākšanas tiesā (Formālā pārstrukturēšana). Puse, kas veic uzņēmējdarbību un ir nonākusi finansiālās grūtībās ("parādnieks"), un kreditors var noslēgt vienošanos par neformālu pārstrukturēšanu, kuras rezultātā abas puses mēģina panākt vienošanos un mainīt savus parāda atmaksas nosacījumus, izmantojot neformālas pārstrukturēšanas metodes tādā veidā, kas ļauj parādniekam turpināt uzņēmējdarbību.

- (ii) Latvijas Republikas normatīvajā regulējuma nav iekļauts tiesību institūts "pārkategoriju piespiedu piemērošana" (ievērojot noteiktus nosacījumus, Pārstrukturēšanas plānus var apstiprināt tiesa, kad tos nav apstiprinājušas visas kreditoru grupas). Šā ziņojuma autori atzīmē, ka Direktīvā 2019/1023 paredzēts, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, ka balsošanā skartās puses tiek apskatītas atsevišķās grupās, kas atspoguļo "pietiekamu interešu kopīgumu", un ka valsts tiesību aktos ir jāatzīst vismaz divas kreditoru grupas: nodrošinātie un nenodrošinātie kreditori. Direktīva 2019/1023 turklāt paredz, ka dalībvalstīm jāpieņem "atbilstoši pasākumi", lai nodrošinātu, ka kreditoru grupas tiek izveidotas ar īpašu mērķi aizsargāt neaizsargātus kreditorus, piemēram, mazos piegādātājus.
- (iii) Direktīvas 2019/1023 9. panta 4. punkts ļauj dalībvalstīm paredzēt, ka parādnieki, kuri ir MVU, var izvēlēties ietekmētās personas neiedalīt atsevišķās grupās. Tā kā pastāv ļaunprātīgas rīcības risks un pieredze ar līdzīgiem noteikumiem Maksātnespējas likuma iepriekšējās redakcijās, šā ziņojuma autori iesaka neatļaut MVU atteikties no kreditoru dalīšanas grupās. Tā vietā uz MVU būtu jāattiecinā tie paši kreditoru klašu strukturēšanas noteikumi, kas attiecināmi uz lielākiem uzņēmumiem (t.i., vai nu tie ir kompetenti sadalīt savus kreditorus grupās, kuras viņi izvēlas paši, vai arī tie varētu ievērot tās grupas, kas tiktu noteiktas Maksātnespējas likumā).
- (iv) Maksātnespējas likums pašlaik nosaka, ka pārstrukturēšana ietekmē visus kreditorus. Ar Direktīvu 2019/1023 tomēr tiek ieviests ietekmēto un neietekmēto kreditoru jēdziens un noteikts, ka pusēm, kuras neietekmē Pārstrukturēšanas plāns, nevajadzētu būt tiesībām par to balsot. Ieviešot ietekmēto un neietekmēto kreditoru grupas, kas paredzētas Direktīvā 2019/1023, Latvijas maksātnespējas tiesiskais regulējums tiktu sistēmiski ietekmēts, un tāpēc tā būtu jāveic papildu novērtējums, ņemot vērā arī pašreizējos maksātnespējas procesus. Tomēr šādu grupu ieviešana varētu veicināt Formālās pārstrukturēšanas procesa efektivitāti, piedāvājot lielāku elastību Formālās pārstrukturēšanas procedūrās un ierobežojot šo procedūru nevajadzīgu piemērošanu kreditoriem, kuru prasījumiem nav nepieciešama pārstrukturēšana, piemēram, kreditoriem - piegādātājiem, kam uzņēmumam jāmaksā pilnībā, lai turpinātu saņemt piegādes.
- (v) Direktīva 2019/1023 pieprasa, lai dalībvalstis novērstu dalībnieku radītos šķēršļus, vienlaikus paredzot dažus aizsardzības pasākumus dalībnieku interesēm, ja tās tiek skartas. Direktīva 2019/1023 tieši neregulē parādu aizstāšanu ar parādnieka kapitāla daļām, izpildot finanšu saistības, kas ir veids, ko Latvija un citas tiesību sistēmas ir izmantojušas, lai bankām un citiem kreditoriem Formālā pārstrukturēšanā dotu iespēju gūt labumu no potenciāliem uzņēmējdarbības nākotnes ienākumiem, apmaiņā pret atteikšanos no prasījumiem pret parādnieku. Turklāt Direktīvā 2019/1023 nav noteikts, kā dalībvalstīm būtu jāizturas pret nodokļu iestāžu lomu, izstrādājot efektīvu preventīvas Parādu pārstrukturēšanas sistēmu.

Piekluve Formālajai pārstrukturēšanai

Maksātnespējas likums nodrošina uzņēmumiem salīdzinoši vieglu piekļuvi Formālajai pārstrukturēšanai, nosakot ļoti zemas kvalifikācijas prasības. Ja Formālās pārstrukturēšanas sākumā nav jāveic pastāvētspējas pārbaude, TAP un tā atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods ir potenciāli pieejams pastāvēt nespējīgiem uzņēmumiem bez izredzēm uz atveseļošanos. Tas notiek tāpēc, ka piekļuvei TAP nav minimālo atbilstības kritēriju, un TAP ir brīvi pieejama personām, kuras vēlas procesu izmantot ļaunprātīgi bez pierādījumiem, ka komercdarbībai ir reālas izredzes izvairīties no paredzētajām finanšu grūtībām vai atgūties no nopietna maksātnespējas riska. To pastiprina nepilnības tiesībaizsardzības un tiesu sistēmā, kas lielākoties nenodrošina atbildības piemērošanu personām, kas vainojamas TAP ļaunprātīgā izmantošanā, vai arī uzņēmuma tiesiskā statusa ļaunprātīgā izmantošanā. ĀTAP gadījumu skaits ir vismaz desmit reizes mazāks nekā TAP skaits, taču sekmīgi īstenoto ĀTAP skaits ir proporcionāli daudz lielāks. Statistika par pēdējiem trim gadiem liecina, ka gandrīz pusē ierosināto ĀTAP lietu tika izpildīts Pārstrukturēšanas plāns.

Tā kā Latvijas uzņēmējdarbības vidē dominē MVU ar ierobežotu piekļuvi profesionālām finanšu konsultācijām, pienācīgi izpildīts Formālās pārstrukturēšanas process var būt tik dārgs, ka tas kļūst parādniekam nepieejams.

Lai arī kreditori parasti piekrīt pamatotam Pārstrukturēšanas plānam, tie bieži nevēlas turpināt piegādi parādniekam, un viņu rīcība var ietvert piegāžu pārtraukšanu vai avansa maksājuma pieprasīšanu, kas potenciāli postoši ietekmē parādnieka uzņēmējdarbības pastāvētspēju. Šā ziņojuma autori atzīmē, ka Direktīva 2019/1023 pievēršas šim jautājumam, ierobežojot piegādātāju iespējas piegādes līgumos iekļaut *ipso facto* izbeigšanas klauzulas (t.i., klauzulas, kas ļauj izbeigt līgumsaistības maksātnespējas vai tuvas maksātnespējas gadījumā) un aizsargāt būtiskus izpildes līgumus, kas nepieciešami parādnieka uzņēmējdarbības turpināšanai, piemēram, piegādes līgumus. Tas tomēr nodrošina zināmu aizsardzības līmeni arī piegādātājiem, jo tie tiek uzskatīti par neaizsargātiem kreditoriem un, iespējams, arī pakļauti finanšu grūtību riskam.

Jaunie klienti un piegādātāji nevēlas slēgt līgumus ar parādniekiem, kuriem ir uzsākts TAP/ĀTAP, ja vien tie nesniedz papildu garantijas vai neveic avansa maksājumus. Turklāt parādniekam, kurš pārstrukturē nodokļu parādu Formālās pārstrukturēšanas ietvaros, parasti nav iespējams piedalīties publiskajos iepirkumos.

Pārstrukturēšanas plāns

Pārstrukturēšanas plāni bieži ir nekvalitatīvi, jo pašreizējais regulējums nepieļauj Uzraugošās personas līdzdalību Pārstrukturēšanas plāna projekta izstrādē un kreditori reti iebilst pret Pārstrukturēšanas plānu. Tādējādi zvērināti revidenti vai citi eksperti reti tiek pieaicināti Pārstrukturēšanas plāna novērtēšanā. Uzraugošās personas pienākumi galvenokārt aprobežojas ar Pārstrukturēšanas plāna īstenošanas uzraudzību. Parasti arī tiesa atturas novērtēt Pārstrukturēšanas plāna ekonomisko pastāvētspēju.

Kaut arī Direktīva 2019/1023 neparedz Pārstrukturēšanas plānu izpildes termiņu, saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem ir aizliegts pārsniegt divu gadu periodu. Pārstrukturēšanas plāna izpildes termiņa ierobežošana, neņemot vērā īpašus pārstrukturēšanas lietas apstākļus, ir nepamatoti ierobežojoša prakse, kas neietilpst citos vadošos Eiropas valstu maksātnespējas režīmos, piemēram, Apvienotajā Karalistē un Vācijā. Šis ierobežojums ir pretrunā biznesa izpratnei, jo dažiem uzņēmumiem var būt nepieciešams ilgāks laika posms, lai pārstrukturētu savus parādus. Beidzoties divu gadu periodam, Maksātnespējas likumā ir atļauts pagarināt termiņu vēl uz diviem gadiem un, kā apstiprinājies, praksē Pārstrukturēšanas plānu izpildei bieži ir nepieciešami četri gadi.

Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods

Aizsardzības līdzekļu trūkums kreditoru interešu aizsardzībai atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodā rada ļaunprātīgas šā perioda izmantošanas risku. Piemēram, parādnieks var izmantot atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodu, lai nodotu aktīvus citam uzņēmumam vai atliktu kreditora prasību izpildi pirms maksātnespējas procesa sākuma.

Maksātnespējas likums nepiešķir tiesu iestādēm pilnvaras atcelt atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodu vai nu pēc savas iniciatīvas, vai pēc Uzraugošās personas vai kādas ieinteresētās puses (piemēram, kreditora) pieprasījuma. Turpretī Direktīva 2019/1023 skaidri paredz tiesu iestāžu pilnvaras atcelt atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodu vairākos gadījumos, tostarp gadījumos, kad atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods vairs nav nepieciešams Pārstrukturēšanas plāna izstrādes atbalstam. Tomēr Direktīva 2019/1023 ļauj valsts likumdevējam paredzēt minimālo laikposmu, kurā atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodu nevar atcelt.

Saskaņā ar Maksātnespējas likumu atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods sākotnēji ir divus mēnešus ilgs un to var pagarināt par papildu mēnesi. Tomēr praksē ir gadījumi, kad atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda ilgums pārsniedz četrus mēnešus. Šā ziņojuma autori atzīmē, ka maksimālais laikposms daudzās dalībvalstīs ir ievērojami garāks nekā Latvijas maksimālais, un Direktīva 2019/1023 nosaka minimālo atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodu līdz četriem mēnešiem, ko var pagarināt līdz 12 mēnešiem.

Papildus jānorāda, ka neviena neatkarīga persona neuzrauga parādnieka darbību atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodā un nenovērš aktīvu slēpšanu, manipulēšanu ar dokumentiem vai atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda ļaunprātīgu izmantošanu, lai tikai aizkavētu procesa gaitu, nemēģinot sagatavot Pārstrukturēšanas plānu sarunām ar kreditoriem. Kreditori tikai saviem spēkiem (pat, ja viņi ir apstiprinājuši Pārstrukturēšanas plānu) nespēj nodrošināt pienācīgu parādnieka darbību uzraudzību atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodā.

Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods un tam sekojošais (kas galu galā ir neveiksmīgs) Pārstrukturēšanas plāna izpildes laiks dažreiz novērš visas iespējas apstrīdēt parādnieka iepriekšējos darījumus pēc maksātnespējas procedūras, jo Maksātnespējas likumā ir noteikts termiņš parādnieka darījumu apstrīdēšanai līdz trim gadiem pirms tika pasludināta maksātnespējas procedūra.

Uzraugošā persona

Uzraugošajām personām bieži trūkst finanšu vai ekonomiskās kompetences vai viņu kompetence nav pietiekama un viņi nav atbildīgi par to, lai nodrošinātu, ka pārstrukturēšanas procesā parādnieka bizness tiek atjaunots vai tiek saglabātas vismaz dažas tā ekonomiski pastāvētspējīgās daļas. Uzraugošajai personai nav izvirzītas prasības attiecībā par zināšanām ekonomikā vai finansēs, un praksē vairāk nekā 90% no Uzraugošajām personām ir juristi.

Tā kā likumā nav noteiktas kvalifikācijas prasības Uzraugošajām personām, personai bez nepieciešamās kompetences ir iespējams kļūt par Uzraugošo personu, kas no uzņēmējdarbības viedokļa var novest pie zemas pārstrukturēšanas kvalitātes.

Uzraugošās personas galvenā loma ir pārbaudīt, vai Pārstrukturēšanas plāns atbilst formālajām prasībām, un formāli uzraudzīt tā izpildi (praksē tas galvenokārt ietver pārbaudi, vai parādnieks ir veicis ikmēneša maksājumus kreditoriem saskaņā ar Pārstrukturēšanas plānu).

Ieceļot Uzraugošo personu konkrētai lietai, tiesu iestāde bieži nepievērš pienācīgu uzmanību Uzraugošās personas pieredzei vai prasmēm, arī viņu finanšu prasmēm, vai lietas vai uzņēmuma īpašajām iezīmēm, kā to prasa Direktīva 2019/1023.

Darbinieki

Latvijas likumos ir noteikta darbinieku tiesību aizsardzība, bet varētu būt noderīga Maksātnespējas likumā iekļauta tieša aizsardzība. Kā piemēram, noteikti pienākumi darba devējiem, kas varētu nodrošināt, ka esošā aizsardzība darbojas praksē. Pēc sarunām ar Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību, secinām, ka TAP vairākos gadījumos ir nelabvēlīgi ietekmējis individuālo darba ņēmēju tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Lai gan darbinieku pārstāvjiem ir tiesības piekļūt informācijai vai pieprasīt informāciju par darba devēja finansiālo stāvokli saskaņā ar Darba likuma 11. pantu, praksē darbinieki var nezināt par sava darba devēja finansiālajām grūtībām. Ja darbiniekus neietekmē Pārstrukturēšanas plāns, Darbiniekiem nav citu tiesību kā kreditoriem Formālās pārstrukturēšanas procesā.

Valdes locekļa un dalībnieka (akcionāra) loma

Latvijas tiesību sistēmā dalībniekiem (akcionāriem) nav noteikti īpaši ierobežojumi, lai nodrošinātu, ka tie neaizkavē un netraucē Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanu, apstiprināšanu vai ieviešanu, kā to prasa Direktīva 2019/1023, izņemot dažus ierobežojumus dalībniekiem (akcionāriem), kuriem ir izšķiroša ietekme uz parādnieku, un uzņēmumiem, kas ir iekļauti vienā grupā ar parādnieku, lai balsotu par Pārstrukturēšanas plānu. Šie esošie ierobežojumi lielākoties aprobežojas ar Maksātnespējas likuma vispārīgajiem principiem, kas regulē visu iesaistīto pušu rīcību, piemēram, vispārēju aizliegumu rīkoties tādā veidā, kas kaitē kreditoru kolektīvajām interesēm.

Saskaņā ar intervijām, ja pastāv maksātnespējas iespējamība, valdes locekļi mēdz veikt apzinātas darbības vai pieļauj neuzmanību, kas kaitē kreditoriem (palielinot zaudējumus) un apdraud uzņēmējdarbības pastāvētspēju.

Uzņēmuma valde (dažkārt ar dalībniekiem (akcionāriem) vai arī atsevišķi dalībnieki (akcionāri)) mēdz pasliktināt uzņēmuma finanšu sniegumu TAP laikā, turpinot tādu pašu rīcību, kas noveda līdz finansiālām grūtībām un nepieciešamības sākt TAP izpildi, tādējādi kavējot sekmīgas pārstrukturēšanas centienus.

Ieinteresēto personu intervijās ir norādīts, ka valdes locekļi bieži vien netiek saukti pie atbildības par maksātnespējas pieteikuma neiesniegšanu, izpildoties maksātnespējas pazīmēm, par nepatiesu ziņu sniegšanu, kas noved pat pie likvidācijas vai aktīvu nodošanas *in absentia*, vai arī par TAP procedūras ļaunprātīgu izmantošanu. Tā rezultātā valdes locekļiem nav pietiekama stimula godprātīgi pildīt savus pienākumus, un kreditori un citas trešās personas (ieskaitot dalībniekus (akcionārus)) nespēj pienācīgi iepazīties ar uzņēmuma finansiālo stāvokli un nezina par tā patiesajām finansiālajām grūtībām. Tas var notikt arī laikā, kad šādi kreditori vai trešās personas noslēdz līgumus, kuru rezultātā viņi tiek pakļauti turpmākai parādnieka rīcības ietekmei.

II. Ieteikumi

Ieteikumu kopsavilkums saistībā ar iepriekšminētajiem būtiskākajiem konstatējumiem ir apkopots 1. tabulā. Lai izprastu pilnu ieteikumu analīzi, sīkāku informāciju, lūdzu, skatiet ziņojuma sadaļās, kuru atsaucies lappuse ir norādīta blakus ieteikumiem. Lūdzu, ņemiet vērā, ka ieteikumi, kuriem nav nepieciešamas tūlītējas normatīvo aktu izmaiņas, ir izcelti oranžā krāsā.

Ietekmes novērtējuma līmeņi ir balstīti uz ekspertu veikto novērtējumu par konkrētās darbības ietekmi uz noteiktā mērķa sasniegšanu:

Ļoti augsta ietekme: augstas prioritātes ieteikums, kas plaši ietekmē pušu vairākuma steidzamas vajadzības;

Augsta ietekme: būtisks ieteikums aktuālu problēmu risināšanai, novēršot nopietnus trūkumus;

Vidēja ietekme: risinājums potenciāli varētu sniegt noteiktas priekšrocības noteiktās jomās;

Zema ietekme: diezgan formāla prasība ar potenciālu pozitīvu ietekmi uz atsevišķiem aspektiem.

1. Tabula: Ziņojumā ietvertu ieteikumu kopsavilkums.

Nr.	Ieteikums	Ietekme uz pašreizējo tiesisko un ekonomisko sistēmu	Obligāts vai neobligāts noteikums saskaņā ar Direktīvu 2019/1023	Ziņojuma atsaucē lapa
a. Vispārīgi ieteikumi				
1)	Pārstrukturēšanas ietvarā jāņem vērā Latvijas uzņēmējdarbības vides specifika. Tādējādi jāievieš nepieciešamie aizsardzības pasākumi atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda ļaunprātīgas izmantošanas likvidēšanai un jālikvidē parādnieku iespējas apiet Formālo pārstrukturēšanu vai maksātnespēju. Vajadzētu uzņēmumu vadībai un īpašniekiem efektīvāk piemērot personisku atbildību par Komerclikuma un Maksātnespējas likuma pārkāpumiem.	Ļoti augsta	N/A	N/A
b. ĀTR				
2)	Likuma par nodokļiem un nodevām 24. panta pirmās daļas 3. punktā ir jāiekļauj tiesiskais regulējums, kas pilnvaro VID piemērot ĀTR līdzīgus pasākumus, kas reglamentēti tā paša likuma 41. pantā, lai samazinātu vai pat atceltu naudas sodu piemērošanu kavētiem maksājumiem, īstenojot nodokļu pārstrukturēšanas pasākumus, pastāvētspējīgiem uzņēmumiem, kas pierāda savu spēju atjaunot maksātnespēju.	Vidēja	N/A	39
c. Latvijas uzņēmumu un citu struktūru raksturojums				
3)	Uzņēmumu reģistram, iespējams, sadarbībā ar VID, būtu jāturpina uzsāktā darbība, lai likvidētu un slēgtu lielu skaitu komercreģistrā reģistrētu uzņēmumu, kas ilgāk nekā divus gadus nav veikuši nekādu komercdarbību un nepilda savas likumā noteiktās saistības.	Vidēja	N/A	56
4)	Uzņēmumiem, kuri ziņo par negatīvu pašu kapitālu un/vai citām acīmredzamām finanšu grūtību pazīmēm, būtu jāpiemēro īpašs uzraudzības režīms. Attiecīgi būtu jānosaka skaidri valdes un dalībnieku (akcionāru) pienākumi.	Ļoti augsta	N/A	56
d. ABS				
5)	Latvijas ekonomikas lieluma dēļ parādnieki iegūti no centralizēta agrīnās brīdināšanas datu centra. Kredītu reģistrs būtu jāpaplašina, nosakot, ka tajā obligāti jāiekļauj informācija par parādnieka parādsaistībām, piemēram, komunālo pakalpojumu sniedzējiem, transporta pakalpojumu sniedzējiem u.c. Papildus pašreizējai uz informācijas pieprasījumu	Vidēja	N/A	66

	balstītai ABS, lai rosinātu proaktīvu valsts rīcību, kredītu reģistrs katru gadu varētu elektroniski izsūtīt uzņēmumam pilnu viņa profila informāciju.			
6)	VID jācenšas iegūt reālā laika datus par MVU, vai nu uzlabojot esošos datu integrācijas mehānismus starp VID un tā sadarbības partneriem privātajā sektorā, vai arī ieviešot un atvieglojot tiešsaistes grāmatvedības platformu, kas paredzēta MVU.	Vidēja	N/A	66
7)	Būtu jānosaka uzņēmuma vispārējie reitinga sliekšņi un pie noteiktiem sliekšņiem jāiedarbina elektroniski paziņojumi, kurus vienotā iestāde (VID) tieši (uz viņu e-pasta adresēm) nosūtītu uzņēmumu valdes locekļiem un dalībniekiem (akcionāriem) kopā ar saitēm uz izglītojošajiem tiešsaistes rīkiem.	Ļoti augsta	Nav obligāts	66
8)	Latvijai jāmeklē iespējas sniegt valsts subsidētus konsultāciju pakalpojumus finansiālās grūtībās nonākušiem uzņēmumiem (to pamatā var būt visaptverošas vadlīnijas finanšu grūtībās nonākušiem uzņēmumiem, kas izstrādātas šā Projekta ietvaros). Lai stimulētu uzņēmējus nekavējoties rīkoties, būtu lietderīgi izveidot tīmekļa vietni finanšu stāvokļa pašpārbaudes veikšanai.	Vidēja	Nav obligāts	66
e. Preventīvās pārstrukturēšanas pieejamība				
9)	Būtu jāgroza Maksātnespējas likums, lai ierobežotu piekļuvi Formālajām pārstrukturēšanas procedūrām personām, kuras izdarījušas būtiskus normatīvo aktu pārkāpumus.	Ļoti augsta	Nav obligāts	74
10)	Latvijai ir jānodrošina, ka Formālo pārstrukturēšanu izmanto ekonomiski pastāvētspējīgi parādnieki. Būtu jāievieš uzņēmējdarbības pastāvētspējas (minimālo kritēriju) novērtējums piekļuvei TAP, lai nodrošinātu, ka TAP var piekļūt tikai potenciāli pastāvētspējīgi uzņēmumi ar izredzēm tikt glābtiem. Ņemot vērā ĀTAP pirmā posma ārpustiesas raksturu un atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda neesamību, šādu pastāvētspējas pārbaudi ĀTAP nevajadzētu piemērot.	Ļoti augsta	Nav obligāts	74
11)	Piesakoties TAP, parādniekiem jāpierāda pastāvētspēja par saviem līdzekļiem, izmantojot pienācīgus pierādījumus.	Ļoti augsta	Nav obligāts	74
f. Uzraugošās personas				
12)	Lai uzlabotu Formālās pārstrukturēšanas kvalitāti un nošķirtu to no maksātnespējas procesa, Uzraugošās personas būtu jānošķir no Maksātnespējas procesa administratoriem, vienlaikus neierobežojot, ka maksātnespējas administratori var būt Uzraugošās personas.	Augsta	N/A	83
13)	Maksātnespējas likums būtu jāgroza, iekļaujot īpašas prasības Uzraugošo personu (1) izglītībai; (2) kvalifikācijai un (3) pieredzei. Uzraugošajai personai vajadzētu būt kompetencei uzņēmējdarbībā, un, iespējams, ekonomikā.	Ļoti augsta	Obligāts	83
14)	Būtu jāgroza Maksātnespējas likums, lai Formālajā pārstrukturēšanā Uzraugošās personas varētu palīdzēt parādniekiem Pārstrukturēšanas plānu izstrādē, sarunās ar kreditoriem par Pārstrukturēšanas plāniem, kā arī Pārstrukturēšanas plāna izpildē.	Ļoti augsta	Obligāts	83
15)	Uzraugošo personu vajadzētu iecelt tikai atsevišķos gadījumos: (i) TAP atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda laikā; (ii) Formālajā pārstrukturēšanā, kad parādnieki, kreditori vai tiesa pieprasa iecelt Uzraugošo personu; (iii) Formālajā pārstrukturēšanā, kad Pārstrukturēšanas plāns tiek apstiprināts ar pārkategoriju piespiedu piemērošanu.	Ļoti augsta	Obligāts	83
16)	Ir jābūt publiskam Uzraugošo personu sarakstam, ko pārvalda MKD un kas palīdzētu parādniekiem izvēlēties potenciālo Uzraugošo personu, kas piemērota parādnieka vajadzībām, uzņēmuma lielumam un attiecīgajam gadījumam.	Vidēja	N/A	83

17)	Maksātnespējas likums būtu jāgroza, paredzot, ka Uzraugošajai personai ir obligāta civiltiesiskās atbildības apdrošināšana, kurai vajadzētu būt atkarīgai no katras Formālās pārstrukturēšanas lietas apjoma.	Vidēja	N/A	83
18)	Maksātnespējas likums būtu jāgroza, lai skaidri atļautu Uzraugošajai personai slēgt līgumus ar kvalificētiem speciālistiem, kas palīdzētu sarežģītos Formālās pārstrukturēšanas gadījumos un/vai gadījumos, kad Uzraugošajai personai trūkst noteiktas kompetences.	Vidēja	N/A	83
g. Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana				
19)	Lai izvairītos no Formālās pārstrukturēšanas ļaunprātīgas izmantošanas, ieskaitot atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laikā, Maksātnespējas likumā būtu jādefinē atbildība un jānosaka sankcijas par jebkādu parādnieka valdes veiktu TAP ļaunprātīgu izmantošanu, ieskaitot personisko atbildību par šādi radītiem zaudējumiem.	Ļoti augsta	N/A	87
20)	Būtu jānodrošina, ka Uzraugošā persona tiek iecelta no pirmās TAP ierosināšanas dienas, lai uzraudzītu parādnieka rīcību atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laikā un vajadzības gadījumā konsultētu un palīdzētu sarunās ar kreditoriem, un Pārstrukturēšanas plāna sastādīšanā/izstrādē.	Ļoti augsta	N/A	87
21)	Maksātnespējas likumā būtu jāveic grozījumi, kas paredzētu, ka sākotnējais atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laiks var būt ilgāks par diviem mēnešiem tikai tad, ja Uzraugošā persona ir iesaistīta sarunu procesā vai Pārstrukturēšanas plāna izstrādes procesā. ⁹ Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas pagarināšana būtu jāpamato ar attiecīgiem pierādījumiem par Formālās pārstrukturēšanas progresu, bet tai nevajadzētu pārsniegt 12 mēnešus. ¹⁰	Vidēja	Nav obligāts	87
22)	Maksātnespējas likumā būtu jāveic grozījumi, lai tiesa noteiktos apstākļos (ieskaitot Direktīvas 2019/1023 6. panta 9. punktā noteiktos) varētu atcelt pagarināto atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laiku, kā noteikts Direktīvā 2019/1023.	Vidēja	Obligāts	87
23)	Būtu jānosaka minimālais termiņš, kurā nevar atcelt atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu, lai dotu pusēm iespēju novērtēt situāciju. Šim periodam nevajadzētu būt garākam par sākotnējo atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodu (2 mēneši Latvijā), izņemot gadījumus, kad ir pierādījumi, ka parādnieks situāciju ļaunprātīgi izmanto vai ir konstatēta nolaidība.	Vidēja	Nav obligāts	87
h. Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas sekas				
24)	Maksātnespējas likumā būtu jāievieš ierobežojumi, kas aizliedz parādnieka līgumpartneriem savstarpējos līgumos apturēt, izbeigt, paātrināt vai citādi grozīt ar parādnieku noslēgtos līgumus tikai tādēļ, ka parādniekam ir ierosināta Formālā pārstrukturēšana. Turklāt jāievieš arī aizsardzība būtiskiem līgumiem, kas nepieciešami saimnieciskās darbības turpināšanai.	Augsta	Obligāts	91
25)	Parādnieka aizsardzību no līgumpartneriem, kuri vēlas izbeigt līguma izpildi neizpildītu saistību dēļ, varētu uzdot Uzraugošajai personai, kas darbojas parādnieka vārdā un kuram būtu paplašinātas tiesības ar mērķi aizsargāt parādnieka intereses.	Augsta	N/A	91
26)	Tā kā Latvijas tiesību aktos nav pilnībā ieviesti dažādi ieskaista veidi, ieskaitot slēgšanas savstarpējo ieskaitu, un tie visos gadījumos nevar pilnībā atbrīvot no atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas	Zema	Nav obligāts	91

⁹ Prasība iecelt Uzraugošo personu šķiet taisnīgāka nekā atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laika pagarināšana tikai lielākiem uzņēmumiem, kuri ir pieaicinājuši profesionālus konsultantus.

¹⁰ Šī ziņojuma autori norāda, ka Direktīva 2019/1023 paredz sākotnējo atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodu, kas nepārsniedz četrus mēnešus, un to var pagarināt līdz kopējam maksimālajam atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda 12 mēnešiem, un Direktīva 2019/1023 paredz, ka minēto periodu var noteikt tiesnesis, tomēr ierosinātā pieeja nav mainīt pašreizējo sākotnējo termiņu saskaņā ar Maksātnespējas likumu, bet gan iekļaut iespēju to pagarināt īpašos gadījumos.

	sekām, šis jautājums būtu tālāk jānovērtē, apspriežoties ar regulētu nozaru pārstāvjiem, lai nodrošinātu finanšu tirgu pietiekamu aizsardzību.			
27)	Ja attiecībā uz parādnieku gada laikā otro reizi ir ierosināta TAP lieta, bet nav pasludināta TAP īstenošana, tad tiesai, izskatot jautājumu par parādnieka maksātnespējas procesa pasludināšanu, būtu jākonstatē spriedumā vismaz vēl viena Maksātnespējas likumā noteiktā juridiskās personas maksātnespējas procesa pazīme. Kreditoriem būtu jā saglabā tiesības prasīt parādnieka juridiskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanu arī, ja tiesa iepriekš minētajā gadījumā noraida parādnieka maksātnespējas procesa pasludināšanu.	Augsta	Obligāts	91
i. Pārstrukturēšanas plāna saturs				
28)	Nepieciešami Maksātnespējas likuma grozījumi, lai nodrošinātu, ka Pārstrukturēšanas plānā ir iekļauti iemesli un pamatojums, kāpēc Pārstrukturēšanas plānam ir pamatotas izredzes novērst parādnieka maksātnespēju un nodrošināt uzņēmējdarbības pastāvētspēju, ieskaitot nepieciešamos priekšnoteikumus Pārstrukturēšanas plāna izpildes panākumiem.	Augsta	Obligāts	97
29)	Būtu jāizveido visaptverošs Pārstrukturēšanas plānu saturs kontrolesaraksts.	Vidēja	Obligāts	97
30)	Būtu jāievieš tiešsaistes platforma, kurā parādniekiem ir pieejami dažādi rīki, kas saistīti ar informāciju par Parādu pārstrukturēšanu.	Ļoti augsta	Nav obligāts	97
31)	Būtu jāapsver grozījumi Maksātnespējas likumā saistībā ar neietekmētā kreditora jēdziena ieviešanu. Proti, neietekmētie kreditori ir tie, kuri nav jāiekļauj Pārstrukturēšanas plānā un/vai tie, kuri nebalso par Pārstrukturēšanas plānu. Parādniekam ir jānorāda iemesls noteiktu kreditoru izslēgšanai no Pārstrukturēšanas plāna.	Ļoti augsta	Obligāts	98
j. Pārstrukturēšanas plāna pieņemšana				
32)	Būtu ieteicams izvērtēt Pārstrukturēšanas plāna saskaņošanas kārtību ar VID un citām institūcijām, ar kurām pārskatīšanas process ir pārāk apgrūtināts un ilgstošs. Valsts kreditoru lēmumu pieņemšanas procesam attiecībā uz Formālu pārstrukturēšanu vajadzētu būt ātrākam.	Vidēja	N/A	102
33)	Lai palīdzētu tiesai izlemt par pārkategoriju piespiedu piemērošanu, tiesai vajadzētu būt skaidri noteiktām tiesībām uzaicināt piekrišanu nedodāšos kreditorus rakstiski vai tiesas sēdē pamatot lēmumu, ar kuru viņi nesniedz piekrišanu Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanai attiecībā uz pārkategoriju piespiedu piemērošanu.	Vidēja	N/A	102
34)	Maksātnespējas likumam nevajadzētu ierobežot Pārstrukturēšanas plāna sākotnējās izpildes termiņu. Būtu jāatceļ pašreizējais sākotnējais divu gadu maksimālā ilguma ierobežojums.	Vidēja	N/A	102
35)	Maksātnespējas likumā būtu jāparedz, ka pusēm, kuras neietekmē Pārstrukturēšanas plāns, nav balsstiesību Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanā, un viņus neietekmē Pārstrukturēšanas plāns.	Augsta	Nav obligāts	102
36)	Nevajadzētu ieviest izņēmumu, kas piešķirtu MVU (parādniekiem) tiesības visus kreditorus apvienot vienā kreditoru grupā.	Zema	Nav obligāts	102
k. Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšana				
37)	Grozījumos Maksātnespējas likumā vajadzētu skaidri norādīt, ka tiesas var noraidīt Pārstrukturēšanas plānus, kuriem ir liela iespēja neizdoties.	Vidēja	Obligāts	104
38)	Maksātnespējas likumā būtu jāprecizē kreditoru interešu ievērošanas kritērija piemērošana, kā noteikts Direktīvā 2019/1023, un jānorāda, ka tiesa pārbauda šī kritērija ievērošanu tikai tad, ja Pārstrukturēšanas plānu ir apstrīdējis nepiekritušais kreditors saistībā ar kritērija neizturēšanu.	Vidēja	Obligāts	104
l. Pārkategoriju piespiedu piemērošana				

39)	Jāveic grozījumi Maksātnespējas likumā, ļaujot tiesām pēc parādnieka pieprasījuma apstiprināt Pārstrukturēšanas plānu, kuru nav apstiprinājusi viena no kreditoru grupām (nodrošinātie vai nenodrošinātie kreditori), ja Pārstrukturēšanas plāns atbilst pārējiem Direktīvas 2019/1023 noteikumiem un to ir apstiprinājusi vismaz viena no kreditoru grupām, kā arī ir nodrošināta atbilstoša atšķirīgo kreditoru grupu aizsardzība.	Augsta	Obligāts	118
40)	Līdz ar Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta c) apakšpunkta pieņemšanu Maksātnespējas likumā būtu jāietver noteikumi ar papildu garantijām, kas aizsargā kreditoru intereses. RPP būtu jāizvēlas tāpēc, ka tas ir vairāk piemērojams Latvijas uzņēmējdarbības videi, kurā dominē MVU un kurai ir tikai divas atšķirīgas kreditoru grupas.	Augsta	Obligātais tests; divas dažādas iespējas	118
41)	Maksātnespējas likumā būtu jāveic grozījumi, ļaujot tiesai pārkategoriju piespiedu piemērošanu attiecināt arī uz nodokļu administrācijas prasījumiem, neskatoties uz nodokļu administrācijas pašreizējām tiesībām, kas noteiktas Maksātnespējas likuma 38. panta piektajā daļā.	Augsta	Nav obligāts	118
42)	Būtu ieteicams veikt grozījumus Maksātnespējas likumā, lai balsošanas nolūkos ieviestu vairāk nekā divu grupu (pašlaik nodrošinātie un nenodrošinātie kreditori) sistēmu. Šādi grozījumi varētu regulēt to, kā kreditori tiek sadalīti grupās, norādot vairākus potenciālo kreditoru grupu veidus, vai arī parādniekam vajadzētu būt tiesībām pašam veidot kreditoru grupas, kuras vēlāk būtu jāapstiprina tiesai, kā arī potenciāli varētu ieviest abu mehānismu apvienojumu.	Augsta	Nav obligāts	118
m. Parādnieka dalībnieki (akcionāri)				
43)	Maksātnespējas likuma grozījumiem vajadzētu (i) nodalīt dalībniekus (akcionārus) atsevišķā kreditoru grupā un nodrošināt balsstiesības visiem dalībniekiem (akcionāriem); vai, pakārtoti, (ii) izslēgt dalībniekus (akcionārus) no Direktīvas 2019/1023 9. līdz 11. panta ietekmes un paplašināt ierobežojumus un saistības dalībniekiem (akcionāriem) par Formālās pārstrukturēšanas attīstības un sākšanas kavēšanu, iekļaujot, piemēram: (i) dalībnieka (akcionāra) atbildības sīkāku regulējumu; (ii) papildu pienākumus tiem dalībniekiem (akcionāriem), kuriem ir balsstiesības, sniegt pamatojumu balsošanai pret Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanu un apstiprināšanu.	Vidēja	N/A	120
n. Darbinieki un to tiesības				
44)	Jāpapildina Maksātnespējas likums ar normu, kas reglamentē darbiniekiem pieejamās informācijas veidus un šīs informācijas sniegšanas biežumu, un ir jāgarantē, ka Formālā pārstrukturēšana neietekmē noteiktas darbinieku tiesības. Turklāt būtu jāievieš tiesību normas, kas paredzētu, ka pret darbiniekiem jāizturas taisnīgi.	Vidēja	Nav obligāts	122
45)	Darbinieku prasījumi, kas izriet no darba līguma vai darba attiecībām, būtu jāgarantē no darbinieku prasījumu garantiju fonda, uzsākot Formālu pārstrukturēšanu, vai atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana nedrīkstētu ietekmēt darbinieku prasījumus.	Vidēja	Nav obligāts	122
o. Tiesas vai administratīvās iestādes veiktā vērtēšana				
46)	Esošais mehānisms būtu jāturpina attīstīt Latvijas normatīvajā ietvarā (Civilprocesa likumā), lai ļautu tiesām pieaicināt un konsultēties ar Uzraugošo personu vai citu kvalificētu ekspertu, lemjot par jautājumiem, kas rodas Formālās pārstrukturēšanas laikā. Kā minimums, tiesām būtu jābūt iespējai pieaicināt un konsultēties ar Uzraugošo personu vai citu kvalificētu ekspertu, lai palīdzētu vērtēt strīdus, kas saistīti ar Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu, kā noteikts Direktīvā 2019/1023.	Augsta	Obligāts	128
p. Pārstrukturēšanas plāna ietekme				

47)	Maksātnespējas likumā būtu jāveic grozījumi, ietverot tajā ietekmēto un neietekmēto kreditoru definīcijas un kritērijus un principus, kas ir būtiski Formālajai pārstrukturēšanai.	Ļoti augsta	Obligāts	129
q. Apelācija				
48)	Civilprocesa likums jāpapildina tā, lai lēmums, ar kuru apstiprina Pārstrukturēšanas plānu, būtu pārsūdzams.	Augsta	Obligāts	131
49)	Civilprocesa likumā jāietver noteikts termiņš pārsūdzības iesniegšanai par lēmumu, ar kuru apstiprina Pārstrukturēšanas plānu.	Augsta	Obligāts	131
50)	Apelācijas procedūra būtu jāizskata saskaņā ar Civilprocesa likuma "paātrinātā procesa" kārtību.	Augsta	Obligāts	131
51)	Apelācijai par lēmumu, ar kuru apstiprina Pārstrukturēšanas plānu, nevajadzētu apturēt Pārstrukturēšanas plāna izpildi.	Augsta	Obligāts	131
52)	Būtu jāveic turpmāki pētījumi un/vai diskusijas par to, vai ieviest kompensācijas mehānismu cietušajai pusei, ja tās sūdzība par Pārstrukturēšanas plānu ir pamatota un tāpēc tiek apmierināta.	Vidēja	Nav obligāts	131
r. Jauna finansējuma un pagaidu finansējuma aizsardzība				
53)	Maksātnespējas likums būtu jāpapildina ar jaunu likuma pantu, kas (i) saturētu uzņēmumu finansēšanas veidu definīcijas Formālās pārstrukturēšanas gadījumā; (ii) pasargātu jaunu un pagaidu finansējumu no darījumu apstrīdēšanas; un (iii) tieši noteiktu jauna un pagaidu finansējuma piešķirēju atbildības ierobežojumus.	Zema	Nav obligāts	134
54)	Būtu jāievieš Direktīvas 2019/1023 17. panta 3. punktu, kas ļauj dalībvalstīm izslēgt no aizsardzības pagaidu finansējumu, kas piešķirts pēc tam, kad parādnieks ir kļuvis nespējīgs samaksāt parādu.	Vidēja	Nav obligāts	134
55)	Jauna un pagaidu finansējuma piešķirējiem nevajadzētu saņemt prasījumu apmierinājumu ar augstāku prioritāti par nodrošinātajiem kreditoriem, ja parādniekam ir vēlāk uzsākts maksātnespējas process. Jauna un pagaidu finansējuma piešķirējiem būtu jāturpina baudīt augstāku prasījumu apmierinājuma prioritāti par nenodrošinātajiem kreditoriem.	Vidēja	Nav obligāts	134
s. Aizsardzība attiecībā uz citiem ar pārstrukturēšanu saistītiem darījumiem				
56)	Būtu nepieciešami grozījumi Maksātnespējas likumā, ieviešot noteikumus, kas noteiktus pamatotus un nepieciešamus darījumus nevar atzīt par spēkā neesošiem vai atceļamiem (1) ja tie tiek veikti Pārstrukturēšanas plāna apspriešanas posmā un (2) saskaņā ar tiesas apstiprinātu Pārstrukturēšanas plānu.	Vidēja	Obligāts	135
57)	Būtu lietderīgi grozīt Maksātnespējas likumu, iekļaujot Maksātnespējas likumā tādu darījumu definīcijas, kas ir saprātīgi un nekavējoties nepieciešami Pārstrukturēšanas plāna apspriešanai.	Vidēja	Nav obligāts	135
58)	Latvijas tiesību aktos būtu jāievieš Direktīvas 2019/1023 18. panta 2. punktā un 18. panta 3. punktā norādītie fakultatīvie noteikumi, kas paredz tiesas kontroli vai Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu un izslēdz darījumus pēc tam, kad parādnieks nav spējis samaksāt savus parādu noteiktajā termiņā.	Vidēja	Nav obligāts	135
t. Valdes locekļu pienākumi				
59)	Būtu vai nu jālikvidē šķēršļi, kas kavē sekmīgi piemērot valdes locekļiem kriminālatbildību, un/vai kriminālatbildību būtu ieteicams transformēt par administratīvo atbildību, ko piemēro MKD vai VID, lai preventīvi nodrošinātu iespējami plašāku atbildības piemērošanu.	Vidēja	N/A	139
60)	Lai gan Valsts policija nesen ir veikusi nopietnas strukturālas reformas un tās spēju palielināšanai ir veltīti vairāk resursi, politikas veidotājiem tomēr būtu jāturpina stiprināt Valsts policijas operatīvās spējas, lai vēl vairāk	Vidēja	N/A	139

	veicinātu šīs iestādes piemērot atbildību valdes locekļiem un novērstu krāpšanu Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procedūrās.			
61)	Latvijai būtu jāstiprina pienākumi, kas jau ir noteikti Latvijas tiesiskajā regulējumā, lai komercsabiedrību valdes locekļi pienācīgi ņemtu vērā (i) visu iesaistīto ieinteresēto personu, jo īpaši kreditoru, intereses; un (ii) veiktu nepieciešamos pasākumus, kas varētu palīdzēt izvairīties no maksātnespējas.	Augsta	Izvēles	139
u. Individuālo komersantu un saimnieciskās darbības veicēju maksātnespējas procedūras				
62)	Ņemot vērā to, ka vairumā gadījumu atsevišķam komersantam, personālsabiedrības komplementāram vai dibinātājam, vai dalībniekam (akcionāram) lauksaimniecībā vai zivsaimniecībā būtu jāveic divus atsevišķus maksātnespējas procesus, lai panāktu pilnīgu parādsaistību dzēšanu, ir nepieciešams transponēt Direktīvu 2019/1023, lai varētu: • apvienot uzņēmēju maksātnespējas lietas vienā procedūrā, pēc kuras viņi ir pilnībā atbrīvoti no parādsaistībām; vai • vismaz sinhronizēt abas maksātnespējas procedūras tā, lai fizisko personu maksātnespējas procedūras pēc parādnieka pieprasījuma varētu automātiski pasludināt pēc juridiskās personas maksātnespējas procesa; un nodrošināt, lai laikposms, pēc kura visiem maksātnespējīgajiem uzņēmējiem var pilnībā dzēst viņu profesionālos un personīgos parādus, nepārsniegtu trīs gadus.	Vidēja	Obligāts	142
63)	Apvienojot procesus, informācijai par fiziskas personas un juridiskas personas maksātnespēju jābūt pieejamai Latvijas Maksātnespējas reģistrā.	Augsta	N/A	142
64)	Apvienojot vai sinhronizējot procesus, Maksātnespējas procesa administratoram būtu jāprasa dzēst uzņēmēja īpašo statusu no komercreģistra pēc tam, kad ir pabeigta aktīvu pārdošana un citi pienākumi juridiskās personas maksātnespējas procesā.	Augsta	N/A	142
v. Tiesu un administratīvās iestādes				
65)	Tiesnešiem pašreizējās tiesu sistēmas ietvaros būtu jāturpina specializēties un jākoncentrējas uz tiesu ekspertu zināšanu palielināšanu, lai spētu risināt aizvien sarežģītākas Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa lietas.	Augsta	Nav obligāts	144
66)	Ņemot vērā priekšlikumu par specializētas ekonomisko lietu tiesas izveidi Latvijā, ieteicams apspriest iespēju šīs tiesas piekritībā iekļaut Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa lietas.	Augsta	Nav obligāts	144
w. Praktizējošo speciālistu uzraudzība un atalgojums				
67)	Lai uzlabotu Formālās pārstrukturēšanas kvalitāti un tēlu un nodrošinātu pienācīgus noteikumus, kas reglamentē Uzraugošo personu atalgojumu, kā noteikts Direktīvā 2019/1023, būtu jāievieš sekundārie tiesību akti vai vadlīnijas, lai pilnīgāk reglamentētu Uzraugošo personu atalgojumu un ieviestu strīdu izšķiršanas mehānismus attiecībā uz Uzraugošās personas atalgojuma strīdiem.	Vidēja	Obligāts	145
68)	Maksātnespējas procesa administratoru un Uzraugošo personu profesionālās ētikas kodekss būtu jāaktualizē saskaņā ar Direktīvā 2019/1023 noteikto un tajā būtu jānorāda (i) Uzraugošās personas darbības nolūks un sasniedzamie mērķi; (ii) jānosaka fundamentālus ekonomikas principus, kurus ir jāievēro Uzraugošajām personām, pārtraugot Formālo pārstrukturēšanu, un (iii) jāveicina turpmāka to prasmju attīstība, kas nepieciešamas Uzraugošās personas pienākumu izpildei.	Vidēja	Nav obligāts	145
x. Uzraudzības procedūras un datu vākšana				

69)	Lai uzraudzītu procedūru efektivitāti, Latvijas valsts iestādēm būtu jāpaplašina pašreiz par Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa jautājumiem apkopoto datu apjoms un sistemātiski jāstrukturē un jāpublicē šādi dati, tostarp dati par procedūru ilgumu, izmaksām un kreditoru līdzekļu atgūšanas apmēru.	Vidēja	Obligāti un daži nav obligāti	148
Ieteikumi par turpmāku izpēti				
70)	Būtu jāturpina padziļināta turpmāka izpēte un/vai diskusijas, lai noskaidrotu visefektīvākos pasākumus parādnieku un viņu dalībnieku (akcionāru) un/vai valdes ļaunprātīgas rīcības novēršanai, jo īpaši: (i) izpēte par “aktīvu izņemšanu”, t.i., aktīvu (biznesa) pārceļšanu uz citu uzņēmumu; (ii) izpēte par kriminālatbildības piemērošanu pārvaldes institūciju amatpersonām, kas izdarījuši prettiesiskas darbības, kas nodara kaitējumu uzņēmuma finansiālajam stāvoklim, un kreditoru iespējām atgūt parākus maksātnespējas laikā; Būtu jāorganizē papildu diskusijas un jāveic turpmāki pētījumi par iespējamiem Komerclikuma grozījumiem, lai apsvērtu iespēju paplašināt atbildību un sankciju piemērošanas subjektu lokā iekļautu arī bijušās parādnieka pārvaldes institūciju amatpersonas.	Augsta	N/A	N/A

1 Ievads

Ziņojums ir izstrādāts, lai apzinātu pašreizējās problēmas Parādu pārstrukturēšanas un maksātnespējas regulējumā Latvijā un atbalstītu Tieslietu ministriju, kurai līdz 2021. gada 17. jūlijam ir jātransponē Latvijas tiesību sistēmā Direktīva 2019/1023.

1.1 Ziņojuma mērķi un pamatinformācija

Ziņojumam ir trīs galvenie mērķi:

- 1) konstatēt Parādu pārstrukturēšanas trūkumus (no īstenošanas viedokļa un, ciktāl nepieciešams, no normatīvā regulējuma viedokļa);
- 2) atklāt šķēršļus, kas kavē Parādu pārstrukturēšanas instrumentu izmantošanu;
- 3) izveidot darboties spējīgus mehānismus, lai atjaunotu finanšu stabilitāti grūtībās nonākušiem uzņēmumiem.

Visu maksātnespējas tiesību aktu pamatā ir veida, kā visefektīvāk izmantot grūtībās nonākušā uzņēmuma resursus un sadalīt iespējamās izmaksas, noteikšana. Šo primāro ekonomiskās efektivitātes mērķi papildina īpaši pārdales mērķi, kas izriet no konkrētās sabiedrības kultūras un sociālās vērtības modeļiem un var atšķirties dažādās valstīs. Efektīvam maksātnespējas režīmam būtu ne tikai jānodrošina taisnīgs un savlaicīgs aktīvu sadalījums starp kreditoriem, izmantojot maksātnespējas procedūras, bet arī jāļauj pastāvētspējīgiem parādniekiem veikt pārstrukturēšanu agrīnā posmā un tādējādi izvairīties no maksātnespējas un ar to saistītās vērtības, darbvietu un zināšanu zaudēšanas.¹¹ Tādējādi Parādu pārstrukturēšanai ir gan ekonomisks, gan sociāls mērķis.

Maksātnespējas likumā noteiktais mērķis ir veicināt finansiālās grūtībās nonākušā parādnieka saistību izpildi un, ja iespējams, maksātnespējas atjaunošanu (skatīt Maksātnespējas likuma 1. pantu).

Maksātnespējas politikas attīstības pamatnostādņu 2016.–2020. gadam TAP politikas apakšmērķis ir veicināt dzīvotspējīgu uzņēmumu atgriešanos ekonomiskajā apritē, tādējādi nodrošinot kreditoru aizsardzību, ilgtermiņā iegūstot vairāk nekā maksātnespējas gadījumā.¹²

Vairākos nesenos pētījumos secināts, ka uzņēmumu pārstrukturēšana Latvijā ir vāji attīstīta.¹³ Piemēram, SVF ekspertu grupa secina: maksātnespējīgu vai finansiālās grūtībās nonākušu juridisko personu reorganizācija (rehabilitācija) Latvijā ir izņēmuma gadījums. Praksē lielākajā daļā maksātnespējas procedūras beidzas ar aktīvu likvidāciju, jo TAP/ĀTAP nav darbotiespējīgs mehānisms, lai atjaunotu finanšu stabilitāti grūtībās nonākušiem uzņēmumiem.¹⁴ Ar "maksātnespējas procedūru" šajā gadījumā domātas "TAP/ĀTAP lietas", savukārt maksātnespējas process Latvijas tiesību sistēmā ir pielīdzināma likvidācijai. Tomēr secinājums ir skaidrs: maksātnespējas process ir vairāk nekā Formālo pārstrukturēšanu, un TAP bieži tiek izmantots kā novilcināšanas taktika, lai aizsargātos no kreditoru rīcības.

Ierosināto TAP skaits gadā ir no 140 līdz 160, tomēr tikai (aptuveni) 25% no šīm procedūrām ir pasludināti Pārstrukturēšanas plāni (t. i. tiek savlaicīgi ierosināts Pārstrukturēšanas plāns, un kreditori tam piekrīt).¹⁵ Pārskats par Formālās pārstrukturēšanas statistiku Latvijā laikposmā no 2008. gada līdz 2018. gadam parāda, ka kopējais TAP gadījumu skaits ir 1 180¹⁶, bet gadījumu skaits, kad Pārstrukturēšanas plāns tika veiksmīgi izpildīts, vidēji bija 4% līdz 8% gadā no ierosinātajām TAP lietām (2008-2018).¹⁷

¹¹ Komisijas dienestu darba dokuments. Ietekmes novērtējums. Pavaddokuments dokumentam Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par preventīvās pārstrukturēšanas regulējumu, otro iespēju un pārstrukturēšanas, maksātnespējas un saistību dzēšanas procedūru efektivitātes palielināšanas pasākumiem un ar ko groza Direktīvu 2012/30/ES. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016SC0358>. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

¹² Maksātnespējas politikas attīstības pamatnostādnes 2016. - 2020. gadam. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/284925-par-maksatnespejas-politikas-attistibas-pamatnostadnes-2016-2020-gadam-un-to-istenosanas-planu>. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

¹³ Jauja, H., Zandersons, A. Par tiesiskās aizsardzības procesa regulējuma efektivitāti, 2018. Pieejams vietnē: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Zinojums_Par_tiesiskas_aizsardzibas_procesa_efektivitati.pdf. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī]. Garrido, J. M., Rasekh, A., Rouillon, A., Latvijas Republika: Maksātnespējas sistēmas novērtējums (SVF, 2019. gada janvāris, 28. lpp.). Pieejams: https://www.ta.gov.lv/UserFiles/Faili/Latvia_-_Technical_Assistance_Report_on_Evaluation_of_the_Insolvency_Framework-FINAL_ENG.pdf. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

¹⁴ Garrido, Rasekh, Rouillon, op. cit., 30. lpp.

¹⁵ Garrido, Rasekh, Rouillon, op. cit., 28. lpp.

¹⁶ Jauja, Zandersons, op. cit., 31. lpp.

¹⁷ Jauja, Zandersons, op. cit., 37. lpp.

Ar Direktīvu 2019/1023 dalībvalstīs tiek ieviesta parādnieka valdījumā esošas juridiskas personas pārstrukturēšanas procedūra, iekļaujot dažus obligātus un dažus fakultatīvus noteikumus. Latvijas tiesību ietvars pašlaik lielā mērā atbilst starptautiskajiem standartiem, bet, lai izpildītu obligātās prasības un nodrošinātu pilnīgu atbilstību, būs nepieciešams ieviest dažus aizsardzības pasākumus. Fakultatīvie noteikumi Latvijai dotu iespēju turpināt pilnveidot preventīvo pārstrukturēšanu kā dzīvotspējīgu un vēlamu alternatīvu maksātnespējai, taču normatīvais regulējums viens pats nenodrošinās procedūras efektivitāti.

Šobrīd Latvijā pastāv Formāla pārstrukturēšana ar mērķi nodrošināt dzīvotspējīgu un vēlamu alternatīvu uzņēmumu likvidācijai maksātnespējas procesā. Šajā ziņā tas saskan ar preventīvās pārstrukturēšanas mērķiem. Tomēr Formālā pārstrukturēšana bieži vien nesasniedz savu mērķi. Ir bijuši gadījumi, kad atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods tiek izmantots, lai slēptu parādnieka aktīvus no kreditoriem, pārceļot tos uz jaunu uzņēmumu, pamatot atstātās maksātnespējīgās vienības "čaulu" likvidācijai. Aptuveni 75% gadījumu¹⁸ parādnieks neiesniedz tiesai Pārstrukturēšanas plānu, lai gan tas izmanto atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu.

Turklāt tas, cik viegli dalībnieki (akcionāri) un/vai valde var izveidot jaunu uzņēmumu un pārcelt esošu, iespējams, grūtībās nonākušu uzņēmumu un tā aktīvus uz jaunu uzņēmumu, atstājot veco uzņēmumu kā maksātnespējīgu čaulas uzņēmumu, visbiežāk ar vecā uzņēmuma saistībām un "jaunu" vai nerezidentu uzņēmuma valdi no vecā uzņēmuma, ir apstākļi, kas neveicina uzņēmēju motivāciju veikt pārstrukturēšanu un izmantot Formālo pārstrukturēšanu. Iepriekš minētā ļaunprātīgā izmantošana jo īpaši attiecas uz MVU, kam var trūkt strukturālas sarežģītības, lai "noturētu" jauno uzņēmumu struktūru. Tādēļ ir nepieciešams apgrūtināt nesodītu biznesa pāreju uz jaunu uzņēmumu, atstājot tukšu "čaulu" ar parādiem kreditoriem.

Abos gadījumos sākotnējie dalībnieki (akcionāri) un valde gandrīz vienmēr izvairās no kriminālvajāšanas un/vai publiskas kritikas, panākot, ka abas šīs alternatīvas ir pievilcīgākas nekā TAP (vai jaunu preventīvu pārstrukturēšanas procesu).

Lai gan ir apsveicami, ka ES tiecas radīt dalībvalstīm jaunu un pārdomātu normatīvo regulējumu, Latvijas gadījumā preventīvās pārstrukturēšanas tiesību aktu panākumi lielākoties būs sasniedzami nevis ar pilnībā saskaņotiem nacionālajiem tiesību aktiem, bet gan ar to, vai izdosies apturēt iepriekš minētās "vieglākās" un parādniekam ienesīgākās draudzīgās alternatīvas.

Mūsu darba apjoms tika noteikts un saskaņots ar ERAB, EK un Tieslietu ministriju, un tas ir vērsts uz normatīvā regulējuma nepilnību analīzi, ABS, Pārstrukturēšanas plānu novērtēšanu un apmācību, kā arī preventīvās pārstrukturēšanas metodikas un labākās prakses piemēru iestrādāšanu Latvijas tiesību sistēmā. Darba apjoms neietver maksātnespējas ļaunprātīgas izmantošanas novēršanu.

1.2 Ziņojuma struktūra

Ziņojums sastāv no kopsavilkuma un divpadsmit nodaļām. Kopsavilkumā ietilpst galvenie novērojumi un rekomendācijas pārskatāmā formā.

Ievaddaļa sastāv no **ievada** (1. nodaļa) un **tiesiskā regulējuma apraksta** (2. nodaļa), kas sniedz informāciju par ziņojuma mērķiem, izmantotās metodikas aprakstu, informāciju par valsts un ES tiesisko regulējumu un uzņēmuma Parādu pārstrukturēšanas posmiem. **3.–12. nodaļā sniegta Direktīvas 2019/1023 salīdzinošā analīze** ar valsts tiesisko regulējumu, kā arī valsts tiesiskā regulējuma salīdzinošais novērtējums ar starptautiskās labākās prakses piemēriem.

Uzņēmumu Parādu pārstrukturēšanas posmi (3. nodaļa) ir par uzņēmumu Parādu pārstrukturēšanas posmu tiesisko regulējumu un tādiem uzņēmuma Parādu pārstrukturēšanas posmiem kā ĀTR un Formālā pārstrukturēšana.

Nākamajās divās nodaļās sniegts pārskats par uzņēmējdarbības vides iezīmēm, proti, uzņēmumiem, uz kuriem varētu attiecināt Formālo pārstrukturēšanu (4. nodaļa: **Latvijas uzņēmumu un citu struktūru raksturojums**), un veikts ABR novērtējums (**ABR un informācijas pieejamība ieinteresētajām personām**, 5. nodaļa).

Preventīvās pārstrukturēšanas regulējuma pieejamība (6. nodaļa) sniedz padziļinātu analīzi par grūtībās nonākušā uzņēmuma iespējām piekļūt palīdzībai Formālajā pārstrukturēšanā.

7. nodaļa. **Oficiālās pārstrukturēšanas procedūras** aptver tādus jautājumus kā Uzraugošās personas loma, kompetence, tiesības un pienākumi, atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas īpatnības un atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas sekas.

8. nodaļa **Pārstrukturēšanas plāni** attiecas uz Pārstrukturēšanas plānu saturu, pieņemšanu un apstiprināšanu, pār kategoriju piespiedu piemērošanu, dalībniekiem (akcionāriem), darbiniekiem, tiesu vai administratīvās iestādes veiktu novērtējumu, ietekmi un pārsūdzībām.

¹⁸ Jauja, Zandersons, op. cit., 37. lpp.

9. nodaļa – 12. nodaļa ietver **aizsardzību attiecībā uz jaunu finansējumu, pagaidu finansējumu un citiem ar pārstrukturēšanu saistītiem darījumiem**, bet nodaļa par **procedūru efektivitātes palielināšanas pasākumiem** novērtē tiesu un administratīvās iestādes, praktizējošo speciālistu uzraudzību un atbalgojumu, uzraudzības procedūras un datu vākšanu.

Katrā ziņojuma daļā ir sniegta konkrētu jomu apakšanalīze, ietverot spēkā esošā tiesiskā regulējuma analīzi, kā arī identificēti trūkumi, kas liecina par neatbilstību Direktīvas 2019/1023 prasībām un labākajiem starptautiskajiem standartiem, kā arī uzskaitītas piemērošanas problēmas un sniegti iesaistīto pušu intervijās izteiktie secinājumi. Visās iepriekš minētajās ziņojuma nodaļās ir atsauces uz veikto Latvijas un citu valstu salīdzinošo novērtēšanu, vienlaikus sniedzot arī konkrētus ieteikumus konstatēto problēmu risināšanai.

Ieteikumi ir strukturēti atbilstoši to prioritātei, ņemot vērā ekspertu atzinumu par steidzamību, īstenojamību un resursu pieejamību.

1.–11. pielikumā ir sniegta pamatinformācija un dati.

1.3 Metodika

Ziņojums sagatavots šādos pētniecības posmos: (i) literatūras apskats un informācijas vākšana, kas bija nepieciešama tālākai izpētei; (ii) valsts normatīvā regulējuma un saistīto jautājumu analīze; (iii) Direktīvas 2019/1023 un valsts normatīvā regulējuma salīdzinoša analīze; (iv) nacionālā tiesību ietvara un starptautiskās labākās prakses piemēru salīdzinošā analīze; (v) ieteikumu izstrāde Direktīvas 2019/1023 ieviešanai un valsts tiesiskajā regulējumā konstatēto problēmu mazināšanai; (vi) datu vākšana un analīze, lai iegūtu jaunāko informāciju; (vii) intervijas ar ieinteresētajām personām. Šie pētniecības posmi turpmāk ir aprakstīti detalizētāk.

Ziņojuma izstrādē tika ņemts vērā iepriekš pilnveidotais un koordinētais informācijas vākšanas un analīzes plāns.

Literatūras apskats un informācijas vākšana tika veikta diviem nolūkiem.

Pirmkārt un galvenokārt, šis izpētes posms tika veikts, lai iegūtu būtiskus datus un faktus, kas varētu noderēt, izstrādājot ieteikumus un ierosinājumus turpmākajās nodaļās, kā arī, lai ar pārliecību nonāktu pie secinājumiem par valsts tiesisko regulējumu. Šis elements bija būtisks arī vēlākai salīdzinošai analīzei no valsts viedokļa, kas vēlāk tiktu analizēta, ņemot vērā Direktīvu 2019/1023 un starptautiskos labākās prakses piemērus.

Otrkārt, apkopotā informācija par valsts maksātspēju un Parādu pārstrukturēšanu īpaši palīdzētu lasītājiem, kuri nav aktīvi Latvijas maksātspējas un Parādu pārstrukturēšanas prakses dalībnieki, jo tā sniedz pārskatu par vispārējo valsts tiesisko regulējumu, vienlaikus sniedzot ieskatu par nacionālajām īpatnībām.

Informācijas vākšana nozīmē makroekonomikas datu vākšanu saistībā ar maksātspējas un Parādu pārstrukturēšanas procesiem, tiesību aktu, judikatūras un citu juridisko avotu apskatu, kas regulē un nosaka Parādu pārstrukturēšanu un maksātspēju Latvijā. Tāpat tā iekļauj datu un secinājumu vākšanu no iepriekšējiem attiecīgajiem pētījumiem un citu ekspertu izstrādātajiem ieteikumiem par šajā ziņojumā analizētajiem jautājumiem. Papildus ievaddaļā ir ietverts saraksts ar konstatētajām problēmām valsts maksātspējas un Parādu pārstrukturēšanas sistēmā.

Tika veikta valsts tiesiskās vides analīze, lai veidotu plašāku izpratni par kontekstu, kādā nacionālā normatīvā sistēma ir izstrādāta un darbojas. Tāpat kā iepriekš minētie pētījuma elementi, arī šādas informācijas iekļaušana vēl vairāk iepazīstinās lasītājus ar Latvijas tiesiskās sistēmas plašāko kontekstu.

Direktīvas 2019/1023 un valsts tiesiskā regulējuma salīdzinoša analīze ir aktuāla ieinteresētajām personām, un tādēļ tā ir ziņojuma neatņemama sastāvdaļa. Pirmkārt un galvenokārt, šajā ziņojuma nodaļā būs ietverta pašas Direktīvas 2019/1023 analīze – obligāto un fakultatīvo noteikumu klasifikācija, juridiskās interpretācijas metožu piemērošana Direktīvas 2019/1023 noteikumiem un Direktīvas 2019/1023 papildu avotu analīze.

Tālāk Direktīva 2019/1023 tiks salīdzināta ar iepriekš minēto valsts tiesisko regulējumu, lai valsts tiesiskajā regulējumā atrastu jau pastāvošas un līdzīgas normas un noteiktu, kuras Direktīvas 2019/1023 normas nav jāīsteno. Tāpat tas ļauj šā ziņojuma turpmākajās nodaļās padziļināti analizēt vēl nākotnē īstenojamos Direktīvas 2019/1023 noteikumus. Pēc tam šajā nodaļā tiks analizēta nepieciešamība ieviest dažu Direktīvā 2019/1023 paredzētos pasākumus un sniegts to Direktīvas 2019/1023 fakultatīvo normu pamatojums, kurus nebūtu jāiekļauj valsts tiesiskajā regulējumā.

Salīdzinošā novērtēšana plaši izmantota diviem galvenajiem mērķiem: izstrādāt labākos mehānismus obligāto un neobligāto Direktīvas 2019/1023 noteikumu ieviešanā un lai piedāvātu iespējamus risinājumus ziņojuma izstrādes laikā konstatētajām problēmām.

Salīdzinošā novērtēšana ietver Latvijas tiesiskā regulējuma salīdzinājumu ar citu Eiropas valstu (galvenokārt Spānijas, Portugāles un Francijas) tiesisko regulējumu. Starptautiskās zināšanas, kas iegūtas aptaujās un intervijās ar ārvalstu ekspertiem, sniedz ieskatu par veiksmīgākajiem mehānismiem un praksi, ko izmanto citās valstīs un kas var vēl vairāk palīdzēt izstrādāt risinājumus Direktīvas 2019/1023 ieviešanai Latvijā.

Ziņojumā tika iekļauta nodaļa, kas veltīta ieteikumiem par Direktīvas 2019/1023 īstenošanu un atklāto problēmu mazināšanu valsts tiesiskajā regulējumā. Šī ziņojuma daļa kalpos par secinājumu avotu un ir izstrādāta, lai sniegtu praktiskus padomus Latvijas iestādēm par Direktīvas 2019/1023 īstenošanu. Ziņojuma mērķis ir speciālistiem un ieinteresētajām personām sniegt instrumentus, lai izstrādātu valsts tiesisko regulējumu, kas atbilst Direktīvas 2019/1023 prasībām, vienlaikus ievērojot Latvijas vides īpatnības un izmantojot labākos starptautiskos instrumentus un mehānismus, kas pieejami saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 mērķiem.

Iepriekš ir aprakstītas dažādas izpētes metodes, kas izmantotas šajā ziņojumā, un aptuveni izklāstīts turpmākais saturs. Tālāk sniegts ieskats šī ziņojuma sagatavošanā izmantotajās galvenajās juridiskās izpētes metodēs.

Ziņojumā ietvertajā analīzē tika izmantotas doktrīnas, vēsturiskās, salīdzinošās un empīriskās juridiskās izpētes metodes.

Doktrīnas metode izmantota, lai analizētu piemērojamās tiesību normas un spēkā esošos noteikumus. Informāciju, kas iegūta, izmantojot citas analīzes metodes, papildinās plaša primāro un sekundāro tiesību avotu analīze, kurā ietverti tiesību akti, judikatūra, doktrīnas teksti, ko sagatavojuši juristi, un iepriekšējie profesionālo iestāžu ziņojumi.

Salīdzinošā metode būs galvenā metode, ko izmantos pētniecības nolūkos, lielākoties salīdzinot Direktīvu 2019/1023 ar pašreizējo valsts tiesisko regulējumu un analizējot labāko starptautisko praksi kā avotu, lai pieņemtu lēmumus par ierosināto Direktīvas 2019/1023 noteikumu īstenošanu. Veikts Latvijas un citu Eiropas valstu, kurām ir plaša pieredze ar maksātnespēju un Parādu pārstrukturēšanu saistītos jautājumos, normatīvo aktu salīdzinājums.

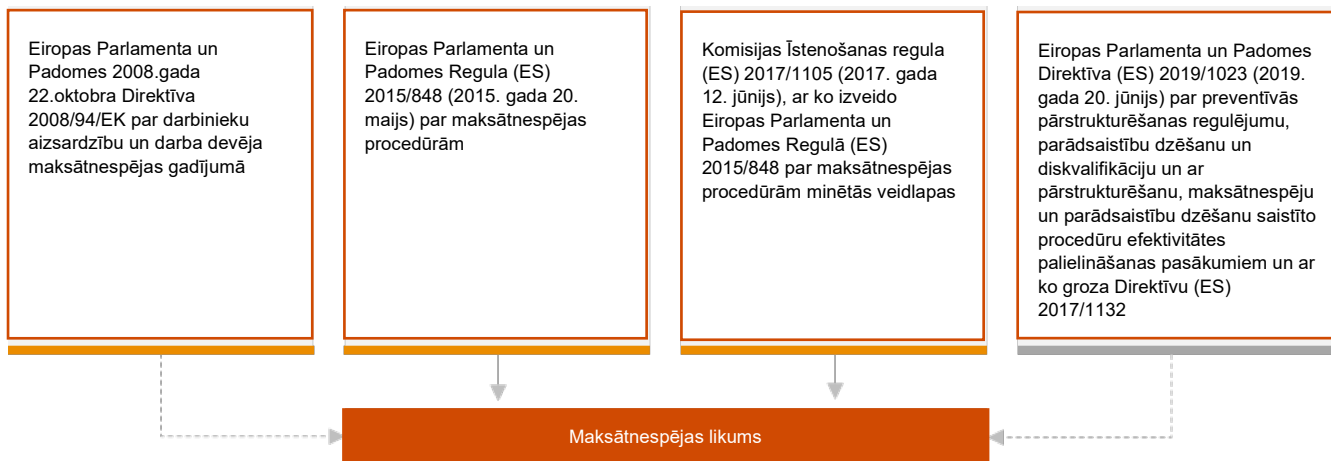
Vēsturiskā metode izmantota tur, kur ir vajadzīga atbilstoša pamatinformācija par spēkā esošajiem tiesību aktiem. Turpmāki pētījumi par judikatūru ietver analīzi par tiesu iestāžu iesaistīšanas vēsturisko attīstību to tiesību aktu un noteikumu interpretācijā, kas reglamentē maksātnespēju un Parādu pārstrukturēšanu.

Lai analizētu pieejamos datus par maksātnespēju un Parādu pārstrukturēšanu, izmantotas empīriskas **juridiskās izpētes metodes**. Intervijās ar ieinteresētajām personām, tostarp valsts pārvaldes iestādēm, uzņēmumu pārstāvjiem, uzņēmumu apvienībām, tiesu iestāžu un uzraudzības iestāžu pārstāvjiem, iegūta empīriskā informācija. Pētījumā iekļauta arī atbilstoša statistika par maksātnespēju un Parādu pārstrukturēšanu, lai stimulētu konkrētus lēmumus par ieteiktajām izmaiņām spēkā esošajos tiesību aktos un praksē. Pētījuma mērķis ir arī izstrādāt konkrētus rādītājus, ko varēs izmantot pašreizējās un vēsturiskās prakses efektivitātes salīdzinošai novērtēšanai.

2 Tiesiskā regulējuma apraksts

2.1 ES tiesību akti

2. Attēls: ES tiesību aktu vieta Latvijas tiesiskā regulējuma hierarhijā

Latvija ir ES dalībvalsts, un tādējādi ES tiesību akti ir tieši (ar regulu starpniecību) un netieši (ar direktīvu starpniecību) piemērojami valsts tiesiskajam regulējumam (skat. 2. Attēlu). Šie tiesību akti ir:

- **Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 20. maija regula (ES) 2015/848 par maksātnespējas procedūrām**, kas reglamentē piemērojamo piekritību un valstu tiesību aktus pārrobežu maksātnespējas gadījumā. Regula attiecas arī uz tiesu lēmumu atzīšanu maksātnespējas gadījumā, kas ir īpaši svarīgi, ja attiecīgais uzņēmums veic uzņēmējdarbību vairākās ES dalībvalstīs.
- **Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 22. oktobra direktīva 2008/94/EK par darba ņēmēju aizsardzību to darba devēja maksātnespējas gadījumā** ir transponēta vairāku valstu tiesību aktos un noteikumos, jo īpaši Likumā Par darbinieku aizsardzību darba devēja maksātnespējas gadījumā. Šajā direktīvā ir noteiktas garantijas darbiniekiem saņemt atalgojumu, ja viņu darba devējs kļūst maksātnespējīgs.
- **EK 2017. gada 12. jūnija Īstenošanas regula (ES) 2017/1105, ar ko izveido Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) 2015/848 par maksātnespējas procedūrām minētās veidlapas**, reglamentē to veidlapu saturu, kuras reglamentē iepriekš minētā Regula (ES) 2015/848.
- **Direktīva (ES) 2019/1023**, kuras lielāko daļu prasību saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 34. pantu, dalībvalstīm līdz 2021. gada 17. jūlijam jātransponē valsts tiesību aktos.

2.2 Maksātnespējas likums

Latvijā Formālo pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesu reglamentē pašlaik spēkā esošais Maksātnespējas likums, kas pieņemts 2010. gada 26. jūlijā un ir spēkā no 2010. gada 1. novembra. 2010. gadā pieņemtais Maksātnespējas likums aizstāja iepriekšējo Maksātnespējas likumu, kas tika pieņemts 2007. gada 1. novembrī un bija spēkā Latvijā no 2008. gada 1. janvāra. Pirms tam Formālo pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesu Latvijā reglamentēja likums "Par uzņēmumu un uzņēmējdarbību maksātnespēju" (spēkā no 1996. līdz 2007. gadam), likums "Par uzņēmumu un uzņēmējdarbību maksātnespēju un bankrotu" (spēkā no 1992. līdz 1996. gadam) un citi normatīvie akti, kuros iepriekš tika iekļauti noteikumi, kas ir salīdzināmi ar mūsdienu Formālajiem pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesiem.

Spēkā esošais Maksātnespējas likums sākotnēji tika izstrādāts, lai izpildītu Latvijas saistības, kas izriet no SVF un Latvijas 2009. gada 27. jūlijā parakstītā nodomu protokola 36. punkta, Pasaules Bankas programmas aizdevuma saņemšanai, kas izriet no Latvijas Republikas valdības un Pasaules Bankas parakstītā aizdevuma līguma, Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmas ieviešanas rīcības plāna (Ministru kabineta 2009. gada 19. februāra rīkojums Nr. 123 ar grozījumiem, kas izdarīti ar Ministru kabineta 2009. gada 16. septembra rīkojumu Nr. 630) 57. punkta.

Kopš tā laika Maksātnespējas likums ir grozīts 15 reizes, un no 2019. gada 18. decembra tajā ir 217 panti. Pēdējie grozījumi tika pieņemti 2020. gada 5. jūnijā.

Maksātnespējas likuma saturs ir veidots atbilstoši dažādiem Latvijā īstenotiem Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa posmiem. Proti, Maksātnespējas likumā ir šādas nodaļas: (i) Vispārīgie noteikumi; (ii) TAP (ar apakšnodaļu, kas nosaka ĀTAP kārtību); (iii) Juridiskās personas maksātnespējas process; (iv) Fiziskās personas maksātnespējas process; (v) TAP un maksātnespējas procesa izmaksas; (vi) TAP uzraudzība un maksātnespējas procesa uzraudzība.

Latvijas Satversmes tiesa trīs reizes atzina noteiktas Maksātnespējas likuma normas par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmei. Šie spriedumi attiecās uz Maksātnespējas procesa administratoru izglītību¹⁹, maksātnespējas procesa depozīta iemaksu, ciktāl tās attiecas uz darbiniekiem, kuru vienīgais tiesību aizsardzības līdzeklis ir darba devēja pasludināšana par maksātnespējīgu,²⁰ un Maksātnespējas procesa administratoru kā valsts amatpersonas statusu²¹.

Tā kā normatīvie akti, kas reglamentē Formālo pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesu, ir vairākkārt grozīti, praktizējošiem speciālistiem dažkārt ir nācies piemērot atšķirīgus tiesību aktus uzņēmumiem, kuri ir sākuši Formālo pārstrukturēšanu vai maksātnespējas procesu dažādos laika periodos. Maksātnespējas likumā ir ietverti plaši pārejas noteikumi, kas reglamentē dažādu tiesību aktu vēsturisko versiju piemērojamību konkrētiem lietās apstākļiem.

2.3 Citi nacionālie tiesību akti

Citi Latvijas tiesību akti reglamentē dažādus Parādu pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa palīgautājumus. Šie *lex specialis* normatīvie akti reglamentē konkrētus Parādu pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa aspektus:

Tabula 2 Pārskats par Latvijas tiesību aktiem, kas reglamentē Parādu pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa palīgautājumus.

Likuma nosaukums	Likuma apraksts
Piespiedu ietekmēšanas līdzekļu izpildes likums	Reglamentē izpildes procedūras kriminālprocesā, tostarp uzņēmumu piespiedu likvidāciju un citu līdzīgu sodu izpildi
Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss	Nosaka administratīvos pārkāpumus maksātnespējas jomā
Likums “Par darbinieku aizsardzību darba devēja maksātnespējas gadījumā”	Reglamentē kārtību, kādā tiek apmierinātas darbinieku prasības pret darba devēju
Zemesgrāmatu likums	Reglamentē maksātnespējas atzīmju ierakstīšanas kārtību zemesgrāmatā gadījumos, kad notiek īpašnieka izsludināšana par maksātnespējīgu parādnieku. Zemesgrāmatu likumā ietvertas arī Maksātnespējas procesa administratoru tiesības par atzīmes ierakstīšanu, pārgrozīšanu vai dzēšanu zemesgrāmatā.
Civilprocesa likums	Visaptveroši reglamentē visus Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa tiesvedības aspektus. Likums nosaka to Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa kārtību, kas attiecas uz tiesu iestādēm, tai skaitā tādus procesuālās kārtības palīgautājumus kā pieteikuma iesniegšana tiesā un procedūras izbeigšana.
Komerclikums	Nosaka informācijas veidus, kas ir jāieraksta komercreģistrā un parādnieka dokumentos un tīmekļa vietnē par uzsāktu Formālo pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesu. Likums paredz Maksātnespējas procesa administratoriem tiesības iesniegt pieteikumu maksātnespējas procesa lietā par komersanta izslēgšanu no komercreģistra un citus jautājumus saistībā ar ziņu sniegšanu un publicitāti saistībā ar komersanta TAP īstenošanu un izbeigšanu. Formālā pārstrukturēšana un maksātnespējas process var ietekmēt

¹⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 22. novembra spriedums lietā Nr. 2011-04-01.

²⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2012. gada 20. aprīļa spriedums lietā Nr. 2011-16-01.

²¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2015-03-01.

	uzņēmumu dalībnieku (akcionāru) iespējas veikt noteiktas darbības, kas parasti ir paredzētas Komerclikumā, un var radīt ierobežojumus pašiem uzņēmumiem
Likums “Par nodokļiem un nodevām”	Paredz iespēju pārstrukturēt to personu parādus, kurām draud maksātnespēja. Likums paredz arī administratīvo procedūru nodokļu piemērošanai tām personām, kuras ir uzsākušas Formālu pārstrukturēšanu vai kuras tiek likvidētas
Krimināllikums	Paredz kriminālatbildību personām, kuras novedušas maksātnespējas procesa subjektu tīši nolaidības dēļ, ja ar to radīts būtisks kaitējums ar likumu aizsargātām citas personas interesēm

2.4 Noteikumi

Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesu Latvijā regulē arī Noteikumi, kas nosaka kārtību konkrētos Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa aspektos. Pašlaik uz Maksātnespējas likuma pamata ir izdoti 12 noteikumi.

Tabula 2 Pārskats par Latvijas noteikumiem, kas reglamentē Formālo pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesu.

Noteikumu nosaukums	Noteikumu apraksts
Noteikumi Nr. 88 “Kārtība, kādā iemaksā un izmaksā depozītu juridiskās un fiziskās personas maksātnespējas procesā”	Reglamentē, kā fiziskas un juridiskas personas iemaksā savus noguldījumus MKD kases depozīta kontā un kā šīs personas var saņemt noguldījumu atpakaļ, ja ir izpildīti konkrēti nosacījumi.
Noteikumi Nr. 89 “Kārtība, kādā deponējami un izmaksājami naudas līdzekļi, ja maksātnespējas procesā pārdota parādnieka manta, kas kalpojusi par nodrošinājumu tāda nodrošinātā kreditora prasījumam, kura prasījuma tiesības atkarīgas no nosacījuma iestāšanās”	Regulē līdzekļu noguldīšanas un izmaksāšanas kārtību Latvijas Valsts kases MKD kontā, ja ir pārdoti parādnieka aktīvi, kas kalpojuši kā nodrošinājums nodrošinātajam kreditoram, kura prasījuma tiesības ir atkarīgas no nosacījuma iestāšanās.
Noteikumi Nr. 169 “Noteikumi par Maksātnespējas kontroles dienesta amatpersonu un darbinieku dienesta apliecībām”	Reglamentē MKD ierēdņu un darbinieku dienesta karšu saturu un formu.
Noteikumi Nr. 233 “Maksātnespējas procesa administratoru un tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošo personu disciplinārlietu noteikumi”	Nosaka Maksātnespējas procesa administratoru un Uzraugošo personu disciplinārlietu ierosināšanas un izskatīšanas kārtību un disciplinārlietu komisijas darbības procedūras.
Noteikumi Nr. 246 “Kārtība, kādā maksātnespējas procesa administratori un tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošās personas kārto lietvedību”	Reglamentē procedūras, kas jāievēro, kārtojot lietvedību un apstrādājot Formālajā pārstrukturēšanā un maksātnespējas procesā esošos dokumentus.
Noteikumi Nr. 287 “Maksātnespējas kontroles dienesta maksas pakalpojumu cenrādis un samaksas kārtība”	Regulē to pakalpojumu cenrādi, kurus sniedz MKD, un kārtību, kādā personas maksā par šiem pakalpojumiem.

Noteikumi Nr. 288 "Maksātnespējas procesa administratora pretendenta apmācības, eksaminācijas kārtība, eksaminācijas komisijas darbības kārtība un maksātnespējas procesa administratoru amatā iecelšanas, atbrīvošanas, atcelšanas un atstādināšanas no amata un amata darbības apturēšanas kārtība"	Reglamentē Maksātnespējas procesa administratora amata kandidātu mācību programmu minimālo saturu un apjomu, kā arī informāciju, kas jāiekļauj šādu mācību kursu apmeklēšanas sertifikācijā, eksaminācijas komisijas darba kārtību, Maksātnespējas procesa administratoru eksāmenu programmu un minimālo nepieciešamo zināšanu apjomu un to novērtēšanas procedūru, Maksātnespējas procesa administratoru iecelšanas procedūru, Maksātnespējas procesa administratoru amata apliecību formu un saturu un izsniegšanas kārtību, Maksātnespējas procesa administratoru kvalifikācijas eksāmenu un Maksātnespējas procesa administratoru kvalifikācijas pārbaudes un maksātnespējas procesa pabeigšanas kārtību.
Noteikumi Nr. 346 "Maksātnespējas procesa administratora darbības pārskata noteikumi"	Nosaka informāciju, kas jāiekļauj Maksātnespējas procesa administratoru darbības pārskatā, un procedūru, kā šie darbības pārskati tiek sagatavoti un iesniegti.
Noteikumi Nr. 484 " Maksātnespējas kontroles dienesta tīmekļvietnē publicējamo ziņu noteikumi"	Reglamentē, kā un kādas ziņas jāpublicē MKD tīmekļa vietnē, kā arī kļūdu labošanas procedūru.
Noteikumi Nr. 761 "Elektroniskās maksātnespējas uzskaites sistēmas noteikumi"	Reglamentē valsts elektroniskās maksātnespējas reģistrācijas sistēmas izmantošanu un uzturēšanu, kā arī kārtību, kādā dokumenti un informācija tiek iekļauta un iegūta no tās.
Noteikumi Nr. 837 "Kārtība, kādā kārto maksātnespējas procesa administratora amata pretendenta sarakstu un izvēlas maksātnespējas procesa administratora amata kandidātu"	Reglamentē procedūru, kādā kārto maksātnespējas procesa administratora amata pretendenta sarakstu un izvēlas Maksātnespējas procesa administratora amata kandidātu.
Noteikumi Nr. 1005 "Noteikumi par maksātnespējas procesa administratora civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas kārtību un minimālo apdrošinājuma summu"	Reglamentē Maksātnespējas procesa administratoru civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas kārtību un nosaka viņu atbildības minimālo apdrošināšanas summu.

Iepriekš minētais pārskats uzskatāmi parāda, ka nacionālo Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa regulējumu papildus Maksātnespējas likumam veido daudzi un dažādi normatīvie akti. Visi citi Latvijas tiesību sistēmas normatīvie akti, kas varētu ietvert normas, kas attiecas uz Formālo pārstrukturēšanu vai maksātnespēju procesu, reglamentē tikai tos aspektus, kas ir būtiski notikumiem un procedūrām, kuras ir attiecīgā likuma tvērumā. Piemēram, Civilprocesa likums, kas, kā minēts iepriekš, nosaka civilprocesa kārtību Latvijā. Līdz ar to tie Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa aspekti, kuros ir nepieciešams, lai tiesa pieņem lēmumu, arī ir pakļauti šim konkrētajam likumam, un tādējādi nav iespējama pilnīga kopējās Parādu pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa regulējuma centralizācija vienotā tiesību aktā.

Var pieņemt, ka mūsdienu Parādu pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa regulējuma sarežģītība varētu šķīst mulsinoša un tādējādi atturēt uzņēmumus no iedzīvināšanās par tajā ietvertajiem mehānismiem un pieejamajiem instrumentiem un to izmantošanas. Tomēr nav tiešu pierādījumu tam, ka pašreizējās sistēmas struktūra būtu neefektīva vai pat nepilnīga, vai ka sistēmas struktūra kaut kādā veidā varētu būt to sistēmisko problēmu cēlonis, kas identificētas un analizētas šajā ziņojumā.

3 Uzņēmumu Parādu pārstrukturēšanas posmi

Maksātnespējas likums un uz tā pamata izdotie tiesību akti, tostarp ĀTR vadlīnijas Latvijā²², nošķir trīs risinājumu veidus, kas pieejami finansiālās grūtībās nonākušiem uzņēmumiem:

- ĀTR;
- Formālā pārstrukturēšana;
- Maksātnespējas process (tiek nošķirts juridisko personu maksātnespējas process un fizisko personu maksātnespējas process).

No šiem trim juridiskajiem risinājumiem tikai ĀTR nav nepieciešama formāla lēmumu pieņemšana tiesā, savukārt tiesas iesaiste ir ārkārtīgi svarīga gan Formālajā pārstrukturēšanā, gan maksātnespējas procesā. Jāvērš uzmanība, ka nav citu formālu kritēriju, izņemot noteiktu kārtību, kas ir jāievēro, lai uzņēmums varētu piekļūt TAP.

3.1 ĀTR

Lai apstiprinātu mūsu pieņēmumu par ĀTR augstāku ekonomisko lietderību, šajā sadaļā sniegti novērojumi, kuru pamatā ir pieejamie dati, informācija, kas iegūta intervijās ar VID, kredītiestāžu, Latvijas Bankas pārstāvjiem, komunālo pakalpojumu sniedzējiem, veicot kredītu reģistrā atspoguļotās prakses analīzi un balstoties uz iepriekšējiem pētījumiem.²³ Šajā sadaļā atsevišķi tiks aplūkota mijiedarbība starp nodokļu parādu segšanu un ĀTR.

ĀTR jēdziens

ĀTR pamatā ir ārpustiesas savstarpējās vienošanās un privāta līgumattiecību kārtošana starp parādnieku un tā visiem vai kādu no kreditoriem. Literatūrā ir iespējams atrast dažādas ĀTR definīcijas, bet visbiežāk ir atsauce uz Pasaules bankas sniegto interpretāciju:²⁴

“ĀTR ietver finansiālās grūtībās nonākušu parādnieku aktīvu un saistību sastāva un/vai struktūras maiņu, neiesaistot tiesu, un ar mērķi atrisināt parādnieka finansiālās grūtības, veicinot tā darbības efektivitāti, atjaunojot izaugsmi un līdz minimumam samazinot izmaksas.”²⁵

Literatūrā termini “neformāli risinājumi” vai “privāta pārstrukturēšana” tiek izmantoti kā ĀTR sinonīmi. ĀTR var iedalīt divos atšķirīgos veidos:

- 1) divpusējas sarunas starp parādnieku un kreditoru, lai panāktu vienošanos par parāda atmaksas grafiku un/vai parāda atlaišanu;
- 2) daudzpusējas sarunas starp parādnieku un galvenajiem kreditoriem, lai vienotos par atmaksas grafiku vai parāda atlaišanu.

ĀTR var piemērot pirms tiek uzsākta Formālā pārstrukturēšana vai maksātnespējas process. ĀTR pat var pārkļauties ar ĀTAP, jo tā rezultātā ĀTR sagatavoto plānu var iesniegt apstiprināšanai tiesā ĀTAP, ja nav iespējams panākt kreditoru vienprātīgu piekrišanu ĀTR plānam.

²² ĀTR vadlīnijas (MKD, 2009. gada 6. augusts). Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/en/news/guidelines-out-of-court-debt-restructuring-in-latvia>. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

²³ Skat. Jauja, H., Zandersons, A., Ziņojums par TAP efektivitāti, 2018. Pieejams: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Zinojums_Par_tiesiskas aizsardzibas_procesa_efektivitati.pdf. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

²⁴ Out of Court Debt Restructuring. Maria Garrido J.M., Pasaules Banka, 2011. gads. Pieejams: <https://siteresources.worldbank.org/INTLAWJUSTICE/Resources/OutOfCourtDebtRestructuringBeforeTypesetting.pdf>. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

²⁵ Turpat.

Finansiālās grūtībās nonākušam uzņēmumam (parādniekam) un visiem kreditoriem ir iespēja īstenot savstarpēji saskaņotu ĀTR, kurā visas puses cenšas panākt vienošanos par parāda atmaksas noteikumu maiņu, ļaujot parādniekam turpināt uzņēmējdarbību, tādējādi tas galvenokārt sastāv no sarunām starp parādnieku un vienu, vairākiem vai visiem kreditoriem. **Šim juridiskajam risinājumam Latvijā nevar tieši piemērot nekādus normatīvos aktus, izņemot nodokļu parādu kārtības ĀTR, ko regulē likums “Par nodokļiem un nodevām”.** Visus pienākumus, saistības un tiesības, kas izriet no panāktās vienošanās sarunās par Parādu pārstrukturēšanu, vispārīgi reglamentē Civillikuma un Komerclikuma noteikumi, kas veido starp privātpersonām pastāvošo civiltiesisko attiecību Latvijā tiesisko ietvaru.

Lai gan Tieslietu ministrija ir centusies palielināt informētību par ĀTR, ieinteresētās personas intervijās norādīja, ka ĀTR jēdziens Latvijas sabiedrībai nav pazīstams. Tieslietu ministrija sadarbībā ar MKD, Latvijas Finanšu asociāciju, maksātspējas speciālistiem, Latvijas Darba devēju konfederāciju, ĀIP, LTRK un Latvijas Kredītņēmēju asociāciju ir izstrādājusi vadlīnijas “Parādu ārpustiesas pārstrukturēšana Latvijā”. Šajās vadlīnijās ir iekļauti praktiski ieteikumi uzņēmumiem un citām ieinteresētajām personām, kā risināt sarunas par Parādu pārstrukturēšanu, un sniegts īss pārskats par labāko starptautisko praksi ĀTR jomā.²⁶ Šīs vadlīnijas, kā lielākā daļa rekomendāciju, tiek uzskatītas par ieteikuma tiesībām.

Vadlīnijās ir noteikti 12 principi, kas jāņem vērā Parādu pārstrukturēšanā, līdzīgi tiem, kas ietverti līdzīgos principos, piemēram, INSOL pamatnostādnes par vairāku kredītdevēju vadītu pārstrukturēšanu,²⁷ kā arī Vīnes noteikumos.²⁸ Šie principi ir - laba ticība, kreditora godīgums, jauna finansējuma prioritāte, konfidencialitāte un citi. Jāatzīmē, ka vadlīnijās ir uzskatīti tikai principi, nevis aprakstīta procedūra, kas būtu jāievēro ĀTR, un, kā tas tika noskaidrots interviju procesā ar iesaistītajām personām, maz ir to, kas zina par šo vadlīniju esamību.

ĀTR statistika

Jāatzīmē, ka **ĀTR parasti ir privāti un tādējādi informācija par tiem netiek formāli reģistrēta nevienā publiskā reģistrā,** tāpēc nav iespējams iegūt precīzus empīriskus datus par ĀTR panākumiem salīdzinājumā ar Formālo pārstrukturēšanu. Tikmēr skaidras norādes par ĀTR darbību izplatību var iegūt no netiešiem datiem, kas ietver statistiku par nodokļu maksāšanas termiņa pagarināšanu un informāciju par kredītu, kam piemēroti pārskatīšanas pasākumi, portfeli.

VID sniegtā statistika par divpusējiem pasākumiem nodokļu parādu nokārtošanai, kā redzams **3. attēlā**, liecina par ārpus tiesas vienošanos pārsvaru salīdzinājumā ar Formālo pārstrukturēšanu.

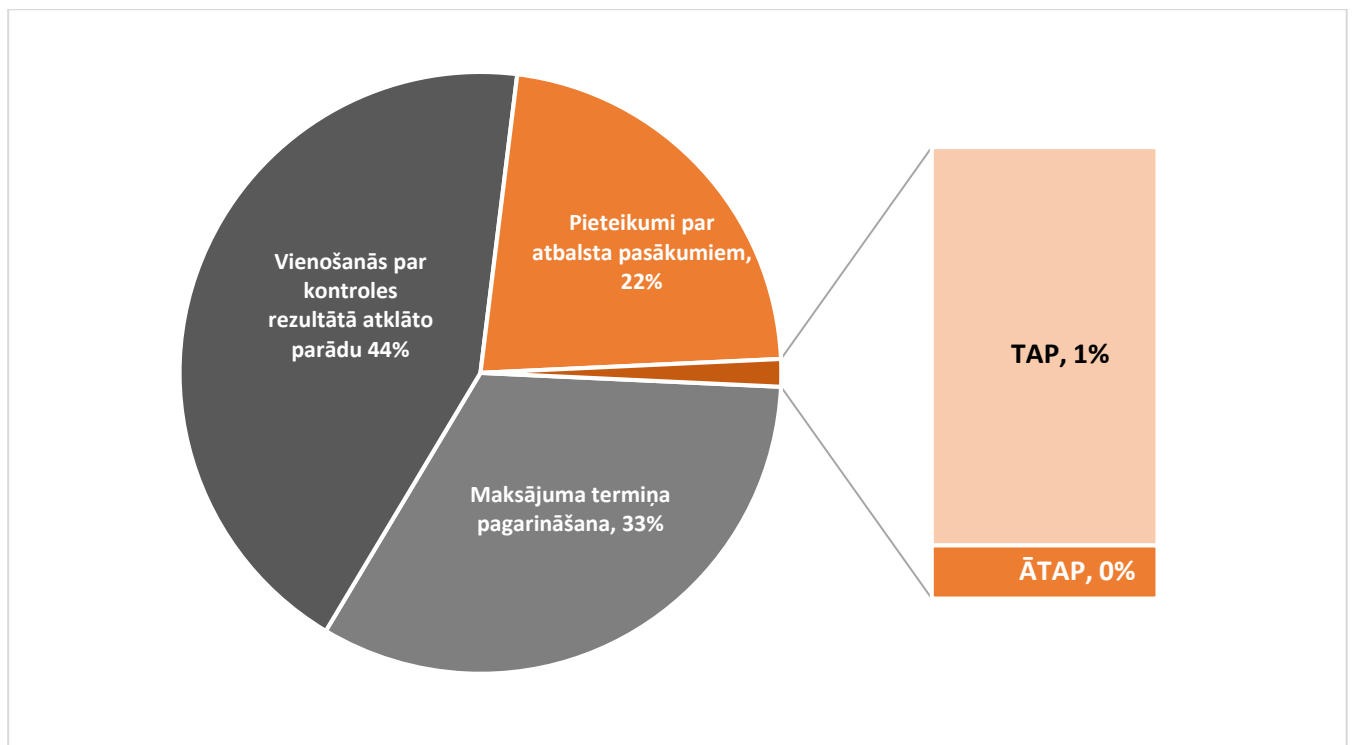
Intervijās VID un kredītiestādes informēja, ka daudzos gadījumos arī vairāki kreditori savstarpēji sazinās un apmainās ar informāciju vai pat vienojas par iespējām parādu kārtības organizēšanai konkrētam parādniekam. Latvijā, ja nenokārtoto nodokļu saistību apmērs pārsniedz EUR 150, dati par nodokļu parāda apjomu ir publiski pieejami. Tādējādi kredītiestādes un citi kreditori var uzraudzīt parādnieka finanšu situāciju. Ņemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka nodokļu samaksas termiņu pagarināšanas vai VID un nodokļu maksātāja vienošanās procesa gadījumi var ietvert arī vairākiem kreditoriem izveidojušos parādu dzēšanas gadījumus.

²⁶ ĀTR vadlīnijas. Pieejams: https://www.fktk.lv/wp-content/uploads/2019/05/Arpustiesas_Vadlinijas_precizetas.pdf. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

²⁷ INSOL pamatnostādnes par vairāku kredītdevēju vadītu pārstrukturēšanu. Pieejams: <https://www.insol.org/files/Publications/StatementOfPrinciples/Statement%20of%20Principles%20II%2018%20April%202017%20BML.pdf>. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

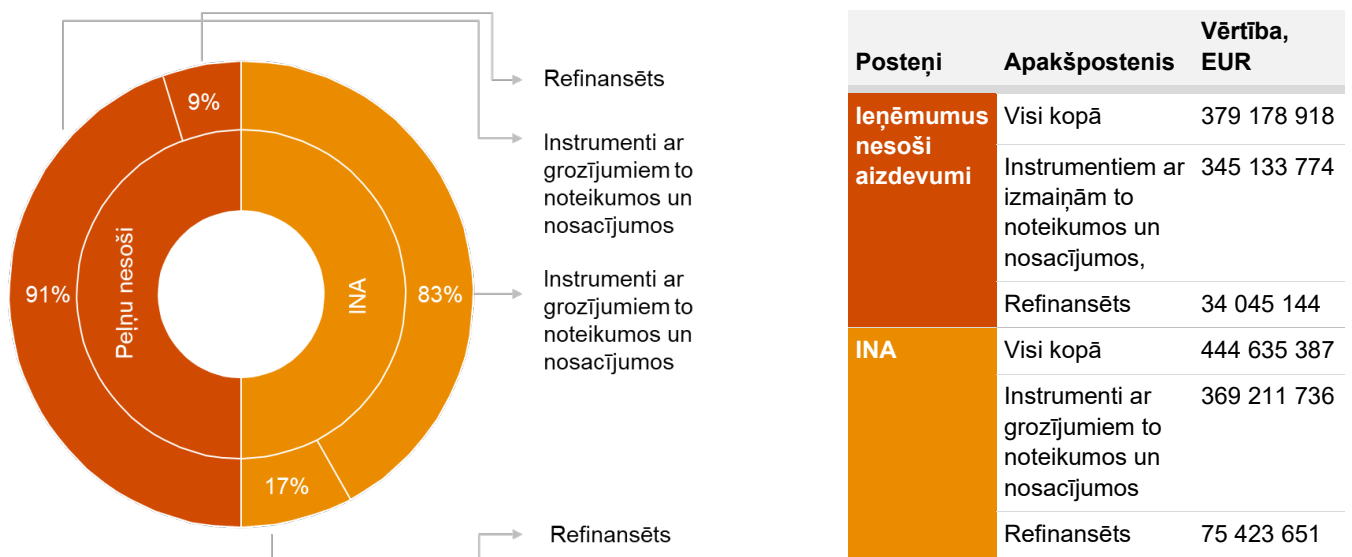
²⁸ Vīnes noteikumi. Pieejams: <https://www.viac.eu/en/arbitration-rules>. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

3. Attēls: Nodokļu maksāšanas termiņa pagarināšanas veidi, 2018. gads (avots: VID)

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas ²⁹ informācija par nebanku klientu uzkrāto aizdevumu portfeli liecina, ka lielu daļu no kredītiem, kam piemēroti pārskatīšanas pasākumi ³⁰ 2018. gada 31. decembrī veidoja instrumenti ar izmaiņām to noteikumos – 83% no INA un 91% no ienākumus nesošiem aizdevumiem, kā redzams 4. attēlā.

4. Attēls: Nebanku klientu kredītu, kam piemēroti pārskatīšanas pasākumi, portfelis 2018. gada 31. decembrī (bruto uzskaites vērtība tūkstošos eiro)

Tādējādi statistika netieši liecina, ka ĀTR tiek plaši izmantots ārpus Formālās pārstrukturēšanas.

²⁹ Konsolidētie finanšu un darbības rādītāji kredītiestādēm, Finanšu un kapitāla tirgus komisija. Pieejams: <https://www.fktk.lv/en/statistics/credit-institutions/quarterly-reports/banking-activities-in-2018/>. [Skatīts 2020. gada 6. janvārī].

³⁰ Izņemot aizdevumus māsasaimniecībām.

Intervijās teiktais liecina, ka ĀTR parasti īsteno katrā gadījumā atsevišķi un tie ir pielāgoti katra konkrētā parādnieka situācijai. Tas norāda uz to, ka nav vienas vienotas prakses, kas būtu piemērojama visos gadījumos.

Turklāt ieinteresētās personas norādīja, ka ĀTR pamatā lielākoties ir pieredze, kas gūta, strādājot ar grūtībās nonākušiem uzņēmumiem, un visplašākā pieredze ar ĀTR ir uzkrāta komercbankās, jo īpaši pārstrukturēšana struktūrvienībās, kas specializējas juridiskās un finanšu pārstrukturēšanas jautājumos. Lai gan komercbanku prioritāte ir nodrošināt parāda atmaksu, daudzos gadījumos pārstrukturēšanā jāietver plašāki pasākumi, piemēram, uzņēmējdarbības pārstrukturēšana, lai nodrošinātu ilgtspējīgu uzņēmējdarbības nepārtrauktību. Parasti komercbankas veic ĀTR divpusēju attiecību ietvaros, tomēr dažreiz tiek panāktas arī vienošanās par daudzpusējiem ĀTR.

Intervijās teiktais arī liecina, ka citi līdzkreditori, piemēram, piegādātāji un VID, bieži koncentrējas tikai uz izmaiņām parāda atmaksas nosacījumos, pagarinot atmaksas grafiku, nosakot labvēlības periodu, sadalot parādu daļās utt.

Turklāt VID un kredītiestādes Latvijā veic detalizētu komersantu finanšu pastāvētspējas analīzi, lai pieņemtu pamatotus lēmumus, kādā veidā īstenot ĀTR un, kad attiecināms, arī Formālo pārstrukturēšanu. Tādējādi ĀTR prakse var atšķirties atkarībā no parādnieka reitinga vai parāda veida, un to ne vienmēr īsteno, balstoties uz ĀTR vadlīnijās iekļautajiem principiem.

3.2 Nodokļu parādu segšana

Tā kā vienošanās par nodokļu parādu segšanu parasti notiek ārpus tiesas kārtībā kopā ar VID un parādnieku, nodokļu parādu segšana varētu tikt uzskatīta par vienu no ĀTR veidiem.

Nodokļu maksājumu kavējumi ir uzskatāmi par nopietnu problēmu, kā rezultātā VID nav izdevies iekasēt valsts budžetā kopumā aptuveni 600 miljonu eiro. Patlaban Latvijā ir uzņēmumi ar negatīvu naudas plūsmu vairāku gadu garumā. Lai mazinātu šo problēmu, **VID ir ieviesis stingras kontroles procedūras un uz riska analīzi balstītu pieeju, kas ļauj savlaicīgi atklāt nelikumīgu rīcību un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas.**

Līdz 2019. gada 1. novembrim VID bija noslēdzis vienošanās ar 1 517 juridiskajām personām un individuālajiem komersantiem, kuri bija pieteikušies nodokļu parāda segšanas termiņa pagarinājumam, 2 002 juridiskajām personām un individuālajiem komersantiem, kuri bija piekrituši slēgt vienošanās līgumu, lai izbeigtu tiesisku strīdu, un 1 030 juridiskajām personām un individuālajiem komersantiem, kuri bija pieteikušies uz atbalstu. Lielākā daļa (vairāk nekā 95 %) uzņēmēju, kas iesnieguši pieteikumus, ir SIA. Vienaļikus Formālo pārstrukturēšanu skaits ir daudz mazāks: 2019. gada 1. novembrī VID bija kredītors 68 tiesvedībās, no kurām 60 bija uzsāktas vai atradās TAP procesā, bet 8 bija ĀTAP procesā.

Saskaņā ar likuma "Par nodokļiem un nodevām" 24. pantu nodokļu administrācijai (lielākajā daļā gadījumu VID) ir atļauts sadalīt pa daļām aprēķināto nodokļu, kavēto maksājumu un soda naudu samaksas termiņu vai atlikt nesamaksāto nodokļu samaksu pa laikposmiem ar atšķirīgiem nosacījumiem, kas nepārsniedz vienu vai piecus gadus, pamatojoties uz parāda veidošanās iemeslu.

Saņemot nodokļu maksātāja motivētu rakstveida iesniegumu, nodokļu administrācijai ir tiesības sadalīt nodokļu maksājumu samaksas termiņu pa daļām uz laiku līdz vienam gadam no iesnieguma iesniegšanas dienas. 5. attēlā ir ilustrētas attiecīgās nodokļu apmaksas procedūras.

- 1) Pirmkārt, lai sadalītu termiņos uz laiku līdz pieciem gadiem nodokļu administrācijas veiktās kontroles (pārbaudes, revīzijas) rezultātā aprēķināto nodokļu maksājumu, jāiesniedz iesniegums vismaz **3 dienas pirms** likumā noteiktā nodokļu maksājuma samaksas termiņa iestāšanās.
- 2) Otrkārt, lai sadalītu termiņos uz laiku līdz vienam gadam, nodokļu maksātājam jāiesniedz VID pamatots iesniegums **ne vēlāk kā 15 dienas pēc** nodokļu maksājuma samaksas termiņa iestāšanās.
- 3) Treškārt, nodokļu maksājumu samaksu, kuri ir izveidojušies deklarācijas precizēšanas rezultātā, nodokļu administrācijai ir tiesības sadalīt nodokļu samaksas termiņu pa daļām laikposmā **līdz vienam gadam**.
- 4) Ceturtkārt, VID ir tiesības sadalīt VID veiktās kontroles (pārbaudes, revīzijas) rezultātā aprēķināto nodokļu, kavēto maksājumu un soda naudas nomaksas termiņu pa daļām uz laiku **līdz pieciem gadiem**, kā arī sadalīt VID veiktās datu atbilstības pārbaudes rezultātā aprēķināto nodokļu un kavēto maksājumu nomaksas termiņu uz laiku līdz pieciem gadiem. Šādā gadījumā nodokļu maksātājs iesniedz VID pamatotu iesniegumu **trīs dienas pirms** likumā noteiktā maksājuma termiņa. Nodokļu maksātājiem, kuri sagatavo gada pārskatu, jāpievieno bilance un peļņas vai zaudējumu aprēķins, kas sagatavots tā mēneša pirmajā dienā, kurā iesniegts pieteikums.

Izskatot pieteikumu, VID novērtē nodokļu maksātāja faktisko finansiālo stāvokli un apsver šādus faktoros:

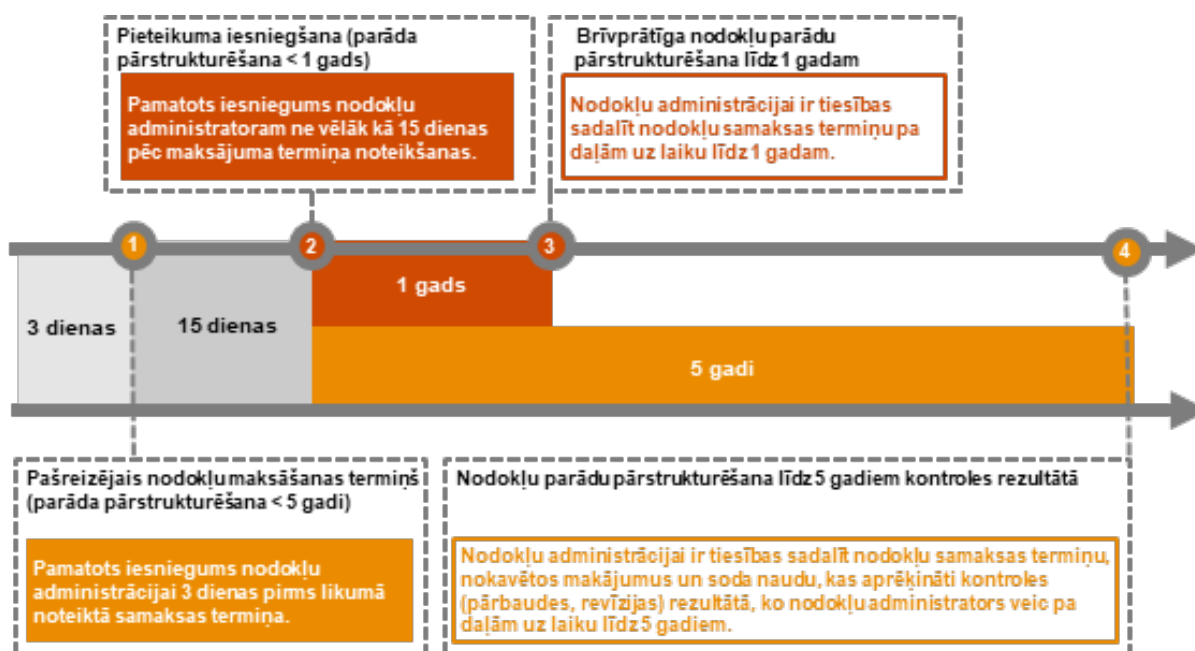
- vai nodokļu maksātājs ievēro konkrēto nodokli regulējošajos normatīvajos aktos noteiktos nodokļu kārtējo maksājumu samaksas termiņus;

- vai nodokļu maksātājam ar nodokļu administrācijas lēmumu agrāk ir piešķirti nodokļu maksājumu samaksas termiņu pagarinājumi un vai nodokļu maksātājs ir ievērojis tajos noteikto nodokļu maksājumu samaksas kārtību;
- vai nodokļu maksātājs ievēro nodokļu jomu regulējošajos normatīvajos aktos noteiktos nodokļu un informatīvo deklarāciju iesniegšanas termiņus;
- vai nodokļu maksātājs sadarbojas ar nodokļu administrāciju;
- vai pēdējās nodokļu revīzijas (audita) laikā nodokļu maksātājam nav konstatēti pārkāpumi.

Ja nodokļu maksātājs neievēro lēmumā par nodokļu maksājuma termiņa pagarināšanu noteiktos termiņus, VID ir tiesības atcelt savu lēmumu par maksājuma termiņa pagarināšanu.

Nav juridiskas iespējas samazināt šo nodokļa maksājuma apmēru vai atcelt naudas sodus.

5. Attēls: Nodokļu samaksas termiņu pagarināšanas procedūra Likumā "Par nodokļiem un nodevām", 24. panta 1.daļa.

Par nodokļu un nodevu maksājuma samaksas termiņa nokavējumu maksātājam tiek proporcionāli palielināta nokavējuma nauda, tādējādi palielinot uzkrāto parādu apmēru, kas būtiski samazina Pārstrukturēšanas plāna sekmīgu izpildi. Lai risinātu šo problēmu, šā ziņojuma autori iesaka, ka VID varētu piešķirt tiesības samazināt vai dzēst nokavētos nodokļu maksājumus, ja uzņēmējs ir lūdzis pagarināt nodokļu maksāšanas termiņu, tostarp attiecīgo norādi likuma "Par nodokļiem un nodevām" 25. pantā (Nodokļu parāda dzēšana) 25. pantā.

VID novērtē nodokļu maksātāja faktisko finansiālo stāvokli un ņem vērā Parādu pārstrukturēšanai raksturīgos faktorus:

- nodokļu maksātājs sniedz pierādījumus par to, ka atkārtota nokavēto nodokļu maksājumu sadalīšana termiņos līdz sešiem mēnešiem stabilizēs viņa finansiālo stāvokli un nokavētie nodokļi tiks samaksāti termiņā, kāds tiks noteikts nokavēto nodokļu maksājumu atkārtotai sadalīšanai termiņos līdz sešiem mēnešiem;
- saistību izpilde attiecībā uz nokavēto nodokļu samaksu var izraisīt nodokļu maksātāja maksātnespēju;
- nodokļu maksātājs, izņemot personu, kas nodarbojas ar patērētāja kreditēšanu, līdz iesnieguma iesniegšanas dienai nav izsniedzis privātpersonām, arī savas komercsabiedrības dalībniekiem (akcionāriem) vai vadībai aizdevumus, kas nav atmaksāti;
- nodokļu parāds ir saistīts ar vienu no šādiem apstākļiem:
 - nodokļu maksātāja debitoru (pircēju un pasūtītāju) parādu summa ir vienāda ar to nokavēto nodokļu maksājumu summu, attiecībā uz kuru iesniegts iesniegums, vai arī pārsniedz šo nokavēto nodokļu maksājumu summu;
 - nodokļu maksātāja krājumu vērtība ir vienāda ar to nokavēto nodokļu maksājumu summu, attiecībā uz kuru iesniegts iesniegums, vai arī pārsniedz šo nokavēto nodokļu maksājumu summu un attiecīgie krājumi ir izveidojušies nodokļu maksātāja realizācijas apjoma samazināšanās dēļ;

- nodokļu maksātājs noteiktajā termiņā nav saņēmis vai saņēmis daļēju samaksu par valsts un pašvaldību pasūtījumu izpildi;
- budžeta finansētām institūcijām, kā arī valsts un pašvaldības kapitālsabiedrībām, kuras sniedz no valsts budžeta apmaksātos pakalpojumus, piešķirtā finansējuma vai no valsts budžeta apmaksāto pakalpojumu apjoma samazinājums pārskata gadā, kurā izveidojies nodokļu parāds, pārsniedz 30 procentus salīdzinājumā ar iepriekšējo pārskata gadu.

Īstenojot ĀTR, VID pēc parādnieka pieteikuma var pagarināt nodokļu nomaksas termiņu, pamatojoties uz Likuma "Par nodokļiem un nodevām" 24. pantu. 24. panta pirmās daļas 3. punktā ir paredzēti konkrēti nosacījumi, lai uz laiku līdz pieciem gadiem sadalītu pa daļām nodokļu maksājumu, nokavējuma naudu un soda naudas samaksu. Tomēr VID nav iespējams samazināt vai atlaist nokavējuma naudu par novēlotu maksājumu summu, kas var sasniegt ievērojamu apmēru. Tikai tiesvedības (par Formālu pārstrukturēšanu) ietvaros, ir iespējams samazināt nodokļu parāda, nokavējuma naudas vai soda naudas apmēru (25². pants). Šī situācija, kas kavē agrīnu nodokļu Parādu pārstrukturēšanu, rada mākslīgu vajadzību vērsties tiesā un noslogo tiesu, lai gan to varētu regulēt līdzīgi likuma "Par nodokļiem un nodevām" 41. pantā paredzētajai procedūrai.

Šo secinājumu apstiprina uzņēmēji, kuri norāda, ka ārpus TAP būtisks nodokļu pārstrukturēšanas procesa trūkums ir nokavējuma naudas pieaugums, kas procentuāli pieaug par katru nokavēto maksājuma dienu. Ja valsts vēlas veicināt ĀTR, tai ir jāievieš vairāk nodokļu Parādu pārstrukturēšanu veicinošus instrumentus un jāpiešķir VID pilnvaras tos izmantot neformālās procedūrās.

Saskaņā ar VID intervijā pausto novēlotu nodokļu maksājumu termiņa pagarināšana (atlikšana vai sadalīšana pa daļām) neatbrīvo nodokļu maksātāju no pienākuma pilnībā samaksāt aprēķinātos nodokļus likumā noteiktajā termiņā. VID ir tiesības ne vairāk kā četras reizes kalendārā gada ietvaros pagarināt termiņu konkrēta veida nodokļu un citu budžetā iemaksājumu maksājumu samaksai tam pašam nodokļu maksātājam. Nodokļu parādu iekasēšanas procesā pastāv dilemma par to, vai slēgt Formālas pārstrukturēšanas līgumu, zinot, ka sākumā nav iespējams atgūt visu parāda summu, bet sekmīgi atjaunojoties uzņēmuma komercdarbībai, ir iespējama pilnīga parāda atgūšana.

VID padziļināti analizē uzņēmuma vispārējo ekonomisko stāvokli un seko līdzi komersanta vēsturei, tostarp finansiālajam stāvoklim, sadarbībai ar citiem uzņēmumiem utt. Uzņēmumiem, kas saņem nodokļu parādu nomaksas termiņa pagarinājumu, jāsniedz starpperiodu finanšu pārskati (tostarp peļņas un zaudējumu pārskats) un VID veic padziļinātu finanšu stāvokļa analīzi. Ja komersantam jau ir piemēroti nodokļu parāda segšanas termiņa pagarinājumi attiecībā uz citiem nodokļiem un maksājumi vēl nav izpildīti, vai VID konstatē, ka uzņēmums atmaksā citus parādus, piemēram, piegādātājiem, bet nesedz uzkrātos nodokļu parādus, VID, protams, nepiešķirtu nodokļu nomaksas termiņu pagarinājumus.

2012. gadā uzņēmumi varēja pieteikties nodokļu atbalsta pasākumiem un saņemt nodokļu parāda amnestiju ievērojamā apmērā, taču pašlaik nav plānots šo procedūru atjaunot.

Dažas intervētās personas ir norādījušas, ka parādniekiem, kuriem ir nodokļu parādi, jau ir pienācīgas iespējas sadarboties ar VID par atviegloto nodokļu maksāšanas režīmu, proti, tie, kas nespēj maksāt nodokļus pilnā apmērā un termiņā, var panākt vienošanos ar VID par maksājumu atlikšanu. Tiek arī norādīts, ka parādnieki un VID šādas vienošanās ir veiksmīgi noslēguši.

Paplašinot nodokļu Parādu pārstrukturēšanas metožu klāstu, var paaugstināties risks, ka parādnieki var tīši vilcināties ar nodokļu nomaksu un var būt ieinteresēti krāpties, sniedzot grāmatvedības atskaides.

Tomēr pret šādu nostāju iebilst citas ieinteresētās personas, kuras pauž neapmierinātību ar elastības trūkumu nodokļu pārstrukturēšanas nosacījumos, kas var novest līdz Parādu pārstrukturēšanas neveiksmīgam rezultātam gadījumā, ko varētu sekmīgi atrisināt.

a. Ieteikums

- Likuma par nodokļiem un nodevām 24. panta pirmās daļas 3. punktā ir jāiekļauj tiesiskais regulējums, kas pilnvaro VID piemērot ĀTR līdzīgus pasākumus, kas reglamentēti tā paša likuma 41. pantā, lai samazinātu vai pat atceltu naudas sodu piemērošanu kavētiem maksājumiem, īstenojot nodokļu pārstrukturēšanas pasākumus, pastāvētspējīgiem uzņēmumiem, kas pierāda savu spēju atjaunot maksātspēju.

3.2.1 Kredītinformācijas biroji

Pētījumā "Bankrots un otrā iespēja godīgi bankrotējušiem uzņēmējiem"³¹ ir konstatēta gan pozitīva, gan negatīva ietekme, ko rada privātie kredītinformācijas biroji (turpmāk – PKB) un kredītu reģistri:

- Negatīvā kredītinformācija par godīgiem uzņēmējiem būtu jāizslēdz uzreiz pēc saistību dzēšanas vai gandrīz uzreiz pēc tās; tādējādi to, cik ilgi PKB un kredītu reģistri glabā negatīvu informāciju par godīgiem bankrotējušiem uzņēmējiem, būtu jāuzrauga un jāierobežo;
- PKB tiek ieteikti obligātie standarti un kvalitātes kontrole (dažos gadījumos līdzīgi ABS), lai palielinātu to leģitimitāti.
- Uzraudzība un/vai ierobežojumi;
- Kredītu reģistriem vajadzētu būt pieejamiem visās ES valstīs, lai palielinātu šādu reģistru izmantošanu un lietderību;
- Finanšu informācijai no PKB un kredītu reģistriem vajadzētu būt pieejamai visā ES.

Latvijā informācijas pieejamība par kredīspējas reitingu ir mazattīstīta, kamēr citas valstis jau ir izveidojušas izsmeljošākas un vieglāk lietojamas datubāzes. Šajā sakarā intervējamās personas no banku sektora ir minējušas Zviedriju un Portugāli kā labus piemērus.

Pirmais licencētais kredītinformācijas birojs Latvijā tika izveidots 2013. gadā ar nosaukumu "Kredītinformācijas birojs" (turpmāk – KIB).³² KIB ir daļa no "Creditinfo Group", kas ir pazīstama visā pasaulē un darbojas ar mērķi samazināt finanšu riskus, kurus uzņemas jebkura fiziska vai juridiska persona. KIB dalībnieki (akcionāri) ir bankas, kas darbojas Latvijā: AS "Swedbank", AS "SEB banka", AS "Luminor bank", AS "Citadele Banka", AS "ABLV Bank" un iepriekš minētā "Creditinfo Group". KIB apkopo informāciju no dažādām iestādēm: kredītiestādes (t.sk. bankas, kas ir dalībnieki (akcionāri) un citas Latvijā pārstāvētās bankas), mikrofinanšu iestādes (citas kredītiestādes), komunālo pakalpojumu uzņēmumi, degvielas mazumtirgotāji, apdrošināšanas sabiedrības un publiski informācijas avoti.

KIB klienti var piekļūt drošai datubāzei, kas satur Latvijas uzņēmumu un fizisko personu finanšu datus. Birojs veic arī uzņēmumu maksājumu vēstures, kredītreitinga un maksātnespējas novērtējumus. Bez maksas reizi gadā fiziskām personām ir tiesības iegūt pašām savas kredītvēstures pārskatus. Šajos pārskatos ir informācija par visām personas saistībām, maksājumu kavējumu vēsturi un to uzņēmumu sarakstu, kuri ir pieprasījuši šo kredītvēsturi.

Vēl viena organizācija, kas vāc informāciju Latvijā, ir SIA "Creditreform Latvija", un portāls Crediweb³³ piedāvā iespēju piekļūt savāktajai informācijai. Informācija par juridiskajām personām ietver reģistrācijas numuru, kontaktinformāciju, kredītvēsturi, nodokļu maksātāja statusu, informāciju par maksātnespējas, likvidācijas un TAP procesiem, citu uzņēmumu akcijas un bilances un zaudējumu aprēķinus. Attiecībā uz informāciju par fiziskajām personām, ir pieejama informācija par statusu jebkuras sabiedrības valdē, vadītā, maksātnespējas procesā, kā arī par ķīlu vai aizliegumiem, ko personai noteikusi jebkura iestāde.

Kopumā Latvijā publiski pieejamā informācija (lursoft.lv³⁴, crediweb.lv³⁵, VID publiskie dati par reģistrētiem nodokļu parādniekiem³⁶) par uzņēmumu finansiālo stabilitāti sniedz ierobežotas iespējas izdarīt pamatotus secinājumus par konkrētā uzņēmuma finansiālo stāvokli. Viens no papildus iemesliem ir uzņēmumu gada pārskatu novēlota iesniegšana (piemēram, no 2019. gada tikai 70 % uzņēmumu ir iesnieguši gada pārskatus par 2017. gadu³⁷).

³¹ Bankrots un otrā iespēja godīgi bankrotējušiem uzņēmējiem. Autoru kolektīvs: Uzņēmējdarbības un rūpniecības ģenerāldirektorāts (*Eiropas Komisija*, 2014). Pieejams: https://ec.europa.eu/growth/content/study-bankruptcy-and-second-chance-honest-bankrupt-entrepreneurs-0_en. [Skatīts 2019. gada 20. novembrī].

³² Sīkāku informāciju skatīt kredītu datubāzē (*Kredītu informācijas birojs*, 2019). Pieejams: <http://www.kib.lv/about-us/>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

³³ Skatīt sīkāku informāciju par reģistru, (*Crediweb*, 2019). Pieejams: <https://www.crediweb.lv/>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

³⁴ Lursoft uzņēmumu gada pārskatu reģistrs (*Lursoft*, 2019). Pieejams: <https://www.lursoft.lv/en/register-of-companies-annual-reports>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

³⁵ Skatīt sīkāku informāciju par reģistru (*Crediweb*, 2019). Pieejams: <https://www.crediweb.lv/>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

³⁶ Nodokļu parādnieki (*VID*, 2019). Pieejams: <https://www6.vid.gov.lv/NPAR>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

³⁷ Klienta statusa izmaiņas tiek uzraudzītas, bet pirms darījuma noslēgšanas netiek veikta visaptveroša klienta uzticamības pārbaude, (*Lursoft*, 2019). Pieejams: <https://blog.lursoft.lv/2019/05/09/klientu-statusu-izmainu-monitore-lacu-pirms-darījumu-slēgšanas-neveic-vispusīgu-klientu-izpēti/>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

Salīdzinājumam – Zviedrijas vadošā uzņēmējdarbības un kredītu atsaucēs aģentūra “UC” sniedz informāciju par uzņēmumiem, un informācija ir tieši saistīta ar kredītinformāciju. To izveidoja 1997. gadā ar mērķi sniegt informāciju privātpersonām, uzņēmumiem un publiskajam sektoram. Kredītu atsaucēs aģentūrā ir pieejama informācija par katru personu, kas vecāka par 15 gadiem un visiem Zviedrijā reģistrētajiem uzņēmumiem. UC vāc un apstrādā datus vairākiem mērķiem, piemēram, lai varētu veikt tirgus analīzi, apkopot statistiku, uzraudzīt uzņēmumus un sniegt aizdevējiem un aizņēmējiem statistiku par pašreizējo tirgus situāciju, kas tiem palīdz novērst iespējamus riskus. UC vāc informāciju no dažādām iestādēm un pati veic aprēķinus. Informāciju un statistiku par citām personām, ko lietotājs var iegūt, sagatavo tā, lai nevienam nevarētu identificēt – tikai personas pašas var pārbaudīt savu kredītu failu ar visu informāciju, kas tās identificē.

UC vāc, glabā un analizē informāciju, piemēram, nosaukumus un adreses, ienākumus, ģimenes datus, SIA valdi un revidentus, gada pārskatus, dažādus rādītājus, licences un sertifikātus, informāciju par nenodrošināto kreditoru prasījumiem, kredītinformāciju, informāciju par neveiktiem maksājumiem, parādu rekonstrukciju utt. UC sadarbojas arī ar Biznesa informācijas grupu tīklu (*BIGNet*), kas tam dod iespēju sniegt saviem lietotājiem korporatīvo informāciju no deviņām Eiropas valstīm. Turklāt UC ir daļa no Ziemeļvalstu kredītu alianses kopā ar Somiju, Dāniju un Norvēģiju, kas arī paplašina to uzņēmumu un privātpersonu sarakstu, par kuriem var atrast informāciju. Šai informācijai ir dažādi avoti, piemēram, Zviedrijas iedzīvotāju reģistrs, Nodokļu aģentūra, rajona tiesa, Uzņēmumu reģistrācijas birojs, bankrota uzraudzības iestāde, bankas un citas finanšu iestādes, kā arī daudzi citi avoti.

Pasaules Banka³⁸ ir iekļāvusi *Equifax*³⁹ sarakstā kā privāto kredītbiroju arī Portugāles kredītinformācijas biroju, līdzīgi kā “UC” Zviedrijā. *Equifax* darbojas daudzās valstīs, no kurām viena ir Portugāle. Uzņēmums darbojas kā kredītu uzziņas aģentūra un vāc informāciju gan par fiziskām personām, gan juridiskām personām, kurām pēc pieprasījuma var sniegt kredītziņojumu. Tiek arī veikta analīze, kā arī izveidoti tendenču un citu nozares datu modeļi un vizuālas infografikas.

3.3 Formālā pārstrukturēšana

Atšķirībā no ĀTR Formālajā pārstrukturēšanā daļēji ir iesaistīta tiesa, lai parādnieks saglabātu noteiktu rīcības brīvību un kreditoru atbalstu Pārstrukturēšanas plānam. Sīkāk šo procesu apraksts ir pieejams turpmākajās nodaļās.

Jāatzīmē, ka gan ĀTAP, gan TAP valsts tiesību sistēmā tika iekļauts 2008. gadā. Līdz tam tika izmantoti vairāki citi instrumenti. Visiem maksātnespējīgajiem uzņēmumiem bija pienākums pieteikties maksātnespējas procedūrai, kurai varētu būt trīs dažādi rezultāti: likvidācija, sanācija vai mierizlīgums. Pēdējie divi bija pārstrukturēšanas instrumenti, tomēr neviens no tiem netika piemērots praksē bieži un netika uzskatīts par pilnībā veiksmīgu. Lai Latvija atbilstu starptautiskajai labākajai praksei, likumdevēji izstrādāja Formālo pārstrukturēšanu, kas nodrošina parādnieka tiesisko aizsardzību, iesaistoties tiesai.

Maksātnespējas likuma 34. pantā ir noteikti trīs kopīgi ierobežojumi Formālās pārstrukturēšanas uzsākšanai. Oficiālās pārstrukturēšanas kopējie ierobežojumi ir šādi:

- 1) ir uzsākta parādnieka likvidācija normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā;
- 2) parādniekam pēdējo četru mēnešu laikā ir bijis ierosināts un saskaņā ar Maksātnespējas likuma 51.panta pirmo daļu izbeigts TAP;
- 3) parādniekam pēdējo piecu gadu laikā ir īstenots un izbeigts TAP. Šis noteikums nav piemērojams gadījumā, kad parādniekam ir pasludināts juridiskās personas maksātnespējas process un iesniegts ĀTAP pieteikums.

Tādējādi Maksātnespējas likums paredz ierobežojumus, nevis prasības, kas jāievēro, lai uzņēmums varētu piekļūt Formālajai pārstrukturēšanai.

Būtiskākās atšķirības starp ĀTAP un TAP ir šādas:

³⁸ Skatīt Pasaules Bankas sarakstu (*Pasaules Banka*, 2010). Pieejams:

http://siteresources.worldbank.org/EXTFINANCIALSECTOR/Resources/Private_Credit_Bureau_LIST_July_2010.pdf. [Skatīts 2019. gada 22. novembrī].

³⁹ Skatīt sīkāku informāciju par reģistru, (*Equifax*, 2019). Pieejams: <https://www.equifax.com/personal/education/credit/report/what-is-a-credit-report-and-what-does-it-include/>. [Skatīts 2019. gada 22. novembrī].

- 1) Pārstrukturēšanas plāna izstrāde, pieņemšana un tā saskaņošana ar kreditoriem. ĀTAP Pārstrukturēšanas plānu izstrādā un saskaņo pirms tiek iesniegts pieteikums tiesā, savukārt TAP Pārstrukturēšanas plānu izstrādā un apstiprina kreditori pēc tam, kad pieteikums ir iesniegts tiesā;
- 2) ĀTAP nav atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda;
- 3) Procesa uzsākšanas brīdis. TAP procedūras tiek uzsāktas, kad kreditors jau saskaras ar finansiālām grūtībām vai spēj tās paredzēt un, visticamāk, nespēj vienoties ar kreditoriem, un tādējādi ir gatavs nekavējoties saņemt tiesas aizsardzību un izmantot atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu, savukārt ĀTAP tiek izmantots kā instruments, lai izstrādātu Pārstrukturēšanas plānu un vienotos ar lielāko daļu kreditoru pirms pieteikuma iesniegšanas tiesā, un tādējādi šajā procesā nav atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda.

3.3.1 ĀTAP

ĀTAP regulē Maksātnespējas likuma VIII nodaļa "Ārpustiesas tiesiskās aizsardzības process", un to var izmantot juridiskās personas, personālsabiedrības, individuālie komersanti, ārvalstīs reģistrētas personas, kas veic pastāvīgu saimniecisko darbību Latvijā, un lauksaimniecības produktu ražotāji, kuriem ir labas izredzes panākt vienošanos ar kreditoru vairākumu, un nepastāv risks, ka individuāls kreditors veiks atsevišķu izpildes panākšanas darbību pret uzņēmumu, kas varētu nopietni apdraudēt Pārstrukturēšanas plāna izstrādi, saskaņošanu un īstenošanu.

Jāatzīmē, ka uz saimnieciskās darbības veicējiem, kuriem nav individuālā komersanta statusa, ĀTAP neattiecas.

Tiklīdz ir panākta vienošanās ar kreditoru vairākumu, tiesas apstiprinājums ĀTAP Pārstrukturēšanas plānam nozīmē, ka tas ir saistošs arī kreditoriem, kuri nav devuši piekrišanu, kā arī parādnieks var saņemt citu tiesisko aizsardzību, kas noteikta Maksātnespējas likumā.

Pēc tam, kad ir izstrādāts ĀTAP Pārstrukturēšanas plāns un potenciālā ĀTAP Uzraugošā persona ir sniegusi atzinumu par Pārstrukturēšanas plānu, tas ir jāiesniedz visiem mazākuma kreditoriem un tiesai, kas lemj par Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu un Uzraugošās personas iecelšanu, tādējādi ļaujot īstenot ĀTAP, vai liedzot to.

Ja tiesa apstiprina ĀTAP Pārstrukturēšanas plānu, parādniekam ir divi gadi Pārstrukturēšanas plāna īstenošanai, ja vien kreditoru vairākums nepiekrīt pagarināt šo periodu vēl par diviem gadiem. Pārstrukturēšanas plāna īstenošana pieļauj dažādus ieguvumus, kas nodrošina nepārtrauktu uzņēmuma darbību, kas var ietvert parādu atlikšanu, īpašuma atsavināšanu, parādnieka kapitāla palielināšanu u.c.

Lai gan Maksātnespējas likums neparedz tiešus šķēršļus parādnieka ikdienas darbību veikšanai un, piemēram, dalībai publiskajā iepirkumā, praksē parādniekam var rasties grūtības turpināt darbību Formālās pārstrukturēšanas laikā. Piemēram, saskaņā ar Publisko iepirkumu likumu iepirkuma iestāde var izslēgt pretendentu no dalības konkursā, ja parādniekam ir nodokļu parādi vairāk nekā EUR 150 apmērā. Tādējādi, lai gan tiesību akti tieši neietver aizliegumu, nodokļu parādu dēļ parādnieks var saskarties ar šķēršļiem atsevišķu darbību veikšanai.

Ja Formālās pārstrukturēšanas pieteikums netiek apmierināts vai tiek apmierināts, bet Pārstrukturēšanas plāna izpilde dažādu iemeslu dēļ tiek pārtraukta, tad pēc četriem mēnešiem parādnieks var mēģināt no jauna uzsākt Formālo pārstrukturēšanu vai uzņēmums var sākt maksātnespējas procesu.

Turklāt jānorāda, ka maksātnespējas procesu var pārveidot arī par TAP, izmantojot ĀTAP noteikumus. Informācija par ĀTAP ir publiski pieejama, un tā ir iekļauta Maksātnespējas reģistrā (skatīt 4. pielikumu – shematisks pārskats par Formālo pārstrukturēšanu Latvijā).

3.3.2 TAP

TAP reglamentē Maksātnespējas likuma B nodaļa "Tiesiskās aizsardzības process" un uz to attiecas V nodaļa "Tiesiskās aizsardzības procesa vispārīgie noteikumi", VI nodaļa "Tiesiskās aizsardzības procesa lietas ierosināšanas sekas" un VII nodaļa "Tiesiskās aizsardzības procesa īstenošana". **TAP ir tiesiska rakstura pasākumu kopums, kura mērķis ir atjaunot parādnieka spēju nokārtot savas saistības, ja parādnieks nonācis finansiālās grūtībās vai uzskata, ka tajās nonāks** (skatīt 4. pielikumu – shematisks pārskats par Formālo pārstrukturēšanu Latvijā).

Jāatzīmē, ka saimnieciskās darbības veicēji, kuriem nav individuālā komersanta statusa, nevar piekļūt TAP.

Turklāt nav nekādu kvalifikācijas kritēriju, kas jāizpilda komersantam, lai tas piekļūtu TAP un ĀTAP, izņemot Civilprocesa likumā noteiktās formālās procesuālās prasības. Kad tiesa ierosina TAP, parādnieks vispirms automātiski iegūst tiesības uz atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu uz diviem mēnešiem ar iespēju pagarināt šo termiņu par vienu mēnesi, ja ir izpildīti noteikti Maksātnespējas likuma kritēriji. Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas mērķis ir atbalstīt sarunu vešanu ar kreditoriem par Pārstrukturēšanas plānu, lai parādnieks nezaudētu aktīvus, ja kreditori individuāli uzsāktu parādu atgūšanas darbības.

Minētajā atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodā parādnieks izstrādā Pārstrukturēšanas plānu un saskaņo Pārstrukturēšanas plānu ar kreditoriem. Kreditoru vairākums (ja viņi panāk vienošanos par kandidātu) piedāvā tiesai Uzraugošās personas kandidatūru, kas tiek saskaņots arī ar parādnieku.

Pēc tam, kad tiesa ir saņēmusi saskaņoto Pārstrukturēšanas plānu, tā pieņem lēmumu par Uzraugošās personas iecelšanu un termiņu, līdz kuram tiesai jāiesniedz atzinums par Pārstrukturēšanas plānu. Ja tiesa apstiprina Pārstrukturēšanas plānu, parādnieka rīcībā ir divi gadi, lai to īstenotu, ja vien kreditoru vairākums nepiekrīt Pārstrukturēšanas plāna grozījumiem un minētā perioda pagarinājumam vēl par diviem gadiem.

Pārstrukturēšanas plāna īstenošana pieļauj dažādus ieguvumus, kas nodrošina nepārtrauktu uzņēmuma darbību, kas var ietvert parādu atlikšanu, īpašuma atsavināšanu, parādnieka kapitāla palielināšanu. Ja Pārstrukturēšanas plāns netiek pasludināts vai tiek pasludināts un vēlāk dažādu iemeslu dēļ tā izpilde tiek pārtraukta, pēc noteikta laika uzņēmums var mēģināt no jauna uzsākt TAP vai uzņēmums var uzsākt maksātnespējas procesu.

Jānorāda, ka maksātnespējas procesu var pārveidot arī par Formālo pārstrukturēšanu, izmantojot ĀTAP noteikumus. Informācija par TAP ir publiski pieejama, un tā ir iekļauta Maksātnespējas reģistrā.

Līdzīgi kā ĀTAP, to uzņēmumu, kas veic Formālo pārstrukturēšanu, izmantojot TAP, komercdarbībai pastāv atsevišķi praktiski šķēršļi. Tāpat kā ĀTAP, arī šajā gadījumā uzņēmumiem var būt liegts piedalīties publisko iepirkumu procedūrā, ja ir pārsniegts noteikts nodokļu parāda sliekšnis.

3.4 Juridiskās personas maksātnespējas process

Saskaņā ar spēkā esošo tiesisko regulējumu, ja Formālās pārstrukturēšanas centieni ir neveiksmīgi, ir jāierosina juridiskās personas maksātnespējas process.

Latvijā ir divu veidu maksātnespējas procesi:

- fiziskās personas (privātpersonas un komersanta bez individuāla komersanta statusa) maksātnespējas process, ko regulē Maksātnespējas likuma D nodaļa;
- juridiskās personas maksātnespējas process, ko regulē Maksātnespējas likuma C nodaļa. Jāatzīmē, ka kredītiestāžu maksātnespējas procesu regulē Latvijas Kredītiestāžu likums.

Fiziskās personas (privātpersonas un saimnieciskās darbības veicēja, kam nav individuāla uzņēmēja statusa) maksātnespējas process ir tiesiska rakstura pasākumu kopums, kuru mērķis ir pēc iespējas apmierināt kreditoru prasījumus no parādnieka mantas un nodrošināt iespēju parādniekam, kura manta un ienākumi nav pietiekami, segt visas saistības, kas ir atbrīvotas no neizpildītajām saistībām, un atjaunot maksātspēju. Proti, fiziskās personas maksātnespējas process ir veids, kā persona var atjaunot maksātspēju Maksātnespējas procesa administratora uzraudzībā un saskaņā ar kārtību, kas noteikta normatīvajos aktos, kuri reglamentē maksātnespējas procesu, un tikt atbrīvotai no parāda pēc saistību dzēšanas. Fiziskās personas maksātnespējas procesi ir pilnīgi brīvprātīgi – tos var ierosināt tikai pats parādnieks. Analīzi par fiziskās personas maksātnespējas procesa atbilstību Direktīvai 2019/1023 skatīt šā ziņojuma iedaļā “11.2 Individuālo komersantu un saimnieciskās darbības veicēju maksātnespējas process”.

Juridiskās personas maksātnespējas process, kas ietver fiziskas personas/uzņēmējus ar individuālā komersanta statusu, ir tādu tiesvedību kopums, kuru mērķis ir apmierināt kreditoru prasījumus no maksātnespējīgā subjekta (parādnieka) aktīviem.

Ja Formālā pārstrukturēšana nav aktuāla vai parādnieks nespēj vai nevēlas vienoties ar saviem kreditoriem par Formālo pārstrukturēšanu, kas ir brīvprātīga iespēja, un parādniekam ir Maksātnespējas likuma 57.pantā definētās juridiskās personas maksātnespējas pazīmes, parādnieku atzīst par maksātnespējīgu. Juridiskās personas maksātnespējas procesu piemēro juridiskajai personai, personālsabiedrībai, individuālajam komersantam vai ārvalstīs reģistrētai personai, kas veic pastāvīgu saimniecisko darbību Latvijā un šajā likumā noteiktajos īpašajos subjektos.

Maksātnespējas likuma 57. pantā ir noteiktas juridiskās personas maksātnespējas procesa pazīmes. Juridiskās personas maksātnespējas procesu var uzsākt, ja maksātnespējas procesa pazīmes saskaņā ar Maksātnespējas likuma 57. pantu identificē:

- Pats parādnieks;
- Kreditors vai kreditoru grupa, tostarp parādnieka darbinieki; vai
- Tiesa, ja Formālā pārstrukturēšanas ir atkārtoti neveiksmīga noteiktā laika posmā.

Attiecībā uz juridiskās personas maksātnespējas procesu, ko ierosinājis pats parādnieks, jāatzīmē, ka Maksātnespējas likums nosaka parādnieka valdes atbildību, ja parādnieks nav savlaicīgi paziņojis par savu maksātnespēju.

Apkopojot iepriekš minēto, juridiskās personas maksātnespējas process tiek uzsākts, iesniedzot pieteikumu tiesā, ko var iesniegt gan kreditori, gan pats parādnieks. Pēc maksātnespējas procesa uzsākšanas un Maksātnespējas procesa administratora (akreditēta speciālista) iecelšanas tiesā tiek veikts parādnieka maksātnespējas process. Pēc juridiskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas par maksātnespējīgu iestājas šādas sekas: apstājas aizdevuma (kredīta) lietošanas procentu un citu līgumsodu par maksājumu kavējumiem pieaugums, un parasti Maksātnespējas procesa administrators pārņem kontroli pār parādnieka aktīviem un darbībām, un iepriekšējā vadība zaudē visu kontroli pār aktīviem un ikdienas darbībām.

Maksātnespējas procesa administratora galvenais uzdevums maksātnespējas procesa laikā ir pārdot visus parādnieka aktīvus un atgūt parādnieka prasījumus un jebkurus citus aktīvus, kas var būt atgūstami tiesas procesā, lai nokārtotu pēc iespējas vairāk kreditoru prasījumu un, ja iespējams, atjaunotu parādnieka maksātspēju.

Juridiskās personas maksātnespējas procesa rezultātā notiek parādnieka likvidācija un parādnieka izslēgšana no attiecīgā publiskā reģistra, izņemot gadījumus, kad pastāv iespēja atjaunot parādnieka maksātspēju, izmantojot ĀTAP noteikumus.

Kā minēts iepriekš, saskaņā ar Maksātnespējas likuma XIX nodaļu "Pāreja no juridiskās personas maksātnespējas procesa uz tiesiskās aizsardzības procesu" maksātnespējas procesu var pārveidot par Formālu pārstrukturēšanu, izmantojot ĀTAP noteikumus. Ja lielākā daļa kreditoru apstiprina ĀTAP Pārstrukturēšanas plānu, var mēģināt atjaunot parādnieka uzņēmējdarbību. Iniciēt parādnieka maksātspējas atjaunošanu var: parādnieka pārstāvis (īpašnieki un iepriekšējie valdes locekļi), Maksātnespējas procesa administrators, likvidators, kas iesaistīts Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas Nr. 2015/848 3. panta 1. punktā minētajās maksātnespējas procedūrās, kas sāktas pret parādnieku citā dalībvalstī, un kreditors vai kreditoru grupa.

Praksē ir gadījumi, kad, lai gan nav sākotnējā maksātspējas atjaunošanas plāna, pēc īpašuma pārdošanas un citu aktīvu atgūšanas ir iespējams pilnībā apmierināt visus atzīto kreditoru prasījumus vai arī tad, ja maksātspējīgs uzņēmums ir kļūdains/nejauši pasludināts par maksātnespējīgu, bet spēj apmierināt kreditoru prasījumus un vēlas turpināt darbību.

Šajā gadījumā tiesību akti paredz atlikušo finanšu līdzekļu izmaksāšanu parādnieka dalībniekiem (akcionāriem) un uzņēmuma likvidāciju, bet dažreiz uzņēmuma īpašnieki vēlas turpināt uzņēmējdarbību ar konkrētu juridisku personu, kuras maksātspēja ir *de facto* atjaunota.

Neraugoties uz dalībnieku gribu un Maksātnespējas likuma mērķi, proti, veicināt finansiālās grūtībās nonākušā parādnieka saistību izpildi un, ja iespējams, maksātspējas atjaunošanu, Maksātnespējas likumā nav paredzēta maksātspējas atjaunošana, ja kreditoru prasījumi maksātnespējas procesa laikā tiek pilnībā segti, jo šādos gadījumos nav palikuši kreditori, kas var saskaņot Pārstrukturēšanas plānu, tāpēc Formālo pārstrukturēšanu nav iespējams uzsākt un parādniekam jāpiemēro maksātnespējas process.

Jāpiemin, ka informācija par maksātnespējas procesu ir publiski pieejama un tā tiek publiskota Maksātnespējas reģistrā. Tādējādi, jo ātrāk kreditors konstatē iespējamo problēmu un jo agrāk uzņēmumam tiek pievērsta uzmanība, jo vairāk ir pieejamas veiksmīgas pārstrukturēšanas iespējas. Uzņēmumam krīzes posmā ir ļoti ierobežots iespēju klāsts, piemēram, aktīvu piespiedu pārdošana, izmaiņas dalībnieku (akcionāru) struktūrā, Formālā pārstrukturēšana vai maksātnespējas process.

4 Latvijas uzņēmumu un citu struktūru raksturojums

Parādu pārstrukturēšanas tiesiskajā regulējumā būtu jāņem vērā Latvijas uzņēmējdarbības vides īpatnības, lai saprastu, kādi tiesību aizsardzības pasākumi būtu jāizstrādā un lai veicinātu efektīvu Parādu pārstrukturēšanu. Tādēļ, lai izprastu uzņēmējdarbības vidi un uzņēmumu, kuriem varētu piemērot Parādu pārstrukturēšanas procedūru, iezīmes, šī ziņojuma autori analizē: (1) Latvijas juridisko personu, uz kurām attiecas Formālā pārstrukturēšana, profilu (2) uzņēmējdarbības vidi kopumā un to, kā tā ietekmē Formālo pārstrukturēšanu, un (3) Formālās pārstrukturēšanas pieejamību.

4.1 Uzņēmumu veidi Latvijā

Latvijas uzņēmējdarbības vidi galvenokārt veido mikrouzņēmumi, kuriem ir ierobežota piekļuve profesionālām finanšu konsultācijām. Daudziem uzņēmumiem nav dalībnieku (akcionāru) pašu kapitāla, lai segtu visus nesamaksātos parākus uzņēmējdarbības lejuplīdes gadījumā.

Latvijas Komerclikumā ir noteikti pieci dažādu veidu uzņēmumi: sabiedrība ar ierobežotu atbildību, AS, pilnsabiedrība, komandītsabiedrība un individuālais komersants. Papildus biedrības un nodibinājumi arī tiek atzīti par juridiskām personām (skatīt Biedrību un nodibinājumu likuma 3. pantu).

Likums "Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu, zemnieka vai zvejnieka saimniecību un individuālo darbu" attiecas uz individuālajiem (ģimenes) uzņēmumiem, zemnieku vai zvejnieku saimniecībām un lauku amatnieku uzņēmumiem vai saimniecībām.

Latvijas tiesību sistēma nošķir divu veidu uzņēmējus, kuri ir fiziskās personas. Tie ir saimnieciskās darbības veicēji (uzņēmēji bez individuālā komersanta statusa) un individuālie komersanti.

Biedrības un nodibinājumi ietver arī politiskās partijas un politisko partiju apvienības.

Saimnieciskās darbības veicējus (uzņēmējus bez individuālā komersanta statusa) neregistrē komercreģistrā, bet reģistrē VID tikai nodokļu vajadzībām.⁴⁰ To saimnieciskā darbība ietver regulārus darījumus, kas pārsniedz noteiktu darījumu vērtības sliekšni, un tā tiek organizēta sistemātiski, lai gūtu finansiālu atlīdzību. Personas, kas veic saimniecisko darbību, ir atbild par saviem parādiem ar visiem saviem aktīviem, taču pienākums reģistrēties komercreģistrā ir obligāts tikai tad, ja ir izpildīti īpaši kritēriji.

Vēl viena komersantu grupa ir **individuālie komersanti** – fiziskas personas, kas ir reģistrētas komercreģistrā kā komersanti un kā nodokļu maksātāji VID. Fiziskām personām ir pienākums reģistrēties kā individuāli komersanti, ja to saimnieciskā darbība sasniedz noteiktu apgrozījumu, ja tās veic tirdzniecības pārstāvju vai brokeru darbību vai nodarbina vismaz piecus darbiniekus.

Fiziskas personas var brīvprātīgi reģistrēties kā individuālie komersanti pat tad, ja to saimnieciskā darbība neatbilst iepriekš minētajiem nosacījumiem. Individuālie komersanti ir atbildīgi par saviem parādiem ar visiem saviem aktīviem, un to darbību regulē Latvijas Komerclikuma VIII nodaļa.

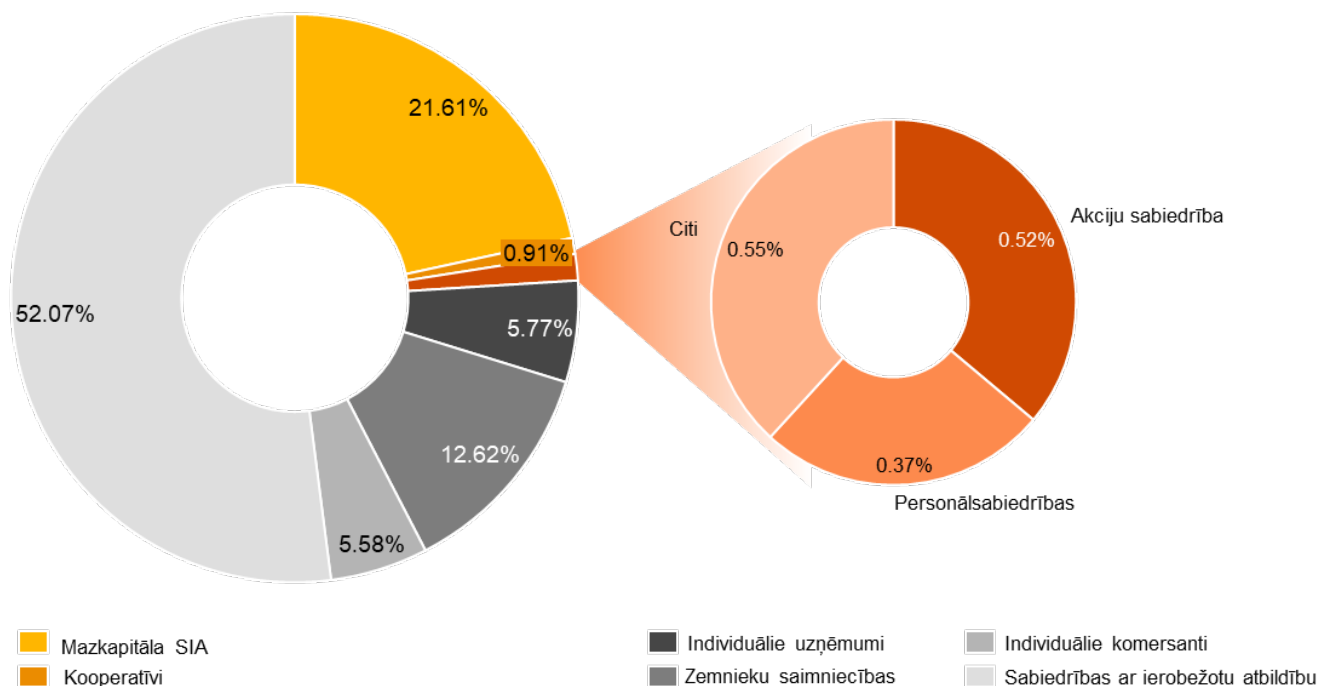
2018. gada 31. decembrī komercreģistrā bija reģistrētas 203 856 komercsabiedrības, individuālie komersanti un individuālie uzņēmumi (2019.gada 31.oktobrī — 205 034⁴¹). Reģistrēto uzņēmumu skaits no 1991.gada līdz 2019. gadam ir pastāvīgi pieaudzis.

No 203 856 2018. gada 31. decembrī reģistrētajiem uzņēmumiem 52% (106,137) bija SIA, 22% (44,068) mazkapitāla SIA, 19% (37,485) individuālie uzņēmumi, 6% (11,375) individuālie komersanti un 1% citas juridiskās uzņēmējdarbības formas (skat. 6. attēlu).

6. Attēls: Reģistrētie komersanti pēc juridiskās formas, 2018. gada 31. decembrī, komercreģistrs

⁴⁰ Skatīt Likumu par nodokļiem un nodevām. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/33946-on-taxes-and-duties>. [Skatīts 2019. gada 30. novembrī].

⁴¹ Statistika. Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Pieejams: <https://www.ur.gov.lv/lv/jaunumi/statistika/>. [Skatīts 2019. gada 30. novembrī].

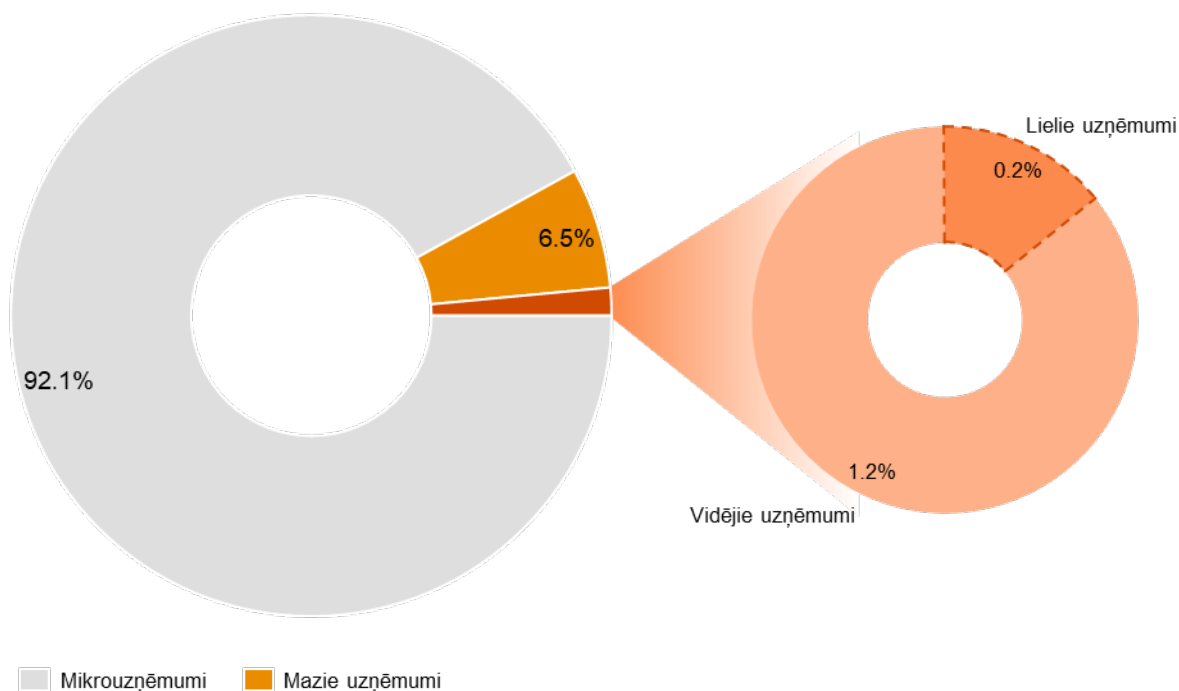
Uz 2015. gada decembri tika reģistrēts rekordliels SIA uzņēmumu skaits, t.i., 126 677. Attiecībā uz individuālajiem komersantiem augstākais punkts tika novērots 2011. gada septembrī, kad tika reģistrēti 13 792 individuālie komersanti. Kopš tā laika abos gadījumos šai statistikai ir bijusi tendence samazināties.⁴² Jauna veida SIA – SIA bez minimālā kapitāla prasībām, guva popularitāti 2010. gadā, kad tika reģistrēts pirmais ievērojamais uzņēmumu skaits. Šāda veida sabiedrība tika ieviesta ar grozījumiem Komerclikumā 2010. gada 1. maijā, lai veicinātu uzņēmējdarbību un palielinātu akciju kapitālu.

Komisijas 2014. gada 17. jūnija Regulas (ES) Nr. 651/2014, ar ko noteiktas atbalsta kategorijas atzīst par saderīgām ar iekšējo tirgu, piemērojot Līguma 107. un 108. pantu, 1. pielikuma 2. pantā MVU ir iedalīti šādās kategorijās – mikrouzņēmumi, mazie un vidējie uzņēmumi. Saskaņā ar EK visaptverošo ietvaru ES politikai attiecībā uz MVU – Mazās uzņēmējdarbības akta datiem par 2018. gadu Latvijā MVU sadalījums ir šāds: mikro – 92,1 %, mazie – 6,5 %, vidējie – 1,2 %. Atlikušos 0,2% klasificē kā lielus uzņēmumus.⁴³

⁴² Turpat.

⁴³ SBA faktu lapas (Eiropas Komisija, 2018). Pieejams: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/32581/>. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

7. Attēls: Latvijas uzņēmumu klasifikācija saskaņā ar EK regulas Nr.651/2014 1.pielikuma 2.pantu.

No iepriekš minētā (skat. 7. Attēlu) šā ziņojuma autori konstatē, ka Latvijas ekonomiku galvenokārt veido MVU. Tāpēc, turpinot analizēt dažādos tiesību aktos ietvertos jautājumus un iespējas attiecībā uz piekļuvi Formālajai pārstrukturēšanai, būtu lietderīgi to paturēt prātā un tādējādi izstrādāt mehānismus un risinājumus, kas būtu īpaši piemēroti Latvijas uzņēmējdarbības videi.

4.2 Nodokļu disciplīna un ēnu ekonomikas īpatsvars

Ēnu ekonomikas pastāvēšana Latvijā un “vieglākas” un ienesīgākas alternatīvas parādniekiem atrašana ir iespējama šādu apstākļu dēļ:

- Dalībnieki (akcionāri) un/vai valdes locekļi var viegli nodibināt jaunu uzņēmumu un pārcelt uz to esošu, iespējams, grūtībās nonākušu darījumdarbību un uzņēmuma aktīvus, atstājot veco juridisko struktūru kā maksātnespējīgu “čaulu”, visbiežāk ar vecās juridiskās personas saistībām un “jaunu” vai nerezidentu valdi;
- Nav pietiekošas aizsardzības, lai atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodu neizmantotu ļaunprātīgi, it īpaši MVU, kuru struktūra ir tik vienkārša un/vai komercdarbība nav īpaši sarežģīta, lai pārceltu to uz jaunu juridisko struktūru, pa to laiku, kamēr apturētas individuālu kreditoru parādu piedziņas darbības;
- Formālās pārstrukturēšanas alternatīvas tiek izmantotas arī tādēļ, ka tikpat kā nekad nav tikusi piemērota atbildība sākotnējiem dalībniekiem (akcionāriem) vai valdes locekļiem;
- Statistiski ļoti neliels skaits uzņēmumu, kas sekmīgi īstenojuši Formālo pārstrukturēšanu, neļauj izdarīt vispārīgus secinājumus par veiksmes faktoriem, izņemot secināt to, ka Formālā pārstrukturēšana ir lemta neveiksmei, ja faktiski ir slēpta maksātnespēja vai jau no paša sākuma vērojama vadības neveiksmīga saimnieciskā darbība.

Zemā nodokļu disciplīna un ēnu ekonomikas apjoms Latvijā noved pie tā, ka VID un citi kreditori uzskata parādniekus par potenciāli negodīgiem un neuzticas parādniekiem. Šāda neuzticēšanās visticamāk mazina iespēju arī godīgiem parādniekiem saņemt nodokļu Parādu pārstrukturēšanu ārpus tiesas.

VID regulāri novērtē dažādu nodokļu plaisas apmēru.⁴⁴ **To darbinieku īpatsvars, kuriem visticamāk tiek maksāta alga “aploksne”, 2018. gadā bija 28%.**⁴⁵

⁴⁴ Nodokļu iztrūkuma lielums, VID. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/lv/statistika/nodoklu-plaisu-apmeri>. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

⁴⁵ Algu nodokļa iztrūkums vispārējā nodokļu atalgojuma saņēmējiem (aploksnes alga) (VID, 2019, 19. lpp.). Pieejams: https://www.vid.gov.lv/sites/default/files/aploksnu_algu_plaisa_komersantiem_kas_strada_vispareja_rezima_2018.gada_publicacijai.pdf [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

Ēnu ekonomikas lielāko daļu, kas pērn bija 50,6%, veido fiziskas personas, kas ir reģistrētas kā saimnieciskās darbības veicējas. 2018. gadā nedeklarēto saimnieciskās darbības ienākumu īpatsvars palielinājās par 2,6 procentpunktiem salīdzinājumā ar 2017. gadu.⁴⁶

Maksātnespējas procesa speciālistu profesijas pārstāvji intervijās norādīja, ka TAP būtu jāskata plašākā kontekstā, ņemot vērā finansiālās grūtībās nonākuša uzņēmuma iespējas. Citas iespējas un “risinājumi” nav tik viegli pieejami kā TAP, piemēram, maksātnespējas process, jo tas rada papildu izmaksas, atbildību utt. Ja nebūtu tik viegli apiet likumā noteikto kārtību, cilvēki pievērstu lielāku uzmanību TAP sekmīgai izpildei. Uzņēmums, kas piesakās uz TAP, zina, ka, ja TAP ir neveiksmīgs, tad ir pieejams maksātnespējas process. Maksātnespēja var ietekmēt uzņēmuma reputāciju, taču mūsdienās tas nav liels faktors, pat ja skatās uz lieliem uzņēmumiem, jo saskaņā ar ieinteresēto personu intervijām uzņēmumu priekšstats kopumā ir tāds, ka ikvienam ir bijušas problēmas. Tiek uzskatīts, ka TAP regulējums ir diezgan pavisams, un tas daļēji ir novedis pie tā, ka TAP atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods tiek izmantots, lai novilcinātu laiku. Tas ir tāpēc, ka faktiski no brīža, kad tiek pieteikts TAP līdz atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas beigām, šis laiks dažkārt ir ilgāks nekā divi plus viens papildus mēnesis, kura laikā uzņēmums var darboties ar “brīvām rokām”.

Intervijās zvērināti tiesu izpildītāji apstiprināja, ka aktīvu pārcelšanu uz citu uzņēmumu galvenokārt veic mazie uzņēmumi, kuriem nav nekustamā īpašuma. Viņi uzkrāj parādus, nemaksā algas un pēc tam vienkārši pārnes aktīvus, veicot reorganizāciju vai reģistrējoties no jauna. Piemēram, uzņēmums ar vairākiem nekustamā īpašuma aktīviem reorganizē savu uzņēmējdarbību un nodod/pārdod, piemēram, visrentablāko noliktavas ēku citai uzņēmējdarbības vienībai, kas var tikt no jauna reģistrēta. Reģistrs pieņem reorganizācijas formu un veic nepieciešamās procedūras. Tādā situācijā nav iespējams atgūt parādus no pirmā subjekta, un kreditors nevar atgūt parādus no jaunā subjekta, ja ēka ir nodota/pārdota. Visbeidzot, problēma ir saistīta arī ar Valsts zemes dienesta nesaskaņoto darbību ar ēku reģistrēšanas procesu Zemesgrāmatā.

VID, lai iedalītu nodokļu maksātājus pa kategorijām, ņemot vērā nodokļu maksāšanas disciplīnu un attiecīgi pielāgotu savu nodokļu administrēšanas taktiku, ir izveidojis nodokļu maksātāju segmentācijas sistēmu. Segmentācija ir pārskatīta, ņemot vērā nodokļu maksātāja darbības rezultātus. Ir septiņi nodokļu maksātāju segmenti atkarībā no tā, vai tie ievēro nodokļu prasības:

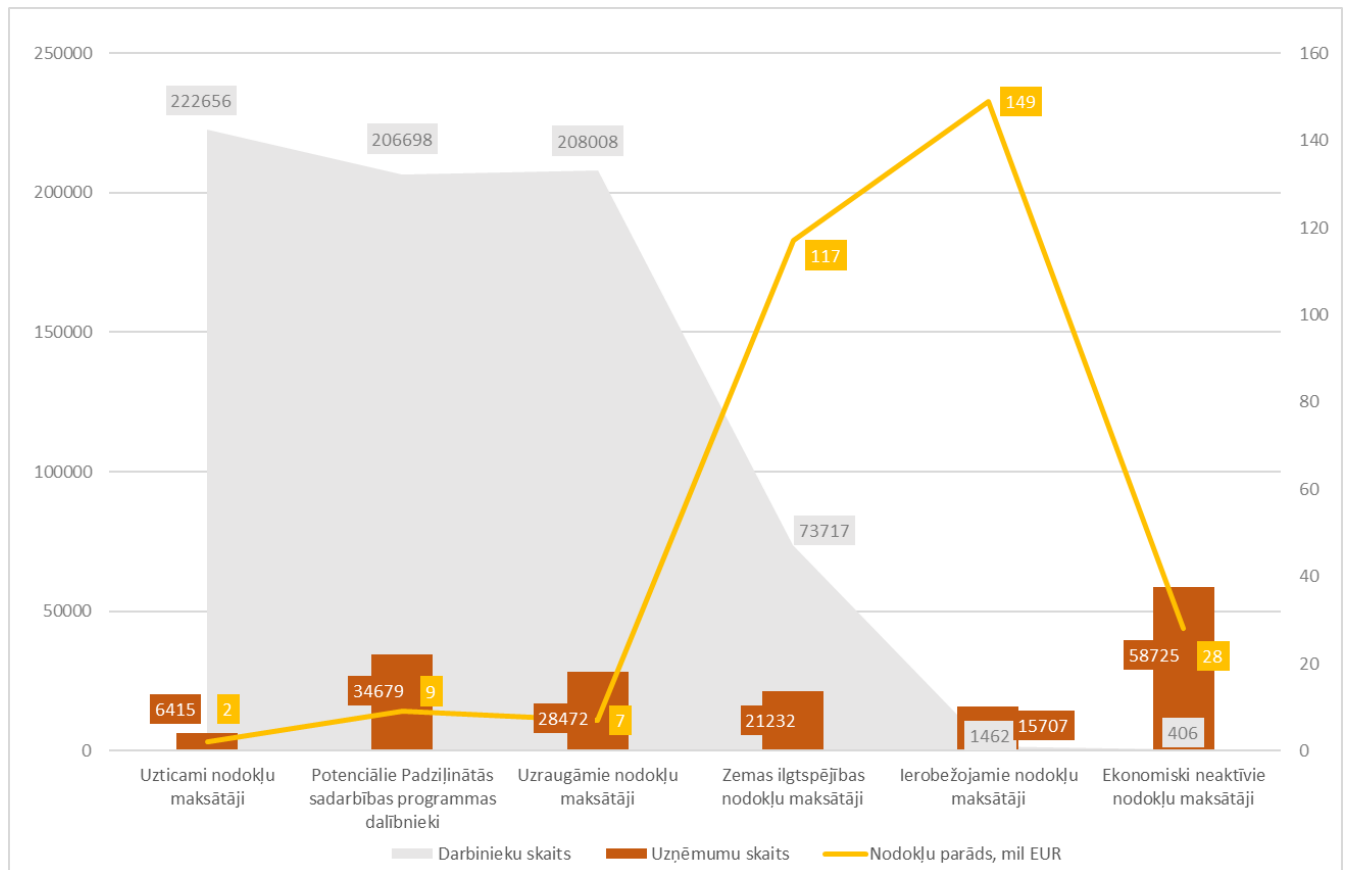
1. Uzticami nodokļu maksātāji (pilnībā atbilstoši), pastiprinātas sadarbības programmas dalībnieki, nodokļu maksātāji ar izcilu nodokļu disciplīnu un bez apzinātiem riskiem, ar labu nodokļu maksāšanas vēsturi un nelielu risku iespējamību vienā jomā;
2. Veicināmie nodokļu maksātāji (atbilstoši), ar apmierinošu nodokļu disciplīnu, kur riska iespējamība varētu būt retos gadījumos vairākās jomās;
3. Uzraugāmie nodokļu maksātāji (daļēji atbilstoši), kas saskaras ar PVN nemaksāšanas risku, augstu un vidēju “aploksņu algu” risku, vai citi nodokļu maksātāji, kam ir būtiskas nodokļu saistību izpildes problēmas un būtiski riski vismaz vienā jomā;
4. Neregistrēti nodokļu maksātāji (neatbilstoši) – īpaša nodokļu maksātāju grupa, kas saskaņā ar trešo personu sniegto informāciju ir jāreģistrē nodokļu maksātāju reģistrā un kam ir būtisks riska profils;
5. Zemas ilgtspējas nodokļu maksātāji, kam nav pietiekamas saimnieciskās darbības, lai izpildītu nodokļu saistības, un tiem ir būtisks riska profils;
6. Ierobežojamie nodokļu maksātāji, kuru turpmākā saimnieciskā darbība ir nevēlama un uz kuriem attiecas viss ierobežojošo pasākumu kopums, un tiem ir būtisks riska profils;
7. Ekonomiski neaktīvi nodokļu maksātāji ar ievērojamu riska profilu.

⁴⁶ Nodokļu izstrūkums saimnieciskās darbības veicējiem (VID, 2019. gada novembris, 7. lpp.). Pieejams: https://www.vid.gov.lv/sites/default/files/sd_veiceju_nodoklu_plaisa_2019.pdf. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

8. Attēlā parādīta saikne starp nodokļu parādu un dažādu juridisko personu darbinieku skaitu. Saskaņā ar VID sniegto informāciju viskritiskākā nodokļu parāda summa (skat. 8. Attēlu) koncentrēta to juridisko personu darbībā, kas ir segmentētas kā “Zemas ilgtspējas nodokļu maksātāji” un “Ierobežojami nodokļu maksātāji”. Ievērojamu nodokļu parāda daļu uzkrāj arī ekonomiski neaktīvie nodokļu maksātāji (58 725 uzņēmumi), kas kopā nodarbina tikai 406 darbiniekus.

Turpretim juridiskās personas, kuras, iespējams, tiek uzskatītas par pastāvētspējīgiem uzņēmējdarbības segmentiem, pateicoties to regulāriem nodokļu maksājumiem, nodarbina vairāk nekā 200 000 darbinieku katrā segmentā. Kopumā ir 69 566 šādas vienības ar zemu nodokļu parāda līmeni.

8. Attēls: Nodokļu parāds un darbinieku skaits pa dažādiem nodokļu maksātāju segmentiem, VID dati, 2019. gada septembris.

4.3 Latvijā reģistrēto uzņēmumu pastāvētspēja

Lielais reģistrēto uzņēmumu skaits ir pārspīlēts un neatbilst faktiskajam ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaitam. Šo konstatējumu apstiprina iesniegto gada pārskatu vispārējs novērtējums un pieejamo gada pārskatu analīze.

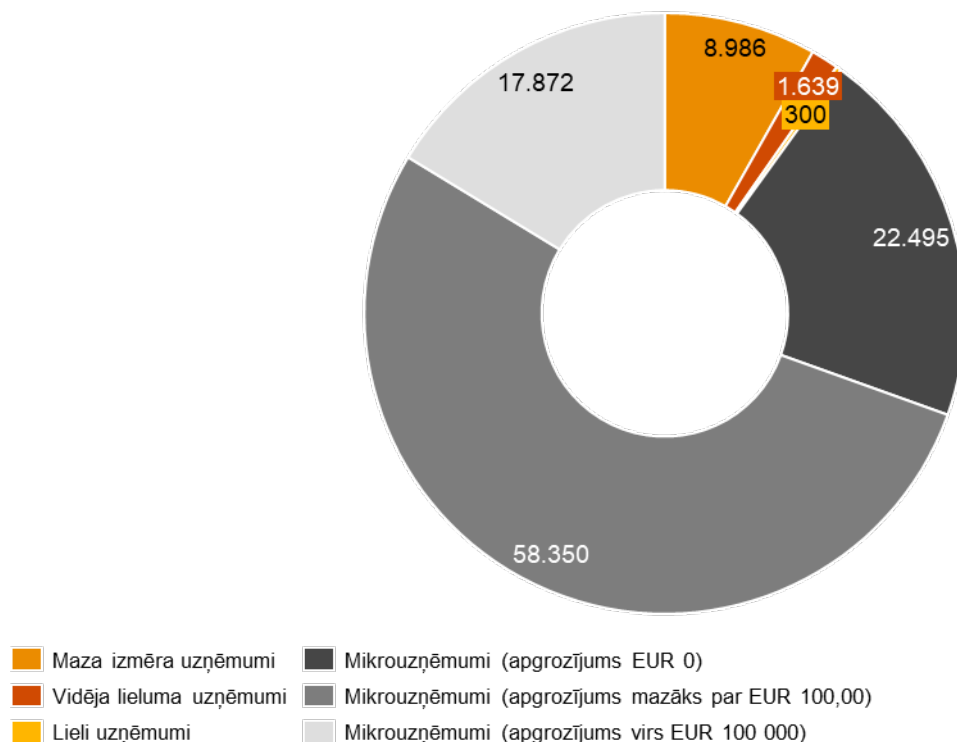
Atviegloti Uzņēmumu reģistra noteikumi Latvijā un vāja regulējošo iestāžu uzraudzība ļauj “čaulas” uzņēmumiem izvairīties no likvidācijas. Lai noteiktu, uz kurām sabiedrībām potenciāli attiecas Formālā pārstrukturēšana, ir jānoskaidro ekonomiski aktīvās uzņēmējdarbības vienības no kopējā uzņēmumu skaita Uzņēmumu reģistrā. Lai atzītu uzņēmuma pastāvētspēju, ir jāizvērtē vairāki kritēriji: (1) Gada pārskatu iesniegšana; (2) saskarsme ar finansiālām grūtībām; (3) piekļuve uzņēmējdarbības konsultācijām; (4) dalībnieku (akcionāru) pārraudzība.

4.3.1 Gada pārskatu neiesniegšana VID

Galvenais saimnieciskās darbības kritērijs kā tāds, kā arī norāde par to, vai ir pamatots nodoms turpināt saimniecisko darbību, ir regulāra gada pārskatu iesniegšana VID. **To uzņēmumu skaits, kuri iesniedza gada pārskatus par 2018. gadu līdz 2019. gada 11. novembrim ir 203 856 reģistrētas komercsabiedrības, un, ņemot vērā to, ka kopš tā laika ir likvidētas 2 740 komercsabiedrības, iesniegto gada pārskatu īpatsvars par 2018. gadu ir aptuveni 55%, kas liecina par milzīgu iztrūkumu attiecībā uz pieejamiem reprezentatīviem un atjauninātiem finanšu datiem.**

Tādējādi, definējot neiesniegtu gada pārskatu (skat. 9. Attēls). kā pirmā posma filtru, lai samazinātu uzņēmumu populāciju un uzsvērtu potenciālos Formālās pārstrukturēšanas subjektus, mēs iegūstam 109 635 uzņēmumu, kas ir iesnieguši gada pārskatus par 2018. gadu. Kā redzams 4. diagrammā, 90% no vides ir mikrouzņēmumi, 8,2% – mazie uzņēmumi, 1,5% – vidējie uzņēmumi un 0,3% – lieli uzņēmumi.

9. Attēls: To uzņēmumu skaits, kuri klasificēti ar Regulu (EK) Nr. 800/2008 un kuri ir iesnieguši gada pārskatus par finanšu gadu, kas beidzās 2018. gada 31. decembrī, avots: *Lursoft dati*, <https://www.lursoft.lv/>.

Nesen ir sperti daži soļi ceļā uz likvidēto uzņēmumu izslēgšanu no komercreģistra. Uzņēmumu reģistrs uzsāka šo izslēgšanu, atbildot uz MONEYVAL piektās kārtas savstarpējā novērtējuma ziņojumu par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas apkarošanas pasākumiem Latvijā, kas datēts ar 2018. gada 23. augustu.⁴⁷

Pamatojoties uz mūsu veikto analīzi, liels komercreģistrā reģistrēto uzņēmumu skaits neizpilda likuma prasības, tiem ir ievērojami uzkrāti nodokļu parādi un risks iesaistīties krāpnieciskās darbībās, kam sabiedrības interesēs nevajadzētu būt piekļuvei Formālajai pārstrukturēšanai.

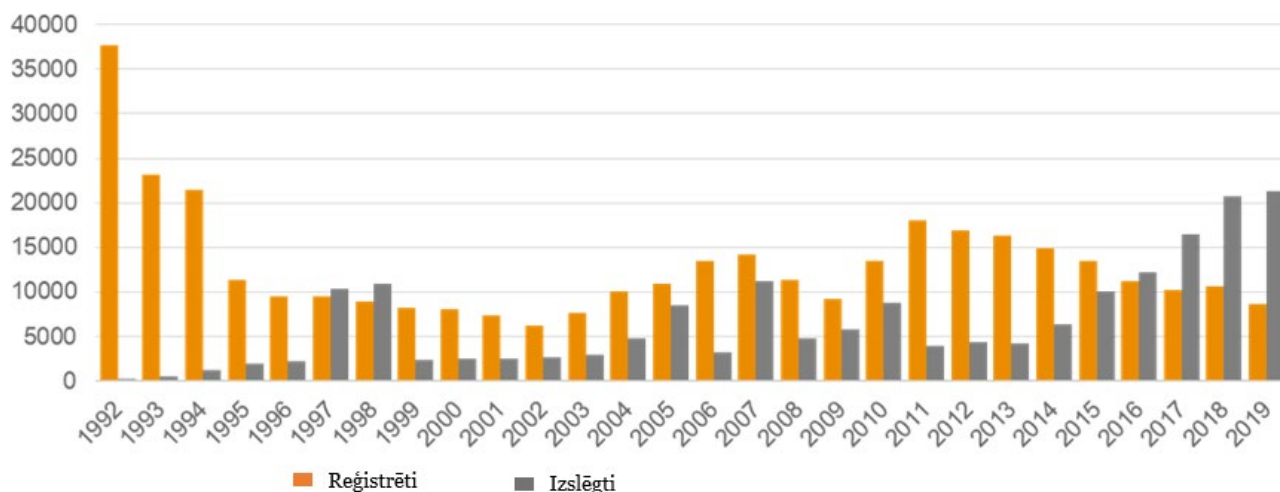
Saskaņā ar Latvijas Komerclikuma 314.¹ pantu sabiedrības darbību var izbeigt, pamatojoties uz Uzņēmumu reģistra lēmumu (skatīt 10. Attēlu), ja uz noteiktu laiku nav valdes locekļu vai uzņēmumu nevar sasniegt tā juridiskajā adresē. Tāpat uzņēmuma darbību var izbeigt, pamatojoties uz VID lēmumu, ja:

- sabiedrība viena mēneša laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas nav iesniegusi gada pārskatu un kopš pārkāpuma izdarīšanas ir pagājuši vismaz seši mēneši;
- sabiedrība viena mēneša laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas nav iesniegusi nodokļu likumos paredzētās deklarācijas par sešu mēnešu periodu;
- sabiedrības darbība ir apturēta, pamatojoties uz nodokļu administrācijas lēmumu, un sabiedrība triju mēnešu laikā pēc tās darbības apturēšanas nav novērsusi norādīto trūkumu.

⁴⁷ Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un teroristu finansēšanas apkarošanas pasākumi, MONEYVAL. Pieejams: <https://rm.coe.int/moneyval-2018-8-5th-round-mer-latvia/16808ce61b>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

10. attēlā parādīta komercreģistra “tīrīšanas” ietekme laikposmā no 1992. līdz 2019. gadam. Kopš 2011. gada ir vērojama tendence, ka ir palielinājies likvidēto uzņēmumu skaits. Kā liecina jaunākie dati, no 2019. gada sākuma līdz 2019. gada 31. oktobrim no komercreģistra tika izslēgti 22 735 uzņēmumi. 2019. gada 14. janvārī no komercreģistra tika izslēgti 6 645 uzņēmumi (skat **10. Attēlu**).⁴⁸

10. Attēls: Reģistrēto un izslēgto uzņēmumu un komercsabiedrību skaits* 1992-2019, pamatojoties uz Uzņēmumu reģistra datiem, 2019. gads

ESAO 2018. gadā sniedza līdzīgus novērojumus: joma, kurā ir panākts zināms progress, bet kurš joprojām stagnē komercreģistrā esošais relatīvi lielais neaktīvo uzņēmumu skaits. Lai arī varētu neiebilst pret tādu “plaukta” uzņēmumu izmantošanu, kas izveidoti, lai vajadzības gadījumā būtu nekavējoties gatavi darboties, ieinteresēto personu intervijās sniegtā informācija liecina, ka neaktīvie uzņēmumi komercreģistrā tiek izmantoti nelikumīgiem mērķiem, nevis tikai, lai nogaidītu īsto brīdi komercdarbības uzsākšanai. Šādi uzņēmumi jo īpaši rada ļaunprātīgas izmantošanas risku, kaitējot trešajām personām, piemēram, kreditoriem. Ja šī problēma turpinās, rosinām apsvērt īstenot dažādu pasākumu kombināciju, lai nošķirtu likumīgi neaktīvus uzņēmumus no nelikumīgiem uzņēmumiem. Anglijas tiesību aktos ir apvienoti pienākumi, sankcijas un brīdinājumi izslēgt uzņēmumus no reģistra, lai vērstos pret neaktīviem uzņēmumiem.⁴⁹

VID atzinums

VID ir sniedzis informāciju, ka saskaņā ar tā aplēsēm **58 725** uzņēmumu⁵⁰ (izņemot lauksaimniekus un individuālos tirgotājus), kas ir komercreģistrā, ir ekonomiski neaktīvi.

Tādējādi VID tieši apstiprina mūsu hipotēzi — **izslēdzot reģistrētos lauksaimniekus un individuālos tirgotājus (uz 2018. gada 31. decembri: 37,485) no reģistrēto uzņēmumu kopskaita, rezultāts ir aptuveni 54 000 ekonomiski neaktīvu uzņēmumu, pamatojoties tikai uz vienu kritēriju – neiesniegti gada pārskati, jo 60% no visa kopuma nav iesniegti gada pārskati.**

⁴⁸ Statistika. Uzņēmumi un tirgotāji (*Uzņēmumu reģistrs*, 2019). Pieejams: <https://www.ur.gov.lv/lv/jaunumi/statistika/>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

⁴⁹ Tiesiskuma pieejamība uzņēmējdarbībai un iekļaujošai izaugsmei Latvijā (*OECD Publishing*, Parīze, 79. lpp.). Pieejams: <https://doi.org/10.1787/9789264303416-en>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

⁵⁰ VID sniegtie dati, 2019. gada septembris.

Tomēr, lai vēl vairāk samazinātu pastāvēt nespējīgu uzņēmumu iespējamo TAP ļaunprātīgu izmantošanu, mums būtu jāizslēdz 22 495 komercsabiedrību, kuras iesniedza gada pārskatus, bet neuzrādīja nekādu apgrozījumu. Ņemot vērā to, ka šāda veida uzņēmumi varētu darboties kā aktīvu pārvaldītāji ar pienācīgu pamatlīdzekļu apjomu savā bilanci, mums būtu jāatturas no šādu uzņēmumu automātiskas izslēgšanas no komercreģistra, un būtu jāizvērtē papildus kritēriji par to saglabāšanu reģistrā.

Ieinteresētās personas ir ierosinājušas turpināt diskusijas par pastāvēt nespējīgu uzņēmumu likvidāciju un jo īpaši par būtiskiem īpašuma jautājumiem, t.i., par šo pastāvēt nespējīgo uzņēmumu aktīviem. Piemēram, varētu izveidot vienkāršotu procedūru, saskaņā ar kuru likvidēto uzņēmumu finanšu aktīvi, kas paliek kredītiestādēs, tiek nodoti valstij.

Vēl viens jautājums, kas tika izvirzīts apspriedēs ar ieinteresētajām personām, ir novērtēšanas metodikas pašreizējā izmantošana, ko pielieto, lai noteiktu, vai uzņēmums patiešām ir pastāvēt nespējīgs. Tiek apgalvots, ka pašreizējā metodē netiek ņemta vērā nemateriāla vērtība (intelektuālais īpašums, klientu bāze utt.) un tiek ņemta vērā tikai uzņēmuma īpašumā esošo materiālo aktīvu vērtība.

4.3.2 Citu valstu labākā prakse finansiālās pastāvētspējas nodrošināšanā

Apvienotā Karaliste

Saskaņā ar Apvienotās Karalistes Likuma par sabiedrībām 1000. pantu, reģistrs ir pilnvarots izslēgt nefunkcionējošu uzņēmumu ar noteikumu, ka tiek veikti konkrēti pasākumi. Ja reģistram ir pamatots iemesls uzskatīt, ka sabiedrība neveic uzņēmējdarbību vai nedarbojas, reģistrs var nosūtīt sabiedrībai paziņojumu, kurā jautā, vai sabiedrība veic saimniecisko darbību. Ja 14 dienu laikā atbilde nav saņemta, reģistrs nosūta otro pieprasījumu. Ja nākamo 14 dienu laikā atbilde vēl nav saņemta, Oficiālajā Vēstnesī tiek publicēts paziņojums par to, ka reģistrs izņems uzņēmuma nosaukumu no reģistra, kad būs pagājuši divi mēneši no paziņojuma datuma, ja vien netiks pierādīts pretējais. Pēc tam reģistram ir jāpublicē jauns paziņojums par sabiedrības nosaukuma izslēgšanu no reģistra, kad sabiedrība tiek likvidēta.

Tomēr katra uzņēmuma vadītāja un dalībnieka atbildība (ja tāda ir) turpinās, un to var piemērot tā, it kā sabiedrība nebūtu likvidēta, un tiesa saglabā pilnvaras likvidēt sabiedrību, kuras nosaukums ir izslēgts no reģistra.

Saskaņā ar 2006. gada Likuma par sabiedrībām 1012. panta 1. punktu, kad sabiedrība tiek likvidēta, viss tās īpašums un tiesības pāriet valstij. To sauc par “*bona vacantia*”.

4.3.3 Liels to mikrouzņēmumu īpatsvars, kuri saskaras ar finanšu grūtībām

MVU finansiālās grūtības izpaužas gan gada pārskatu analīzē, gan banku nozares novērtējumā.

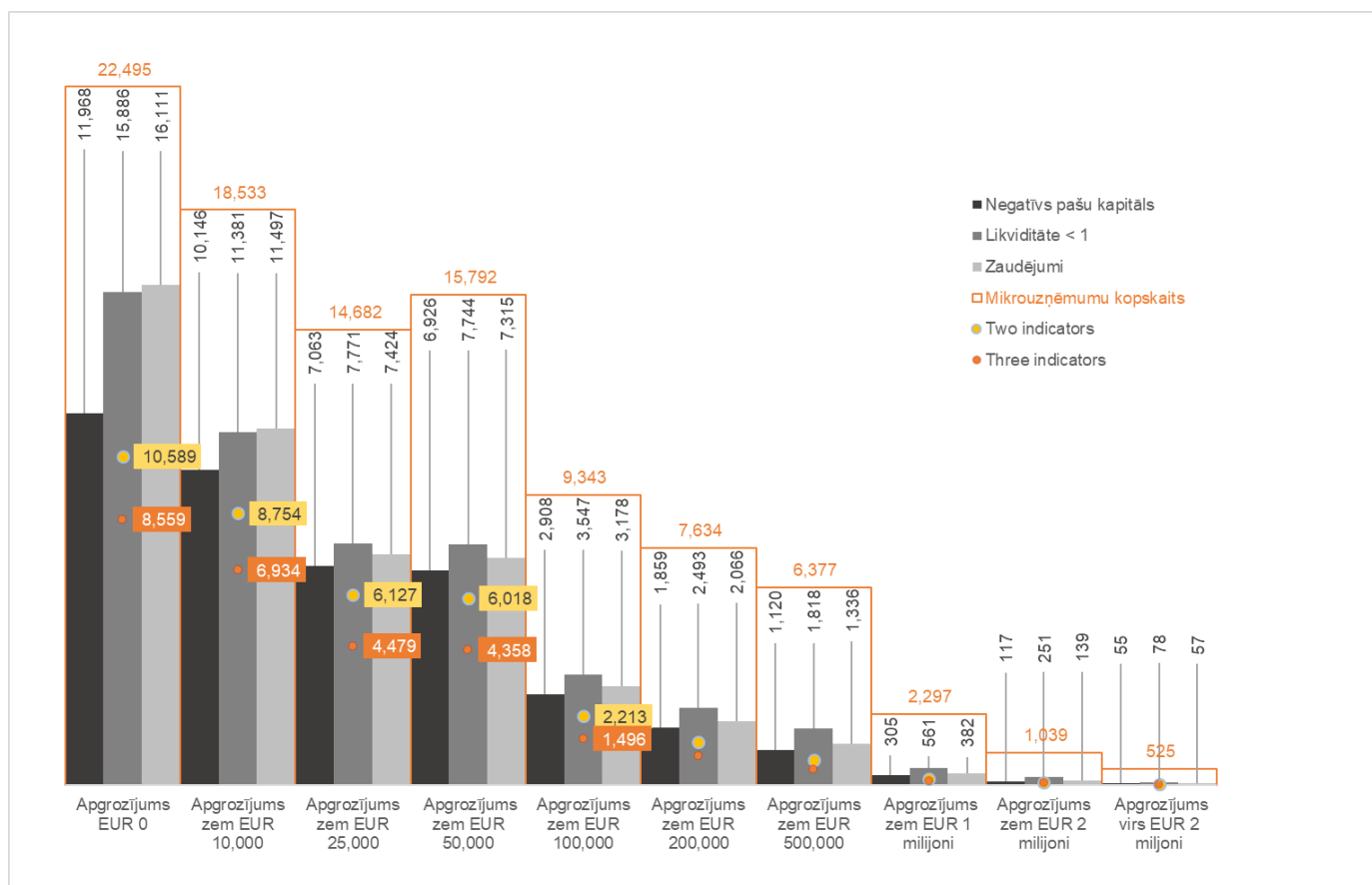
Kā **11. Attēlā** norādīts – to mikrouzņēmumu gada pārskatu analīze, kuru apgrozījums 2018. gadā bija EUR 0, liecina, ka uz 16 000 attiecas vismaz viens finansiālo grūtību rādītājs. Šādi uzņēmumi veido 72% no visiem šīs grupas uzņēmumiem.

Vismaz divus rādītājus (negatīvu pašu kapitālu un kopējo likviditāti zem 1) izpilda 47% šīs grupas uzņēmumu, savukārt visus trīs rādītājus (pievienojot zaudējumus 2018. gadā) izpilda 39% šīs grupas uzņēmumu. Attiecībā uz mikrouzņēmumiem, kuru apgrozījums 2018. gadā bija no EUR 0 līdz EUR 100,000, 57 % gadījumu ir izpildīts vismaz viens no rādītājiem. Šai uzņēmumu grupai divus rādītājus (negatīvais pašu kapitāls un kopējā likviditāte zem 1) izpilda 40% gadījumu, bet visus trīs rādītājus (pievienojot zaudējumus 2018. fiskālajā gadā) izpilda 30% uzņēmumu. Attiecībā uz visiem mikrouzņēmumiem 37% uzņēmumu ir izpildījuši divus rādītājus, bet visi trīs rādītāji ir izpildīti 28% jeb 27 506 gadījumos.

Vēl svarīgāks ir kredītiestāžu veiktais novērtējums. Saskaņā ar komercbanku intervijām tiek lēsts, ka mazāk nekā puse no reģistrēto SIA skaita spēj saglabāt šādu uzņēmējdarbības modeli, lai piekļūtu banku aizdevumiem.

Kredītu reģistra sniegtā informācija liecina, ka to uzņēmumu skaits, kuriem ir pieejami dažāda veida banku aizdevumi, ir aptuveni 35 000.

11. Attēls: To mikrouzņēmumu kopējais skaits, kuri ir iesnieguši gada pārskatus par 2018. gadu un kuriem ir stresa rādītāji – negatīvs pašu kapitāls, kopējā likviditāte zem 1 un zaudējumi, klasificējot pēc apgrozījuma (2018. gada 31. decembrī vai par visu 2018. finanšu gadu), avots: *Lursoft dati*, <https://www.lursoft.lv>.

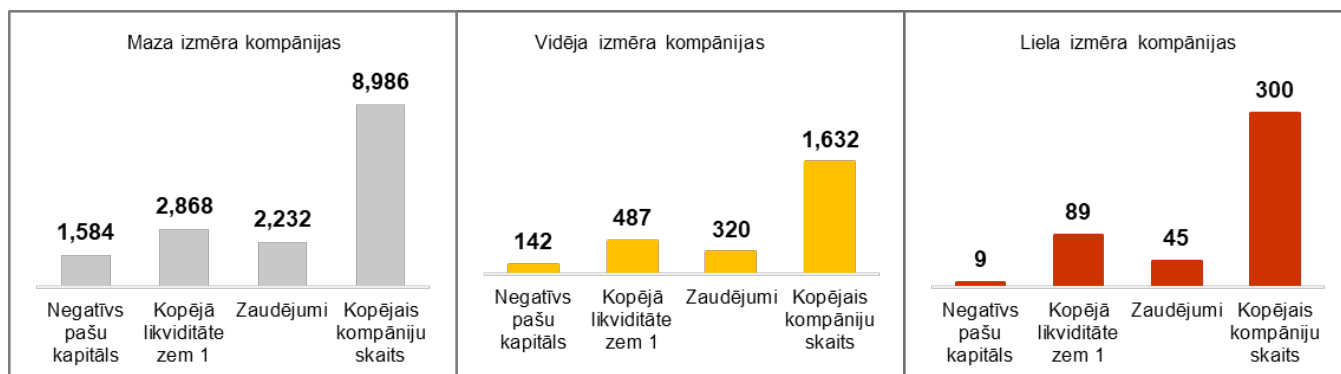

Aprēķinot visu dzīvotnespējas rādītāju vidējo vērtību, mikrouzņēmumi, kas ietilpst EUR 100 000 apgrozījuma diapazonā, ietver 86 % no visiem potenciāli dzīvot nespējīgiem uzņēmumiem.

Spriežot pēc intervijām ar ieinteresētajām personām, vairumā gadījumu mikrouzņēmumiem nav pamata pieteikties uz TAP, gan tāpēc, ka trūkst līdzekļu, lai apmaksātu konsultāciju pakalpojumus, gan arī ir zema finanšu prasība, kamēr atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda ļaunprātīga izmantošana šajā gadījumā nav aktuāla. Eksperti uzskata, ka šādu uzņēmumu iespējas atgūt uzņēmējdarbības pastāvētspēju ir ārkārtīgi zemas.

Skatoties uz maziem, vidējiem un lieliem uzņēmumiem (skat 12. Attēlu), visu dzīvot nespējīgo uzņēmumu koncentrācija ir tikai aptuveni 5%. Jānorāda, ka gandrīz 30 % uzņēmumu katrā lieluma grupā ir likviditātes problēmas. **Tāds rādītājs kā negatīvs pašu kapitāls** (skat. 12. Attēlu) būtībā nav absolūts rādītājs, bet ir būtiski novērtēt, vai uzņēmumam ir nepieciešamā naudas plūsma un pastāvētspēja, lai uzsāktu Formālo pārstrukturēšanu.

12. Attēls: Mazi, vidēji, lieli uzņēmumi, kas ir iesnieguši gada pārskatus par 2018. gadu un kas saskaras ar briesmu rādītājiem (uz 2018. gada 31. decembri vai uz visu 2018. finanšu gadu), klasificējot pēc apgrozījuma, avots: Lursoft dati, <https://www.lursoft.lv/>.

Valsts aģentūru veiktai vispārējā stāvokļa, finanšu stāvokļa, kā arī uzņēmumu vēsturisko tendenču analīzei vajadzētu būt mērķtiecīgai, tāpēc tā būtu jāveic tikai attiecībā uz uzņēmumiem, kas veic uzņēmējdarbību. Tas pats attiecas uz uzņēmumu vadībai nosūtītajiem brīdinājuma paziņojumiem (izklāstīts 5. nodaļā), kuru pamatā ir uzsākto kritiski svarīgo uzņēmējdarbības dzīvotspējas rādītāju analīze, kā arī saistītie izglītojošie tiešsaistes rīki un risinājumi būtu jānodrošina tikai funkcionējošiem uzņēmumiem. Tāpēc uzraudzības un brīdināšanas priekšnoteikums ir uzticamas komercreģistra uzskaites izveide tikai par tiem uzņēmumiem, kas veic uzņēmējdarbību.

4.3.4 Piekļuve finanšu konsultācijām un profesionālajiem revīzijas pakalpojumiem

Mikrouzņēmumi ir saistīti ar vislielāko risku, jo tikai ierobežots skaits uzņēmumu Latvijā saņem finanšu konsultācijas vai vismaz kaut kāda veida neatkarīgu finanšu ieskatu no ārpuses.

Saskaņā ar likuma "Par gada finanšu pārskatiem un konsolidētajiem finanšu pārskatiem" 91.pantu gada pārskatu, ko sagatavojuši vidēji vai lieli uzņēmumi vai uzņēmumi, kuru pārvedamie vērtspapīri ir iekļauti regulētajā tirgū, kā arī konsolidēto gada pārskatu, ko sagatavojis uzņēmumu grupas mātes uzņēmums, revidē zvērināts revidents, un ziņojumu par revīzijas rezultātiem sagatavo minētais zvērinātais revidents.

Mazā uzņēmuma sagatavoto gada pārskatu revidē, ja šāda uzņēmuma rādītāji divus gadus pēc kārtas (šajā un iepriekšējos pārskata gados) pārsniedz divas no trim robežvērtībām, bet jaunizveidotam uzņēmumam – pirmā pārskata gada bilances datumā. Robežvērtības ir šādas:

- Kopējā balance – EUR 800,000;
- Neto apgrozījums – EUR 1 600 000;
- Vidējais darbinieku skaits pārskata gadā – 50.

Revīzija tiek veikta tikai ļoti nelielai daļai mazo uzņēmumu, kas ir sagatavojuši un iesnieguši gada pārskatus, un tas rada lielas bažas par informācijas kvalitāti attiecībā uz uzņēmuma finansiālo stāvokli. Likums "Par gada finanšu pārskatiem un konsolidētajiem finanšu pārskatiem"⁵¹ paredz, ka revīziju veic zvērināti revidenti, veido tikai 3,6% no visiem reģistrētajiem uzņēmumiem.⁵²

VID nepievērš būtisku uzmanību zvērinātu revidentu atzinumiem par uzņēmumu gada pārskatiem, jo tie ir pieredzējuši vairākas situācijas, kad šie dati nav ticami. Tomēr no VID viedokļa to varētu uzlabot, ņemot vērā, ka revidenta atzinumā ir iekļautas piezīmes par detaļām, kuras nebija iespējams pilnībā izvērtēt, pamatojoties uz finanšu virspusēju analīzi, tādējādi atklājot iespējamās agrīnas grūtības.

⁵¹ Skatīt Likuma par gada finanšu pārskatiem un konsolidētajiem finanšu pārskatiem 91. pantu. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/277779-law-on-the-annual-financial-statements-and-consolidated-financial-statements>. [Skatīts 2019. gada 21. novembrī].

⁵² Revidentu gadagrāmata. Gadadienas pasākums (*Latvijas Zvērinātu revidentu asociācija*, op. cit., 70. lpp.). [Skatīts 2019. gada 21. novembrī].

Igaunijas Komerclikums sniedz uzņēmumu reģistram iespēju risināt šo problēmu, izmantojot juridiskus līdzekļus. Igaunijas Komerclikums 60. pants attiecas uz darbībām, ko uzņēmumu reģistrs var veikt situācijā, kad sabiedrība ar ierobežotu atbildību vai komercsabiedrība neiesniedz gada pārskatu. Situācijā, kad subjekts nav iesniedzis gada pārskatu sešu mēnešu laikā pēc pēdējās iesniegšanas dienas, uzņēmuma reģistrs izsaka brīdinājumu par subjekta izslēgšanu no reģistra kopā ar termiņa pagarinājumu līdz vismaz sešiem mēnešiem, kura laikā jāiesniedz gada pārskats. Ja gada pārskats vai paskaidrojums nav iesniegts noteiktajā termiņā, uzņēmumu reģistrs mēneša laikā pēc publicētā paziņojuma var publicēt paziņojumu, aicinot kreditorus darīt zināmus savus prasījumus pret konkrēto struktūru. Ja prasības nav iesniegtas, vienību var izslēgt no uzņēmumu reģistra bez likvidācijas procesa. Ja sešus mēnešus pēc pārskata publicēšanas gada pārskats vai paskaidrojums nav iesniegts un neviens kreditors nav pieprasījis vienības likvidāciju, uzņēmumu reģistrs var svītrot vienību no komercreģistra. Lēmumu par subjekta izslēgšanu no uzņēmumu reģistra pieņem tiesa, un to var pārsūdzēt turpmāko trīsdesmit dienu laikā. Šis Komerclikums pants ir pamats, lai uzņēmumu reģistrs rīkotos un samazinātu, iespējams, ekonomiski neaktīvo uzņēmumu skaitu.

Igaunijas Grāmatvedības likuma 3. nodaļā⁵³ noteikts, ka gada pārskats ir obligāts visiem uzņēmumiem, kas darbojas Igaunijā, un tam jāatbilst tiesību aktos noteiktajam formātam. Gada ziņojumu veido gada pārskati un vadības ziņojums (24. panta 4. punkts). Gadījumā, ja īpašnieku pašu kapitāls neatbilst Komerclikums prasībām (kas nozīmē, ka tas ir negatīvs) finanšu gada beigās, vadības ziņojumā jāiekļauj apraksts par darbībām, kas ir veiktas vai tiks veiktas, lai tās būtu ilgtspējīgas nākotnē, vai stāvokli, ja ir pieņemts atšķirīgs lēmums.

Ir vērts uzskatīt, ka liela skaita mikrouzņēmumu ir apšaubāma spēja īstenot TAP gan attiecībā uz datu pieejamību, gan spēju maksāt par konsultācijām, lai izstrādātu Pārstrukturēšanas plānu. Tas vēl vairāk uzsver nepieciešamību pēc atšķirīgiem Formālās pārstrukturēšanas noteikumiem dažāda lieluma uzņēmumiem un apgrozījuma rezultātiem.

4.3.5 Valdes locekļa un dalībnieka kopējā loma

Intervijas ar ieinteresētajām personām, iepriekšējie pētījumi un ekspertu atzinumi apstiprina secinājumu, ka daudzos **MVU viena persona pilda gan īpašnieka, gan vadītāja pienākumus un tai trūkst īpašu zināšanu par ekonomiku vai finansēm, kas var veicināt finansiālas grūtības vai pat likvidāciju. Valdes locekļa un dalībnieka (akcionāra) apvienotās lomas gadījumā trūkst ārējas pārraudzības. Turklāt, jo īpaši finansiālās grūtībās, daudziem MVU ir ierobežota piekļuve juridiskām konsultācijām un daudzus apgrūrina finanšu prasības trūkums.**

Ieviešot vienkāršu paziņojumu, pamatojoties uz EDS un nodokļu maksātāju reitingu sistēmu, šiem uzņēmumiem no VID puses brīdinājums valdei par to, ka viņu uzņēmums ir izrādījis finansiālas grūtības, varētu tieši palielināt valdes locekļu informētību.

Tieslietu ministrija sniedza informāciju par *Moneyval* ieteikumu⁵⁴ īstenošanas gaitu, tajā skaitā par Uzņēmumu reģistrā reģistrēto pastkastītes uzņēmumu skaita likvidēšanu, kā arī veica citus riska mazināšanas pasākumus attiecībā uz juridiskajām personām un veidojumiem Latvijā. Tie ietver uzņēmumu, kas neveic saimniecisko darbību, izslēgšanu no Uzņēmumu reģistra (2018. un 2019. gadā likvidēti 32 846 uzņēmumi) un datu ticamības pārbaudi attiecībā uz visu reģistrēto vienību faktiskajiem īpašniekiem. Šā ziņojuma autori ir gandarīti, ka Latvija veic nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu juridisko personu faktisko īpašumtiesību pārredzamību un deaktivētu neaktīvās struktūras, bet joprojām būtu jāizgaismo divas lietas: vispopulārākās aktīvu un uzņēmumu nodošanas metodes, tendences un mērogs no vienas puses; un likumdošanas, praktiskie un institucionālie šķēršļi, kas kavē šīs prakses sekmīgu novēršanu no otras puses.

Ir vajadzīgi turpmāki pētījumi un diskusijas, lai potenciāli noteiktu, ka valdes locekļi un dažos gadījumos sabiedrības īpašnieks ir personīgi atbildīgs par procedūras ļaunprātīgu izmantošanu, kas rada zaudējumus sabiedrībai un/vai kreditoriem. Šā ziņojuma autori norāda, ka šāda pieeja var apdraudēt korporatīvo "plīvuru", un tāpēc tā ir ļoti sarežģīta un tai ir vajadzīgs papildu novērtējums, lai samazinātu riskus. Šo jautājumu izvirzīja vietējās ieinteresētās personas. Teorētiski dalībnieki (akcionāri) būtu jāasoda, ja viņi ir pārkāpuši vadības pienākumus un/vai ir iecēlušī viltus valdi, vienlaikus *de facto* vadot uzņēmumu paši. Sankciju pamats būtu dalībnieka (akcionāra) loma ļaunprātīgā rīcībā, nevis dalībnieka (akcionāra) statuss pats par sevi. No praktiskā viedokļa MVU dalībnieki (akcionāri) parasti ir galvenie lēmumu pieņēmēji neatkarīgi no tā, kurš ir valdes loceklis.

⁵³ Skatīt Grāmatvedības likums. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/517012017005/consolide>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

⁵⁴ Piektās kārtas Savstarpējā novērtējuma ziņojums par Latviju, *MONEYVAL*. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/moneyval/-/moneyval-publishes-a-report-on-latvia>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

b. Ieteikumi

- Uzņēmumu reģistram, iespējams, sadarbībā ar VID, būtu jāturpina uzsāktā darbība, lai likvidētu un slēgtu lielu skaitu komercreģistrā reģistrētu uzņēmumu, kas ilgāk nekā divus gadus nav veikuši nekādu komercdarbību un nepilda savas likumā noteiktās saistības.
- Uzņēmumiem, kuri ziņo par negatīvu pašu kapitālu un/vai citām acīmredzamām finanšu grūtību pazīmēm, būtu jāpiemēro īpašs uzraudzības režīms. Attiecīgi būtu jānosaka skaidri valdes un dalībnieku (akcionāru) pienākumi.
- Oficiāla pārstrukturēšana varētu efektīvi un faktiski palīdzēt uzņēmumiem, ja to vietā nebūtu vienkāršu alternatīvu, piemēram, aktīvu nelikumīga nodošana. Formālās pārstrukturēšanas tiesiskajā regulējumā būtu jāņem vērā Latvijas uzņēmējdarbības vides īpatnības, un tādēļ būtu jāizveido nepieciešamie aizsardzības pasākumi, piemēram, profesionāli uzraudzīta piekļuve atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodam un parādnieka dzīvotspējas pārbaude, ko veic profesionāli apmācīti tiesneši. Tā kā aktīvu un uzņēmējdarbības ļaunprātīga nodošana tiek izmantota daudzās jomās ar nolūku izvairīties no valsts noteiktām sankcijām, būtu jāveic padziļinātāks papildu pētījums par aktīvu un uzņēmējdarbības ļaunprātīgas nodošanas praksi.

5 ABS un informācijas pieejamība ieinteresētajām personām

Latvijā ir vairāki digitālie rīki, kuri agrīni brīdina uzņēmumus par finanšu problēmām, un ir nodrošināts augsts atklātības līmenis par nodokļu parādu esamību. Kredītiestādes rūpīgi uzrauga aizņēmēju finansiālo stāvokli, bet banku brīdināšanas sistēmai ir uzraudzības mērķis, lai aizsargātu kreditoru intereses. Trūkst pašu potenciālo parādnieku pieprasījuma piekļūt šiem digitālajiem rīkiem un uzņēmumam ir maz iespēju iegūt konsultatīvu atbalstu par pieņemamu cenu.

Nemot vērā MVU ierobežotos resursus ekspertu pieņemšanai darbā, saskaņā ar Direktīvu 2019/1023 būtu jāievieš agrīnās brīdināšanas instrumenti, lai brīdinātu parādniekus par nepieciešamību steidzami rīkoties. Direktīvas 2019/1023 3. pants iesaka nodrošināt uzņēmumiem dažādus rīkus, ko var izmantot kā daļu no ABS, piemēram, kā brīdināšanas mehānismu. Parādnieku varētu brīdināt publiskās vai privātās organizācijas, kas tam sniedz pakalpojumus, vai trešā persona (grāmatvedis, nodokļu administrācijas vai sociālā apdrošināšanas iestādes), kas ir ieguvusi informāciju par nokavētu maksājumu vai par vispārēju negatīvu komercdarbības tendenci. Tādējādi ABS mērķis ir identificēt uzņēmumus, kas saskaras ar finansiālām grūtībām, lai varētu tiem sniegt attiecīgus paziņojumus to finanšu grūtību agrīnajos posmos, samazinot šo grūtību personiskās, ar uzņēmējdarbību saistītās un sociālekonomiskās sekas. Apkopojot informāciju par finanšu problēmu identificēšanas efektivitāti un cēloņiem, tai skaitā, piemēram, tādiem kā finanšu prasības trūkums vai ārējās ietekmes faktori, ziņojuma autori ir secinājuši, ka Latvijā ABS nepastāv kā centralizēts, mērķtiecīgs un uz parādnieku mērķauditoriju vērsts atbalsta mehānisms. Ir iespējams konstatēt, ka atsevišķi brīdināšanas rīki ir izklaidēti saskaņā ar kreditoru pamatfunkcijām, lai "post factum" (ad-hoc) identificētu nodokļu parādsaistības, kavētus piegādātāja rēķinus, kavētus procentu maksājumus utt.

Saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 3. pantu atbilstība 3. pantam var tikt nodrošināta dažādos veidos, kas ļauj diskutēt par to, vai konkrētā ES dalībvalsts atbilst vai nē. Arī termins "agrīns" ir subjektīvi interpretējams. Var apgalvot, ka terminam "agrīns" būtu jāļauj identificēt problēma pirms vēl ir konstatētas finanšu grūtības, tomēr tas ir atkarīgs no ieviestās sistēmas, datu pieejamības, kā arī no parādnieka uztveres un profila. Ir iespējams secināt, ka lielākiem uzņēmumiem ir augstāka noturība pret novēlotu ABR. Tā kā mikrouzņēmumi ir ļoti atkarīgi no savlaicīgas problēmu atklāšanas, brīdinājums, kas saņemts pēc problēmas rašanās, varētu izrādīties pārāk vēls.

Pašlaik ir pieejami vairāki savstarpēji nesaistīti ABS rīki:

1. VID informācija par nodokļu parādsaistībām un nodokļu maksātāja reitings

Intervijas laikā VID apstiprināja, ka gadījumā, ja nodokļu maksātājs (parādnieks) saskaras ar novēlotiem nodokļu maksājumiem, nodokļu maksātājam ir pieejami šādi ABS rīki:

- EDS brīdinājums, tādējādi sniedzot nodokļu maksātājam informāciju par VID administrēto kārtējo nodokļu parādu summu, kas izriet no likuma "Par nodokļiem un nodevām".⁵⁵ Lai turpinātu darbu EDS, nodokļu maksātājam ir pienākums apstiprināt, ka viņš ir saņēmis informāciju par savu nodokļu parādu. Nodokļu maksātāja EDS mājaslapā vienmēr ir īss paziņojums par nodokļu parādsaistībām un atgādinājuma logs, kurā ir informācija gan par nodokļu deklarācijas iesniegšanas termiņiem, gan par aktuālo nodokļu parādu, kā arī par iespēju pieprasīt nodokļu maksāšanas termiņa pagarinājumu. Kopā ar informāciju par nodokļu parādsaistībām EDS piedāvā kalkulatora rīku, kas aprēķina prognozēto nākotnes nodokļu saistību summu.
- Informācija par nodokļu maksātājiem, kuru to nodokļu, ko administrē VID, parāds pārsniedz EUR 150, ir publiski pieejama. Pilns pašreizējo nesamaksāto nodokļu saraksts ir pieejams VID tīmekļvietnē.⁵⁶
- Būtībā vienīgā pēc savas būtības īstā ABS ir pieejama EDS – nodokļu maksātāja reitings (ilustrācija ir sniegta 10. pielikumā VID "Nodokļu maksātāju reitinga sistēma").⁵⁷ Nodokļu maksātāju reitinga sistēmā ir iekļautas septiņas analīzes dimensijas, kas tiek aprakstītas ar 18 rādītājiem. Lai sniegtu objektīvu novērtējumu dažādiem nodokļu maksātāju darbības aspektiem, atsevišķas dimensijas ietver vairāk nekā vienu rādītāju. Katram nodokļu maksātājam vērtējamo rādītāju skaits var atšķirties (skatīt 10. pielikumu).

⁵⁵ Skatīt Likuma par nodokļiem un nodevām 18. pantu un 31. pantu. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/33946-par-nodokliem-un-nodevam>. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

⁵⁶ Nodokļu parādnieki, VID. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/NPAR>. [Skatīts 2019. gada 13. novembrī].

⁵⁷ Nodokļu maksātāju reitingu sistēma, VID. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/lv/nodoklu-maksataju-reitinga-sistema>. [Skatīts 2019. gada 15. novembrī].

Nodokļu maksātāju reitinga sistēmas mērķis ir novērtēt nodokļu saistību izpildes disciplīnu un saimnieciskās darbības raksturojošo rādītāju atbilstību vispārējām ekonomiskajām tendencēm (skatīt 10. pielikumu). Sistēmā iekļauti divi pozitīvi novērtējumi: “4” – rādītāju, kas norāda, ka saimnieciskā darbība atbilst nozares tendencēm vai labai nodokļu disciplīnai, un “5” – rādītāju, kas norāda uz sekmīgu uzņēmējdarbību vai visu nodokļu saistību punktu pilnīgu izpildi; viens neitrāls vērtējums “3” – rādītājs norāda uz periodiskām problēmām saistībā ar nodokļu saistību izpildes disciplīnu vai saimniecisko darbību, norādot uz epizodiskām problēmām; un divi negatīvi reitingi – vērtējums “2”, kas norāda uz vāju nodokļu saistību izpildi vai būtiskiem uzņēmējdarbības riskiem, un vērtējums “1”, kas norāda uz vāju nodokļu saistību izpildi vai augstu uzņēmējdarbības risku.

Lai nodokļu maksātājam dotu iespēju novērtēt savu rādītāju atbilstību tās valsts, nozares vai reģiona vispārējai ekonomiskajai situācijai, kurā tas darbojas, lielākā daļa reitingu rādītāju sniedz statistisku informāciju par rādītāja vidējo vērtību valstī, nozarē un reģionā.

Konkrētā ekonomikas dalībnieka dati ir saistīti ar datiem par nozari un reģionu, kas atbilst nodokļu maksātāja deklarētajai galvenajai darbībai un juridiskajai adresei analīzes laikā.

Saskaņā ar intervijā iegūto informāciju VID nodokļu maksātāju reitinga sistēmai ir trīs galvenie mērķi:

- informēt nodokļu maksātājus par viņa saimniecisko darbību raksturojošo rādītāju atbilstību vispārējām ekonomiskajām tendencēm;
- motivēt nodokļu maksātājus sekot nodokļu saistību izpildes disciplīnai un uzlabot to; un
- nodrošināt nodokļu maksātājiem rīku, ar kuru tie var informēt sadarbības partnerus par savu reputāciju, nodokļu saistību izpildes disciplīnu un saimnieciskās darbības raksturojošo rādītāju atbilstību vispārējām ekonomiskajām tendencēm.

Par brīdinājuma signālu sniegšanas vietni parādnieka darījuma partneriem Latvijā varētu uzskatīt – Komercreģistra informāciju, ko publicē datu atkalizmantotāji, piemēram, *Lursoft* un *Firmas.lv* par amatpersonu maiņu.

Uzņēmumu reģistrs sniedz informāciju par visām reģistrētajām juridiskajām personām un juridiskajiem faktiem. Tā ir valsts pārvaldes iestāde, kas darbojas Tieslietu ministrijas pārraudzībā. Uzņēmuma reģistra darbību regulē likums “Par uzņēmumu reģistru”, Ministru kabineta apstiprinātie Uzņēmumu reģistra noteikumi un citi normatīvie akti.

No 2020. gada 7. janvāra informācija par juridiskām personām (tostarp uzņēmumu amatpersonām, īpašniekiem, faktiskajiem īpašniekiem), kas glabājas 14 Uzņēmumu reģistra reģistros, būs publiski pieejama tiešsaistē un bez maksas reģistra informācijas tīmekļa vietnē. Šī jaunā situācija ir iespējama, pateicoties 2019. gada 14. novembrī Saeimā pieņemtajiem grozījumiem likumā “Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru”.

Saskaņā ar likuma “Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru” 4.¹⁵ pantu, SIA “Lursoft IT” (*Lursoft*) ir Uzņēmumu reģistra informācijas atkalizmantotājs. *Lursoft* ar Uzņēmumu reģistru ir noslēguši līgumu par informācijas sniegšanas pakalpojumiem, kas nozīmē, ka *Lursoft* kā atkalizmantotājs var sniegt informāciju trešajām personām. Šī informācijas sistēma izstrādā, uztur un apkalpo dažādas informācijas sistēmas, tostarp, valsts nozīmes, nodrošinot liela apjoma datu reģistrēšanu, apstrādi, glabāšanu, pārraidīšanu un pieejamību, kā arī automatizētu dažādu statistiku sagatavošanu un datu apmaiņu ar citām valsts informācijas sistēmām.⁵⁸

Firmas.lv pamatzdevums – ar datubāzē esošās informācijas palīdzību un portāla tehnoloģiju iespējām atvieglot un pilnveidot datu lietotāja ikdienas darbību izpēti, plānošanu, vadību un citos biznesa procesos visās Latvijas tautsaimniecības nozarēs.⁵⁹

2. Kredītu reģistra statistika par INA

Kredītu reģistrs ir valsts informācijas sistēma, un tās pārzinis ir Latvijas Banka. Kredītu reģistrā Latvijas Banka vāc, uzkrāj un glabā datus par kredītu reģistra dalībnieku klientiem un klientu galvotājiem. Kā noteikts Latvijas Bankas noteikumos⁶⁰, kredītu reģistra dalībniekiem katru kalendārā mēneša beigās jāsniedz informācija (klienta saistību kavētā pamatsumma;

⁵⁸ Skatīt sīkāku informāciju par datubāzi. Pieejams: <https://www.lursoft.lv/en/about-lursoft>. [Skatīts 2019. gada 13. novembrī].

⁵⁹ Turpat.

⁶⁰ Latvijas Bankas 2018. gada 18. janvāra noteikumi Nr. 160. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/296597-kreditu-registra-noteikumi>. [Skatīts 2019. gada 13. novembrī].

klienta saistību kavētā procentu summa; klienta saistību citu kavēto maksājumu summa; kavējuma dienu skaits) par klientu (gan fizisko, gan juridisko personu). Reģistrā iekļauj ziņas par klienta saistību pārkāpumiem, ja klients kavē līgumā, uz kura pamata klients saņem finanšu pakalpojumu ar kredītrisku (tālāk tekstā – klienta līgums), noteikto maksājumu ilgāk nekā 60 kalendāro dienu un visu klienta kavēto maksājumu summa, t.sk. kavējuma procenti un līgumsods, sasniedz vai pārsniedz 150 euro vai šīs naudas summas ekvivalentu ārvalstu valūtā. Noteikumi arī ierobežo informācijas plūsmu, ierobežojot klientu galvotājiem pieejamos datus, pieprasot piekrišanu konkrētā klienta izdoto datu izmantošanai. Šajos noteikumos noteikts, kā reģistra dalībnieks (kredītiestāde) var saņemt reģistrā iekļautās par attiecīgā klienta saistībām jebkurā citā finanšu iestādē, kamēr attiecīgais līgums ir aktīvs. Parādniekiem ir tiesības bez maksas saņemt reģistrā iekļautās ziņas par sevi saskaņā ar Kredītu reģistra likuma 14. pantu.

3. Atsevišķu kreditoru individuāli paziņojumi (individuāli atgādinājumi parādniekiem par kavētiem maksājumiem)

4. VID sniegtā digitālā konsolidēta uzņēmumu vispārējā finanšu stāvokļa analīze (ar vērtējumu), tostarp par pašreizējo finanšu stāvokli un vēsturiskajiem rezultātiem, tai skaitā, ņemot komercreģistra informāciju. Datus apkopo katru mēnesi no VID informatīvajām sistēmām, Kredītu reģistra, Komercreģistra un citiem avotiem.

Lai ilustrētu finanšu informācijas apriti uzņēmējdarbības vidē, šā ziņojuma autori 4.tabulā ir uzskaitījuši rādītājus, kas potenciāli varētu aprakstīt uzņēmumu, kurš sastopas ar konkrētām finanšu grūtībām, un no kā var izdarīt secinājumu, ka tikai VID atgādinājumi par nodokļu parādsaistībām, VID nodokļu maksātāju reitinga sistēma un paziņojumi par kavētiem maksājumiem ir uzskatāmi par pilnvērtīgiem agrīnās brīdināšanas instrumentiem par parādsaistībām. Vēl jo vairāk, vienīgi VID nodokļu maksātāju reitinga sistēma spēj brīdināt parādniekus *ex ante* tā kā tas ir noteikts Direktīvas 2019/1023 3. panta 1. punktā un nodrošināt parādniekiem piekļuvi vienam vai vairākiem skaidriem un pārrēķināmiem agrīnās brīdināšanas instrumentiem, ar kuriem var identificēt apstākļus, kas varētu radīt maksātnespējas iespējamību, un tādējādi brīdināt par nepieciešamību nekavējoties rīkoties.

Kā tas ir redzams 4. tabulā, uzņēmuma finanšu “veselības stāvoklis” būtu jāskata kā konkrētu rādītāju kombinācija, kas ir atkarīga no konkrētas nozares. Šā ziņojuma autori var secināt, ka, lai gan visa jaunākā finanšu informācija ir “parādnieka deguna galā”, lielākā problēma ir parādnieka veiktā datu apkopošana un pareiza interpretācija.

4. tabula. Finansiālās grūtībās nonākušu uzņēmumu raksturojums un nošķiršana

Uzņēmuma finansiālās stabilitātes pakāpe	Iespējamie rādītāji	Datu avots	Parādīšanās biežums	Datu īpašnieks ⁶¹	Datu pieejamība
Neaizsargāts	Nereģistrēti pēdējā gada pārskati (kavējums pēc termiņa beigām)	VID reģistrs	Reizi gadā	VID	Publiska (bezmaksas)
Iespējamais ĀTR	Nereģistrēti starpposma finanšu pārskati	Kreditoru reģistri	<i>Ad hoc</i> , Reizi ceturksnī	CF	Tikai kredītoram
	Īstermiņa naudas plūsmas problēmas	Grāmatvedī bas sistēma	<i>Ad hoc</i>	DO, DAD	Tikai parādniekiem
	Īstermiņa nodokļu parāds	VID reģistrs	Reizi mēnesī	VID	Publiska (bezmaksas)
	Pastāvīgi zaudējumi	Grāmatvedī bas sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD, SA	Tikai parādniekiem Publiska (samaksājot)
	Likviditātes koeficients ~1,0	Grāmatvedī bas sistēma, Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD, SA	Tikai parādniekiem Publiska (samaksājot)

⁶¹ DO – parādnieks (īpašnieks), DAD – parādnieks (grāmatvedības departaments), CF – kreditors (finanšu departaments), CS – kreditors (piegādātājs), FKTK – Finanšu un kapitāla tirgus komisija, BoL – Latvijas Banka, SA – zvērētais revidents, RE – Uzņēmumu reģistrs.

	Maksājumi kavēti līdz 30 dienām	Finanšu pārskati Piegādātāju reģistri, Kreditoru reģistri, Kredītu reģistrs	Reizi gadā Mēnesī Mēnesī <i>Ad hoc</i>	CF, CS	Publiska (samaksājot) Tikai piegādātājam lerožots Attiecas tikai uz KF
	Zemāks EBITDA (salīdzinājumā ar nozari)	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
	Augsta līmeņa parādi	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
	Līgumsaistību ar kredītiestādi pārkāpums	Kreditoru reģistri	Reizi gadā	CF	Tikai kreditoram
	Pašu kapitāla rādītājs mazāks par 10 % vai negatīvs pašu kapitāls	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD, SA	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
Nenovēršama maksātnespēja (Lejupslīde)	Palielinājušies dalībnieku (akcionāru) aizdevumi	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
Ticams ĀTAP iespējams TAP	Likviditātes koeficients nedaudz <1,0	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD, SA	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
	Vēsturiski stabils ienākumu kritums	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD, SA	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
	Neizskaidrojams krājumu pieaugums, lēns krājumu apgrozījums	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD, SA	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
	Skaidras naudas līmeņa pazemināšanās	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DA	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
	Vēsturiski stabils maržu samazinājums	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
	Izmaiņas vadībā	Komercreģistrs	<i>Ad hoc</i>		Publiska (bezmaksas)

	Kavētie maksājumi par 30 un vairāk dienām	Finanšu pārskati, Piegādātāju reģistri, Kreditoru reģistri, Kredītu reģistrs	Reizi gadā Mēnesī Mēnesī <i>Ad hoc</i>	CF, CS	Publiska (samaksājot) Tikai piegādātājam lerožots Attiecas tikai uz KF
	Samazināts apgrozāmais kapitāls	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DA, SA	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
	Nodokļu parāds	VID reģistrs	Mēnesī	VID	Publiska (bezmaksas)
Pārmērīgas parādsaistības (grūtības, krīze)	Ievērojamas naudas plūsmas un likviditātes problēmas	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD, SA	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
Pastāvētspējas novērtējums, lai piekļūtu TAP	Ievērojamas apgrozāmā kapitāla problēmas, papildu zaudējumi	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD, SA	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
	Kavēta gada pārskatu sniegšana par iepriekšējo gadu, kvalificēti revidenta paziņojumi (ar piezīmēm), iepriekšējo gadu peļņas pret zaudējumiem koriģēšana	VID reģistrs	Reizi gadā	VID	Publiska (bezmaksas)
	Riska darījumu ar saistītajām pusēm palielināšanās	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD, SA	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
	Selektīvā aktīvu pārdošana	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD, SA	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
	Vadības maiņa	Grāmatvedības sistēma Finanšu pārskati	<i>Ad hoc</i> Reizi gadā	DO, DAD, SA	Tikai parādniekam Publiska (samaksājot)
	Par 60 un vairāk dienām kavētie maksājumi	Finanšu pārskati, Piegādātāju reģistri, Kreditoru reģistri, Kredītu reģistrs	Reizi gadā Mēnesī Mēnesī <i>Ad hoc</i>	CF, CS	Publiska (samaksājot) Tikai piegādātājam lerožots Attiecas tikai uz CF
	Ievērojams nodokļu parāds	VID reģistrs	Reizi Mēnesī	VID	Publiska (bezmaksas)

ABS efektivitāte ir ļoti atkarīga no finanšu datu atjaunošanas biežuma un pieejamības, to konsolidācijas un interpretācijas prasmēm. Uzņēmumi ar kredītiestāžu parādsaistībām, visticamāk, iedarbinās vairāk agrīnās brīdināšanas instrumentu, jo netiks ievēroti mēneša maksājumu grafiki. Nodokļu parādsaistību rašanās tiek fiksēta katru mēnesi. Tomēr, ja rādītājs ir specifisks, tas skar tikai vienu kritēriju. Abi izraisītāji mehānismi jau pastāv Latvijas uzņēmējdarbības vidē un tiek uzskatīti par dažiem no ieteicamajiem mehānismiem, kas kalpo kā kreditoru aizsardzības līdzekļi.

Lai Latvijas iestādes varētu ātrāk un atbilstošāk reaģēt uz uzņēmuma finansiālajām grūtībām, ir nepieciešams palielināt analizējamo datu iesniegšanas biežumu, aptverot pēc iespējas vairāk uzņēmumu.

Lietuva

Piemēram, Lietuvā noslēguma fāzē ir Standarta revīzijas failu par nodokļiem (SAF-T) projekts, kas tika sākts 2016. gadā. Lielākajai daļai uzņēmumu tas tiks pabeigts līdz 2020. gada sākumam.

Lietuvas nodokļu administrācijas nodokļu prakse pēdējos gados ir strauji mainījusies, ieviešot uzlabotas kontroles un datu apstrādes metodes. Svarīgs solis uz priekšu ir procedūras izstrāde un īstenošana grāmatvedības ierakstu iesniegšanai standarta grāmatvedības datu datnē.

SAF-T ir elektroniska sistēma, kas izstrādāta efektīvai informācijas apmaiņai starp nodokļu iestādēm un uzņēmumiem. ESAO to izveidoja 2005. gadā kā standartu, kas izmantojams pasaules mērogā, lai nodrošinātu pastāvīgumu starp valstīm ar nolūku atvieglot datu apmaiņu starp nodokļu administrācijas iestādēm. Prasības datnei ir izteiktas, izmantojot XML, lai gan ES neprecizē precīzu datnes formātu.

Tomēr SAF-T lietā ir 18 sadaļas ar vairāk nekā 500 elementiem, tāpēc tās izveide rada nopietnas problēmas uzņēmuma grāmatvedības un finanšu darbiniekiem.⁶²

Parasti ir piecas ziņošanas prasības:

1. Virsgrāmata un atbalsta žurnāli
2. Kredītoru parādi, tostarp piegādātāja pamatdati un rēķini
3. Debitoru konti ar klientu pamatdatiem un rēķiniem
4. Noliktavu krājumi un pamatdati
5. Pamatlīdzekļu virsgrāmata, ieskaitot amortizāciju

Lietuvas SAF-T ieviešanas grafiks:

- No 2017. gada 1. janvāra uzņēmumiem, kuru ieņēmumi pārsniedz EUR 8 000 000 vienā finanšu gadā
- No 2018. gada 1. janvāra uzņēmumiem, kuru ieņēmumi pārsniedz EUR 700 000 vienā finanšu gadā
- No 2019. gada 1. janvāra uzņēmumiem, kuru ieņēmumi pārsniedz EUR 45 000 vienā finanšu gadā
- No 2020. gada 1. janvāra visiem uzņēmumiem

SAF-T lieta jāiesniedz pēc Valsts nodokļu administrācijas, Lietuvas Republikas Muitas dienesta, Iekšlietu ministrijas Finanšu noziegumu izmeklēšanas dienesta vai Valsts sociālās apdrošināšanas fonda administratīvo iestāžu pieprasījuma.⁶³

SAF-T fails jā sagatavo iepriekš, jo tas jāiesniedz salīdzinoši īsā laikā: 10 dienu laikā pēc Valsts nodokļu administrācijas pieprasījuma.

Ja SAF-T fails netiks iesniegts, iestāties administratīvā atbildība par datu neiesniegšanu.⁶⁴

⁶² Skatīt sīkāku informāciju par SAF-T. Pieejams: <https://www.vz.lt/vedlys2020/2019/11/29/kaip-saf-t-reikalavimus-is-nastos-paversti-nauda>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

⁶³ Rezolūcija Nr. 699 par procedūras apstiprināšanu grāmatvedības datu iesniegšanai standarta grāmatvedības datu datnē (2015. gada 1. jūlijs). Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/573a9621219111e58a4198cd62929b7a>. [Skatīts 2019. gada 19. novembrī].

⁶⁴ Skatīt sīkāku informāciju par SAF-T. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://www.vmi.lt/cms/duk-apie-saf-t>. [Skatīts 2019. gada 26. novembrī].

Lai nodrošinātu visaptverošu datu analīzi, pašlaik VID ir pieejami finanšu dati pēc uzņēmuma gada pārskatu iesniegšanas. Šobrīd pēc gada pārskatu iesniegšanas uzņēmumiem ir jāaizpilda strukturēta veidlapa EDS sistēmā. Tomēr tas attiecas tikai uz pamatinformāciju (bilance, peļņas un zaudējumu aprēķins, naudas plūsmas pārskats un pašu kapitāla izmaiņu pārskats), kā arī uz informāciju, ko izvēlēties pats uzņēmums. Pārējie dati tiek iesniegti skenētā veidā, tādējādi padarot tos nederīgus automatizētai apstrādei. Publisko grāmatvedības datu digitalizācija Eiropā kļūst arvien izplatītāka, jo ar Direktīvu 2013/34 tika standartizētas prasības attiecībā uz datiem visās ES dalībvalstīs. Tas gan valsts iestādēm, gan privātām pusēm dod jaunas iespējas analizēt uzņēmējdarbības ekonomiskos modeļus un tendences, izmantojot mūsdienīgas aprēķinu metodes dažādiem mērķiem. Tādējādi teorētiski pastāv metodoloģiska un ar datiem saistīta bāze, kas vajadzīga, lai noteiktu uzņēmumus, kuri nonākuši finansiālās grūtībās, pamatojoties tikai uz publiski pieejamiem datiem par tiem.

Šā ziņojuma autori secina, ka Latvija nodrošina, lai parādniekiem ir pieejami viens vai vairāki skaidri un pārredzami agrīnās brīdināšanas rīki, ar kuriem var atklāt apstākļus, kas varētu radīt maksātnespējas iespējamību, un var informēt par nepieciešamību nekavējoties rīkoties.

Nodokļu maksātāju novērtējuma sistēma atbilst minimālajiem kritērijiem, kas noteikti Direktīvas 2019/1023 3. panta 4. punktā un 3. panta 3. punktā. VID nodrošina, ka informācija par piekļuvi nodokļu maksātāju reitingu sistēmai kalpo kā agrīnās brīdināšanas rīks⁶⁵ un ir publiski pieejams tiešsaistē visiem, tostarp MVU un darbinieku pārstāvjiem. Šī informācija ir viegli pieejama un izklāstīta lietotājam draudzīgā veidā, informējot par datu apkopošanas principu aprakstu īpašā videoklipā. Katrs EDS lietotājs kā nodokļu maksātājs var viegli piekļūt savam reitingam uzņēmuma profila pirmajā lappusē. Publiski ir pieejama arī informācija par pārstrukturēšanas procedūru un parādsaistību dzēšanas procedūru un pasākumu tiesisko regulējumu.

Tādējādi, lai atslogotu ABS, būtu jāapsver tādas sagatavošanas darbības kā, piemēram, nefunkcionējošo uzņēmumu identifikācija un likvidācija. To varētu panākt, skaidri definējot brīdinājuma zīmes, piemēram, nespēju regulāri iesniegt gada pārskatu vai pastāvīgu negatīvu pašu kapitālu, ko papildina nereaģēšana izpildīt VID prasības, tādējādi demonstrējot, ka uzņēmumam nav pašiniciatīvas un turpmāka komercdarbības potenciāla.

Tajā pašā laikā, Latvijas uzņēmējdarbības videi nepārprotami būtu noderīgi, ja kreditora brīdinājumu par finansiālām grūtībām papildinātu konsultāciju pakalpojumi vai pat brīvprātīgs mentorings, ko sniedz kāda valsts iestāde, kas nav tieši saistīta ar kreditoru (piemēram, Ekonomikas ministrija vai Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra), vai privātas organizācijas (piemēram, LTRK, *Lursoft*, *firmas.lv* vai citas). Ņemot vērā to, ka naudas plūsmas problēmas un uzkrātie neapmaksātie rēķini ir pirmā finansiālo grūtību pazīme un parādnieks par to zina ilgu laiku pirms kāds no kreditoriem sāk sūtīt atgādinājumus, pozitīvs atbalsts, stimuli un pat pamudinājums turpināt uzņēmējdarbību un nepadoties pirmo finansiālo grūtību priekšā ir daudz svarīgāki nekā brīdinājumi.

Intervijās tika vērsta uzmanība uz būtisku tehnisku aspektu, kas varētu kavēt sniegt agrīnus brīdinājumus uzņēmumiem, respektīvi, valsts pārvaldes institūcijām, kurām varētu uzdot sniegt konsultatīvus pakalpojumus uzņēmējiem, trūkst kontaktinformācijas par iespējamiem šādas informācijas saņēmējiem. Būtu jārīko turpmākas diskusijas, lai rastu risinājumu šim tehniskajam, tomēr būtiskajam šķērslim.

Lai rastu risinājumu, ir nepieciešams valdības plāns, un šā ziņojuma autori būtu gandarīti sniegt ieskatu jautājumā par iespējamiem datu avotiem, kas iegūti šā ziņojuma sagatavošanas ietvaros, tomēr vēršam uzmanību, ka prioritāte ir Komercreģistra "attīrīšanai", kas aplūkots iepriekš.

Mēs uzskatām, ka VID izveidotā ABS atbilst minimālajiem kritērijiem, kas noteikti Direktīvā 2019/1023 par ABS rīku veidiem, taču ar to nepietiek, lai rosinātu pozitīvu attīstību, ļaujot parādniekiem veikt efektīvu pārstrukturēšanu agrīnā posmā un izvairīties no maksātnespējas bez šādiem trūkstošajiem elementiem:

1. Būtu jānosaka **uzņēmuma vispārējie reitinga sliekšņi** un pie noteiktiem sliekšņiem jāiedarbina elektroniski paziņojumi (ko iespējo VID sistēma), kurus vienotā iestāde (VID) tieši (uz viņu e-pasta adresēm) nosūtītu uzņēmumu valdes locekļiem un dalībniekiem (akcionāriem) kopā ar saitēm uz izglītojošajiem tiešsaistes rīkiem (šie rīki var tikt balstīti, piemēram, uz vadlīnijām uzņēmējiem finansiālās grūtībās, kas tiks izstrādātas šā Projekta ietvaros).

⁶⁵ Papildu informāciju par nodokļu maksātāju datubāzi. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/lv/nodoklu-maksataju-reitinga-sistema>. [Skatīts 2019. gada 23. novembrī].

2. **Izveidot stimulu sistēmu uzņēmumu vadībai**, lai tā censtos panākt Parādu pārstrukturēšanu agrīnā posmā, nevis novilcinātu problēmu risināšanu vai pieļautu ļaunprātīgu rīcību. Būtisks pirmais solis ir profesionāla tiesu sistēma un plaši pieejama informācija par kriminālatbildības piemērošanu par ļaunprātīgu uzņēmuma novešanu līdz maksātnespējai, tostarp personiskās atbildības piemērošana tiem uzņēmumu vadītājiem a) kas ir atbildīgi par aktīvu pārcelšanu uz citu uzņēmumu un pamesto maksātnespējīgo uzņēmumu "čaulu" pamešanu novārtā, un b) Formālas pārstrukturēšanas un/vai maksātnespējas procesa ļaunprātīgu izmantošanu, kā arī aktīva šādu vadītāju atcelšana no amata, ierobežojumu noteikšana uz jēgpilniem laikposmiem dibināt jaunus uzņēmumus vai piedalīties to vadībā. Tomēr to ir nepieciešams kombinēt ar "pareizās rīcības" popularizāciju un tādējādi iespējamu atbrīvojumu no iespējamās personiskās atbildības vai valdes sodīšanas tad, ja tā aktīvi uzsāk Formālo pārstrukturēšanu, nevis vienkārši iesniedz maksātnespējas pieteikumu vai atstāj uzņēmumu novārtā.

5.1 Projekts «Agrīnā brīdināšana Eiropā»

Ir izstrādāta koncepcija par pilnībā automatizētu ABS – modelis "Agrīnā brīdināšana Eiropā" ir piedāvāts testēšanai Dānijas uzņēmējdarbības atbalsta iestādei ar nolūku gūt atbildi uz jautājumu, vai ir iespējams izstrādāt modeli, kas atšķir finansiālās grūtībās nonākušus uzņēmumus no finansiāli labi funkcionējošiem uzņēmumiem, izmantojot mašīnmācīšanos un publiski pieejamus grāmatvedības datus (gada pārskatus).

Projekts "Agrīnā brīdināšana Eiropā" tika uzsākts 2016. gada decembrī. Tā mērķis ir palīdzēt uzņēmumiem izvairīties no bankrota, identificējot tos uzņēmumus, kuri saskaras ar finanšu grūtībām, sniedzot tiem atbilstošas un savlaicīgas konsultācijas un atbalstu. Atbalstu sniedz brīvprātīgi mentori, kuriem ir personiska pieredze un kuri ir apmācīti, kā vērsties pie grūtībās nonākušiem uzņēmējiem un rast risinājumus finansiālām problēmām un citām grūtībām. Šo projektu līdzfinansē no ES Uzņēmumu un MVU konkurētspējas programmas, tādējādi apvienojot organizācijas, kas sniedz pakalpojumus MVU Beļģijā, Dānijā, Vācijā, Grieķijā, Itālijā, Polijā un Spānijā. Projekts "Agrīnā brīdināšana Eiropā" ir tieši saistīts ar Direktīvas 2019/1023 īstenošanu.⁶⁶

⁶⁶ Agrīnā brīdināšana Eiropā. Pieejams: <https://ec.europa.eu/easme/en/tags/early-warning-europe>. [Skatīts 2019. gada 23. novembrī].

Dānijas Uzņēmējdarbības atbalsta iestāde centās apstiprināt pieņēmumu, ka, izmantojot publiskos grāmatvedības datus, kas iekļauti uzņēmumu gada pārskatos, tā var ar mašīnmācīšanās palīdzību apmācīt informatīvo sistēmu, lai nošķirtu un tādējādi identificētu uzņēmumus, kas saskaras ar finansiālām grūtībām, no tiem, kas nē. Lai varētu pārbaudīt hipotēzi, ir vajadzīga piekļuve daudziem piemēriem gan tādu uzņēmumu, kuri saskaras ar finansiālām grūtībām, gan tādu uzņēmumu, kuri nav nonākuši grūtībās. Tādējādi var izstrādāt modeli, kas, izmantojot mašīnmācīšanos, iemācās identificēt finanšu uzskaites nosacījumus, kas raksturīgi to uzņēmumu kategorijai, kuri saskaras ar finansiālām grūtībām. Abas datu kopas jāstrukturē vienādi, vai nu iesniedzot, vai vēlāk apstrādājot, lai varētu salīdzināt uzņēmumu kategoriju attiecīgos grāmatvedības modeļus, piemēram, starp uzņēmumiem un nozarēm.

Lai palielinātu eksperimenta nozīmi visam projekta “Agrīnā brīdināšana Eiropā” konsorcijs, Dānijas Uzņēmējdarbības iestāde vispirms ir izstrādājusi bāzes modeli, pamatojoties uz Dānijas datiem, un pēc tam izstrādājusi četrus atvasinātus modeļus četrām mērķa valstīm kopējā projektā, t. i., Grieķijai, Spānijai, Polijai un Itālijai.

Modeļa rezultāts ir tā sauktais “uzticamības vērtējums”. Tas parāda, cik precīza ir modeļa prognoze, vai attiecīgais uzņēmums, pamatojoties uz pieejamajiem datiem, saskaras ar finansiālām grūtībām, tādējādi norādot modeļa precizitāti.

Ievades datus ietilpst – bruto peļņa vai zaudējumi, peļņa (zaudējumi) no parastās pamatdarbības, peļņa (zaudējumi), peļņas sadale, aktīvi, ilgtermiņa aktīvi, nemateriālie aktīvi, pamatlīdzekļi, ieguldījumi, krājumi, īstermiņa aktīvi, debitoru parādi, īstermiņa ieguldījumi, nauda un naudas ekvivalenti, pašu kapitāls, saistības, kas nav uzkrājumi, un pašu uzkrājumi.

Aprēķina indikatoros ietilpst – bruto peļņas attiecība pret pamatdarbības peļņu/zaudējumiem, pamatdarbības peļņas/zaudējumu attiecība pret kopējo peļņu/zaudējumiem, pašu kapitāla atdeve, ilgtermiņa un īstermiņa aktīvu attiecība un izmaiņas, pamatlīdzekļu īpatsvars aktīvos un izmaiņas, ilgtermiņa ieguldījumu un debitoru parādu attiecība un izmaiņas, krājumu īpatsvars aktīvos un krājumu izmaiņas, īstermiņa debitoru parādu īpatsvars aktīvos un izmaiņas, īstermiņa ieguldījumu īpatsvars aktīvos un izmaiņas, naudas un tās ekvivalentu īpatsvars aktīvos un izmaiņas, pašu kapitāla delta, maksātspējas (pašu kapitāls pret aktīviem) koeficients, saistību (izņemot uzkrājumus) īpatsvars bilancē un to izmaiņas, uzkrājumu īpatsvars bilancē un to izmaiņas, u.c.

Kopumā tiek uzskatīts, ka tests ir pierādījis, ka publiski pieejamus gada pārskatus var jēgpilni modelēt, lai tos varētu izmantot ar finansiālām grūtībām saskārušos uzņēmumu automatiskai identificēšanai.

Projekts “Agrīnā brīdināšana Eiropā” norāda uz piecām labākās prakses organizācijām, kas brīvprātīgi atbalsta grūtībās nonākušus uzņēmumus: “Agrīnā brīdināšana Dānijā”, “Team U” (Vācija), “60 000 Rebounds” (Francija), “MKB Doorstart” (Nīderlande) un “Dyzo” (Beļģija).⁶⁷

5.2 Konsultāciju pakalpojumi, ko sniedz publiskas vai privātas organizācijas

Par konsultāciju pakalpojumiem finansiālās grūtībās nonākušiem uzņēmumiem Latvijā galvenokārt tiek uzskatīti revīzijas pakalpojumi, ko sniedz: zvērīnāti revidenti, kuri sniedz gada atzinumu par uzņēmuma finansiālo stāvokli; banku kredītēšanas konsultanti un ārpuspakalpojuma konsultanti, kuri ir iesaistīti tikai atsevišķos gadījumos; grāmatveži, kas sniedz ikdienas grāmatvedības pakalpojumus. Ņemot vērā to, kāds ir tipisks finanšu grūtībās nonākušais uzņēmums, iezīmējas skaidra aina: no vienas puses uz šīm komercsabiedrībām neattiecas obligāta ikgadēja revīzija un, no otras puses, tām ir ierobežoti papildu resursi konsultāciju ārpuspakalpojumu sniegšanai.

⁶⁷ Agrīnā brīdināšana Eiropā. Piecas labākās prakses. Pieejams: <https://www.earlywarningeurope.eu/about/best-practices>. [Skatīts 2019. gada 23. novembrī].

Kopējais to uzņēmumu skaits, kuri pieņem darbā finanšu pakalpojumu sniedzējus pēc savas iniciatīvas, nav pieejams, bet ir pieejami dati par dažādiem semināriem uzņēmumiem, ko nodrošina LTRK. No intervijām ar LTRK un to sniegtajiem datiem šā ziņojuma autori secina, ka 2019. gadā vien LTRK sadarbībā ar VID ir organizējis deviņus seminārus par dažādiem tematiem. Tomēr nevienā no tematiem vēl nav aplūkoti uzņēmējdarbības pastāvētspējas procesi. Tādu instrumentu trūkums kā pastāvētspējas pārbaude vai finanšu vai ekonomikas ekspertu veikts parādnieka komercdarbības izvērtējums ir kaitējis TAP reputācijai, jo bez tā TAP tiek izmantots negodprātīgi. PwC eksperti stingri iesaka, ka TAP piemērošanai visiem uzņēmumiem (lieliem vai maziem) vajadzētu būt iespējama tikai pēc tam, kad ir izvērtēts to ekonomiskais stāvoklis. Judikatūra skaidri parāda, ka kreditoru balsojums par Pārstrukturēšanas plānu nevar aizstāt trešās personas veiktu ekonomiskās pastāvētspējas novērtējumu un ka paši parādnieki nav pietiekami kvalificēti vai motivēti pieņemt darbā ekspertus.

c. Ieteikumi

- Latvijas ekonomikas lieluma dēļ parādnieki iegūtu no centralizēta agrīnās brīdināšanas datu centra. Kredītu reģistrs būtu jāpaplašina, nosakot, ka tajā obligāti jāiekļauj informācija par parādnieka parādsaistībām, piemēram, komunālo pakalpojumu sniedzējiem, transporta pakalpojumu sniedzējiem u.c. Papildus pašreizējai uz informācijas pieprasījumu balstītai ABS, lai rosinātu proaktīvu valsts rīcību, kredītu reģistrs katru gadu varētu elektroniski izsūtīt uzņēmumam pilnu viņa profila informāciju.
- VID jācenšas iegūt reālā laika datus par MVU, vai nu uzlabojot esošos datu integrācijas mehānismus starp VID un tā sadarbības partneriem privātajā sektorā, vai arī ieviešot un atvieglojot tiešsaistes grāmatvedības platformu, kas paredzēta MVU.
- Būtu jānosaka uzņēmuma vispārējie reitinga sliekšņi un pie noteiktiem sliekšņiem jāiedarbina elektroniski paziņojumi, kurus vienotā iestāde (VID) tieši (uz viņu e-pasta adresēm) nosūtītu uzņēmumu valdes locekļiem un dalībniekiem (akcionāriem) kopā ar saitēm uz izglītojošajiem tiešsaistes rīkiem.
- Latvijai jāmeklē iespējas sniegt valsts subsidētus konsultāciju pakalpojumus finansiālās grūtībās nonākušiem uzņēmumiem (to pamatā var būt visaptverošas vadlīnijas finanšu grūtībās nonākušiem uzņēmumiem, kas izstrādātas šā Projekta ietvaros). Lai stimulētu uzņēmējus nekavējoties rīkoties, būtu lietderīgi izveidot tīmekļa vietni finanšu stāvokļa pašpārbaudes veikšanai.

VID jāmeklē iespējas iegūt reālā laika datus un apstrādāt informāciju par lielu skaitu mikrouzņēmumu, vai nu uzlabojot datu integrāciju starp VID un uzņēmējdarbības partneriem, vai arī ieviešot atvieglotu grāmatvedības platformu mazākiem uzņēmumiem. Reāllaika datu iegūšanu un liela skaita mikrouzņēmumu datu apstrādi varētu panākt, uzlabojot sadarbību starp VID un privātpersonām, vai arī VID varētu ieviest atvieglotu grāmatvedības platformu mazākiem uzņēmumiem, kas, no vienas puses, varētu sniegt VID jaunākos finanšu datus (žurnālu ierakstus vai SAF-T datni), kas būtu ļoti svarīgi finansiālās neaizsargātības konstatēšanai, un, no otras puses, kas uzņēmumam būtu ekonomiski izdevīgi izmaksu ziņā. Šo platformu varētu izmantot kā instrumentu ēnu ekonomikas problēmu risināšanai, tomēr tā prasīs ievērojamu laiku un investīcijas. Ierosinātais risinājums pastāv dažās valstīs, piemēram, Lietuvā, tomēr pirms īstenošanas tas būtu rūpīgi jāanalizē.

6 Preventīvās pārstrukturēšanas pieejamība

Direktīvā 2019/1023 noteikts mērķis padarīt preventīvas pārstrukturēšanas regulējumu pieejamus uzņēmumiem, vienlaikus Direktīvā 2019/1023 paredzēts, ka pastāvēt nespējīgi uzņēmumi bez izredzēm tikt glābtiem būtu jālikvidē pēc iespējas ātri.⁶⁸ Tādējādi, lai arī Direktīvā 2019/1023 paredzēta "otrā iespēja", vienlaikus galvenā uzmanība tajā pievērsta dzīvotspējīgu uzņēmumu otrajai iespējai. Šobrīd Latvijā nepastāv prasības, saskaņā ar kurām parādniekiem ir piekļuve Formālajai pārstrukturēšanai, izņemot Maksātnespējas likumā un Civilprocesa likumā noteiktās formālās prasības.

Tomēr šī ziņojuma autori uzskata, ka ir nepieciešamas nelielas izmaiņas sistēmā attiecībā uz piekļuvi Formālajai pārstrukturēšanai, lai sasniegtu Direktīvas 2019/1023 mērķi un nodrošinātu, ka tikai pastāvētspējīgiem uzņēmumiem ir piekļuve Formālajai pārstrukturēšanai.

6.1 Piekļuve preventīvai pārstrukturēšanai

Direktīvas 2019/1023 4. panta 1. punktā noteikts pienākums dalībvalstīm nodrošināt, ka maksātnespējas iespējamības apstākļos parādnieki var izmantot preventīvās pārstrukturēšanas regulējumu, kas tiem dod pārstrukturēšanas iespēju nolūkā novērst maksātnespēju un nodrošināt savu pastāvētspēju, neskarot citus risinājumus ar mērķi izvairīties no maksātnespējas, tādējādi aizsargājot darbavietas un saglabājot uzņēmējdarbību.

Turklāt Direktīvas 2019/1023 2. apsvērumā paredzēts, ka preventīvās pārstrukturēšanas regulējumiem pirmām kārtām būtu jāļauj parādniekiem veikt efektīvu pārstrukturēšanu agrīnā stadijā un izvairīties no maksātnespējas, tādējādi samazinot pastāvētspējīgu uzņēmumu nevajadzīgu likvidāciju. Vienlaikus pastāvētspējīgi uzņēmumi bez izredzēm tikt glābtiem būtu jālikvidē pēc iespējas ātrāk. Ja parādnieks, kas nonācis finansiālās grūtībās, nav ekonomiski pastāvētspējīgs vai ja nav viegli atjaunot tā ekonomisko pastāvētspēju, pārstrukturēšanas centieni varētu novest pie zaudējumu paātrināšanās un uzkrāšanās, tādējādi kaitējot kreditoriem, darbiniekiem un citām ieinteresētajām personām, kā arī ekonomikai kopumā.⁶⁹ Tādējādi var apgalvot, ka noteikuma galvenais mērķis ir nodrošināt "otro iespēju" parādniekiem, kuru uzņēmējdarbības ekonomisko pastāvētspēju ir iespējams atjaunot.

Saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem Parādu pārstrukturēšanai pastāv dažādas iespējas: (1) ārpustiesas pārstrukturēšana (ĀTR), kas balstās uz pušu vienošanos (pušu autonomijas princips); (2) ĀTAP, un (3) TAP, kuri abi paredz tiesu iesaisti.

Tādējādi ziņojuma autori uzskata, ka Direktīvas 2019/1023 4. panta 1. punkts ir ieviests Latvijas tiesību sistēmā.

Neskatoties uz to, jāatzīmē, ka saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem uz Formālo pārstrukturēšanu var pieteikties gandrīz ikviens, kas atbilst Latvijas tiesību aktos noteiktajiem formālajiem kritērijiem. Daudzi pētījumi liecina,⁷⁰ ka Formālo pārstrukturēšanu **negodprātīgi** izmanto parādnieki, kuri nevēlas atmaksāt parādus un uzturēt uzņēmējdarbību. Tādējādi pieeja, kurā gandrīz visiem ir piekļuve Formālajai pārstrukturēšanai, iespējams, nesasnies 4. pantā noteikto vispārējo mērķi, proti, nodrošināt, ka Formālajai pārstrukturēšanai piekļuve ir tikai pastāvētspējīgiem parādniekiem ar izredzēm atjaunot darbību.

Lai neradītu šķēršļus, šā ziņojuma autori uzskata, ka visiem parādniekiem (ievērojot Direktīvas 2019/1023 4. panta 2. punktā noteiktos ierobežojumus) vajadzētu būt piekļuvei ĀTAP, jo tajā nav atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas. Statistika un konstatējumi liecina, ka parādnieku vidū šis process netiek plaši izmantots, tāpēc sistēmas ļaunprātīgas izmantošanas līmenis ir neliels (jo lielākā daļa parādnieku izmanto atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu sistēmas ļaunprātīgai izmantošanai).⁷¹ Šā ziņojuma autori atzīmē, ka Direktīvas 2019/1023 4. pantā runāts par vispārēju parādnieku piekļuvi preventīvai pārstrukturēšanai, tomēr, ņemot vērā konstatējumus par atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas ļaunprātīgu izmantošanu, būtu ieteicams nodrošināt piekļuvi tikai TAP.

⁶⁸ Direktīvas 2019/1023 3. apsvēruma.

⁶⁹ Direktīvas 2019/1023 2. apsvēruma.

⁷⁰ Skatīt, piemēram, Starptautiskā Valūtas fonda novērtējuma ziņojums par maksātnespējas regulējumu Latvijā (2019). Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/sites/tm/files/latvija20svf20novertejums20par20maksatnespejas20regulejumu1.pdf>. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

6.1.1 Parādnieku ar nopietniem pārkāpumiem piekļuve Formālajai pārstrukturēšanai

Lai samazinātu parādnieku negodprātīgu Formālās pārstrukturēšanas izmantošanu, Direktīvas 2019/1023 4. panta 2. punkts sniedz dalībvalstīm iespēju paredzēt, ka parādnieki, attiecībā uz kuriem ir stājies spēkā spriedums par smagiem valsts tiesību aktos noteiktu grāmatvedības vai uzskaites pienākumu pārkāpumiem, preventīvās pārstrukturēšanas regulējumam var piekļūt tikai pēc tam, kad tie veikuši pienācīgus pasākumus, novēršot pārkāpumus, par kuriem piemērots spriedums, lai sniegtu kreditoriem informāciju, kas tiem ir nepieciešama lēmumu pieņemšanai pārstrukturēšanas sarunās.

Pašreizējie dalības Formālajā pārstrukturēšanā ierobežojumi ir aprakstīti Maksātnespējas likuma 34. un 51. pantā, un neietver ierobežojumus parādniekiem, kuriem izvirzīta apsūdzība par iepriekšēju likuma pārkāpumu, kā aprakstīts Direktīvas 2019/1023 4. panta 2. punktā.

Attiecībā uz garantijām un tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kas pastāv saskaņā ar spēkā esošajiem Latvijas tiesību aktiem, nolūkā pārbaudīt negodīga parādnieka ļaunprātīgu rīcību, vietējos tiesību aktos paredzētas dažādas sankcijas un finanšu saistības, tostarp administratīvie naudas sodi, civiltiesiskā un kriminālatbildība, ierobežojumi automatizētai likvidācijai, liegums iesaistīties noteiktos vai visos uzņēmējdarbības veidos, vai tiesības noteiktā laikā posmā ieņemt noteiktu amatu (skatīt 9. pielikumu). No ieinteresēto personu intervijām var secināt, ka sankcijas tiek piemērotas reti, lielu uzsvāru liekot uz Maksātnespējas procesa administratoru nelikumīgās rīcības atklāšanu.

Prakse rāda, ka ir ļoti maz gadījumu, kad tiek izskatīti nopietni pārkāpumi. Parasti šiem pārkāpumiem piemēro Krimināllikumu, līdz ar to tos izmeklē policija. Tā kā lielākā daļa parādnieku, kuri piesakās TAP, ir uzņēmumi (juridiskas personas), jāņem vērā, ka Latvijas tiesību sistēmā atbildību par likuma pārkāpumiem (tostarp uzskaiti un grāmatvedības kārtošanu) nereti uzņemas fiziskas personas (juridisko personu pārstāvji) nevis juridiskas personas. Turklāt ir diskutējams jautājums par fakultatīvu noteikumu piemērošanu saskaņā ar 4. panta 2. punktu un līdzsvārošanu nolūkā celt Parādu pārstrukturēšanas efektivitāti un pozitīvo tēlu.

Pirmkārt, šī noteikuma ieviešana potenciāli būtiski neietekmētu Latvijas Parādu pārstrukturēšanas un maksātnespējas vidi divu iemeslu dēļ:

- (i) Formālā pārstrukturēšana tiek reti izmantota; un
- (ii) tikai daži uzņēmumi ir apsūdzēti par uzskaites un grāmatvedības pārkāpumiem.

Tādējādi, ja sodu sistēma nākotnē kļūtu efektīvāka, paredzot sankcijas par attiecīgo likumu pārkāpumiem, šo noteikumu varētu ieviest. Prakse rāda, ka galvenokārt tie parādnieki, kuri izdarījuši nopietnus pārkāpumus, nepiesakās Formālajai pārstrukturēšanai, taču piesakās maksātnespējas procesam, un tādējādi fakultatīvā noteikuma īstenošana šādā veidā, iespējams, nesasniegs mērķi. Tāpēc, lai mazinātu negodprātīgas Formālās pārstrukturēšanas risku, **TAP piemērošanas ierobežojumus varētu paplašināt un piesaistīt ar parādnieku saistīto fizisko personu (valdes locekļu, dalībnieku (akcionāru), labuma guvēju) datiem.** Tomēr, lai pārāk neierobežotu Formālo pārstrukturēšanu un līdzsvarotu pušu intereses, būtu ieteicams šo ieteikumu apspriest ar ieinteresētajām personām.

6.1.2 Preventīvās pārstrukturēšanas uzsākšana

Direktīvas 2019/1023 4. panta 7. punktā ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, ka preventīvā pārstrukturēšana ir pieejama pēc parādnieka pieteikuma. Tā kā Maksātnespējas likuma 33. panta pirmajā daļā ir paredzēts, ka TAP pieteikumu tiesā var iesniegt parādnieks, var **secināt, ka Latvijas tiesību akti atbilst Direktīvas 2019/1023 4. panta 7. punktam.**

Direktīvas 2019/1023 4. panta 8. punkts ļauj dalībvalstīm paredzēt, ka preventīvās pārstrukturēšanas regulējums ir pieejams pēc kreditoru un darbinieku pārstāvju pieprasījuma, ja tam piekrīt parādnieks.

Čehijas Republika

Vai kreditori var ierosināt Parādu pārstrukturēšanu?

Saskaņā ar Čehijas maksātnespējas tiesību aktiem pārstrukturēšanas plānu var sagatavot un iesniegt kreditori, tomēr tas nekļūst automātiski saistošs parādniekam.

Tādējādi parādnieka darbinieki kreditoru statusā arī var sagatavot un iesniegt pārstrukturēšanas plānu.

Maksātnespējas likuma 107. pantā ir noteikta iespēja kreditoram uzsākt Formālo pārstrukturēšanu. Tomēr Formālo pārstrukturēšanu var uzsākt tikai pēc maksātnespējas procesa uzsākšanas, un tādējādi tā ir iespēja atkāpties no likvidācijas sakarā ar maksātnespēju. Tā kā parādnieki bieži vēlu uzsāk Formālo pārstrukturēšanu, fakultatīvā noteikuma ieviešana, kas ļautu kreditoriem uzsākt Formālo pārstrukturēšanu, varētu veicināt savlaicīgu rīcību. Šī noteikuma ieviešana varētu pievērst parādnieka vadības uzmanību, informācijai par pieejamajām Formālās pārstrukturēšanas iespējām, tādējādi radot pozitīvu ietekmi, kaut arī paliek atvērts jautājums par to, kurš maksā par Pārstrukturēšanas plāna sagatavošanu, izņemot gadījumus, kad kreditori paši to var sagatavot vai apmaksāt ar ārēju finansiālo atbalstu. Turklāt jāievieš kreditoriem un darbiniekiem iespēja ierosināt pārstrukturēšanas uzsākšanu. Tomēr, kā noteikts Direktīvā 2019/1023, parādniekam tam būtu jāpiekrīt un tam nevajadzētu automātiski kļūt saistošam parādniekam. Jauna mehānisma ieviešana varētu veicināt aktīvāku Formālās pārstrukturēšanas iespējas izmantošanu. Normatīvos aktus var grozīt tā, lai parādniekiem noteiktu papildu saistības gadījumos, ja kreditori vai darbinieki ierosina Formālo pārstrukturēšanu (kreditoriem būtu pienākums uzsākt Formālo pārstrukturēšanu, izmantojot likumā paredzētās procedūras, vai iesniegt ekonomiski pamatotu atzinumu par to, kāpēc tas nav būtiski uzņēmuma nākotnei). Tādējādi grūtībās nonākušu uzņēmumu vadība tiktu aktīvāk iesaistīta un arī "stimulēta" veikt Formālo pārstrukturēšanu gadījumos, kad parasti trūktu nepieciešamā kompetence vai motivācija. **Tādējādi fakultatīvā noteikuma ieviešana saskaņā ar 4. panta 8. punktu, iespējams, varētu samazināt Formālās pārstrukturēšanas novēlotas ierosināšanas risku.**

Direktīvas 2019/1023 4. panta 4. punktā paredzēts, ka dalībvalstis var ierobežot to, cik reižu parādnieks konkrētā laikposmā var izmantot Direktīvā 2019/1023 paredzēto preventīvās pārstrukturēšanas regulējumu. Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 34. panta pirmās daļas 2. un 3. punkta noteikumiem parādniekam ir ierobežota piekļuve Formālajai pārstrukturēšanai, ja parādnieks pēdējo piecu gadu laikā ir veiksmīgi īstenojis Formālo pārstrukturēšanu vai pēdējo 4 mēnešu laikā Formālā pārstrukturēšana attiecībā uz parādnieku ir izbeigta Pārstrukturēšanas plāna neatbilstības likuma normām vai kreditoru atbalsta trūkuma dēļ (skatīt kopsakarā ar Maksātnespējas likuma 51. panta pirmo, otro, trešo, ceturto un piekto daļu). **Tādējādi Latvijas tiesību akti atbilst Direktīvas 2019/1023 4. panta 4. punktam.**

Turklāt saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 4. panta 6. punktu dalībvalstīm ir tiesības nepieciešamības gadījumā ierobežot tiesu iestāžu iesaistīšanos. Saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem tiesas var lemt par Formālās pārstrukturēšanas uzsākšanu, tādējādi autori uzskata, ka tiesas iesaiste procesā ir pietiekama.

Neskatoties uz to, regulējumam vairāk jāpievēršas tādu Uzraugošo personu agrīnai un pastāvīgai iesaistei, kuriem ir nepieciešamās finanšu un ekonomiskās prasmes. Saskaņā ar 2019. gada 22. augusta noteikumiem Nr. 407 ⁷² tiesas jurisdikcijas koncentrēšana ir piemērots risinājums, ja kopējais lietu skaits gadā ir salīdzinoši mazs, taču to izskatīšana ir saistīta ar īpašiem juridiskiem jautājumiem. Pastāvot varbūtībai, ka šādu lietu tiesnesis varētu saņemt, iespējams, reizi piecos gados, nav efektīvi apmācīt visus Latvijas tiesnešus. Tāpēc šādos gadījumos risinājums ir koncentrēt tiesas kompetenci vienā tiesā. Tiesnesis, kurš specializējas konkrētās lietās, spēj strādāt ātrāk un precīzāk. Izklaidētā jurisdikcija īpaša ekonomiskā rakstura strīdos nevar radīt visaptverošu un tādējādi efektīvu (bez konfliktiem) ekonomisko strīdu izšķiršanas sistēmu. Tādējādi tiek secināts, ka **tiesiskais regulējums atbilst Direktīvas 2019/1023 4. panta 6. punktam.**

6.1.3 Ierosinātā pieeja piekļuvei Formālajai pārstrukturēšanai

Direktīvas 2019/1023 4. panta 3. punkts ļauj dalībvalstīm ieviest dzīvotspējas pārbaudi ar nosacījumu, ka šādas pārbaudes mērķis ir izslēgt parādniekus, kuriem nav dzīvotspējas izredžu, un ka to var veikt, nekaitējot parādnieku aktīviem, kas cita starpā varētu izpausties kā atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas piešķiršana vai pārbaudes veikšana bez liekas kavēšanās. ⁷³ Lai gan šā ziņojuma autori norāda, ka Direktīva 2019/1023 atspoguļo vispārēju piekļuvi preventīvajai pārstrukturēšanai, ziņojuma autori uzskata, ka visiem parādniekiem vajadzētu būt piekļuvei ĀTAP, tomēr attiecībā uz piekļuvi TAP būtu jānosaka daži dzīvotspējas novērtēšanas kritēriji. Latvijai ir jānodrošina, ka Formālā pārstrukturēšana ir pieejama ekonomiski pastāvētspējīgiem parādniekiem, taču vienlaikus jāpatur prātā, ka šāds instruments, piemēram, sarežģīta dzīvotspējas pārbaude, varētu radīt pārāk lielu administratīvo slogu MVU un tādējādi kļūt par šķērslī piekļuvei Formālajai pārstrukturēšanai.

Pašlaik nav noteikti minimālie kritēriji, kas nodrošinātu piekļuvi Formālās pārstrukturēšanas priekšrocībām maksātspējīgiem uzņēmumiem un uzņēmējiem (ilgtspējīgiem parādniekiem, kas nonākuši finansiālās grūtībās). Tādējādi to var darīt gandrīz ikviens, kas vēlas piekļūt Formālajai pārstrukturēšanai, ar nosacījumu, ka tiek ievērotas noteiktas procesuālās prasības saskaņā ar Maksātnespējas likumu un Latvijas Civilprocesa likumu.

Uzņēmuma ekonomisko dzīvotspēju var novērtēt, īstenojot noteikumu, ka tikai:

- **Pareizie uzņēmumi** (kā aprakstīts šā ziņojuma sadaļā "*Latvijas uzņēmumu profils*", kuri varētu piekļūt Parādu pārstrukturēšanai un darbības videi un pastāvētspējīgiem parādniekiem, kas nonākuši finansiālās grūtībās);

⁷² Skatīt Noteikumus Nr. 407. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/308908-par-konceptualo-zinojumu-par-ekonomisko-lietu-tiesas-izveidi>. [Skatīts 2020. gada 25. februārī].

⁷³ Direktīvas 2019/1023 26. apsvērums.

- **Pareiza iemesla dēļ** (izmantojot Parādu pārstrukturēšanu kā otro iespēju);
- **Pareizā veidā** (kopā ar pārstrukturēšanas ekspertiem un risinot galvenos jautājumus);
- **Īstajā laikā** (finansu grūtību agrīnā posmā); un
- **Ar pareizo rezultātu** (t. i., saglabāt uzņēmējdarbību un nodrošināt, ka uzņēmumam ir izredzes atgriezties no Formālās pārstrukturēšanas uz ilgtspējīgu uzņēmējdarbību) var piekļūt preventīvās pārstrukturēšanas mehānismam.

Dzīvotspēju bieži definē kā spēju izdzīvot, un tā ir saistīta ar konkrēta parādnieka finanšu rezultātiem un stāvokli tirgū. Uzņēmums ir dzīvotspējīgs, ja uzņēmuma vai uzņēmuma darbības nesenā un iespējamā attīstība un tā ekonomiskā situācija liecina par potenciālu gūt peļņu, kas ir pietiekama, lai nodrošinātu atdošanu uzņēmuma īpašniekam, vienlaikus arī izpildot savas saistības pret uzņēmuma kreditoriem, un/vai ja tam ir pietiekami naudas resursi, lai uzturētu sevi periodā, kad tas negūst peļņu.

ĀTAP gadījumā parādniekam ir jāizstrādā Pārstrukturēšanas plāns un tas jāaskāņo ar lielāko daļu kreditoru, lai Pārstrukturēšanas plāns kļūtu saistošs visiem kreditoriem. Tādējādi, ja parādnieks to var izdarīt, nebūtu jāievieš nekādi papildu šķēršļi attiecībā uz parādniekiem.

No otras puses, piekļuve TAP un tādējādi atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanai būtu jāierobežo un būtu jānosaka papildu prasības, lai aizsargātu kreditoru intereses un, iespējams, nodrošinātu, ka tikai dzīvotspējīgi kreditori var piekļūt atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanai un to izmantot godprātīgi.

Lai gan Direktīva 2019/1023 ir jauna un tādējādi citām jurisdikcijām, iespējams, būs jāpieņem valsts tiesību akti, lai nodrošinātu atbilstību Direktīvai 2019/1023, citām jurisdikcijām pašlaik ir daži kritēriji, lai parādnieki varētu piekļūt Formālai pārstrukturēšanai, piemēram:

Vācija

Parādu pārstrukturēšanas procesu pārskats un piekļuves ierobežojumi

Vācijas tiesību aktos noteiktas ļoti ierobežotas parādu pārstrukturēšanas iespējas ārpus formālās galvenās maksātnespējas procedūras, kas ir izeja uzņēmumiem sanācības vai likvidācijas gadījumā. Uzņēmumi var izvēlēties *jumta aizsardzības procedūru*, lai sagatavotos reorganizācijas plāna vai maksātnespējas plāna iesniegšanai galvenās maksātnespējas procedūras ietvaros.

Pēdējā scenārijā tiek sastādīts maksātnespējas plāns, par kuru kreditoram jābalso, uzsākot procedūru. Lai piekļūtu šai procedūrai, attiecīgajam uzņēmumam ar paziņojumu, ko sagatavojusi persona ar pieredzi maksātnespējas lietās, rakstiski jāpierāda, ka pastāv likviditātes trūkums un pārmērīgas parādsaistības, ka uzņēmums nespēj atmaksāt parādus un ka pārstrukturēšana var novest pie veiksmīga iznākuma.

Parādu pārstrukturēšanas procesu pārskats un piekļuves ierobežojumi

Saskaņā ar LC 6.2.2. pantu Spānijas parādniekiem jāiesniedz pastāvētspējas plāni kopā ar maksātnespējas procedūras pieteikumu. Turklāt vēlāk tos izvērtē tiesa.

Spānijas parādu pārstrukturēšanas un maksātnespējas sistēmā pastāv divas atšķirīgas procedūras, kas ir pieejamas dažādiem subjektiem. Parādniekiem ar kopējo parāda vērtību līdz EUR 5 000 000,00 ir pieejama viena veida parādu pārstrukturēšanas procedūra, kas paredzēta MVU un fiziskām personām (ārpustiesas maksājuma līgums). **Tajā pat laikā visiem parādniekiem** ir pieejama atšķirīga parādu pārstrukturēšanas procedūra, kas ir paredzēta un vairāk piemērota lielākiem uzņēmumiem (pārstrukturēšanas līgums).

Spānijas maksātnespējas likums paredz parādniekiem, kas var būt fiziskas vai juridiskas personas vai pat korporācijas, piekļuvi ārpustiesas maksājuma līguma procedūrai, ja tie atbilst šādiem kritērijiem: i) parādniekam pēdējos 10 gados nav piespriests sods par noziegumiem (pret mantojumu, pret sociāli ekonomisko kārtību, viltotiem dokumentiem, pret Valsts kasi, sociālo nodrošinājumu vai pret darbinieku tiesībām, ii) parādnieks nav vienojies par ārpustiesas maksājumu vai noslēdzis pārstrukturēšanas līgumu, vai pēdējo 5 gadu laikā tam nav piemērota likvidācijas sakarā ar maksātnespēju procedūra; iii) parādnieks ir uzsācis sarunas par pārstrukturēšanas līgumu vai tiesnesis ir pieņēmis likvidācijas sakarā ar maksātnespēju procedūras sākšanu.

Piekļuve pārstrukturēšanas līguma procedūrai nav atļauta tiem parādniekiem, attiecībā uz kuriem pēdējā gada laikā ir apstiprināts pārstrukturēšanas līgums.

Spānijas tiesas un ieceltie parādu pārstrukturēšanas speciālisti izvērtē parādu pārstrukturēšanas iespējamo iznākumu un var lūgt ārēju padomu, lai novērtētu tā lietderību.

Parādu pārstrukturēšanas procesu pārskats un piekļuves ierobežojumi

Francijas tiesību aktos paredzēta pārstrukturēšanas procedūra uzņēmumiem nenovēršamās vai esošās finansiālās grūtībās. Sākotnējās parādu pārstrukturēšanas procedūras ir sadalītas *mandat Ad hoc* un samierināšanas procedūrās. Abas procedūras atšķiras pēc to piemērojamības, ņemot vērā uzņēmuma finansiālo stāvokli. *Mandat Ad hoc* procedūras tiek piemērotas maksātnespējīgiem uzņēmumiem, savukārt samierināšana ir piemērota uzņēmumiem, kuri jau ir nonākuši maksātnespējas gadījumā, ja var konstatēt šādus apstākļus: i) uzņēmums ir bijis maksātnespējīgs mazāk nekā 45 dienas; un ii) parādnieks var pierādīt finansiālas grūtības un tās pamatot ar pienācīgiem pierādījumiem.

Ja *mandat Ad hoc* vai samierināšanas procedūra nav izdevusies, parādnieks var izvēlēties garantiju vai paātrinātu finanšu garantiju procedūru (tikai finanšu kreditoriem). Pretējā gadījumā parādniekam var būt jāveic reorganizācija caur tiesu. Ja tas neizdodas, parādnieks izies likvidācijas procesu.

Francijā publiskā vai privātā sektora organizāciju sniegtie konsultāciju pakalpojumi ietver, cita starpā:

- Komerčiālās tiesas;
- CIP ("Centre d'Information sur la Prévention des difficultés des entreprises");
- kredītu starpniecību (publiska) (saistīta ar *Banque de France*): banku grūtībām;
- *la médiation des entreprises*;
- CODEFI ("Comité départemental d'examen des problèmes de financing des entreprises");
- CIRI ("Comité Interministériel de Restructuration Industrielle") (tikai lieliem un vidējiem uzņēmumiem - bieži, ja darbinieku skaits pārsniedz 400 cilvēku);
- URSSAF (sociālā nodokļa administrēšana) un CCSF ("Commission départementale des Chefs des Services Financiers").

Francija veicina uzņēmumu finanšu pratību un pārstrukturēšanas kvalitāti attiecībā uz ekonomisko pastāvētspēju dažādos līmeņos:

- ja piemērojams/ iesaistīts, nodokļu un sociālā nodrošinājuma iestādes (CCSF/ URSSAF) var vienoties par sociālā un nodokļu parāda samaksas grafiku;
- CODEFI (MVU <400 cilvēku) vai CIRI (lielākiem uzņēmumiem >400 cilvēku) palīdz uzņēmumam sarunās ar i) valsts nodokļu un/ vai sociālā nodrošinājuma iestādēm, un ii) bankām un citiem kreditoriem;
- Turklāt nozīmīga loma pārstrukturēšanas kvalitātē (uzņēmuma un kreditoru aizsardzība) ir Komerčiālajai tiesai (vai Komerčiālās tiesas priekšsēdētājam), "Administrateurs judiciaires" un "Mandataires judiciaires".

Parādu pārstrukturēšanas procesu pārskats un piekļuves ierobežojumi

Čehijā formālās pārstrukturēšanas procedūras ir nodalītas sanācijas procedūrā (piemērojama komerciālām struktūrām) un parāda atvieglojumu procedūrā (piemērojamas nekomerciālām struktūrām). Abas procedūras nodrošina parādnieka saimnieciskās darbības turpināšanu, vienlaikus pārstrukturējot kreditoru prasījumus.

Parādniekiem ir liegta iespēja piekļūt parādu pārstrukturēšanai, ja viņi vai viņu statūtsabiedrību locekļi

- pēdējo piecu gadu laikā ir uzsākuši likvidācijas sakarā ar maksātnespēju procedūrām, kurās nav panākts veiksmīgs iznākums; un
- pēdējo piecu gadu laikā ir notiesāti par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar īpašumu.

Čehijā nav pastāvētspējas pārbaudes Direktīvas 2019/1023 4. panta izpratnē, tomēr ir pieejamas dažādas citas pārbaudes. Obligātās reorganizācijas procedūras ir pieejamas tikai parādniekiem, kuru gada ieņēmumi par periodu pirms maksātnespējas pārsniedz EUR 2 000 000,00 un kuri nodarbina vismaz 50 darbiniekus.

Parādu pārstrukturēšanas procesu pārskats un piekļuves ierobežojumi

Portugāles uzņēmumiem ir pieejamas divas parādu pārstrukturēšanas procedūras: (i) ārpustiesas režīms uzņēmējdarbības atjaunošanai; un (ii) īpašs revitalizācijas process.

Uzņēmumi var iesniegt pieteikumus abām procedūrām, ja rodas finansiālas grūtības vai tie atrodas tūlītējas maksātnespējas situācijā ar iespēju no tās izvairīties (finanšu grūtības jāapstiprina grāmatvedim vai revidentam, un tās tiek definētas kā nopietna nespēja savlaicīgi izpildīt saistības, kas radušās sakarā ar likviditātes trūkumu vai nespēju saņemt papildu kredītu). Nepastāv formālas pārbaudes stāvokļa identificēšanai tiesā.

Uzņēmumiem ir aizliegts iesaistīties īpašā revitalizācijas procesā, ja iepriekšējo divu gadu laikā tie ir pēc savas iniciatīvas izbeiguši sarunas.

Ārvalstu prakse rāda, ka dažāda lieluma uzņēmumiem, atšķirīga lieluma un struktūras kreditoriem un atšķirīga līmeņa finanšu grūtībām ir pieejami dažādi Parādu pārstrukturēšanas instrumentu veidi.

Pašlaik pastāvētspējas izredzes saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem formāli tiek izvērtētas Pārstrukturēšanas plāna ietvaros. Latvijas likumi neliedz ieinteresētajām personām un tiesai izvērtēt Pārstrukturēšanas plānu no uzņēmējdarbības perspektīvas. Tomēr tiek uzsvērta formālo/juridisko priekšnosacījumu pārbaude, lai Pārstrukturēšanas plānu apstiprinātu tiesā. Tiesa pievērš uzmanību Pārstrukturēšanas plāna pastāvētspējai, parasti tikai tādos gadījumos, ja ieinteresētās personas iebilst. **Tādējādi, lai arī Pārstrukturēšanas plānu ir iespējams novērtēt no uzņēmējdarbības viedokļa (un pārbaudīt tā pastāvētspēju), praksē tas netiek pienācīgi darīts.** Tas varētu būt izskaidrojams ar to, ka Latvijas tiesību aktos galvenokārt paredzētas tikai formālas prasības, kuras jāizpilda, lai tiesa apstiprinātu Pārstrukturēšanas plānu. Piemēram, Vācijā parādniekam, kurš piesakās Formālajai pārstrukturēšanai, jāpievieno parādnieka pastāvētspējas apliecinājums.

Parādu pārstrukturēšanas dzīvotspējas prasības

Saskaņā ar Vācijas Maksātnespējas kodeksu pārstrukturēšanas plānos nedrīkst būt acīmredzams izredžu uz sekmīgu iznākumu trūkums. Turklāt parādniekiem jāpierāda tiesai, ka viņiem jau nav iestājusies maksātnespēja un ka plānotajā pārstrukturēšanā nav konstatējams acīmredzams izredžu uz sekmīgu iznākumu trūkums.

To pierāda, pievienojot maksātnespējas procedūras uzsākšanas pieprasījumam nodokļu konsultanta, grāmatveža vai jurista ar pieredzi maksātnespējas lietās vai personas ar līdzīgu kvalifikāciju atzinumu.

Līdzīgs noteikums ir fakultatīvs saskaņā ar Maksātnespējas likumu; tomēr dažas iestādes ir komentējušas, ka, kaut arī šāds obligāts noteikums varētu uzlabot TAP kvalitāti, tas potenciāli varētu radīt pārāk lielu administratīvo un finansiālo slogu parādniekam.

Tiesu sistēmas pārstāvji intervijās ir pauduši atbalstu minimālo pastāvētspējas kritēriju ieviešanai uzņēmumiem, kuri vēlas veikt Formālo pārstrukturēšanu. Šiem kritērijiem **jābūt objektīviem un viegli pārbaudāmiem** tiesnešiem, kuri nav specializējušies Formālās pārstrukturēšanas regulējumā vai kuriem nav plašas finanšu kompetences.

Ierosinātajos kritērijos ietilpst šādi nosacījumi: (i) uzņēmumam jāpierāda, ka ir iesniegti visi nepieciešamie gada pārskati; (ii) tas nav izslēgts no PVN maksātāju reģistra; un (iii) VID nedrīkst būt ierosinājis parāda piedziņu pret uzņēmumu.

Neskatoties uz to, uzņēmumiem jādod iespēja piedalīties Formālajā pārstrukturēšanā pat tad, ja iepriekš minētie objektīvie kritēriji nav izpildīti, ja uzņēmumi var iesniegt kvalificēta eksperta autoritatīvu un finansiāli pamatotu atzinumu, kas atspēko pieņēmumu, ka Formālā pārstrukturēšana nevar nodrošināt veiksmīgu iznākumu, un apliecina, ka tā netiks izmantota krāpnieciskiem mērķiem.

Šīs sistēmas vispārīgais pieņēmums ir tāds, ka ieinteresētās personas (galvenokārt kreditori) ir spējīgas noteikt, vai Pārstrukturēšanas plāns ir pastāvētspējīgs un ka viņu balsojums par Pārstrukturēšanas plānu ir apliecinājums tam, ka viņi uzskata Pārstrukturēšanas plānu par pastāvētspējīgu. Tomēr šis pieņēmums praksē nedarbojas sekmīgi, novedot pie ļaunprātīgas izmantošanas gadījumiem, tāpēc tas būtu jāpārskata, lai veicinātu labāku Parādu pārstrukturēšanas regulējumu.

Līdz ar to vajadzētu būt kritērijiem, lai nošķirtu 1) kuriem uzņēmumiem var būt pieejams TAP, un 2) līdzekļus, ar kuriem novērtē uzņēmuma pastāvētspēju. Kā minēts iepriekš, visiem parādnikiem vajadzētu būt piekļuvei ĀTAP, jo šeit nav iespējas apturēt atsevišķu izpildes panākšanas darbības, kuras daudzos gadījumos tiek izmantotas nepareizi nolūkiem. Proti, pastāvētspējas pārbaude ĀTAP ietvaros ir nepraktiska, jo procedūras pirmajai daļai ir ārpustiesas raksturs - tā vietā paļaujas uz to, ka ĀTAP parādnieki veic sarunas, pamatojoties uz spēcīgu vairākuma kreditoru atbalstu un, domājams, ir pārliecināti, ka viņiem ir lielāks vairākuma atbalsts, tāpēc nav nepieciešama atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana.

Pateicoties Latvijas specifikai un problēmām, šā ziņojuma autori ierosina izvērtēt iespēju ieviest dažāda veida pierādījumus attiecībā uz uzņēmuma ekonomisko pastāvētspēju un piekļuvi TAP atkarībā no parādnieku lieluma: 1) MVU un 2) lieli uzņēmumi, sākot ar VID nodokļu maksātāju reitinga rezultātiem visos gadījumos, ko papildina ar Uzraugošās personas atzinumu, piemērojot atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu un iespēju pieprasīt tiesnesim no lielākiem uzņēmumiem cita veida pastāvētspējas pierādījumus Formālas pārstrukturēšanas gadījumā.

Ņemot vērā to, ka vairums Latvijas uzņēmumu ir mikrouzņēmumi ar salīdzinoši nelielu pieredzi, ja šādi uzņēmumi nespēj izpildīt obligātos kritērijus, tiem būtu jāveic vai nu maksātnespējas process, vai arī parasta likvidācija 1) vienkāršā un 2) ne dārgā veidā, vai 3) atkarībā no viņu iepriekšējā pārkāpuma dažus parādniekus varētu izslēgt no to personu saraksta, kurām ir piekļuve TAP.

d. Ieteikums

- Būtu jāgroza Maksātnespējas likums, lai ierobežotu piekļuvi Formālajām pārstrukturēšanas procedūrām personām, kuras izdarījušas būtiskus normatīvo aktu pārkāpumus.
- Latvijai ir jānodrošina, ka Formālo pārstrukturēšanu izmanto ekonomiski pastāvētspējīgi parādnieki. Būtu jāievieš uzņēmējdarbības pastāvētspējas (minimālo kritēriju) novērtējums piekļuvei TAP, lai nodrošinātu, ka TAP var piekļūt tikai potenciāli pastāvētspējīgi uzņēmumi ar izredzēm tikt glābtiem. Ņemot vērā ĀTAP pirmā posma ārpustiesas raksturu un atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas neesamību, šādu pastāvētspējas pārbaudi ĀTAP nevajadzētu piemērot.
- Piesakoties TAP, parādnikiem jāpierāda pastāvētspēja par saviem līdzekļiem, izmantojot pienācīgus pierādījumus.

7 Formālā pārstrukturēšana

7.1 Uzraugošās personas

Direktīvas 2019/1023 mērķis ir novērst nevajadzīgas izmaksas un atvieglot rīcību agrīnā stadijā parādniekiem, kuri ir saskārušies ar finansiālām grūtībām. Attiecīgi Direktīvas 2019/1023 5. pants paredz, ka parādniekiem jāīsteno kontrole pār saviem aktīviem un viņu uzņēmumu ikdienas darbību, kā arī jāieceļ Parādu pārstrukturēšanas jomā praktizējoši speciālisti, izskatot katru gadījumu atsevišķi, atkarībā no konkrētā gadījuma apstākļiem vai parādnieka īpašajām vajadzībām.⁷⁴ Tādējādi šajā sadaļā ir analizēta Uzraugošo personu⁷⁵ lomas pašreizējā un vēsturiskā pieeja un salīdzināti Direktīvas 2019/1023 noteikumi ar Latvijas tiesību aktiem.

Pirms 2017. gada 1. jūlija reformas Maksātnespējas likumā bija paredzēts, ka tiesas iecelta Uzraugošā persona var būt tikai Maksātnespējas procesa administrators (persona, kas nokārtojusi attiecīgus eksāmenus un ir pilnvarota praktizēt kā Maksātnespējas procesa administrators). Uzraugošo personu izvēlējās un finansēja parādnieks, viņam tika atļauts iesaistīties Formālajā pārstrukturēšanā jau no brīža, kad tika sākts sarunu process ar kreditoriem, un viņam/viņai bija tiesības sastādīt Pārstrukturēšanas plānu. **Turklāt Uzraugošās personas iecelšana bija obligāta visās Formālajās pārstrukturēšanās, un tiesa iecēla Uzraugošo personu pēc Formālās pārstrukturēšanas ierosināšanas tiesā uz visu periodu, ieskaitot Pārstrukturēšanas plāna izpildi.**

Vairāku skandalozu maksātnespējīgu parādnieku maksātnespējas procesu un tādu Formālo pārstrukturēšanu rezultātā, kas tika izmantotas ļaunprātīgi (t. i., aizkavējot parādnieka atgūšanos no finansiālām grūtībām un “sagatavojot” uzņēmumu maksātnespējas procesam, ieskaitot uzņēmuma aktīvu “pārvietošanu” uz citu uzņēmumu, atsavinot atsevišķus aktīvus vai koriģējot grāmatvedības dokumentus) un pretēji Formālās pārstrukturēšanas mērķim, ieinteresēto personu un sabiedrības vidū tika pausta neuzticēšanās Maksātnespējas procesa administratoru profesijai un Uzraugošo personu lomai Formālajā pārstrukturēšanā.

Minēto iemeslu un citu faktoru dēļ 2017. gada 1. jūlijā tika mainīts Maksātnespējas likums, un līdz šim par Uzraugošo personu bijis iespējams iecelt jebkuru fizisku personu. Lai arī Maksātnespējas likuma 1¹ nodaļā Uzraugošajām personām ir noteikti ierobežojumi, šo ierobežojumu mērķis, galvenokārt, ir ierobežot interešu konfliktu un pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu.

Uzraugošās personas visās Formālajās pārstrukturēšanās joprojām iecel tiesa, bet Uzraugošās personas atlases procedūra ir mainīta. Proti, Uzraugošo personu izvēlas un finansē kreditoru vairākums, ja nav panākta cita vienošanās. Gadījumos, kad kreditori nevar panākt vienošanos par Uzraugošo personu, tiesa iecel Uzraugošo personu no kreditoru iesniegtā Uzraugošo personu saraksta vai MKD ierosina Uzraugošo personu tiesai gadījumā, ja kreditori nevar vienoties pat par Uzraugošo personu kandidātu sarakstu.

Turklāt **pašlaik Uzraugošajām personām nav atļauts sagatavot Pārstrukturēšanas plānus**. Šādu Maksātnespējas likuma izmaiņu galvenie mērķi bija samazināt Uzraugošās personas interešu konfliktus, samazināt parādnieku finansiālo slogu, stiprināt Uzraugošās personas uzraudzības funkcijas, piesaistīt nevis Maksātnespējas procesa administratorus, bet gan lielāku juridisko un finanšu speciālistu loku, kuri lielākoties ir personas ar juridisko izglītību.

Neskatoties uz centieniem uzlabot sistēmu, uzņēmējiem bieži nav pietiekamas kompetences finanšu jomā gan ikdienas darbā, gan risinot finansiālas grūtības. Arī Formālās pārstrukturēšanas izmaksas joprojām var būt ievērojams apgrūtinājums atsevišķiem MVU, kas pakļauj riskam to Parādu pārstrukturēšanas darbības.

Prakse rāda, ka pašreizējais Uzraugošās personas finansēšanas modelis realitātē pilnībā nedarbojas un noved pie tā, ka tiek nevajadzīgi tērēts parādnieku un kreditoru laiks un resursi. Turklāt likumā noteiktais aizliegums Uzraugošajām personām piedalīties sarunu procesā ar kreditoriem un Pārstrukturēšanas plāna izstrādē praksē ir tikai daļēji efektīvs, un kopumā tas joprojām rada vairāk grūtību nekā ieguvumu Formālās pārstrukturēšanas efektivitātes ziņā. Prakse arī rāda, ka finansiālu grūtību dēļ vairums MVU labprātīgi nepiesaista augstas kvalitātes ekspertu Pārstrukturēšanas plāna izstrādei un komunikācijai ar kreditoriem, lai saskaņotu Pārstrukturēšanas plānu, kā rezultātā tiek sagatavoti nepraktiski un nereāli Pārstrukturēšanas plāni un komunikācija starp parādnieku un kreditoriem ir nesekmīga vai nepietiekama, kas savukārt rada grūtības iegūt kreditoru apstiprinājumu Pārstrukturēšanas plānam.

⁷⁴ Direktīvas 2019/1023 30. un 31. apsvērums.

⁷⁵ Saskaņā ar šī ziņojuma glosāriju Uzraugošā persona ir pārstrukturēšanas jomā praktizējošs speciālists, kā noteikts Direktīvas 2019/1023 2. panta 1. punkta 12. apakšpunktā.

Ir atzīmēts, ka dažas no šīm problēmām tiek risinātas Direktīvā 2019/1023, ar kuru ievieš pieeju, saskaņā ar kuru Uzraugošā persona var palīdzēt, izstrādājot Pārstrukturēšanas plānu un saskaņojot to ar kreditoriem, tomēr noteikumam, ka Uzraugošā persona jāieceļ tiesai, nevajadzētu būt obligātam katrā gadījumā, bet lēmums jāpieņem katrā gadījumā atsevišķi, izņemot konkrētus apstākļus. Saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 30. apsvērumu un 5. pantu praktizējošs speciālists obligāti jāieceļ gadījumos, kad tiesu vai administratīva iestāde piešķir parādniekam atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu, ar noteikumu, ka šādā gadījumā praktizējošs speciālists ir vajadzīgs, lai aizsargātu personu intereses, kad Pārstrukturēšanas plānam ir nepieciešams tiesu vai administratīvās iestādes apstiprinājums, izmantojot pārkategoriju piespiedu piemērošanu, kad to ir pieprasījis parādnieks vai to pieprasa kreditoru vairākums ar noteikumu, ka kreditori sedz praktizējošā speciālista izmaksas un maksas.

Direktīva 2019/1023 arī paredz, ka praktizējošajiem speciālistiem un tādējādi arī Uzraugošajām personām jābūt atbilstoši apmācībai, kvalifikācijai un zināšanām, un viņiem savi pienākumi jāveic godīgi un jāizvairās no interešu konfliktiem utt.

Lai sasniegtu šos mērķus un īstenotu Direktīvas 2019/1023 prasības, Latvijai būtu jāievieš ne tikai minimālās obligātās Direktīvas 2019/1023 prasības, bet arī Formālās pārstrukturēšanas sistēmas vēstures un aktuālo problēmu dēļ jārikojas papildus un jāstiprina un jāpaplašina Uzraugošās personas loma, ņemot vērā, ka Uzraugošās personas nodrošinātā papildu uzraudzība rada papildu šķērslī ieinteresētajām personām, tāpēc Formālās pārstrukturēšanas pārraudzībai jānotiek un tā var būt efektīva tikai atsevišķos gadījumos, kad:

- 1) tas ir kritiski nepieciešams, pamatojoties uz Latvijas uzņēmējdarbības vidi un iepriekšējo pieredzi ļaunprātīgās parādnieku maksātnespējas procesa un Formālās pārstrukturēšanas lietās; un
- 2) tas ir obligāti saskaņā ar Direktīvu 2019/1023.

Turklāt, ņemot vērā obligātos un fakultatīvos Direktīvas 2019/1023 noteikumus, Latvijai būtu jāmaina Uzraugošās personas loma. Uzraugošās personas lomas pastiprināšana, bet koncentrēšanās uz konkrētiem periodiem, kad tie jāiesaista, un uzdevumiem, kas tiem būtu jāveic iesaistes periodā, mazinātu Uzraugošās personas interešu konfliktu, kas daļēji izriet arī no viņu pašreizējās iespējamās ieinteresētības procesa iznākumā. Šādai pieejai vajadzētu uzlabot Formālās pārstrukturēšanas vispārējo kvalitāti un palielināt Uzraugošās personas objektivitāti, jo Uzraugošās personas iesaistīšana nebūtu atkarīga no viņa/viņas atzinuma par Pārstrukturēšanas plānu, bet galvenokārt būtu atkarīga no kvalitatīvas palīdzības parādniekam un viņa/viņas sniegtajiem uzraudzības pakalpojumiem.

7.1.1 Parādnieka manta paša valdījumā

Direktīva 2019/1023 satur vairākus obligātus noteikumus saistībā ar nepieciešamību nodrošināt, ka parādnieki Formālajā pārstrukturēšanā turpina kontrolēt savu uzņēmējdarbību. Turklāt Direktīva 2019/1023 paredz nepieciešamību iecelt praktizējošu speciālistu Parādu pārstrukturēšanas jomā, lai noteiktos gadījumos palīdzētu parādniekam sarunu procedūrās ar kreditoriem un Pārstrukturēšanas plāna izstrādē.

Latvijas tiesību akti nosaka, ka parādnieka pārvaldes institūcijas turpina darboties un veikt ierasto uzņēmējdarbību Formālās pārstrukturēšanas laikā, ciktāl šāda brīvība to atļauj un īstenojot tādu veidu darījumus, kādus parādnieks ir tiesīgs noslēgt bez iepriekšējas atļaujas no personas, kas uzrauga Formālo pārstrukturēšanu (skatīt Maksātnespējas likuma 49. pantu). Tādējādi **spēkā esošie tiesību akti atbilst šim obligātajam Direktīvas 2019/1023 5. panta 1. punkta noteikumam.**

7.1.2 Uzraugošās personas loma

Tomēr pastāv ievērojamas atšķirības starp Direktīvas 2019/1023 noteikumiem un Latvijas tiesību aktiem attiecībā uz Uzraugošās personas pienākumiem. Saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 2. panta 1. punkta 12. apakšpunktu "pārstrukturēšanas jomā praktizējošs speciālists" ir persona vai struktūra, ko tiesa vai administratīvā iestāde iecēlusi, lai tā veiktu jo īpaši vienu vai vairākus no šādiem uzdevumiem:

- a. palīdzēt parādniekam vai kreditoriem izstrādāt vai apspriest Pārstrukturēšanas plānu;
- b. Pārstrukturēšanas plāna apspriešanas laikā uzraudzīt parādnieka darbību un ziņot tiesai vai administratīvajai iestādei;
- c. Pārstrukturēšanas plāna apspriešanas laikā īstenojot daļēju kontroli pār parādnieka aktīviem vai darbību.

Lai gan Direktīvā 2019/1023 ir paredzēts, ka Uzraugošās personas (pārstrukturēšanas jomā praktizējošie speciālisti) varētu palīdzēt parādniekam vai kreditoriem izstrādāt un apspriest Pārstrukturēšanas plānu, Maksātnespējas likumā ir noteikts ļoti skaidrs ierobežojums, kas aizliedz Uzraugošajām personām palīdzēt parādniekam izstrādāt Pārstrukturēšanas plānu (skat. Maksātnespējas likuma 12.3. panta 3. punkta 1. apakšpunktu). **Šī atšķirība nozīmē, ka Maksātnespējas likumā būtu jāizdara grozījumi un ka varētu atjaunot iepriekšējo modeli, kurā Uzraugošā persona arī palīdz parādniekam izstrādāt Pārstrukturēšanas plānu.**

7.1.3 Uzraugošās personas iecelšana

Kā jau minēts iepriekš, Latvijas tiesību aktos nav nošķirti apstākļi, kādos tiek iecelta Uzraugošā persona un līdz ar to Uzraugošā persona tiek iecelta katrā Formālajā pārstrukturēšanā. Saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem Uzraugošā persona ir jāizvēlas kreditoram un jāieceļ vēlāk, saņemot tiesas apstiprinājumu. Direktīvas 2019/1023 5. panta 2. punktā noteikts, ka par Parādu pārstrukturēšanas jomā praktizējoša speciālista iecelšanu, ko veic tiesu vai administratīvā iestāde, lemj katrā gadījumā atsevišķi, izņemot dažus gadījumus, kad dalībvalsts var pieprasīt Uzraugošās personas obligātu iecelšanu visos gadījumos. Turklāt Direktīvas 2019/1023 5. panta 3. punktā ir paredzēts, ka Uzraugošo personu ieceļ vismaz gadījumos, kad:

- a. atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu saskaņā ar 6. panta 3. punktu nosaka tiesu vai administratīvā iestāde, un tiesu vai administratīvā iestāde nolemj, ka šāds praktizējošs speciālists ir nepieciešams, lai aizsargātu pušu intereses;
- b. ja Pārstrukturēšanas plāns ir jāapstiprina tiesu vai administratīvajai iestādei, izmantojot pārkategoriju piespiedu piemērošanu saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 11. pantu; vai
- c. ja to pieprasa parādnieks vai kreditoru vairākums, ar noteikumu, ka pēdējā gadījumā kreditori sedz Uzraugošās personas atlīdzību.

Tā kā Formālā pārstrukturēšana bieži vien nav pieejama MVU un ir ļoti apgrūtināta lielākiem uzņēmumiem, daļēji to izdevumu dēļ, kas saistīti ar pienākumu segt Uzraugošās personas atlīdzību un Pārstrukturēšanas plāna izstrādi, **likumdevējam būtu jāapsver iespēja īstenot Maksātnespējas likuma grozījumus, kas dažos gadījumos ļautu tiesnešiem neiecelt Uzraugošo personu un dotu uzņēmuma vadībai iespēju neatkarīgi veikt Formālu pārstrukturēšanu, ja ir izpildīti konkrēti kritēriji.** Tādējādi tiktu ietaupīti uzņēmuma un valsts līdzekļi, kas pretējā gadījumā tiktu iztērēti Uzraugošās personas atlases un iecelšanas procesā, jo pastāv novēršamas papildu administratīvās procedūras, kas rada parādniekam un valstij papildu izdevumus, ieskaitot Uzraugošo personu. Tas varētu arī sniegt papildu labumu, uzlabojot uzņēmuma vadības zināšanas un spējas, ja tiktu sniegta nepieciešamā palīdzība.

Šādus izņēmumus attiecībā uz Uzraugošās personas iecelšanu, ievērojot Direktīvas 2019/1023 imperatīvos noteikumus, varētu piemērot parādniekiem:

- (i) kas pirmo reizi saskaras ar finansiālām grūtībām;
- (ii) kuriem ir labas profesionālās attiecības ar kreditoriem (ko apstiprinātu kreditoru piekrišana);
- (iii) kuriem ir nevainojama reputācija attiecībā uz savlaicīgu gada pārskatu un citu nepieciešamu dokumentu iesniegšanu;
- (iv) ja parāda struktūra nav tik sarežģīta, ka būtu jāieceļ pieaicināts eksperts, un ja sabiedrības vadības finanšu zināšanām vajadzētu būt pietiekamām, lai pārvarētu minētās finansiālās grūtības;
- (v) ja finansiālo grūtību cēlonis ir īstermiņa ekonomiskas problēmas vai jebkuras citas identificējamās un salīdzinoši vienkāršās problēmas, nevis sistēmiskas problēmas parādnieka saimnieciskajā darbībā vai lēmumu pieņemšanā, un tās var mazināt, vienkārši atliekot parādu samaksu, līdz tiek atjaunota normāla finanšu plūsma; un
- (vi) ja parādnieks ir MVU, kura gada apgrozījums ir mazāks par EUR 250 000,00 un kuram ir ne vairāk kā 20 kreditori.

Ņemot vērā iepriekš minēto analīzi un Direktīvas 2019/1023 prasības, Uzraugošās personas būtu jāieceļ, ja rodas kāds no šādiem apstākļiem:

- (i) atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas dienā, kad ir uzsākts TAP, jo parādnieks var izmantot atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu, lai atbalstītu sarunas par Pārstrukturēšanas plānu, un atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana būtu jāuzrauga Uzraugošajai personai, lai izvairītos no atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas ļaunprātīgas izmantošanas. Šādā gadījumā Uzraugošās personas izmaksas sedz parādnieks;
- (ii) dienā, kad uzsākta Formālā pārstrukturēšana, ja Pārstrukturēšanas plāns ir apstiprināts ar pārkategoriju piespiedu piemērošanu. Šādā gadījumā uzraudzītāja izmaksas sedz parādnieks.

Papildus iepriekš minētajiem gadījumiem pusēm vajadzētu būt autonomijai iecelt Uzraugošo personu arī:

- (i) ja to pieprasa kreditoru vairākums vai viens kreditors un Uzraugošās personas izmaksas sedz kreditors(-i);
- (ii) jebkurā gadījumā un laikā, ja parādniekam vai tiesai ir lūgts aizsargāt pušu intereses vai tiesa pieprasa Uzraugošo personu atzinumu par Pārstrukturēšanas plānu vai ja ir nepieciešami grozījumi Pārstrukturēšanas plānā. Šādos gadījumos Uzraugošās personas atlīdzību sedz parādnieks.

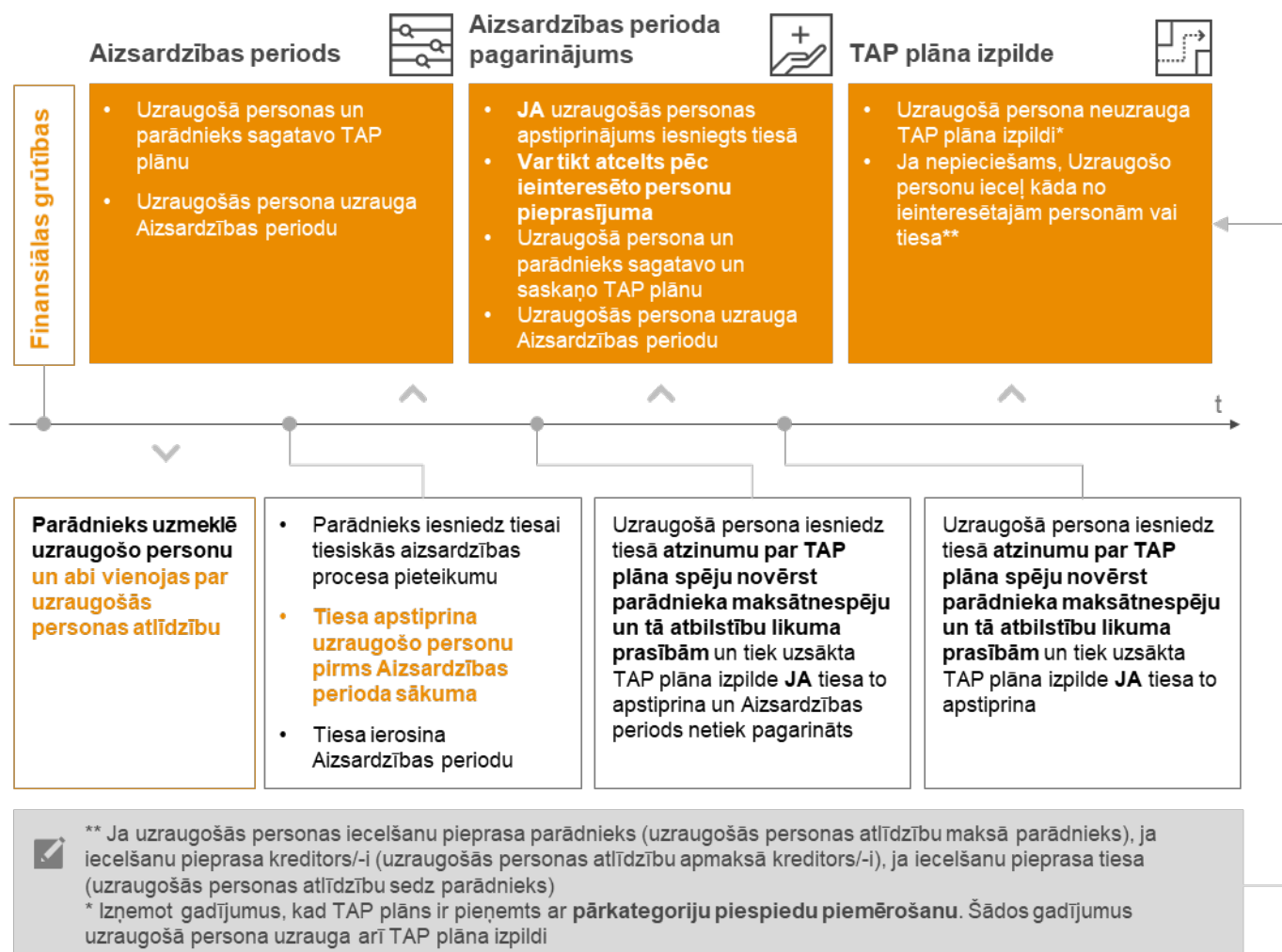
Tādējādi tiktu sasniegts Direktīvas 2019/1023 mērķis, līdz minimumam samazināts Uzraugošās personas interešu konflikts, kā arī samazinātas Formālās pārstrukturēšanas izmaksas, jo Uzraugošā persona saņemtu atlīdzību tikai par konkrētiem uzdevumiem un pienākumiem, un – vairumā gadījumu – par īsu laikposmu.

Maksātnespējas nozares pārstāvji ir paidušas bažas, ka Uzraugošo personu iecelšana rada papildu finansiālu slogu kreditoriem, kas pašreizējā situācijā nevar neko daudz sagaidīt attiecībā uz to prasījumu apmierināšanu.

Ir ņemts vērā arī pagātnes ieteikums, ka Uzraugošo personu atalgošanu un iecelšanu varētu deleģēt valstij. Tomēr tika arī atzīmēts, ka tad nebūtu skaidrs, pret kuru pusi Uzraugošā persona nes atbildību.

13. Attēls: Uzraugošās personas iesaiste TAP

Apzīmējumi:

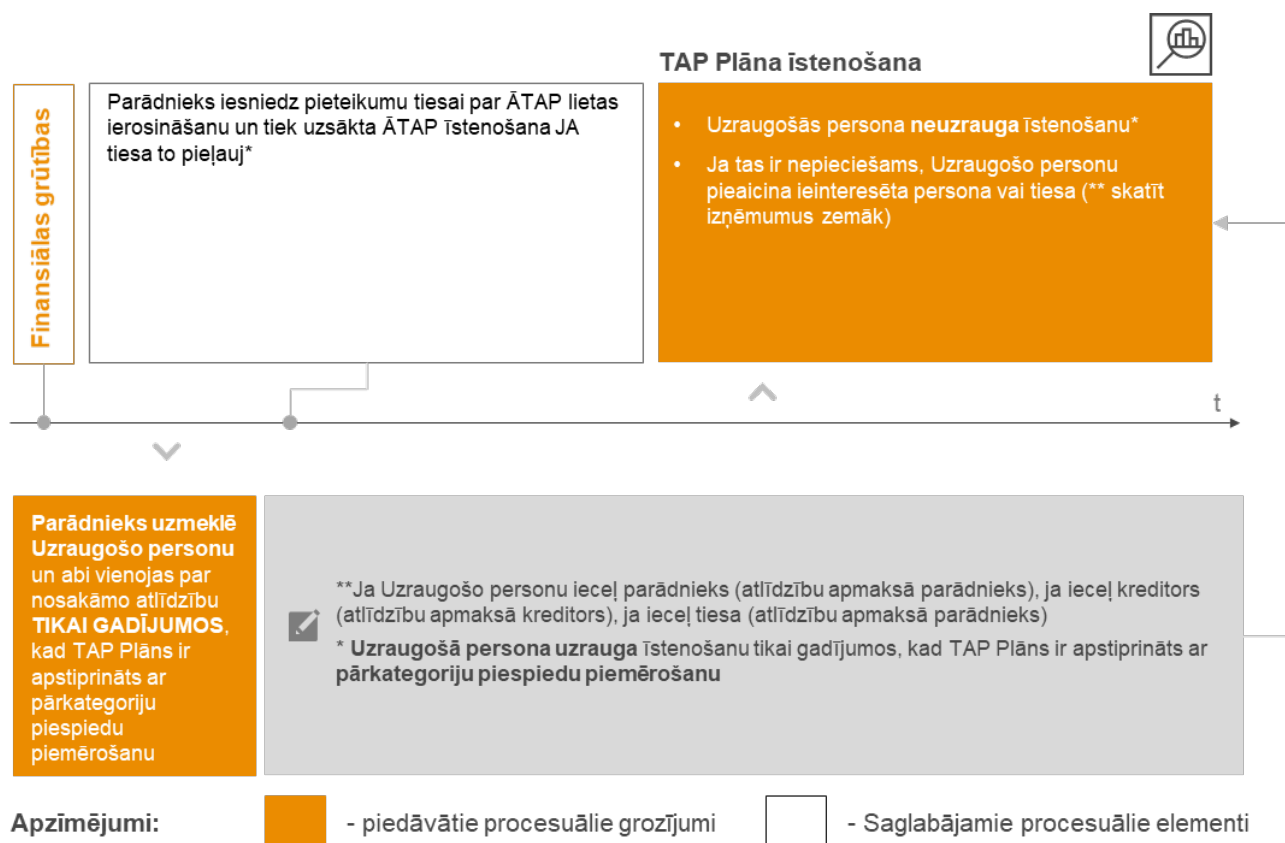
Oranžās krāsas teksts un laukumi norāda uz piedāvātajām izmaiņām procesā

Aizsardzības periods – pagaidu periods, kura laikā kreditoriem aizliegts veikt atsevišķas izpildes panākšanas darbības

Kā parādīts 13. **Attēls**: Uzraugošās personas un 14. Attēlā, ierosinātās Formālās pārstrukturēšanas ietvaros Uzraugošo personu iecelšanu pieprasa parādnieki vai kreditori, vai arī tas notiek pēc pašas tiesas iniciatīvas, ja no pusēm šādas iniciatīvas nav un tiesa vēlas uzklaut ekspertu atzinumu par Formālo pārstrukturēšanu pirms būtisku lēmumu pieņemšanas attiecībā uz procedūru (skatīt zemāk šī ziņojuma sadaļu “8.7.2. Ekspertu iecelšana”).

Jāatzīmē, ka šīs atlases procedūras var būt iespējamās tikai ārpus obligātajiem Uzraugošās personas iecelšanas gadījumiem, proti, Uzraugošās personas tomēr tiek ieceltas atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laikā TAP ietvaros, ja Pārstrukturēšanas plāns ir apstiprināts, izmantojot pārkategoriju piespiedu piemērošanu, ja atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana tiek pagarināta un ja Uzraugošajai personai jāizskata Pārstrukturēšanas plāna grozījumi.

14. Attēls: Uzraugošās personas iesaiste ĀTAP

7.1.4 Uzraugošās personas kvalifikācija

Ar Direktīvas 2019/1023 26. pantu dalībvalstīm tiek piemērota prasība nodrošināt, lai praktizējošie speciālisti, kurus tiesu vai administratīvā iestāde iecēlusi saistībā ar Formālo pārstrukturēšanu, maksātnespējas procesu un parādsaistību dzēšanas procedūru, saņemtu atbilstošu apmācību un lai tiem būtu savu pienākumu izpildei nepieciešamās speciālās zināšanas. Ieceļot Uzraugošo personu konkrētā gadījumā, tostarp gadījumos ar pārrobežu elementiem, tiek pienācīgi ņemta vērā Uzraugošās personas pieredze un speciālās zināšanas un katra Formālās pārstrukturēšanas gadījuma īpašās iezīmes.

Šī noteikuma galvenais mērķis saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 87. apsvērumu ir nodrošināt, ka Uzraugošās personas ir atbilstoši apmācītas, ieceltas pārredzamā veidā, pienācīgi ņemot vērā nepieciešamību nodrošināt efektīvas procedūras, uzraudzītas, kad tās veic savus uzdevumus, un lai tās savus uzdevumus veiktu godīgi.

Pašlaik Latvijā šādi Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa jomas praktizējošie speciālisti ir: 1) Maksātnespējas procesa administratori un 2) Uzraugošās personas.

Vēsturiski šos pienākumus varēja pildīt tikai Maksātnespējas procesa administratori, tomēr spēkā esošie noteikumi ļauj šos pienākumus veikt fiziskām personām, kuras ieceļ parādnieki. Tas var radīt problēmas gan teorijā, gan praksē gadījumos, kad nekvalificētiem juristiem vai Maksātnespējas procesa administratoriem, vai arī citām personām bez nepieciešamās uzņēmējdarbības un finanšu izglītības un pieredzes tiek uzdots novērtēt plānus, kas būtībā uzskatāmi par biznesa plāniem parādnieka turpmākajai darbībai, Pārstrukturēšanas plānu formātā.

Maksātnespējas likumā ir noteikts to prasību saraksts, kuras jāizpilda, lai kļūtu par Uzraugošo personu Formālā pārstrukturēšanā. Šīs prasības ir šādas: rīcībspēja, sodāmības neesamība, interešu konfliktu neesamība un citas (*skatīt* Maksātnespējas likuma 12.³ pantu). Pašlaik Uzraugošajām personām noteiktās prasības saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem reglamentē Maksātnespējas likuma 1.1. nodaļa, proti, 12.³, 12.⁴, 12.⁵, 12.⁶, 12.⁷ un 12.⁸ panti. Šie panti nosaka vairākas prasības un ierobežojumus Uzraugošajām personām un to veiktajām darbībām. Tādējādi Uzraugošajām personām nav formālu prasību attiecībā uz uzņēmējdarbības izglītību vai pieredzi Formālās pārstrukturēšanas jomā. Faktiski **Maksātnespējas likums nenosaka nekādas prasības attiecībā uz Uzraugošo personu pieredzi**, izglītību vai apmācību. Tādējādi ir iespējams, ka par Uzraugošo personu kļūst persona, kurai nav nepieciešamo zināšanu pienākumu izpildei, **tāpēc Latvijas tiesību akti Uzraugošo personu kvalifikācijas ziņā pilnībā neatbilst Direktīvas 2019/1023 26. panta 1. punkta a) apakšpunktam.**

Neviens no šiem noteikumiem nav pilnībā ieviests Latvijas tiesību sistēmā. Prakse rāda, ka kreditori, kuri to var atļauties, bieži kā Uzraugošās personas izvēlas Maksātnespējas procesa administratorus, zvērinātus advokātus vai kādas citas reglamentētas profesijas pārstāvjus. **Daudzi pieaicinātie eksperti ir uzsvērušas faktu, ka Latvijā aptuveni 90% Uzraugošo personu ir juristi, nevis ekonomisti vai uzņēmējdarbības speciālisti.** Tādējādi, lai arī juristi var pārbaudīt atbilstību formālām likuma prasībām, vairums Uzraugošo personu nav finanšu eksperti un tāpēc nespēj novērtēt, piemēram, Pārstrukturēšanas plāna un parādnieka dzīvotspēju.

Turklāt, tā kā nepastāv prasības attiecībā uz pieredzi un netiek pārbaudīta Uzraugošās personas piemērotība konkrētiem gadījumiem, tiesas, **ieceļot personu Formālā pārstrukturēšanā, pienācīgi neņem vērā Uzraugošās personas pieredzi un speciālās zināšanas, kā arī gadījuma īpašās iezīmes.**

Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 41. panta 1. punktu pirms Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanas tiesā, Uzraugošajām personām jāsniedz atzinums par Pārstrukturēšanas plānu. Uzraugošās personas atzinumam jāatspoguļo novērtējums par Pārstrukturēšanas plāna atbilstību Maksātnespējas likuma prasībām. Uzraugošajai personai pēc saviem ieskatiem jānovērtē, vai sagatavotais Pārstrukturēšanas plāns sasniegs likumā noteikto Formālās pārstrukturēšanas mērķi. Tādējādi **galvenie Uzraugošās personas pienākumi ir pārbaudīt, vai Pārstrukturēšanas plāns atbilst formālajām likuma prasībām, un formāli uzraudzīt Pārstrukturēšanas plāna izpildi.** Tā kā šis process praksē ir ļoti formāls, Direktīvas 2019/1023 mērķi nevar sasniegt, nepielāgojot tiesību sistēmu. Apkopojot minētos argumentus, ir skaidrs, ka Latvijai jānosaka stingrākas prasības Uzraugošajām personām.

Tāpēc jāveic grozījumi Maksātnespējas likumā, kas nosaka minimālās kvalifikācijas prasības Uzraugošajām personām, kā arī šai profesijai būtu nepieciešams zināms regulējums.

MKD un tiesneši, ar kuriem notika apspriešanās, ir pauduši turpmāku atbalstu saistībā ar nepieciešamību definēt nepieciešamās prasības arī Uzraugošajai personai. Saskaņā ar to MKD pārstāvju un tiesnešu viedokli, ar kuriem notika apspriešanās, šīm prasībām jāietver speciālas zināšanas ne tikai juridiskos jautājumos, bet arī par Parādu pārstrukturēšanas finanšu un ekonomiskajiem aspektiem.

Čehija

Prasības personām, kas uzrauga Parādu pārstrukturēšanu

Pilnvarotajām maksātnespējas procesu uzraugošajām personām (līdzīgi Uzraugošajām personām Latvijas tiesību sistēmā) jābūt grādam tiesību zinātnē vai ar ekonomiku saistītā jomā un pirms kvalificēšanās amatam jānokārto vairāki eksāmeni. Būtībā saskaņā ar Čehijas maksātnespējas jomas tiesību aktiem pilnvarotas maksātnespējas procesu uzraugošās personas profesija ir reglamentēta.

Spānija

Prasības personām, kas uzrauga Parādu pārstrukturēšanu

Saskaņā ar Spānijas tiesisko regulējumu pirms ārpustiesas vienošanās procedūras uzsākšanas uzņēmumu reģistra iestādei pēc parādnieka iesniegta lūguma jāieceļ vidutājs vai starpnieks no publiska saraksta. Šis starpnieks tiks iecelts par maksātnespējas procesa administratoru, ja vienošanās netiek panākta un parādnieks iesniedz maksātnespējas pieteikumu.

Spānijas maksātnespējas procesa administratoriem nav jānokārto profesionālie eksāmeni, kā arī viņiem nav vajadzīga licence. Tomēr, lai šādas personas ieceltu, tām jāatbilst noteiktiem kritērijiem. Maksātnespējas procesa administratoriem jābūt juristiem vai ekonomistiem ar vismaz piecu gadu profesionālu pieredzi, uzticamu apmācību un pieredzi bankrota procedūrās. Juridiskas personas var arī veikt maksātnespējas procesa administratora pienākumus, ja tās atbilst šiem kritērijiem.

Prasības personām, kas uzrauga Parādu pārstrukturēšanu

Uzraugošajai personai jāapgūst īpaša apmācība un jānokārto īpaši testi, lai tā varētu strādāt un saņemt licenci. Šie testi sastāv no vairākām daļām un ietver interviju, zināšanu pārbaudi un gadījumu izpēti.

Prasības personām, kas uzrauga Parādu pārstrukturēšanu

Tiesas iecelts administrators un maksātnespējas procesa administrators ir reglamentētas profesijas, kuras pārrauga prokuratūra. Francijā tiek uzturēts publisks saraksts, kurā apkopoti abu profesiju pārstāvji. Lai kļūtu par saraksta dalībnieku, potenciālajiem kandidātiem jāizpilda nepieciešamie izglītības kritēriji un jānokārto reglamentētie eksāmeni.

Praksē lielākajai daļai tiesas iecelto administratoru un maksātnespējas procesa administratoru ir vai nu juridiska, vai finansiāla izglītība, kā arī lielākajai daļai ir formāla juridiskā izglītība. Tie, kuriem nav finanšu iemaņu, var griezties pēc palīdzības pie papildu ekspertiem, un, lai gan tā nav prasība, kreditori parasti pieprasa atbilstošu finanšu izpratni.

Eksperti no Apvienotās Karalistes un Čehijas ir komentējuši, ka šo jautājumu varētu atrisināt, Uzraugošajām personām nosakot īpašas prasības, piemēram, ka jābūt grādam gan tiesību zinātnē, gan uzņēmējdarbībā vai ekonomikā, lai nodrošinātu, ka persona, kas uzrauga Formālo pārstrukturēšanu, var spriest par uzņēmuma dzīvotspēju un novērtēt uzņēmuma vispārējās iespējas veiksmīgi atgūties no Formālās pārstrukturēšanas. Tomēr, ņemot vērā Latvijas ekonomikas lielumu, šī ziņojuma autori uzskata, ka šis ieteikums varētu nedarboties Latvijā, jo būs ļoti maz personu, kuras potenciāli varētu pretendēt uz šo lomu.

Turklāt tiesneši pauda viedokli, ka Uzraugošajai personai jābūt respektablam uzņēmuma vai personai, kuras viedoklim viņi var uzticēties, piemēram, *Altum* vai cienjamiem biznesa konsultantiem.

Jāatzīmē, ka Apvienotajā Karalistē maksātnespējas procesa speciālistiem (ieskaitot administratorus) lielākoties ir pieredze grāmatvedības jomā un viņi pieaicina juristus, lai tie palīdzētu viņu pienākumu izpildē.

Prasībās Uzraugošajām personām noteikti jāiekļauj nepieciešamība pēc speciālām zināšanām uzņēmējdarbības, finanšu un/vai ekonomikas jomās. Tomēr, jāņem vērā, ka var būt sarežģīti Formālās pārstrukturēšanas gadījumi, kad Uzraugošajai personai vajadzētu būt iespējai nepieciešamības gadījumā konsultēties ar citiem ekspertiem. Tāpēc būtu ieteicams ieviest iespēju Uzraugošajai personai apspriesties ar konsultantiem vai noslēgt apakšlīgumus ar viņiem. Šāda iespēja potenciāli varētu uzlabot tādas Formālās pārstrukturēšanas un Pārstrukturēšanas plānu kvalitāti, kuros ir iesaistītas Uzraugošās personas. Tomēr tā jānodrošina tikai attiecībā uz tādiem iepriekšminēto jomu aspektiem, kas ir nepieciešami Uzraugošo personu pienākumu un saistību izpildei, lai nepieciešamais ekspertu skaits varētu kvalificēties un padziļinātāk specializēties nākotnē.

Tiesneši ir pauduši stingru atbalstu reformām attiecībā uz personām, kas uzrauga Formālo pārstrukturēšanu. Tiesneši uzskata, ka Uzraugošajām personām būtu jāpalīdz visvairāk ar speciālām finanšu zināšanām, kas šobrīd trūkst tiesnešiem, ja vien tiesnešiem nav specializācijas Parādu pārstrukturēšanā. Turklāt **šiem ekspertiem jābūt arī kvalificētiem mediatoriem**, kuri var vadīt un atbalstīt sarunas starp parādniekiem un kreditoriem pirms Pārstrukturēšanas plāna pabeigšanas, lai varētu izskatīt to tiesā. Pašlaik **tiesnešiem trūkst Uzraugošo personu sniegtu augstas kvalitātes atzinumu par Pārstrukturēšanas plānu dzīvotspēju**. Neatkarīgam ekspertam būtu jāsniedz atzinums par Pārstrukturēšanas plāna dzīvotspēju vai tās neesamību.

Šādus atzinumus varētu sniegt arī specializētas, cienījamas, nacionālas vai komerciālas iestādes vai uzņēmumi, vai arī ekspertu grupa ar vispārātzīti pieredzi un zināšanām uzņēmējdarbībā un biznesa plānu izstrādē.

Uzraugošo personu darbībai arī jābūt reglamentētai, un tām jānokārto kvalifikācijas eksāmeni, lai tiesas varētu apstiprināt un atlasīt uzticamas personas ar pierādītām zināšanām, kā arī šīm personām jābūt civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas saistībām. Minētajām zināšanām jo īpaši jāietver tādas finanšu iemaņas, kas vajadzīgas Pārstrukturēšanas plānu novērtēšanai un Formālās pārstrukturēšanas uzraudzībai.

Tiesneši uzskata, ka iepriekšminētajam regulējumam jāietver arī skaidri noteiktas Uzraugošo personu saistības.

Tā kā juristiem un finanšu ekspertiem jau ir specializācijas, abu šo jomu pārstāvjiem būtu diezgan ātri jāapgūst otras jomas aspekti. Prasību pamatā jābūt tādai mācību programmai, kuru var iekļaut pašreizējā izglītības programmā.

Līdz ar to Uzraugošo personu atbildību prasībām varētu pārbaudīt ar eksāmeniem, kas apliecinātu, ka šiem profesionāļiem ir nepieciešamās zināšanas gan tiesību zinātnes, gan finanšu/ekonomikas jomā viņu pienākumu izpildei, līdzīgi, kā pašreizējās sistēmas ietvaros tiek pārraudzīti Maksātnespējas procesa administratori.

Turklāt, lai palīdzētu parādniekiem atrast vispiemērotāko Uzraugošo personu, iespējams izveidot publiski pieejamu Uzraugošo personu sarakstu, vēlams MKD mājaslapā, ja nozares veidotāji vienotos par Uzraugošo personu sertifikāciju (pārbaudi).

7.1.5 Uzraugošo personu pārraudzība

Direktīvas 2019/1023 27. panta 1. punktā noteikts, ka dalībvalstīm jāievieš atbilstoši pārraudzības un regulatīvie mehānismi, lai nodrošinātu efektīvu Uzraugošo personu darba uzraudzību. Lai arī vispārīgie Uzraugošo personu pārraudzības noteikumi ir aprakstīti šā ziņojuma sadaļā “Uzraugošo personu uzraudzība un atalgojums”, šajā apakšsadaļā ir aprakstīta Uzraugošo personu uzraudzība.

Pašlaik Uzraugošo personu darbību uzrauga MKD. Maksātnespējas likuma IV¹ nodaļa “Tiesiskās aizsardzības procesa Uzraugošās personas un administratora disciplinārā atbildība” un Maksātnespējas likuma F sadaļa “Tiesiskās aizsardzības procesa un maksātnespējas procesa uzraudzība” satur daudzus pantus par 1) Uzraugošās personas atbildību un 2) par Uzraugošās personas pārraudzību. Piemēram, Maksātnespējas likuma 176. pantā “Sūdzības par administratora vai tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošās personas rīcību iesniegšana un izskatīšana Maksātnespējas kontroles dienestā” ir noteikta procedūra sūdzību iesniegšanai par Uzraugošo personu. Turklāt 174.¹ panta 11. punktā paredzēts, ka MKD veic Uzraugošo personu pārraudzību un izskata sūdzības par viņu rīcību. Tādējādi pašreiz Uzraugošās personas tiek pārraudzītas, un, lai izpildītu Direktīvas 2019/1023 27. panta 1. punktā paredzēto obligāto noteikumu, nav nepieciešama turpmāka tiesību aktu pilnveidošana.

7.1.6 Uzraugošās personas atbildība

Vēl viena nozares dalībnieku identificētā problēma ir Uzraugošās personas atbildības trūkums. Direktīvas 2019/1023 mērķis ir nodrošināt, lai Formālā pārstrukturēšanā iesaistītās Uzraugošās personas ievērotu attiecīgo uzdevumu standartus, un tajā ir ieteikts, ka Uzraugošajām personām jābūt profesionālās atbildības apdrošināšanai.⁷⁶

Kaut arī Maksātnespējas likuma 12.⁸ pants paredz vispārīgu noteikumu, ka Uzraugošā persona ir atbildīga par tās nodarītajiem zaudējumiem, praksē ir ļoti maz gadījumu, kad ir celta un pierādīta prasība pret Uzraugošo personu.

Šajā ziņojumā salīdzinātās jurisdikcijas piedāvā dažādus Uzraugošās personas atbildības jautājuma risinājumus.

Čehija

Personu, kas uzrauga Parādu pārstrukturēšanu, atbildība

Čehijā pilnvaroto maksātnespējas procesu uzraugošo personu atbildība parasti atbilst tādiem pašiem vadības atbildības standartiem kā uzņēmumu direktoru atbildība.

Tiesām ir tiesības atsaukt pilnvarotās uzraugošās personas ar vai bez parādnieka un kreditoru pieprasījuma. Pilnvaroto uzraugošo personu var atsaukt šādu iemeslu dēļ: i) pilnvarotā uzraugošā persona nepilda savas saistības, ii) pilnvarotā uzraugošā persona nerīkojas ar “pienācīgu profesionālo rūpību”, un iii) pilnvarotā uzraugošā persona nopietni pārkāpj tiesas vai likuma uzliktos pienākumus.

Tiesa var sodīt pilnvarotās uzraugošās personas ar naudas sodu līdz 8 000 000 EUR. Pilnvaroto uzraugošo personu licences var atsaukt konkrētos apstākļos.

⁷⁶ Lūdzu, ņemiet vērā, ka tas nav obligāts Direktīvas 2019/1023 noteikums. Skatīt Direktīvas 2019/1023 87. apsvērumu.

Personu, kas uzrauga Parādu pārstrukturēšanu, atbildība

Maksātnespējas administratora darbību pastāvīgi pārtrauga tiesnesis, kurš jebkurā brīdī var lūgt informāciju.

Maksātnespējas administratorus var saukt pie atbildības par zaudējumiem, kas radušies vai nu parādniekam, vai kreditoriem, šādos gadījumos: i) administratora pienākumu nepildīšana, ii) ja ar maksātnespējīgās personas īpašumu nepietiek kreditoru prasījumu segšanai administratora darbības dēļ, iii) administrators sniedz nepareizu vai nepietiekamu informāciju, ja tiek pierādīta nolaidība (solidāra atbildība).

Maksātnespējas administratora atbildība ir ierobežota līdz 2 gadiem pēc tā iecelšanas.

Lai gan vispārējie noteikumi par civiltiesisko atbildību uzliek pienākumu segt zaudējumus, praksē ir ļoti maz gadījumu, kad Uzraugošajām personām ir jāsedz zaudējumi. Parādnieki nevēlas tiesā iesūdzēt Uzraugošo personas, jo tas var būt ilgstošs un dārgs process, kamēr vaina nav pierādīta tiesā.

Ieinteresētās personas ir paidušas viedokli, ka Uzraugošajai personai jābūt civiltiesiskās atbildības obligātajai apdrošināšanai. Tās norādīja, ka atšķirībā no pašreizējām Maksātnespējas procesa administratoru apdrošināšanas prasībām, kas tiek uzskatītas par nepietiekamām, civiltiesiskajai atbildībai jābūt pietiekamai, lai segtu zaudējumus.

Tādējādi stingrākas atbildības ieviešana Uzraugošajām personām potenciāli uzlabotu Formālās pārstrukturēšanas vispārējo kvalitāti un potenciāli samazinātu to gadījumu skaitu, kas saistīti ar ļaunprātīgu izmantošanu un interešu konflikta risku. Turklāt, kaut arī Maksātnespējas likuma 12.⁸ pantā ir noteikta Uzraugošo personu izvēles iespēja, šī ziņojuma autori uzskata, ka Uzraugošajām personām jānosaka obligātas apdrošināšanas prasība, lai samazinātu nepareizas rīcības risku un iespējamo zaudējumu segšanu, kā tas tiek nodrošināts, piemēram, Apvienotajā Karalistē.

Turklāt saskaņā ar Maksātnespējas likumu Uzraugošās personas profesionālās civiltiesiskās atbildības apdrošināšana nav obligāta, pamatojoties uz esošajiem valsts tiesību aktiem. Pēc citu valstu ekspertu domām, šādai prasībai vajadzētu būt obligātai, un tā ne tikai paaugstina paša procesa uzticamību, bet arī uzliek papildu atbildību Uzraugošajai personai.

e. Ieteikumi

- Lai uzlabotu Formālās pārstrukturēšanas kvalitāti un nošķirtu to no maksātnespējas procesa, Uzraugošās personas būtu jānošķir no Maksātnespējas procesa administratoriem, vienlaikus neierobežojot, ka Maksātnespējas procesa administratori var būt Uzraugošās personas.
- Maksātnespējas likums būtu jāgroza, iekļaujot īpašas prasības Uzraugošo personu (1) izglītībai; (2) kvalifikācijai un (3) pieredzei. Uzraugošajai personai vajadzētu būt kompetencei uzņēmējdarbībā, un, iespējams, ekonomikā.
- Būtu jāgroza Maksātnespējas likums, lai Formālajā pārstrukturēšanā Uzraugošās personas varētu palīdzēt parādniekiem Pārstrukturēšanas plānu izstrādē, sarunās ar kreditoriem par Pārstrukturēšanas plāniem, kā arī Pārstrukturēšanas plāna izpildē.
- Uzraugošo personu vajadzētu iecelt tikai atsevišķos gadījumos: (i) TAP atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda laikā; (ii) Formālajā pārstrukturēšanā, kad parādnieki, kreditori vai tiesa pieprasa iecelt Uzraugošo personu; (iii) Formālajā pārstrukturēšanā, kad Pārstrukturēšanas plāns tiek apstiprināts ar pārkategoriju piespiedu piemērošanu.
- Ir jābūt publiskam Uzraugošo personu sarakstam, ko pārvalda MKD un kas palīdzētu parādniekiem izvēlēties potenciālo Uzraugošo personu, kas piemērota parādnieka vajadzībām, uzņēmuma lielumam un attiecīgajam gadījumam.
- Maksātnespējas likums būtu jāgroza, paredzot, ka Uzraugošajai personai ir obligāta civiltiesiskās atbildības apdrošināšana, kurai vajadzētu būt atkarīgai no katras Formālās pārstrukturēšanas lietas apjoma.
- Maksātnespējas likums būtu jāgroza, lai skaidri atļautu Uzraugošajai personai slēgt līgumus ar kvalificētiem speciālistiem, kas palīdzētu sarežģītos Formālās pārstrukturēšanas gadījumos un/vai gadījumos, kad Uzraugošajai personai trūkst noteiktas kompetences.

7.2 Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana

Direktīvas 2019/1023 6. panta 1. punktā dalībvalstīm ir noteikts obligāts pienākums īstenot regulējumu par atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu⁷⁷ valsts tiesiskajā regulējumā par Formālo pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesu. **Tā mērķis ir aizsargāt parādnieku no kreditoriem, kas veic individuālas darbības pret parādnieku, savukārt parādnieks cenšas saņemt kreditoru vairākuma atbalstu Pārstrukturēšanas plānam.** Pašlaik saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem TAP gadījumā atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana tiek piešķirta vienmēr, ja ir izpildīti likumā noteiktie kritēriji. Tomēr Direktīva 2019/1023 dod dalībvalstīm rīcības brīvību lemt par to, kā tiks atļauta atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana, lai to varētu piemērot automātiski saskaņā ar likumu vai pēc tiesu vai administratīvās iestādes ieskatiem.⁷⁸

Direktīvas 2019/1023 6. panta 1., 2., 3., 4. un 5. punktā ir paredzēti arī vairāki obligāti un fakultatīvi noteikumi, kas ierobežo vai atceļ atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas piemērošanu dažādām kreditoru grupām vai prasījumu veidiem. Piemēram, atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanai ne vienmēr vajadzētu būt visaptverošai vai arī to var atteikt ar tiesas lēmumu, ja tā nav nepieciešama. Turklāt atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana varētu aptvert visu veidu prasījumus vai atsevišķas kreditoru grupas varētu tikt izslēgtas no tās ietekmes tvēruma. Turklāt būtu jānorāda, ka atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana nebūtu jāpiemēro darbinieku prasījumiem, ja vien dalībvalsts nenodrošina, ka šādu prasījumu apmaksa tiek garantēta Parādu pārstrukturēšanas regulējumā ar līdzīgu aizsardzības līmeni. Jau eksistē darbinieku prasījumu aizsardzība, un tā ir aprakstīta turpmāk.

Direktīvas 2019/1023 6. panta 6., 7. un 8. punktā papildus ir reglamentēts minimālais un maksimālais atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods. Saskaņā ar minētajiem Direktīvas 2019/1023 pantiem sākotnējais atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods nedrīkst pārsniegt 4 (četrus) mēnešus, bet ar zināmiem nosacījumiem to var pagarināt līdz 12 (divpadsmit) mēnešiem. Turklāt pagarinājumam vajadzētu būt iespējamam tikai skaidri noteiktos un pamatotos apstākļos, kas saistīti ar kreditoru tiesību aizsardzību, virzību sarunās par Pārstrukturēšanas plānu un parādnieka maksātnespējas pārbaudi.

Direktīvas 2019/1023 6. panta 9. punktā ir ietverts obligāts noteikums, kas paredz iespēju nodrošināt, ka tiesu vai administratīvās iestādes var atcelt atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu, ja: kļūst skaidrs, ka Pārstrukturēšanas plānu neatbalsta nepieciešamais kreditoru vairākums, šādu pieprasījumu iesniedz Uzraugošā persona, ja atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana netaisnīgi kaitē vienam vai vairākiem kreditoriem vai vienai vai vairākām kreditoru grupām un ja tas varētu izraisīt parādnieka maksātnespēju.

Direktīvas 2019/1023 6. pantā ir paredzēti arī fakultatīvi noteikumi atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas atcelšanai. Piemēram, dalībvalstis var noteikt, ka atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu var atcelt tikai pirms atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas pagarināšanas vai ja kreditoriem nebija iespējas tikt uzklausi, pirms tika piemērota atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana. Papildu iespēja ir paredzēt periodu, kura laikā atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu vispār nevar atcelt.

Parādnieki Latvijā var gūt labumu arī no atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas, ko var izmantot, lai atbalstītu Pārstrukturēšanas plāna apspriešanu, tomēr pastāv ievērojamas atšķirības starp Direktīvu 2019/1023 un Latvijas tiesisko regulējumu.

Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 37. panta pirmo daļu ar tiesas lēmumu par Formālās pārstrukturēšanas uzsākšanu tiek uzsākta atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana Direktīvas 2019/1023 izpratnē. Tomēr Direktīvas 2019/1023 6. panta 1. punkta **otrajā teikumā** paredzētais fakultatīvais noteikums nav īstenots, jo **Latvijā tiesa nevar atteikt atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu, ja tā nav nepieciešama vai ja ar to netiktu sasniegts minētajā pirmajā daļā noteiktais mērķis.**

Pašreizējais valsts regulējums atbilst Direktīvas 2019/1023 6. panta 2., 3. un 5. punktam, jo atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana attiecas uz visu veidu kreditoru grupām un visu veidu kreditoru prasījumiem, tostarp nodrošinātiem prasījumiem, preferenciāliem prasījumiem, nenodrošinātiem prasījumiem un darbinieku prasījumiem, kuriem ir papildu aizsardzība, tādējādi ievērojot Direktīvas 2019/1023 6. panta 5. punkta otro teikumu. Pirmkārt, Formālās pārstrukturēšanas uzsākšana ir publiski zināms fakts, un informācija par to ir pieejama tiešsaistē.

⁷⁷ Skatīt Direktīvas 2019/1023 2. panta 1. punkta 4. apakšpunktu. Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana ir kreditora tiesību izpildīt prasījumu pret parādnieku pagaidu apturēšana, ko veic tiesu vai administratīvā iestāde vai ko piemēro saskaņā ar likumu, un, ja tā paredzēts valsts tiesību aktos, – pret trešo personu – pret nodrošinājuma sniedzēju tiesas, administratīvās vai citas procedūras kontekstā, vai tiesību apķīlāt vai realizēt ārpus tiesas parādnieka aktīvus vai uzņēmējdarbību apturēšana.

⁷⁸ Ben Schuijling. INSOL Europe Guidance Note on the Implementation of Preventive restructuring Frameworks under EU Directive 2019/1023: Stay of individual enforcement actions (*INSOL Europe*, 2020. gada maijs). Pieejams: <https://www.insol-europe.org/publications/guidance-notes>. [Skatīts 2020. gada 30. aprīlī].

Turklāt parādniekiem ir pienākums nosūtīt kreditoru sarakstus visiem kreditoriem pirms Formālās pārstrukturēšanas uzsākšanas un informēt visus kreditorus, jo pēc TAP uzsākšanas Pārstrukturēšanas plāns ir jāapstiprina un jānosūta visiem zināmajiem kreditoriem, lai saņemtu apstiprinājumu, vai tieši pretēji, izņemot darbiniekus, jo saskaņā ar Maksātnespējas likuma 38. panta ceturto daļu parādnieka darbiniekiem Formālās pārstrukturēšanas ietvaros nav kreditora statusa.

Attiecībā uz darbinieku apgalvojumiem ir jāuzsver aizsardzība, kas ir pieejama viņu prasījumiem. Lai gan tiek apturētas atsevišķas izpildes panākšanas darbības, kas piemērojamas darbinieku prasījumiem, saskaņā ar Maksātnespējas likuma 38. panta ceturto daļu **darbinieki ir aizsargāti** ar parādnieka pienākumu pilnībā samaksāt savus prasījumus Pārstrukturēšanas plāna izpildes laikā, ja vien nav saņemta darbinieku piekrišana vai apstiprinājums.

Turklāt maksātnespējas procesa laikā darbinieku prasījumi tiek segti no īpaši izveidota valsts garantiju fonda, ja parādnieka aktīvi nav pietiekami, lai segtu darbinieku prasījumus, savukārt, ja parādniekam ir pietiekami līdzekļi, tad saskaņā ar Maksātnespējas likuma 118. pantu darbinieku prasījumi ir privilēģēti un tiek nokārtoti pirms pārējo kreditoru prasījumiem.

Latvija nav īstenojusi Direktīvas 2019/1023 6. panta 4. punkta fakultatīvo noteikumu, kas paredz atsevišķu prasījumu vai kreditoru grupu izslēgšanu no atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas tvēruma. Lieliem uzņēmumiem tas varētu būt svarīgi, bet MVU administratīvo resursu izmaksas var būt lielākas par ieguvumiem. Turklāt pašreizējais atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods ir pārāk īss Direktīvas 2019/1023 6. panta 4. punktā piedāvātajai iespējai. **Saskaņā ar ekspertu viedokli šā noteikuma ieviešana, kas paredz dažu prasību izslēgšanu, neatrisinās nevienu no vissvarīgākajām Latvijas regulējuma problēmām.**

Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas ilgums un atcelšana

Saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 6. panta 6. punktu atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas sākotnējais ilgums būtu jāierobežo līdz maksimālajam laikposmam, kas nepārsniedz 4 (četrus) mēnešus, ar iespēju šo periodu pagarināt līdz 12 (divpadsmit) mēnešiem saskaņā ar 6. panta 6., 7. un 8. punktu. Latvijā ir stingrāks tiesiskais regulējums. Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 40. panta otro daļu atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana ir automātiska uz diviem mēnešiem no dienas, kad tiesa ir ierosinājusi TAP, ar iespēju to pagarināt par vienu mēnesi, ja Maksātnespējas likuma 42. panta trešajā daļā minētais kreditoru vairākums tam piekrīt un tiesa tiek nekavējoties informēta. Tomēr praksē tā ir ilgāka, jo bieži vien ir novirzes no grafika, tomēr nav iespējams to formāli pagarināt uz laiku, kas pārsniedz trīs mēnešus. Direktīvā 2019/1023 ir piedāvāta īpaši pielāgota pieeja pagarinājumam, kas ir būtisks, jo praksē ir gadījumi, kad ilgāks atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas ilgums palīdzētu sasniegt Maksātnespējas likuma mērķus, tomēr to nedrīkst ļaunprātīgi izmantot.

Ja Pārstrukturēšanas plāna izstrādes procesā ir iesaistīts profesionālis vai speciālistu grupa ar ievērojamām zināšanām finanšu jomā, kvalifikāciju un pieredzi, atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana būtu jāpagarina par mēnesi ar maksimālo ilgumu, kas noteikts Direktīvas 2019/1023 6. panta 8. punktā. Turklāt pagarinājumu būtu jāpamato ar apstākļiem, kas saistīti ar sarunu virzību un, ja vajadzīgs, ar Pārstrukturēšanas plāna īstenošanai nepieciešamā finansējuma piesaistīšanu. Šāds pagarinājums būtu būtisks, un tas varētu palīdzēt atrisināt dažas dzīvotspējas problēmas un turklāt, iespējams, palielinātu veiksmīgo Formālo pārstrukturēšanu skaitu.

Latvijas tiesību akti pašlaik atbilst Direktīvas 2019/1023 6. panta 9. punkta c) apakšpunktam, un, lai pagarinātu uzturēšanās laiku saskaņā ar PwC ieteikumiem, tiesību akti būtu jāuzlabo Direktīvas 2019/1023 ierosinātajā ietvarā, jo īpaši ar minētā 6. panta 9. punkta otrajā un trešajā teikumā izklāstītajiem noteikumiem. **Proti, atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu varētu sākt, pirms tiesu vai administratīvā iestāde piešķir termiņa pagarinājumu, un tiek ierosināts noteikt noteikumu, kura laikā atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu vispār nevar atcelt, piemēram, pirmajos 2 (divos) mēnešos.**

Attiecībā uz piekļuvi atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanai eksperti un uzraugošās iestādes ir izvirzījušas svarīgus jautājumus, piemēram, ka atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana tiek plaši izmantota negodīgā un ļaunprātīgā veidā. Sankciju/sodīšanas procedūra gadījumos, kad parādnieks ir negodīgs vai ir rīkojies ļaunticīgi Formālajā pārstrukturēšanā, ir vāja un nepietiekama, lai nodrošinātu labu Formālās pārstrukturēšanas reputāciju.

Problēmu rada spēkā esošais tiesiskais regulējums un MVU uzņēmējdarbības kultūra Latvijā. Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 34. pantu Formālās pārstrukturēšanas uzsākšanas ierobežojumi, kuru rezultātā tiek pārtraukta atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana, ir procesuāli un nav saistīti ar nopietnu finansiālo iespēju novērtējumu un uzņēmuma maksātnespējas atgūšanas izredžu novērtēšanu. Tādēļ **praktiski jebkurš parādnieks var saņemt vismaz divus mēnešus ilgu atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu, ja tiesā ir iesniegts formāls pieteikums. Tā kā ieteikumi attiecībā uz dzīvotspēju jau ir paredzēti attiecīgi Direktīvas 2019/1023 4. pantā, šis jautājums netiks atkārtoti analizēts.**

Pēc tam, kad ir uzsākta atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana saskaņā ar Maksātnespējas likuma 40. panta pirmo daļu, parādniekam ir jāizstrādā Pārstrukturēšanas plāns, kas būtu jāapstiprina kreditoriem un jāiesniedz apstiprināšanai tiesā divu mēnešu laikā, paredzot iespēju periodu pagarināt par vēl vienu mēnesi ar kreditoru vairākuma atbalstu. **Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu diezgan bieži izmanto, lai sagatavotos maksātnespējas procesam, jo tad neviens neiejaucas ikdienas darbībā vai uzņēmuma aktīvu pārvešanā, un kreditoru intereses tiek ignorētas.**

Valsts tiesiskajā regulējumā nav paredzēta efektīva atbildība un sankcijas (lai gan likumā ir paredzēta kriminālatbildība, to faktiski nepiemēro praksē), ja Pārstrukturēšanas plāns nav sagatavots minēto divu mēnešu laikā, un nav paredzēta arī kreditoru vai tiesas kontrole, ja pastāv aizdomas par ļaunprātīgu parādnieka rīcību. **Kreditori vien nespēj nodrošināt pienācīgu un efektīvu parādnieka uzraudzību atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laikā, un nav iespējams ietekmēt neefektīvu vai pat ļaunprātīgu kontroli pār parādnieka aktīviem un to ikdienas darbību.** Nav skaidrs, kāpēc Uzraugošajai personai nav nepieciešama lielāka kontrole, jo īpaši atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laikā. **Pat tiesu iestādes nevar atcelt atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu pēc kreditora vai Uzraugošās personas pieprasījuma.** Kreditoru interešu aizsardzības pasākumu trūkums atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu laikā nodrošina iespēju, ka atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana tiek ļaunprātīgi izmantota gadījumos, kad parādnieks to izmanto, lai pārvestu aktīvus citam uzņēmumam, vai kā ilgāku laikposmu aizsardzībai pret kreditoru likumīgām prasībām tiesā.

Neraugoties uz to, ka saskaņā ar Maksātnespējas likuma 37. panta ceturto daļu parādniekam ir pienākums pēc Uzraugošās personas pieprasījuma nekavējoties sniegt viņam vai viņai visu informāciju par Pārstrukturēšanas plāna izstrādi un koordinēšanu, kā arī iesniegt dokumentus, kas apliecina kreditoru prasījumu pamatotību, un ļaut pārbaudīt parādnieka saimniecisko darbību un dokumentus uz vietas, **praksē Uzraugošā persona var izmantot šīs tiesības tikai pēc tam, kad viņa/-as iecelšanu ir apstiprinājusi tiesa. Šāds apstiprinājums vairumā gadījumu tiek dots tikai īsi pirms atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda beigām, kam par iemeslu ir ilgā un neefektīvā Uzraugošās personas iecelšanas procedūra, kas ir noteikta Maksātnespējas likuma 35.¹ pantā.** Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodā parādnieks un kreditori cenšas atrast piemērotāko Uzraugošās personas kandidātu un ir ļoti svarīgi, ka Uzraugošo personu atbalsta kreditoru vairākums.

Turklāt pēc tam, kad Uzraugošā persona ir teorētiski apstiprināta, kreditori var vienoties ar Uzraugošo personu par to, cik lielā mērā parādnieks tiks kontrolēts, un tam būtu jānodrošina efektīva un savlaicīga uzraudzība. Tomēr praksē tas reti notiek, neatkarīgi no tā, vai Formālajā pārstrukturēšanā ir iesaistītas kredītiestādes un VID.

Spānija

Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana

Laikā pirms maksātnespējas, kad pastāv maksātnespējas iespējamība, atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana nav automātiski piemērojama visiem parādnieka aktīviem, un parādniekam jānorāda, pret kuriem aktīviem var tikt veiktas izpildes darbības un kuri aktīvi ir nepieciešami, lai turpinātu parādnieka profesionālo vai saimniecisko darbību (*Spānijas maksātnespējas likuma 4. un 5. pants*).

Turklāt saskaņā ar noteikumiem, kas piemērojami procedūrai pirms maksātnespējas, atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana neskar publiskos kreditorus, piemēram, nodokļu administrāciju, un periodam nav noteikta termiņa, tā vietā periodu pārtrauc, kad tiek panākta vienošanās ar kreditoriem vai kad parādniekam tiek uzsākts maksātnespējas process.

Periodā pirms maksātnespējas kreditoriem ir iespēja pārsūdzēt tiesas lēmumu, ar kuru ir apstiprināta atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana. Tomēr arī šādā gadījumā kreditori saskaras ar līdzīgu problēmu — lēmumu nav iespējams savlaicīgi izpildīt, un parādnieks parasti jau ir pārgājis uz maksātnespējas procesu vai ir panācis vienošanos ar kreditoriem.

Spānijas kreditori nav iedalīti tikai nodrošinātajos un nenodrošinātajos kreditoros, un tos parādu pārstrukturēšanā klasificē šādi: (i) finanšu kreditori; (ii) nefinanšu kreditori, kurus sīkāk iedala darba kreditoros, publiskajos un komerciālajos kreditoros. Vienojoties ārpustiesas kārtībā, kreditori tiek iedalīti (i) nodrošinātajos kreditoros, (ii) publiskajos kreditoros un (iii) citos kreditoros.

Trīs gadu termiņš darījumu atzīšanai par spēkā neesošiem maksātnespējas procesa gadījumā ierobežo iespējas pārsūdzēt pārkāpumus, ja Formālās pārstrukturēšanas rezultātā tiek ierosināts maksātnespējas process.

Esošais atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods (divi mēneši ar iespēju to pagarināt vēl par vienu mēnesi) un/vai turpmākais Pārstrukturēšanas plāna nesekmīgas izpildes periods dažkārt novērš iespējas apstrīdēt parādnieka iepriekšējos darījumus maksātnespējas procesā, jo periods parādnieka darījumu apstrīdēšanai ar Maksātnespējas likumu ir ierobežots līdz dažiem aizdomu pastāvēšanas periodiem (piemēram, darījumu var apstrīdēt kā nederīgu, ja tas ir noslēgts **četrus mēnešus** pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas dienas neatkarīgi no tā, vai persona, ar kuru vai kuras labā darījums ir noslēgts, zināja vai nezina par kreditoriem nodarītajiem zaudējumiem, vai darījumu var apstrīdēt kā spēkā neesošu, ja tas ir noslēgts **trīs gadus** pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas, bet persona, ar kuru vai kuras labā ir noslēgts darījums, zināja vai tai vajadzēja zināt par šādu zaudējumu nodarīšanu). Šādi termiņi ir paredzēti, lai veicinātu tiesisko stabilitāti un noteiktību, tāpēc Maksātnespējas likumā ir noteikts, ka Maksātnespējas procesa administratoram ir pienākums novērtēt parādnieka darījumus un vērsties tiesā par attiecīgā darījuma atzīšanu par nederīgu neatkarīgi no darījuma veida, ja tas ir noslēgts trīs gadu laikā pirms juridiskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas dienas un tādējādi parādniekam ir nodarīti zaudējumi, turklāt personai, ar kuru vai kuras labā darījums ir noslēgts, zināja vai tai vajadzēja zināt par šādu zaudējumu radīšanu (skatīt Maksātnespējas likuma 96. panta otrās daļas pirmo punktu). Iepriekšminētais ietver gan ārkārtēju ļaunprātīgu rīcību, gan darījumu, kas nav bijis labvēlīgs parādniekam, bet nav saistīts ar ļaunprātību.

Tajā pašā laikā Civillikuma 1415. pantā ir noteikts, ka neatļauta un nepieklājīga darbība, kuras mērķis ir pretējs likumiem vai labiem tikumiem, vai kura vērsta uz to, lai apietu likumu, nevar būt par tiesiska darījuma priekšmetu, un tāds darījums nav spēkā. Balstoties uz minēto tiesību normu, dažiem Maksātnespējas procesa administratoriem ir izdevies apstrīdēt darījumus, kas saskaņā ar Civillikumu (1415. pants un citiem) ir senāki par trim gadiem, jo vispārējais noilguma termiņš darījumu apstrīdēšanai Latvijā ir 10 gadi. Tomēr judikatūra nav viennozīmīga, bet tiecas dot priekšroku trīs gadu aizdomu periodam, kā to nosaka *lex specialis* - Maksātnespējas likums.

Citās valstīs ļaunprātīga darījuma apstrīdēšanas termiņi ir ievērojami garāki vai neierobežoti. Piemēram, saskaņā ar Anglijas tiesību sistēmu, maksātnespējas tiesību aktos nav noteikts termiņš darījumiem, kuros apkrāpti kreditori, lai gan jebkurai darbībai ir noteikts 12 gadu ierobežojums saskaņā ar noilguma noteikumiem.

Lai nodrošinātu noteiktību un neļautu ļaunprātīgiem parādniekiem izvairīties no tiesvedības, kas šobrīd tiek panākts, uzsākot Formālo pārstrukturēšanu, vairāki risinājumi jau ir sniegti H. Jaujas un A. Zandersona ziņojumā: a) ar TAP tiek apturēts darījumu apstrīdēšanas termiņš; b) termiņš tiek skaitīts no faktiskās maksātnespējas iestāšanās brīža. Alternatīva būtu pagarināt vai atcelt paša Maksātnespējas likuma 96. panta 2. daļas 1. punkta piemērošanas termiņu. Tomēr tad būtu jāpārformulē darījumu apstrīdēšanas noteikumi (Maksātnespējas likuma XVII nodaļa), lai nodalītu pārkāpumus no citiem darījumiem. Ļaunprātīgu darījumu maksātnespējas procesā būtu jāatzīst par nederīgu bez laika ierobežojumiem, it īpaši, ja pagājis ilgs laiks, jo parādnieks ir kavējis ar nodomu.

f. Ieteikumi

- Lai izvairītos no Formālās pārstrukturēšanas ļaunprātīgas izmantošanas, ieskaitot atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laikā, Maksātnespējas likumā būtu jādefinē atbildība un jānosaka sankcijas par jebkādu parādnieka valdes veiktu TAP ļaunprātīgu izmantošanu, ieskaitot personisko atbildību par šādi radītiem zaudējumiem.
- Būtu jānodrošina, ka Uzraugošā persona tiek iecelta no pirmās TAP pasludināšanas dienas, lai uzraudzītu parādnieka rīcību atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laikā un vajadzības gadījumā konsultētu un palīdzētu sarunās ar kreditoriem, un Pārstrukturēšanas plāna sastādīšanā/izstrādē.
- Maksātnespējas likumā būtu jāveic grozījumi, kas paredzētu, ka sākotnējais atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laiks var būt ilgāks par diviem mēnešiem tikai tad, ja Uzraugošā persona ir iesaistīta sarunu procesā vai Pārstrukturēšanas plāna izstrādes procesā. Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas pagarināšana būtu jāpamato ar attiecīgiem pierādījumiem par Formālas pārstrukturēšanas progresu, bet tai nevajadzētu pārsniegt 12 mēnešus.
- Maksātnespējas likumā būtu jāveic grozījumi, lai tiesa noteiktos apstākļos (ieskaitot Direktīvas 2019/1023 6. panta 9. punktā noteiktos) varētu atcelt pagarināto atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laiku, kā noteikts Direktīvā 2019/1023.
- Būtu jānosaka minimālais termiņš, kurā nevar atcelt atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu, lai dotu pusēm iespēju novērtēt situāciju. Šim periodam nevajadzētu būt garākam par sākotnējo atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodu (2 mēneši Latvijā), izņemot gadījumus, kad ir pierādījumi, ka parādnieks situāciju ļaunprātīgi izmanto vai ir konstatēta nolaidība.

7.3 Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas sekas

Direktīvas 2019/1023 7. panta 1. un 2. punkts nosaka obligātu ES dalībvalstu pienākumu apturēt parādnieka pienākumu iesniegt pieteikumu par tādas maksātnespējas procedūras uzsākšanu atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laikā un arī apturēt kreditoru tiesības pieprasīt tādas maksātnespējas procedūras uzsākšanu, kas varētu izraisīt parādnieka maksātnespēju.

Latvijas tiesiskais regulējums atbilst šiem Direktīvas 2019/1023 noteikumiem. Maksātnespējas likuma 37. panta 1. punkts, kas nosaka atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas sekas, ietver aizliegumu veikt tāda parādnieka likvidāciju, attiecībā uz kuru ir ierosināta atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana. **Saskaņā ar esošo sistēmu kreditori nedrīkst pieprasīt maksātnespējas procesa uzsākšanu, ja ir pasludināta atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana**, un tādējādi parādniekiem jau ir nodrošināta nepieciešamā aizsardzība. Turklāt Maksātnespējas likuma 60. panta trešajā daļā noteikts, ka parādniekam, kam piemīt maksātnespējas procesa pazīmes, kā noteikts Maksātnespējas likuma 57. pantā, nav pienākuma iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu, ja ir panākta vienošanās ar kreditoriem vai ir uzsākts Formālās pārstrukturēšanas process. Tāpēc var secināt, ka, lai izpildītu Direktīvas 2019/1023 7. panta 1. un 2. punktu, nav jāveic papildu grozījumi valsts tiesiskajā regulējumā.

Direktīvas 2019/1023 7. panta 3. punkts paredz fakultatīvu noteikumu, kas ļauj dalībvalstīm atkāpties no iepriekšminētajiem noteikumiem, ja parādnieks nespēj samaksāt savus parādus to paredzētajā termiņā. Piemērojot šo atkāpi, obligāti jānodrošina citu kreditoru aizsardzība, ja maksātnespējas process, kura rezultātā notiek parādnieka likvidācija, nav kreditoru vispārējās interesēs. Intereses var līdzsvarot, ļaujot tiesai paturēt spēkā noteiktu atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu.

Iepriekšminētās atkāpes ieviešana noteikti sarežģīs pašreizējo Latvijas Parādu pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesus un izmaksātu papildu resursus likumdevējam, izstrādājot un ieviešot jaunus Maksātnespējas likuma grozījumus. Tā kā nav praktisku problēmu vai trūkumu Direktīvas 2019/1023 7. panta 1. un 2. punktā paredzēto aizsardzības pasākumu piemērošanai un tā kā pašreizējā valsts sistēmā ir nodrošināts kreditoru un parādnieku interešu aizsardzības līdzsvars, **nebūtu ieteicams ieviest minēto atkāpi**. Taču to varētu turpināt apspriest darba grupās, izstrādājot šādām izmaiņām nepieciešamos modeļus un ietekmes novērtējumus.

Direktīvas 2019/1023 7. panta 4. un 5. punkts nosaka obligātu aizliegumu kreditoriem izbeigt, grozīt vai izvairīties izpildīt būtiskus izpildāmus līgumus vai citādi aizkavēt parādniekam nepieciešamo preču piegādi vai pakalpojumu sniegšanu tikai tāpēc, ka parādnieks vēlas vai sāk izmantot atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu vai citus Formālās pārstrukturēšanas līdzekļus. Būtiski izpildāmi līgumi ir izpildāmi līgumi, kas ir nepieciešami uzņēmuma ikdienas darbības turpināšanai, tostarp līgumi par piegādēm, kuru atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas dēļ iestātos parādnieka darbību dīkstāve.⁷⁹ Dalībvalstis var paplašināt šo obligāto noteikumu, iekļaujot arī nebūtiskus izpildāmus līgumus. Direktīvas 2019/1023 mērķis ir arī aizsargāt parādniekus no *ipso facto* klauzulām, kas ļauj kreditoriem pārtraukt izpildi vai izbeigt, paātrināt vai jebkādā citā veidā grozīt izpildāmus līgumus, nodarot kaitējumu parādniekam, pamatojoties uz līguma punktu, kas paredz šādus pasākumus, tikai tāpēc, ka: (a) ir iesniegts lūgums uzsākt Formālo pārstrukturēšanu; (b) ir iesniegts lūgums noteikt atsevišķas izpildes panākšanas darbības; (c) ir uzsākta Formālā pārstrukturēšanas; vai (d) ir piešķirta atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana kā tāda.

Šādu *ipso facto* klauzulu izmantošana laikā, kad parādnieks vēl tikai apspriež Pārstrukturēšanas plānu vai lūdz atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu, var negatīvi ietekmēt parādnieka saimniecisko darbību un parādnieka maksātnespējas atjaunošanu. Tāpēc ir jāparedz, ka kreditoriem nav atļauts izmantot šādas klauzulas.

Maksātnespējas likuma 6. pantā ir aprakstīti vispārējie principi, kas jāievēro visām pusēm Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa gadījumos. Šie principi cita starpā ietver patvaļas aizlieguma principu un labticības principu. Turklāt Maksātnespējas likuma 41. pants un 40. panta ceturtās daļas 14. punkts paredz kompensāciju nodrošinātajam kreditoram par viņa tiesību ierobežošanu Formālās pārstrukturēšanas laikā. Tomēr neviens Latvijas tiesiskā regulējuma noteikums neparedz tiešus ierobežojumus kreditoriem mainīt to attiecības ar parādnieku laikā, kad parādnieks veic Formālo pārstrukturēšanu. Praksē iepriekšminētie principi bieži netiek ievēroti un nespēj pienācīgi aizsargāt parādniekus, turklāt Uzraugošajām personām un ekspertiem nav vienprātības par to, vai šādi principi patiešām aizliedz augstākminēto rīcību.

Tā rezultātā kreditori netaisnīgi rīkojas pret parādniekiem, tiklīdz tiek uzsākta Formālā pārstrukturēšana — piemēram, piegādātāji (bieži nenodrošināti kreditori), no kuriem parādnieka saimnieciskā darbība ir ļoti atkarīga, pārtraucot savus sadarbības partnerus, liedz Parādu pārstrukturēšanu, tādējādi panākot, ka nav iespējams veikt Formālo pārstrukturēšanu, nepārtraucot parādnieka saimniecisko darbību.

⁷⁹ Ben Schuijling. INSOL Europe Guidance Note on the Implementation of Preventive restructuring Frameworks under EU Directive 2019/1023: Stay of individual enforcement actions (INSOL Europe, 2020. gada maijs). Pieejams: <https://www.insol-europe.org/publications/guidance-notes>. [Skatīts 2020. gada 30. aprīlī].

Kreditori, no kuriem atkarīga parādnieka saimnieciskā darbība, bieži ietekmē un kropļo to saimniecisko darbību (piemēram, nepiegādājot ražošanas turpināšanai nepieciešamos ražošanas materiālus) un tādējādi kavē parādnieka Formālo pārstrukturēšanu. **Ieviešot Direktīvas 2019/1023 7. panta 4. un 5. punktu, šis jautājums tiks zināmā mērā risināts.**

Neviena no valstīm, kuru tiesību sistēmas tika analizētas šā ziņojuma ietvaros, nebija atrodami efektīvi ieteikumi par to, kā sekmīgi ieviest Direktīvas 2019/1023 7. panta 4. un 5. punktu dalībvalstu tiesību aktos, jo ar vienkāršiem noteikumiem nepietiek. Praksē kreditori veic atsevišķas darbības, kas ir pretrunā ar kreditoru kopuma interesēm. Ņemot vērā šādu rīcību, **kreditoriem būtu jāpiešķir papildu priekšrocības vai aizsardzības pasākumi, kas mudinātu viņus neveikt nelabvēlīgas darbības pret parādnieku.** Šādas priekšrocības varētu būt, piemēram, nodokļu atlaides precēm un pakalpojumiem, kas iegādāti un pārdoti parādniekam laikā, kad parādniekam tiek veikta Formālā pārstrukturēšana.

Viens no konsultēto ekspertu ierosinājumiem kreditoru pozitīvas attieksmes stimulēšanai ir piedāvāt papildu garantijas precēm un pakalpojumiem, kas parādniekam tiek sniegti Formālās pārstrukturēšanas ietvaros.

Turklāt potenciāli nozīmīgu lomu parādnieka aizsardzībā varētu uzticēt Uzraugošajai personai. Lai Uzraugošā persona efektīvi aizstāvētu parādnieka intereses jau no atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda sākuma, Uzraugošās personas iecelšana būtu jāveic jau tā pašā sākumā. Kaut arī Direktīvā 2019/1023 nav norādīts, ka Uzraugošās personas iecelšana atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periodā notiek automātiski, ņemot vērā Latvijas Formālajā pārstrukturēšanā apzinātās problēmas, lai paaugstinātu Formālās pārstrukturēšanas kvalitāti un samazinātu iespējamo atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda ļaunprātīgu izmantošanu, ir ieteicams iecelt Uzraugošo personu atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda sākumā. Šādā gadījumā Uzraugošajām personām var piešķirt tiesības aizsargāt parādniekus no kreditoriem, kuri veic atsevišķas izpildes veicināšanas darbības, kas ir pretrunā ar vispārējo kreditoru interesēm, piemēram, pēc iepazīšanās ar Pārstrukturēšanas plānu vai pat vēl pirms tam Uzraugošajai personai varētu būt pienākums novērtēt un identificēt svarīgus līgumpartnerus, kuru savstarpējās vienošanās ir steidzami vajadzīgas parādniekam, lai turpinātu tā saimniecisko darbību. Uzraugošajai personai jāpiešķir tiesības pēc šādu būtisku biznesa partneru un līgumu identificēšanas paziņot tiesai, kura lems par šo līgumu obligātas izpildes nepieciešamību no kreditoru puses. Ja šāds lēmums ir pieņemts, parādniekam būtu jāsniedz kreditoram kompensācija vai papildu garantijas apmaiņā pret viņu tiesību ierobežošanu TAP laikā.

Ņemot vērā pastāvošo problēmu ar kreditoriem, kuri veic nelabvēlīgas darbības pret parādnieku, būtu tālāk jāizvērtē un jāatrod efektīvs juridiskais instruments parādnieka aizsardzībai pret atsevišķām ļaunprātīgām darbībām. Interviju laikā eksperti identificēja minēto problēmu, taču citās jurisdikcijās netika piedāvāti vai atrasti efektīvi risinājumi.

Diskusijas starp ekspertiem un šā ziņojuma autoriem sniedza vairākus risinājumus, taču, ņemot vērā to diezgan ierobežojošo raksturu, šie risinājumi būtu jāpēta dziļāk un varētu kalpot tikai par sākumpunktu turpmākām diskusijām. Proti, ja šāds kreditors izbeidz, paātrina vai jebkādā citā veidā groza izpildāmu līgumu, Uzraugošajai personai vai Maksātnespējas procesa administratoram (ja Formālā pārstrukturēšana pārvēršas par maksātnespējas procesu) var būt tiesības, piemēram:

- 1) uzsākt tiesvedību bez valsts nodevām, iesniedzot prasību pret kreditoriem par zaudējumu atlīdzināšanu saistībā ar atsevišķām izpildes veicināšanas darbībām. Zaudējumu summa ir balstīta uz pieņēmumu, piemēram, par neizpildītā līguma summu; vai
- 2) ar tiesas atļauju ierobežot likumā noteiktās kreditoru tiesības vai pat izslēgt kreditoru no kreditoru saraksta.

Turklāt, paaugstinot Formālās pārstrukturēšanas prestižu un palielinot kreditoru uzticību, kas notiks, tikai palielinot izpildes procentuālo daļu un samazinot ļaunprātīgu procesu skaitu, samazinātos arī minētās atsevišķās kreditoru darbības.

Ņemot vērā iepriekšminēto, Direktīvas 2019/1023 7. panta 4. un 5. punkta ieviešana būtu jāpapildina ar citām tiesību normām, kas varētu izpausties kā Uzraugošās personas agrāka iecelšana un tās tiesību paplašināšana, kā arī plašāka iesaiste parādnieka aizsardzībā kopumā.

Savstarpējā ieskaits līgumi

Kā uzsvērts Direktīvas 2019/1023 94. apsvērumā, finanšu tirgu stabilitāte lielā mērā ir atkarīga no finanšu nodrošinājuma mehānismiem, it īpaši, kad nodrošinājums tiek sniegts saistībā ar dalību izraudzītās sistēmās vai centrālo banku operācijās un kad centrālajiem darījumu partneriem tiek sniegta drošības rezerve. Tā kā to finanšu instrumentu vērtība, kas sniegti kā nodrošinājums, var būt ļoti svārstīga, ir izšķiroši svarīgi realizēt to vērtību ātri, pirms tā samazinās. Tāpēc Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 98/26/EK un 2002/47/EK noteikumi un Regula (ES) Nr. 648/2012 būtu jāpiemēro neatkarīgi no Direktīvas 2019/1023 noteikumiem.

Direktīvas 2019/1023 7. panta 6. punktā ir noteikts, ka dalībvalstis var paredzēt, ka atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana neattiecas uz savstarpējā ieskaista līgumiem, tostarp noslēguma ieskaista līgumiem, finanšu tirgos, enerģijas tirgos un izejvielu tirgos pat apstākļos, kad Direktīvas 2019/1023 31. panta 1. punkts nav piemērojams, – ja šādu līgumu izpilde ir panākama saskaņā ar valsts maksātnespējas tiesību aktiem. Minētais izņēmums nav piemērojams līgumiem par to preču, pakalpojumu vai energoresursu piegādi, kas nepieciešami parādnieka uzņēmuma darbībai, izņemot, ja šādi līgumi ir tādas pozīcijas veidā, kas tiek tirgota biržā vai citā tirgū, un ir tādi, ka tos jebkurā laikā var aizstāt ar pašreizējo tirgus vērtību.

Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana tomēr attiecas uz prasījuma izpildes panākšanu, ko īsteno kreditors pret parādnieku, ja šis prasījums radies savstarpējā ieskaista līguma darbības rezultātā, t.i., kad ir veikts noslēguma ieskaists un noteikts prasījumu neto atlikums.

Vairākas jurisdikcijas visā pasaulē ir pieņēmušas īpašus tiesību aktus par savstarpēju ieskaitu un savstarpēju noslēguma ieskaitu, pamatojoties uz kuriem *International Swaps & Derivatives Association, Inc. (ISDA)* un citas starptautiskas institūcijas, piemēram, *UNIDROIT*, ir izveidojušas normatīvo bāzi un principus. Saskaņā ar esošo juridiskās koncepcijas dokumentu ar nosaukumu *“Developing A Legal And Regulatory Framework For Hedging Instruments In Latvia: Introduction Of Close-Out Netting Relevant For Derivatives And Repurchase Transactions (Riska ierobežošanas instrumentu tiesiskā un normatīvā regulējuma izstrāde Latvijā: atvasināto finanšu instrumentu un atpirkšanas darījumu savstarpējā noslēguma ieskaite)”* (2018.), Latvija ir viena no pēdējām ES jurisdikcijām, kas vēl nav pilnībā ieviesusi tiesību aktus par savstarpējo noslēguma ieskaitu.

Latvijas Finanšu nodrošinājuma likums paredz, ka saskaņā ar noslēguma (izslēdzošā) ieskaista noteikumiem par izpildes notikumu, izmantojot ieskaitu, savstarpējo prasījumu ieskaitu vai citas darbības, kas ir salīdzināmas juridisko seku ziņā: (1) līgumslēdzēju pušu savstarpējās saistības ir groza tā, lai tie būtu nekavējoties saņemami, un maksājamās summas tiek noteiktas, ņemot vērā sākotnējo saistību pašreizējo vērtību (vai savstarpējās saistības tiek izbeigtas un aizstātas ar abpusēju pienākumu samaksāt summas, kas noteiktas, ņemot vērā sākotnējo saistību pašreizējo vērtību); un 2) tiek sagatavots neto atlikums, kas ir vienas puses maksājamās summas pārsniegums no otras puses maksājamās summas.

Ja nav iedibinātas tiesu prakses par slēgšanas savstarpējo prasījumu ieskaista noteikumu izpildāmību un darījumiem, uz kuriem neattiecas Latvijas Finanšu nodrošinājuma likums, Latvijas tiesas, iespējams, analogiski pielīdzināt slēgto ieskaitu līguma ieskaitam, jo tas ir vistuvākais likuma jēdziens.

Ieskaista ierobežojumi nav skaidri atzīti par Formālās pārstrukturēšanas ierosināšanas sekām, kas noteiktas Maksātnespējas likuma 37. pantā. Tomēr 38. panta 3. punkts pieļauj ieskaitu, ja parādnieka prasība pret kreditoru ir radusies vismaz trīs mēnešus pirms tiesas lēmuma par Formālās pārstrukturēšanas sākšanu.

Formālas pārstrukturēšanas gadījumā Maksātnespējas likums pieļauj ieskaitu pat kreditoru atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laikā, ja parādnieka prasības pret kreditoru ir radušās vismaz trīs mēnešus pirms tiesas lēmuma par Formālās pārstrukturēšanas uzsākšanu. Šie noteikumi padarītu slēgtā ieskaista izpildāmību apšaubāmu, ja Formālās pārstrukturēšanas sākšana pati par sevi ir izpildes notikums, jo prasība par neto atlikumu radīsies tikai pēc Formālās pārstrukturēšanas uzsākšanas, un trīs mēnešu periods nebūtu ievērots.

Turklāt, ja Pārstrukturēšanas plāns paredz ieskaista vienošanās turpināšanu, nav skaidrības par to, vai kreditors var izbeigt darījumus un veikt noslēguma ieskaitu, pamatojoties uz kreditora vienlīdzības principiem un patvaļas novēršanu saskaņā ar Maksātnespējas likumu, kas nosaka ka kreditors nedrīkst veikt individuālas darbības pret parādnieku, kas kopumā kaitē kreditoru interesēm.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Latvijas tiesiskais regulējums *prima facie* daļēji atbilst Direktīvas 2019/1023 7. panta 6. punktam. Neskatoties uz to, ka uz savstarpējo prasījumu ieskaista noteikumu, ieskaitot slēgto savstarpējo prasījumu ieskaitu, materiālo regulējumu vajadzētu attiecināt īpašus tiesību aktus, Maksātnespējas likumam var pievienot vispārīgu atsauci, norādot, ka tas jāpiemēro tiktāl, ciktāl tas nav pretrunā ar Likumu par finanšu nodrošinājumu un visiem citiem nacionālajiem aktiem, kas varētu regulēt ieskaista līgumus.

Tādēļ atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas perioda piemērošana dažādiem finanšu nodrošinājuma līgumiem būtu skaidri jāreglamentē šajos citos tiesību aktos vai Maksātnespējas likumā, lai nākotnē izvairītos no tiesiskās nenoteiktības, pat, ja nodrošinājuma līgums nerada būtiskas praktiskas sekas.

Ieinteresētās personas ir paudušas atbalstu ierosinājumam noteikt periodu, kurā ieskaists nav atļauts. Tajā pašā laikā tika atzīmēts, ka trīs mēnešu aizlieguma periods ir nepieciešams noteikums, kas ierobežo krāpniecisku vienošanos noslēgšanu pirms Formālās pārstrukturēšanas uzsākšanas. Ieinteresētās personas ir arī norādījušas, ka trīs mēnešu laika posms ir diezgan īss, lai sasniegtu šādu mērķi.

Šajā kontekstā ieinteresētās personas ir arī izteikušas nepieciešamību īstenot turpmākus pasākumus, kuru mērķis ir novērst valdes locekļu krāpniecisku rīcību atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laikā.

Viens no šādiem risinājumiem, ko ieinteresētās personas piedāvā iepriekšminētā mērķa sasniegšanai, būtu atļaut slēgt savstarpējā ieskaita līgumus ar nosacījumu, ka citi kreditori ir par to informēti un viņiem ir iespēja apstrīdēt šādas darbības.

Direktīvas 2019/1023 7. panta 6. punkta ieviešana Latvijas tiesību sistēmā būtu tālāk jāapspriež darba grupās, kurās ir būtiski iesaistīt Direktīvas 2019/1023 7. panta 6. punktā aprakstīto regulēto nozaru pārstāvjus, jo īpaši tāpēc, ka 7. panta 6. punkta ieviešana nav obligāta un tādējādi tai ir zemāka prioritāte nekā citiem Direktīvas 2019/1023 obligātajiem noteikumiem.

Direktīvas 2019/1023 7. panta 7. punkts paredz obligātu noteikumu, kas aizliedz uzsākt maksātnespējas procesu, kas var beigties ar maksātnespējas procesu, ja atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas periods tiek izbeigts pirms termiņa.

Direktīvas 2019/1023 7. panta 7. punkts ir daļēji ieviests valsts tiesiskajā regulējumā. Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 51. panta otrās daļas pirmo teikumu tiesa izbeidz Formālo pārstrukturēšanu un sāk maksātnespējas procesu, ja attiecībā uz parādnieku Formālā pārstrukturēšana ir nesekmīgi uzsākta otro reizi gadā. Sākotnēji šķiet, ka tas atbilst minētajam pantam, jo viens no Maksātnespējas likuma mērķiem ir novērst TAP ļaunprātīgu izmantošanu un nodrošināt, lai maksātnespējas process netiktu uzspiests finansiālās grūtībās nonākušam uzņēmumam, kura kreditori nevēlas panākt kompromisu. Svarīgi ir arī neļaut parādniekam pastāvīgi uzsākt TAP un izmantot formālu aizsardzību gadījumos, kad parādnieka aktīvi zaudē vērtību vai ja parādnieks var palielināt parāda apjomu un nemaksāt esošo parādu. Neskatoties uz iepriekšminēto, **lai pasludinātu parādnieku par maksātnespējīgu, tiesai papildus jānosaka vismaz vēl viena maksātnespējas pazīme, kas noteikta Maksātnespējas likuma 57. pantā. Tādā gadījumā būtu pilnībā ievērotas Direktīvas 2019/1023 prasības.**

g. Ieteikumi

- Maksātnespējas likumā būtu jāievieš ierobežojumi, kas aizliedz parādnieka līgumpartneriem savstarpējos līgumos apturēt, izbeigt, paātrināt vai citādi grozīt ar parādnieku noslēgtos līgumus tikai tādēļ, ka parādniekam ir ierosināta Formālā pārstrukturēšana. Turklāt jāievieš arī aizsardzība būtiskiem līgumiem, kas nepieciešami saimnieciskās darbības turpināšanai.
- Parādnieka aizsardzību no līgumpartneriem, kuri vēlas izbeigt līguma izpildi neizpildītu saistību dēļ varētu uzdot Uzraugošajai personai, kas darbojas parādnieka vārdā un kuram būtu paplašinātas tiesības ar mērķi aizsargāt parādnieka intereses.
- Tā kā Latvijas tiesību aktos nav pilnībā ieviesti dažādi ieskaita veidi, ieskaitot slēgšanas savstarpējo ieskaitu, un tie visos gadījumos nevar pilnībā atbrīvot no atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas sekām, šis jautājums būtu tālāk jānovērtē, apspriežoties ar regulētu nozaru pārstāvjiem, lai nodrošinātu finanšu tirgu pietiekamu aizsardzību.
- Ja attiecībā uz parādnieku gada laikā otro reizi ir ierosināta TAP lieta, bet nav pasludināta TAP īstenošana, tad tiesai, izskatot jautājumu par parādnieka maksātnespējas procesa pasludināšanu, būtu jākonstatē spriedumā vismaz vēl viena Maksātnespējas likumā noteiktā juridiskās personas maksātnespējas procesa pazīme. Kreditoriem būtu jā saglabā tiesības prasīt parādnieka juridiskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanu arī, ja tiesa iepriekš minētajā gadījumā noraida parādnieka maksātnespējas procesa pasludināšanu.

8 Pārstrukturēšanas plāni

8.1 Pārstrukturēšanas plāna saturs

Direktīvas 2019/1023 8. pantā ir ietverti obligātie noteikumi par Pārstrukturēšanas plānā iekļaujamo informāciju. Direktīvas 2019/1023 8. panta 1. punktā ir noteiktas dažādas prasības, kas jāievēro Pārstrukturēšanas plānā, proti:

5. tabula Pārstrukturēšanas plāna satura tiesiskā regulējuma pārskats un ieteikumi tā grozīšanai.

Prasības	Latvijas likuma statuss
Parādnieka identitāte	Šāds noteikums ir iekļauts Civilprocesa likuma 341. ² panta pirmajā daļā un Maksātnespējas likuma 40. pantā, tādējādi papildu grozījumi likumā nav nepieciešami.
Parādnieka aktīvi un saistības Pārstrukturēšanas plāna iesniegšanas laikā, tostarp aktīvu vērtība	Saistību uzkrāšana ir iekļauta Maksātnespējas likuma 40.panta ceturtās daļas pirmajā daļā, tomēr aktīvu uzkrāšana nav iekļauta Latvijas tiesību aktos, un līdz ⁸⁰ ar to Maksātnespējas likums ir jāgroza.
Parādnieka finanšu stāvokļa un darbinieku struktūras apraksts	Šāds noteikums nav iekļauts Latvijas tiesību aktos, un tāpēc Maksātnespējas likums būtu jāgroza.
Parādnieka finansiālo grūtību cēloņu un apmēra apraksts	Lai gan Latvijas tiesību aktos nav skaidri noteikts, ka parādniekam šāda informācija būtu jāiekļauj Pārstrukturēšanas plānā, praksē šādu aprakstu parasti iekļauj visi parādnieki. Tādējādi Maksātnespējas likums būtu jāgroza , lai tas atbilstu šim obligātajam Direktīvas 2019/1023 noteikumam.
Ietekmētās personas neatkarīgi no tā, vai tās nosauktas atsevišķi vai aprakstītas prasījumu grupās, kā arī to prasījumi vai intereses, uz kurām attiecas Pārstrukturēšanas plāns	Šāds noteikums ir iekļauts Maksātnespējas likuma 40. panta ceturtajā daļā, un tādējādi likumā nav nepieciešami papildu grozījumi.
Grupās, kurās ietekmētās personas ir sagrupētas, lai pieņemtu Pārstrukturēšanas plānu, un attiecīgās prasījumu un līdzdalības vērtības katrā grupā	Šāds noteikums ir iekļauts Maksātnespējas likuma 40. panta ceturtajā daļā, un tādējādi likumā nav nepieciešami papildu grozījumi. Nemot to vērā , nav nepieciešams veikt grozījumus normatīvajos aktos, ja saglabājas esošās kreditoru grupu struktūra (tomēr jāvērs uzmanība uz to, ka Maksātnespējas likums būtu jāgroza, ja nākotnē tiek ieviestas jaunas kreditoru grupas).
Personas, kuras Pārstrukturēšanas plāns neskar, kopā ar to iemeslu aprakstu, kuru dēļ tiek ierosināts tās neietekmēt	Latvijā spēkā esošie Formālās pārstrukturēšanas noteikumi paredz, ka Pārstrukturēšanas plānā ir jāiekļauj visi kreditori, kā arī tie kreditori, kuru prasījumi ir jāapmierina pēc Pārstrukturēšanas plāna īstenošanas termiņa. Skatīt tabulu par ietekmēto un neietekmēto kreditoru jēdzieniem Latvijas Formālās pārstrukturēšanas sistēmā.
Uzraugošās personas identitāte	Šāds noteikums ir iekļauts Maksātnespējas likuma 40. panta ceturtajā daļā, un tādējādi likumā nav nepieciešami papildu grozījumi.

⁸⁰ Maksātnespējas likuma 40. panta 4. punkta 13. apakšpunktā ir noteikts, ka [Pārstrukturēšanas plānā jānorāda] tās parādnieka iekļātās mantas sarakstu, kura ir nepieciešama Pārstrukturēšanas plāna īstenošanai un uz kuru attiecināmi ierobežojumi, saskaņā ar kuriem nodrošinātie kreditori nedrīkst īstenot savas tiesības attiecībā uz parādnieka mantu, kas kalpo par nodrošinājumu viņu prasījumiem, līdz tiesiskās aizsardzības procesa izbeigšanai.

Pārstrukturēšanas plāna termiņš, tostarp jo īpaši:	Šāds noteikums ir iekļauts Maksātnespējas likuma 40. panta ceturtajā daļā, un tādējādi likumā nav nepieciešami papildu grozījumi.
(i) Visi ierosinātie pārstrukturēšanas pasākumi;	Šāds noteikums ir iekļauts Maksātnespējas likuma 40. panta ceturtajā daļā, un tādējādi likumā nav nepieciešami papildu grozījumi.
(ii) Ierosināto pārstrukturēšanas pasākumu ierosinātais ilgums;	Šāds noteikums ir iekļauts Maksātnespējas likuma 40. panta ceturtajā daļā, un tādējādi likumā nav nepieciešami papildu grozījumi.
(iii) Kārtību darbinieku pārstāvju informēšanai un uzklausišanai saskaņā ar ES un valsts tiesību aktiem;	Šāds noteikums nav iekļauts Latvijas tiesību aktos, un tāpēc Maksātnespējas likums būtu jāgroza .
(iv) Vispārēja ietekme uz nodarbinātību, piemēram, atlaišana, īstermiņa darba režīms vai tamlīdzīgs režīms;	Šāds noteikums nav iekļauts Latvijas tiesību aktos, un tāpēc Maksātnespējas likums būtu jāgroza .
(v) Lēstās parādnieka finanšu plūsmas;	Šāds noteikums ir iekļauts Maksātnespējas likuma 40. panta ceturtais daļas piektajā punktā, un līdz ar to likumā nav nepieciešami papildu grozījumi .
(vi) Jauns finansējums, kas paredzēts Pārstrukturēšanas plāna ietvaros, un iemesli, kāpēc jaunais finansējums ir nepieciešams Pārstrukturēšanas plāna īstenošanai.	Šāds noteikums ir iekļauts Maksātnespējas likuma 40. panta ceturtais daļas sestajā punktā, un līdz ar to likumā nav nepieciešami papildu grozījumi .
Pamatojums, kurā paskaidrots, kāpēc Pārstrukturēšanas plānam ir pamatotas izredzes novērst parādnieka maksātnespēju un nodrošināt uzņēmuma dzīvotspēju, tostarp nepieciešamie priekšnoteikumi Pārstrukturēšanas plāna sekmīgai īstenošanai.	Šāds noteikums formāli ir iekļauts Latvijas tiesību aktos. Tomēr ir vajadzīgi grozījumi Maksātnespējas likumā (sīkāku analīzi skat. turpmāk sniegtajā analīzē).

Direktīvas 2019/1023 8. panta 1. punkta h) apakšpunkts uzliek dalībvalstīm pienākumu Pārstrukturēšanas plānā iekļaut eksperta sniegtu pamatojumu, kāpēc, viņaprāt, pastāv pamatotas izredzes novērst parādnieka maksātnespēju un nodrošināt tā dzīvotspēju, kas ietvertu arī nepieciešamos priekšnoteikumus Pārstrukturēšanas plāna izpildei. Dalībvalstis var ieviest prasību, kas uzliktu par pienākumu šādu pamatojumu izvērtēt ārējam ekspertam vai pārstrukturēšanas nozarē praktizējošam speciālistam, ja šāds speciālists tiek iecelts.

Latvijas tiesību aktos ir noteikta formāla prasība saskaņā ar Maksātnespējas likuma 43. pantu, saskaņā ar kuru Uzraugošajai personai ir jāizstrādā atzinums par to, vai, viņaprāt, Pārstrukturēšanas plāns atbilst Maksātnespējas likuma formālajām prasībām. Praksē šāds Uzraugošās personas atzinums ietver novērtējumu par to, **vai Pārstrukturēšanas plāns atbilst likuma formālajām prasībām, un formālu uzņēmuma dzīvotspējas novērtējumu**. Jāatzīmē, ka uzņēmuma novērtējums saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 8. panta 1. punkta h) apakšpunktu nav uzskatāms par Direktīvas 2019/1023 4. pantā minēto dzīvotspējas pārbaudi.

Pārstrukturēšanas plāns būtu jāizstrādā kā **dzīvotspējīgs uzņēmējdarbības plāns ar pamatotiem finanšu aprēķiniem. Praktiski tas būtu jāizstrādā kā reāls uzņēmējdarbības Pārstrukturēšanas plāns vai vismaz tajā būtu jāiekļauj kritēriji analīzei no uzņēmējdarbības perspektīvas un dzīvotspējas un naudas plūsmas pārskatīšanai, ko veic pieredzējis eksperts, lai Uzraugošā persona varētu sasniegt savu “atzinumu”**. Tas, protams, padarītu TAP sarežģītāku un dārgāku un, iespējams, arī mazāk pieejamu, bet tas veicinātu Pārstrukturēšanas plānu kvalitāti, kas ir parādnieka, kreditoru un tiesu interesēs.

TAP izmaksas ir minētas kā viens no iemesliem, kāpēc Pārstrukturēšanas plāni ir nekvalitatīvi un bez uzņēmējdarbības perspektīvas. Liela daļa Latvijas komercuzņēmumu ir MVU, kur Formālā pārstrukturēšana ir pārāk sarežģīta un dārga, lai tiktu galā ar finansiālām grūtībām. Tādējādi **Pārstrukturēšanas plāni nav tik kvalitatīvi, lai sasniegtu maksāspējas atjaunošanas mērķi.**

Turklāt Pārstrukturēšanas plāna slikto kvalitāti var izskaidrot arī ar to, ka Latvijas tiesību aktos nav noteiktas subjektīvas un kvalitatīvas prasības par Uzraugošās personas izglītību un iepriekšējo pieredzi (sīkāku analīzi skatīt iedaļā *“Pārstrukturēšanas, maksātnespējas, parādsaistību dzēšanas un praktizējošo speciālistu uzraudzības un atalgojuma procedūru praktiķi”*). Tādējādi pašlaik saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem Uzraugošā persona var būt gandrīz jebkura persona, kurai nav uzņēmējdarbības vai ekonomiskās izglītības un pieredzes. Tāpēc ir iespējams, ka šāds Pārstrukturēšanas plāns nav novērtēts no uzņēmējdarbības viedokļa. **Tā kā praksē šis process ir ļoti formāls, Direktīvas 2019/1023 mērķi nevar sasniegt bez grozījumiem Latvijas tiesību sistēmā.**

Direktīvas 2019/1023 8. panta 1. punkta h) apakšpunkta otrais teikums ļauj dalībvalstīm iekļaut tiesību aktos noteikumu, ka pamatojumu sniedz vai apstiprina vai nu ārējs eksperts, vai pārstrukturēšanas jomā praktizējošs speciālists, ja šāds praktizējošs speciālists ir iecelts. Šī noteikuma ieviešana varētu atrisināt Pārstrukturēšanas plāna zemās kvalitātes problēmu un līdz ar to TAP vispārējos sekmīguma rādītājus. **Ieteicams šādu noteikumu iekļaut Latvijas tiesību sistēmā.**

Direktīvas 2019/1023 8. panta 2. punktā dalībvalstīm ir noteikts pienākums tiešsaistē darīt pieejamu visaptverošu Pārstrukturēšanas plānu kontrolsarakstu, kas pielāgots MVU vajadzībām. Lai gan daži rīki ir pieejami tiešsaistē MKD tīmekļa vietnē (skatīt http://mkd.gov.lv/lv/link_part_166), jāatzīmē, ka **šie rīki nav pietiekami, lai Latvijas tiesību aktus atzītu par pilnībā atbilstošiem Direktīvas 2019/1023 8. panta 2. punktam.**

Būtu ļoti izdevīgi MVU, ja būtu pieejami visaptveroši tiešsaistes rīki. Tā kā viens no dārgākajiem Formālās pārstrukturēšanas elementiem joprojām ir Pārstrukturēšanas plāna izstrāde, tiešsaistes platforma, kas piedāvā iepriekš sagatavotus un viegli izmantojamus Pārstrukturēšanas plānu paraugus MVU, padarītu Formālo pārstrukturēšanu daudz pieejamāku. Turklāt salīdzinoši vienkāršā MVU parādu struktūra šādu ideju padarītu iespējamu praksē – iepriekš sagatavotām Pārstrukturēšanas plānu veidnēm varētu nebūtu nepieciešami visaptveroši grozījumi katrā izmantošanas gadījumā.

Tā kā lielākā daļa Latvijas uzņēmumu ir MVU, šiem instrumentiem jābūt viegli izmantojamiem un praktiskiem. Šādi instrumenti varētu ietvert arī norādījumus par to, kā plānot turpmāko uzņēmējdarbību. Tomēr jāatzīmē, ka Pārstrukturēšanas plāni vēl būtu jā sagatavo profesionāliem, jo īpaši Pārstrukturēšanas plāna finanšu daļa, kas nodrošina uzņēmuma dzīvotspēju. Īstenojot šo ieteikumu, Latvijas tiesību sistēma atbilstu Direktīvas 2019/1023 8.panta 2.punktā noteiktajam obligātajam noteikumam. Šos rīkus, iespējams, varētu publicēt MKD tīmekļa vietnē, jo tā ir platforma ar visbūtiskāko un aktuālāko informācijas jomu.

8.1.1 Ietekmētie un neietekmētie kreditori

Kā redzams 5. tabulā, parādniekiem Pārstrukturēšanas plānā ir jāiekļauj informācija, kas nošķir ietekmētos un neietekmētos kreditorus. Iepazīstoties ar situāciju, šeit būtu jāanalizē, kā Latvijas tiesiskais regulējums regulē ietekmēto un neietekmēto kreditoru jēdzienus.

Jānorāda arī, ka, lai gan neviens Direktīvas 2019/1023 pants (tostarp iepriekš minētais 8. pants) tieši neuzliek dalībvalstīm pienākumu Formālajā pārstrukturēšanā ieviest “neietekmētos kreditorus”, to tomēr var netieši interpretēt no Direktīvas 2019/1023 vispārējā mērķa.

Direktīvas 2019/1023 2. panta 1. punkta 2. apakšpunktā ir sniegta “ietekmēto personu” definīcija, kas ir formulēta šādi: “ietekmētās personas” ir kreditori, tostarp, ja to paredz attiecīgās valsts tiesību akti, darba ņēmēji, vai kreditoru kategorijas un, ja to paredz attiecīgās valsts tiesību akti, kapitāla turētāji, kuru prasījumus vai intereses attiecīgi tieši ietekmē Pārstrukturēšanas plāns.

“Neietekmētā” puse ir vienkārši persona, kuras tiesības Pārstrukturēšanas plāns neietekmē vai vismaz tieši neietekmē.⁸¹ Piemēram, Direktīvas 2019/1023 39. apsvērumā ir noteikts, ka parādniekiem būtu jāspēj pilnībā apmierināt neietekmēto kreditoru prasījumus, nepakļaujot tos Pārstrukturēšanas plānam, savukārt Direktīvas 2019/1023 43. apsvērumā ir noteikts, ka neskartajiem kreditoriem nevajadzētu būt tiesībām balsot par Pārstrukturēšanas plānu.

⁸¹ Skatīt Direktīvas 2019/1023 39. un 43. apsvērumu un Tomáš Richter un Adrian Thery. INSOL Europe Guidance Note on the Implementation of Preventive restructuring Frameworks under EU Directive 2019/1023: Claims, Classes, Voting, Confirmation and the Cross-Class Cram-Down (INSOL Europe, 2020. gada aprīlis). Pieejams: <https://www.insol-europe.org/publications/guidance-notes>.

Nemot vērā iepriekš minēto, Maksātnespējas likumā nav ietverts ietekmēto un neietekmēto kreditoru jēdziens, ko apliecina Maksātnespējas likuma turpmāko noteikumu saturs. Maksātnespējas likuma 40. panta 1. punkts nepieļauj, ka Pārstrukturēšanas plānā ir jānorāda visi kreditori un ka parādnieks nevar izvēlēties, kurus kreditorus norādīt un kurus izslēgt (skatīt arī Latvijas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2013.gada 11.septembra Lietu SPC-38-2013). Turklāt Maksātnespējas likuma 42. panta 1. punktā ir noteikts, ka TAP gadījumā parādnieks nevar neatkarīgi izslēgt kreditora prasījumu kā spēkā neesošu, jo tas radītu risku, ka kreditori var tikt netaisnīgi izslēgti no Pārstrukturēšanas plāna (skatīt arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 30. septembra spriedumu lietā SPC-28-2014).

Tāpēc var secināt, ka pašreizējais Maksātnespējas likums neļauj atzīt neietekmētos kreditorus kā tādus.

Turklāt Maksātnespējas likuma 38. panta 4. punktā ir noteikts, ka ar viņu iepriekšēju piekrišanu Pārstrukturēšanas plāns var ietekmēt arī darbinieku prasījumus, nepiešķirot tiem kreditora statusu. Tomēr šie noteikumi noteikti nav pietiekami, lai secinātu, ka pašreizējā tiesību sistēma atbilst Direktīvas 2019/1023 prasībām.

Turpmākās Maksātnespējas likuma reformas varētu novērst šo jēdzienu trūkumu un sniegt ieguvumus pašreizējam tiesiskajam regulējumam. Pieļaujot atkāpes no Pārstrukturēšanas plāna vispārējas piemērošanas, varētu piešķirt lielāku elastību Parādu pārstrukturēšanai kopumā un ļautu Pārstrukturēšanas plānus pielāgot katram atsevišķam finansiālo grūtību gadījumam. Protams, ir skaidrs, ka dažos gadījumos ne visi parādi ir jāpārstrukturē un ka Pārstrukturēšanas plāna piemērošana konkrētai kreditoru grupai varētu būt pietiekama, lai atvieglotu parādnieku un nevajadzīgi neietekmētu citus kreditorus. Tas varētu arī paātrināt Formālo pārstrukturēšanu kopumā, vienkāršojot un nodrošinot lielāku elastību balsošanas procesā.

Praksē, ja Latvijas tiesību sistēmā tiktu ieviests neskarto kreditoru jēdziens, parādnieki ar, piemēram, finanšu kreditoru (kredītiestāžu) prasījumiem varētu ierosināt piemērot Pārstrukturēšanas plānu konkrēti šai kreditoru grupai, atstājot piegadātājus, uzņēmējdarbības partnerus un citus kreditorus ārpus Pārstrukturēšanas plāna tvēruma. Šādās situācijās varētu būt ļoti iespējams, ka tikai dažu kredītiestāžu prasījumu pārstrukturēšana ir pietiekama, lai novērstu parādnieka maksātnespēju, ja parādnieks var turpināt segt citu kreditoru prasījumus.

Lai gan neskarto kreditoru jēdziens nav universāls, tas pastāv arī citās Eiropas valstīs. Dažās jurisdikcijās var būt arī alternatīvas interpretācijas, kas atšķiras no Direktīvas 2019/1023 jēgas un mērķiem.

Portugāle

Vai eksistē "neietekmēto kreditoru" tiesību institūts (ne visi kreditoru ir pakļauti parādu pārstrukturēšanai)?

Kaut arī Portugāles tiesību sistēmā nav definēti Direktīvā 2019/1023 paredzētajiem mehānismiem līdzīgi rīki, tos var noteikt *Regime Extrajudicial de Recuperação de Empresas* procedūrā.

Saskaņā ar Portugāles tiesību aktiem parādnieki var izvēlēties, ar kuriem kreditoriem risināt sarunas par pārstrukturēšanas plānu, kas kļūst saistošs tikai šiem kreditoriem. Tomēr iesaistītajiem kreditoriem kopā jāveido vismaz 15 % no visiem prasījumiem.

Saskaņā ar procedūras prasībām parādnieks vispirms iesniedz priekšlikumu protokolam, kas pēc tam ir jāapstiprina iepriekš minētajiem 15 %. Parādniekam jāsniedz arī grāmatvežu vai revidentu atzinums, kas apliecina, ka parādnieks patiešām ir nonācis finansiālās grūtībās un tā maksātpēja ir atjaunojama. Pēc tam, kad tas ir izdarīts, parādniekam ir jādeponē sarunu protokols un sarunas var sākties (ne ilgāk kā 3 mēnešus). Pēc tam parādniekam ir jāiesniedz finanšu diagnostikas dokuments un pārstrukturēšanas plāns var tikt parakstīts, un sarunu slēgšana ir jāreģistrē Portugāles iestādē, kas atbild par MVU konkurētspēju un inovāciju (*Instituto de Apoio às Pequenas e Médias Empresas e à Inovação*).

Šīs sarunas ir konfidenciālas un neietekmē parādnieka reputāciju, un tās var sniegt arī fiskālas priekšrocības.

Īpašajos atjaunošanas procesos dažādām kreditoru grupām var paredzēt dažādus pasākumus, un var pat gadīties, ka uz dažām kreditoru grupām nekādi pasākumi neattiecas.

Tomēr pārstrukturēšanas plānā ir jāievēro kreditoru vienlīdzības princips, kas nozīmē, piemēram, ka pret kreditoriem, kuru kredīti tika atzīti par nodrošinātiem, nevar izturēties atšķirīgi (izņemot, ja tie piekrīt minētajai atšķirīgajai attieksmei, kas tiek prezumēta, ja minētais kreditors balso par labu pārstrukturēšanas plānam), bet tiem var piemērot atšķirīgu attieksmi salīdzinājumā ar pārējiem kreditoriem, kas nav iekļauti tajā pašā kreditoru grupā.

Vai eksistē “neietekmēto kreditoru” tiesību institūts (ne visi kreditoru ir pakļauti parādu pārstrukturēšanai)?

Attiecībā uz ietekmētajiem un neskartajiem kreditoriem Čehijas Republikas tiesību aktos ir rodama citāda interpretācija nekā tā, kas izklāstīta Direktīvā 2019/1023.

Lai gan Direktīvā 2019/1023 parādniekiem ir piedāvāta izvēle koordinēt un piemērot pārstrukturēšanas plānu tikai dažām kreditoru grupām, Čehijas tiesību akti nepieļauj, ka visi prasījumi nebūtu parādniekam jāņem vērā. Tomēr dažus kreditorus klasificē atsevišķā “neietekmētu” prasījumu grupā, ja pārstrukturēšanas plāns tos neietekmē (nemainās to summa, termiņš vai citas pazīmes), un uzskata, ka tie ir nobalsojuši par labu pārstrukturēšanas plānam.

Vai eksistē “neietekmēto kreditoru” tiesību institūts (ne visi kreditoru ir pakļauti parādu pārstrukturēšanai)?

Spānijas maksātnespējas likums pirmo reizi tika iepazīstināts ar neskarto kreditoru jēdzienu 2013. gadā, un papildu reformas 2015. gadā vēl vairāk nostiprināja šo jēdzienu Spānijas parādu pārstrukturēšanas regulējumā. Saskaņā ar salīdzināmiem refinansēšanas līgumiem kreditori Spānijā ir iedalīti četrās atšķirīgās grupās: (i) finanšu kreditoros, (ii) komerc kreditoros (piegādātājos), (iii) publiskos kreditoros un (iv) darbiniekos. Parādu pārstrukturēšana var ietekmēt tikai finanšu kreditorus, savukārt komerc kreditori var brīvprātīgi piedalīties, un tāpēc uz tiem var neattiecināt pārstrukturēšanas plānu, kas vēlāk jāapstiprina tiesai. Tajā pašā laikā divpusējie vai daudzpusēji nolīgumi nav pakļauti šādai saskaņošanai tiesā.

Starp parādnieku un tiem kreditoriem, kuri piekrīt, ka uz tiem attiecas pārstrukturēšanas plāns, tiek noslēgtas brīvprātīgas divpusējas vienošanās. Tas neskar kreditorus, kas nav vienošanās puses. Ietekmētie kreditori var gūt labumu no šādiem līgumiem – tie var gūt labumu no savu prasījumu turpmākas pārvēršanas parādzīmēs vai jebkāda cita labuma, kas nav paredzēts individualizētajā līgumā, ja parādnieks vēlāk kļūst maksātnespējīgs un ja tiesa apstiprina pārstrukturēšanas plānu.

Lai gan šādi līgumi ir piemērojami visu veidu parādniekiem, praksē tie parasti tiek noslēgti starp lieliem uzņēmumiem un to finanšu kreditoriem. Turklāt to izmantošana praksē joprojām ir zema, un galvenais iemesls tam ir tas, ka parādu pārstrukturēšana kopumā tiek sākta pārāk vēlu, un tas, ka iepriekš minētie nolīgumi ir paredzēti lieliem uzņēmumiem, savukārt Spānijas uzņēmējdarbības vidi galvenokārt veido MVU.

Vai eksistē “neietekmēto kreditoru” tiesību institūts (ne visi kreditoru ir pakļauti parādu pārstrukturēšanai)?

Francijas aizsardzības plāna procedūrā kreditorus iedala trīs atšķirīgās kreditoru grupās: (i) kredītiestāžu kreditoru komitejā; (ii) lielāko tirdzniecības kreditoru komitejā; un (iii) obligāciju turētāju grupā.

Abas komitejas un obligāciju turētāju grupa ir aicinātas balsot par uzņēmuma ierosināto aizsardzības plāna projektu (tostarp parādu pārstrukturēšanu, uzņēmuma rekapitalizāciju, parāda aizstāšanu ar pašu kapitālu utt.) ar divu trešdaļu balsu vairākumu (pēc vērtības) katrai kreditoru grupai.

Ja komitejas nebalso par aizsardzības plāna projektu sešu mēnešu laikā no dienas, kad pasludināts spriedums par procedūras sākšanu, vai ja vairākums pēc balsošanas atsakās pieņemt pārstrukturēšanas plānu, parādnieks var apspriesties ar kreditoriem individuāli vai kolektīvi. Ja kreditori piekritīs noteikt garākus maksājuma termiņus vai atlaist parādu, komerciesa šādus saistību grozījumus atzīs. Komerctiesa var noteikt garākus maksājumu termiņus kreditoriem, kuri nepiekrita ilgākiem maksājumu termiņiem vai parāda atlaišanai (taču šajā situācijā aizsardzības pasākumu plāns nevar būt ilgāks par 10 gadiem).

Salīdzinājumam – preventīvajās procedūrās (“*pilnvaras Ad hoc*” un “*samierināšana*”) parādnieki definē ietekmēto kreditoru loku, t. i., parādnieki izvēlas puses, ar kurām no jauna vienoties par esošo parādu.

No Francijas *paātrinātās finanšu aizsardzības procedūras* (ko piemēro parādniekiem ar finansiālu saistību problēmām) *de facto* izslēdz visus kreditorus, kas nav finanšu kreditori, jo šāda veida procedūras drīzāk ir pašu parādnieku izvēle. Turklāt *paātrinātās finanšu aizsardzības procedūrās* un *rehabilitācijas procedūrās* tiek piemērota trīs kreditoru grupu struktūra, neparedzot neietekmētos kreditorus.

Tomēr neietekmēto kreditoru jēdziena ieviešanai Latvijas tiesiskajā regulējumā varētu būt arī iespējami trūkumi. No vienas puses, nepieciešamās izmaiņas tiesību aktos varētu izmaksāt ievērojamus resursus, daļēji tāpēc, ka šāda sistematiska ietekme uz valsts tiesību sistēmu prasa plašu iepriekšēju izpēti.

Tomēr būtu jāievieš neskarto kreditoru jēdziens un iespēja, ka Pārstrukturēšanas plāni neietekmē visus kreditorus.

Līdz ar to lūdzam ņemt vērā, ka neskarto kreditoru jēdziens Latvijas tiesību sistēmā ir svešs, tāpēc šajā ziņojumā nav analizēti un nošķirti neietekmētie un ietekmētie kreditori un ka daži secinājumi un ieteikumi varētu mainīties, ja šo jēdzienu ieviestu nākotnē.

Pieaicinātie eksperti ir izteikuši iespējamus risinājumus attiecībā uz skarto un neskarto personu jēdzienu. Priekšlikumā ierosināts Pārstrukturēšanas plānu piemērošanā visiem kreditoriem saglabāt universālumu, jo pretējā gadījumā varētu palielināties krāpniecisku preferenču risks un varētu ciest Formālās pārstrukturēšanas reputācija. Tomēr dažus izņēmumus varētu noteikt Maksātnespējas likumā.

Viena no šādām neietekmētu kreditoru grupām varētu būt tāda, kurā būtiskie kreditori (kuri ir būtiski parādnieka komercdarbībai) ir nodalīti. Vēl viena varētu būt mazo kreditoru grupa, kuru prasījumu pārvaldība Formālās pārstrukturēšanas gadījumā ir dārgāka – arī šos kreditorus Formālā pārstrukturēšana varētu neietekmēt. Visi šādi izņēmumi no normas būtu jābalsta uz skaidriem kritērijiem, kas noteikti tiesību aktos.

Kā norādīts galvenajā konstatējumā Nr. 21, Maksātnespējas likums nepieļauj Pārstrukturēšanas plāna termiņu, kas pārsniegtu divus gadus, pat ja tas ir pretrunā uzņēmējdarbības loģikai. Direktīvā 2019/1023 nav noteikts termiņš Pārstrukturēšanas plāna izpildei, ņemot vērā, ka var būt vajadzīgs ilgāks termiņš, lai pārplānotu visus parādus. Saskaņā ar ierosināto pieeju gadījumos, kad kvalificēti eksperti (Uzraugošās personas) spēj izveidot Pārstrukturēšanas plānu, lai samazinātu šķēršļus Formālajai pārstrukturēšanai un Pārstrukturēšanas plāna izpildei, likumā būtu jāatļauj Pārstrukturēšanas plāna izpilde paredzēt vairāk nekā divus gadus.

h. Ieteikumi

- Nepieciešami Maksātnespējas likuma grozījumi, lai nodrošinātu, ka Pārstrukturēšanas plānā ir iekļauti iemesli un pamatojums, kāpēc Pārstrukturēšanas plānam ir pamatotas izredzes novērst parādnieka maksātnespēju un nodrošināt uzņēmējdarbības pastāvētspēju, ieskaitot nepieciešamos priekšnoteikumus Pārstrukturēšanas plāna izpildes panākumiem.
- Būtu jāizveido visaptverošs Pārstrukturēšanas plānu satura kontrolsaraksts.

- Būtu jāievieš tiešsaistes platforma, kurā parādniekiem ir pieejami dažādi rīki, kas saistīti ar informāciju par Parādu pārstrukturēšanu.
- Būtu jāapsver grozījumi Maksātnespējas likumā saistībā ar neietekmētā kreditora jēdziena ieviešanu. Proti, neietekmētie kreditori ir tie, kuri nav jāiekļauj Pārstrukturēšanas plānā un/vai tie, kuri nebalso par Pārstrukturēšanas plānu. Parādniekam ir jānorāda iemesls noteiktu kreditoru izslēgšanai no Pārstrukturēšanas plāna.

8.2 Pārstrukturēšanas plāna pieņemšana

Direktīvas 2019/1023 9. pantā ir paredzēti obligāti un fakultatīvi noteikumi attiecībā uz Pārstrukturēšanas plānu pieņemšanas un balsošanas kārtību, tostarp subjektu tiesībām, kreditoru iedalījumu grupās un iespējamo balsošanas pārbaudes procedūru.

Direktīvas 2019/1023 9. panta 1. punktā ir paredzēts obligāts noteikums, ka parādniekiem ir jābūt iespējai iesniegt Pārstrukturēšanas plānu visām ietekmētajām personām.

Maksātnespējas likuma 42.pantā ietverts parādnieka pienākums padarīt Pārstrukturēšanas plānu pieejamu visiem kreditoriem un noteiktā termiņā gūt to saskaņojumu.

Atbilstoši šai tiesību normai, parādnieks veic darbības, lai iegūtu saskaņojumu no visiem kreditoriem (darbinieki neiegūst kreditora statusu kā tas ir noteikts Maksātnespējas likuma 38. pantā). Pārstrukturēšanas plānā ir jāiekļauj visi kreditori neatkarīgi no tā, vai parādnieka prasījums ir vai nav apstrīdēts, tāpēc visi kreditori ir jāinformē par Pārstrukturēšanas plānu un tiem visiem ir jāsaņem Pārstrukturēšanas plāna kopija. Ņemot vērā, ka parādniekam Pārstrukturēšanas plāns jāpiedāvā visiem kreditoriem, **jāinterpretē, ka Latvijas tiesību sistēma daļēji atbilst Direktīvas 2019/1023 9. panta 1.punktam, jo Direktīvā 2019/1023 paredzēts, ka Pārstrukturēšanas plāns jāpiedāvā tikai ietekmētajiem kreditoriem.**

Maksātnespējas likumā nav norādes uz citām personām, kuras Pārstrukturēšanas plāns varētu ietekmēt vai neietekmēt, jo balssstiesības tiek piešķirtas tikai kreditoriem. Maksātnespējas likums nesatur nevienu tieši pielīdzināmu tiesību normu, kas regulētu ietekmētos un neietekmēt kreditorus, tomēr nākotnes grozījumi šo apsvērumu mainīt (skatīt apsvērumus šā ziņojuma sadaļā “Ietekmētie un neietekmētie kreditori”).

Direktīvas 2019/1023 prasības attiecībā uz ietekmētajiem un neietekmētajiem kreditoriem prasa turpmākas diskusijas un novērtējumus, jo var secināt, ka pašreizējie Maksātnespējas likuma noteikumi atbilst Direktīvas 2019/1023 9. panta 1. punktam – parādniekiem ir tiesības (Maksātnespējas likumā noteikts pienākums) iesniegt Pārstrukturēšanas plānu visām ietekmētajām personām, kas saskaņā ar Maksātnespējas likumu attiecas tikai uz kreditoriem un darbiniekiem, ja to prasījumi patiešām ir skarti.

Parādnieki bieži vien praksē nav iekļāvuši visus kreditorus Pārstrukturēšanas plānos un zemākās instances tiesas nav novērtējušas, vai visi kreditori ir Pārstrukturēšanas plānā iekļauti, neraugoties uz spēkā esošo un Maksātnespējas likumā ietverto prasību Pārstrukturēšanas plānu koordinēt ar visiem kreditoriem. Tas vairākkārt ir nopietni un negatīvi ietekmējis pamatotos kreditoru prasījumus.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments, lieta SPC-5/2015, 2015. gada 20. februāris.

Lieta attiecās uz kreditora apgalvojumu, ka TAP ir izveidots cits fiktīvs kreditors ar mērķi panākt Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu. Zemākās instances tiesa nav izskatījusi šo kreditora-prasītāja prasību un nav izpētījusi, vai fiktīvi darījumi ir noslēgti, lai izveidotu viltotu kreditoru.

Šajā spriedumā tiesa noteica divus TAP mērķus: veicināt parādnieka maksātnespējas atjaunošanu; un ii) aizsargāt kreditoru intereses. Tiesa arī paziņoja, ka TAP pamatā ir parādnieka un kreditoru vienošanās par pasākumiem, kas paredzēti parādnieka maksātnespējas atjaunošanai.

Lai TAP būtu veiksmīga, ir nepieciešami divi galvenie elementi: Pārstrukturēšanas plānam ir jābūt skaidram un reālistiskam par to, kā parādnieks, kuram ir parādi, var atkal gūt peļņu, un kreditoriem jāatbalsta parādnieka komercdarbības turpināšana un ne tikai jātic parādnieka dzīvotspējai, bet arī jābūt gataviem pārstrukturēt savus prasījumus (...). No praktiskā viedokļa TAP ir iespēja gūt panākumus tikai tad, ja lielākie un svarīgākie kreditori ir iesaistīti parādnieka glābšanā un ja starp pusēm pastāv savstarpēja uzticība.

Tiesa arī norādīja uz tiesas pienākumu ne tikai pārskatīt Pārstrukturēšanas plānu un Uzraugošās personas atzinumu, bet arī kreditoru iebildumus, ja tādi ir izteikti.

Tiesai ir pienākums pārbaudīt, vai parādnieks, iesniedzot pieteikumu par TAP, ir rīkojies labticīgi, it īpaši, ja šādu pārskatīšanu ir lūdzis kreditors. Turklāt tiesai ir pienākums noteikt, vai starp kreditoriem un parādnieku pastāv reāli prasījumi, lai nepieļautu fiktīvu rīcību.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments, lieta SPC-28/2014, 2014. gada 30. septembris.

Tika uzsākts TAP. Tomēr parādnieks nebija iekļāvis kreditoru Pārstrukturēšanas plānā. Strīds attiecās uz jautājumu par to, vai ignorētajam kreditoram faktiski bija kādas prasības pret parādnieku un līdz ar to vai vērā ņemtajam kreditoram bija jābūt atzītam.

Zemākās instances tiesa nepievienojās kreditora argumentiem un ņēma vērā parādnieka sniegto informāciju par to, ka starp parādnieku un ignorēto kreditoru ir noslēgta savstarpēja vienošanās par parāda dzēšanu. Pirmās instances tiesa nav norādījusi, kādi juridiskie avoti un pierādījumi ir izmantoti, lai nonāktu pie šāda secinājuma.

Parādnieka grāmatvedībā nav pierādījumu, ko varētu izmantot, lai pierādītu, ka parādi patiešām ir atcelti, un tādēļ, ka šī zemākās instances tiesa ir pamatoti uzsākusi TAP un secinājusi, ka Pārstrukturēšanas plāns atbilst piemērojamajām tiesību normām un ir ticis pienācīgi iesniegts un saskaņots.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments, lieta SPC-27/2014, 2014. gada 31. oktobris.

Nodrošinātā kreditora prasījumu apmērs tika ievērojami samazināts divos atsevišķos TAP, nesaņemot kreditora iepriekšēju piekrišanu. Līdz ar to tika pārkāptas kreditora tiesības, kas paredz, ka pirms kreditora prasījuma samazināšanas (TAP piemērojamās metodes ietvaros) ir jāsaņem nodrošinātā kreditora iepriekšēja piekrišana.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments, lieta SPC-7/2015, 2015. gada 24. marts.

Parādnieks nebija ņēmis vērā visus kreditorus, ignorējot strīdu, kas Pārstrukturēšanas plāna izstrādes laikā vēl nebija atrisināts, un tādējādi pārkāpa kreditoru vienlīdzības principu, kas neļauj parādniekiem pašam izvēlēties kreditorus.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments, lieta SPC-0017-15, 2015. gada 28. decembris.

Lieta attiecās uz kreditora apgalvojumu, ka TAP ietvaros ir izveidots cits fiktīvs kreditors, lai koordinētu Pārstrukturēšanas plānu. Zemākās instances tiesa nav izskatījusi šo kreditora-prasītāja prasību un nav izvērtējusi, vai fiktīvi darījumi ir noslēgti, lai izveidotu viltotu kreditoru.

Maksātnespējas procesa administratora atzinumā arī tika noraidīta kreditora atruna un apgalvojums, ka viltus kreditora prasījums patiešām pastāv tāpēc, ka tas ir apstiprināts ar šķīrējtiesas lēmumu. Augstākā tiesa atcēla zemākas instances tiesas spriedumus.

Iepriekš minētie piemēri ir pierādījums tam, ka, lai gan likumā ir iekļauti noteikumi, kas garantē visu kreditoru tiesības Formālajā pārstrukturēšanā, dažos gadījumos praksē tie netiek pienācīgi īstenoti. Tas var būt saistīts gan ar Latvijā eksistējošo pārstrukturēšanas kultūru, par ko liecina atsevišķu parādnieku krāpnieciskās darbības, gan arī tiesu un citu iestāžu nespēju risināt šādus pārkāpumus nepietiekamu resursu un/vai specializācijas un pieredzes trūkuma dēļ.

Direktīvas 2019/1023 9. panta 1. punkta otrajā teikumā ir paredzēts fakultatīvs noteikums, kas ļauj kreditoriem un Uzraugošajām personām iesniegt parādnieka Pārstrukturēšanas plānu. Dalībvalstis var paredzēt nosacījumus, ar kādiem tās šādu iesniegšanu pieļauj. Kopumā Latvijas tiesiskais regulējums neaizliedz kreditoram izstrādāt Pārstrukturēšanas plānu, bet praksē Pārstrukturēšanas plānu izstrādā un kreditoriem nodod pats parādnieks.

Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 107. panta pirmo daļu kreditori var izstrādāt Pārstrukturēšanas plānu un iesniegt to apstiprināšanai tiesā tikai maksātnespējas procesa laikā. Ja parādnieks nav pasludināts par maksātnespējīgu, kreditoriem un ekspertiem nav iespējas iesniegt pieteikumu par Formālas pārstrukturēšanas uzsākšanu, un nepastāv procedūra, ar kādiem nosacījumiem šīs personas varētu to darīt.

Iniciatīvu par Formālās pārstrukturēšanas uzsākšanu varētu uzņemties paši kreditori un tas varētu kalpot kā agrīnās brīdināšanas mehānisms, kā aicinājums parādniekam pievērst uzmanību savām saistībām un iespējai izmantot Formālu pārstrukturēšanu. Šādiem kreditoru aicinājumiem būtu jābūt tikai informatīviem. Visveiksmīgāk šāds aicinājums eksistētu sagatavotas veidnes formā, ar kuru potenciāli maksātnespējīgs parādnieks tiktu brīdināts nevis par savu pienākumu samaksāt parādu kreditoram, kas aicinājumu ir iesniedzis, bet gan vērstu parādnieka uzmanību uz iespējamiem riskiem, kas saistīti ar saistībām un iespējamu Formālās pārstrukturēšanas nepieciešamību. Parādnieks gūtu labumu no šāda papildu agrīnās brīdināšanas instrumenta, savukārt nosūtošais kreditors varētu veicināt finanšu disciplīnu no parādnieka puses, veicinot saistību laicīgu atmaksu.

Saskaņā ar Maksātnespējas likumu pēc Pārstrukturēšanas plāna izstrādes kreditoriem ir tiesības balsot par Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanu, izņemot personas, kurām ir noteikts statuss attiecībā uz parādnieku. Kreditori, kuri var balsot par Pārstrukturēšanas plānu, ir iedalīti divās grupās: nodrošinātie kreditori un nenodrošinātie kreditori. Balsošana par Pārstrukturēšanas plānu notiek atsevišķi katrā kreditoru grupā.

Direktīvas 2019/1023 9. panta 2. punktā ir noteikta obligāta prasība, ka neietekmētajām personām nav balsstiesību Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanā. No Maksātnespējas likuma 38. panta ceturtās un septītās daļas analīzes izriet, ka neietekmētās personas, kurām nav balsstiesību, ir parādnieka darbinieki, ja Pārstrukturēšanas plāns viņu tiesības neietekmē, kā arī balsstiesības netiek piešķirtas Formālās pārstrukturēšanas izmaksām, kā arī par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā un Krimināllikumā noteiktajām sankcijām.⁸² **Secināms, ka Maksātnespējas likums atbilst Direktīvas 2019/1023 9. panta 2. punktam, jo Maksātnespējas likums nepiešķir balsstiesības neietekmētajām personām.**

Direktīvas 2019/1023 9. panta 3. punktā noteikts, ka balsstiesības Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanā var liegt (i) dalībniekiem (akcionāriem); (ii) kreditoriem, kuru prasījumiem ir zemāka prioritāte par parasto nenodrošināto kreditoru prasījumiem maksātnespējas procesā; un (iii) jebkura parādnieka vai parādnieka uzņēmuma saistītai personai, kurai saskaņā ar valsts tiesību aktiem ir interešu konflikts.

Atsevišķiem subjektiem Latvijā nav balsstiesību. Maksātnespējas likums pirmām kārtām nosaka vispārēju principu, ka par Pārstrukturēšanas plānu var balsot tikai tās personas, kurām ir kreditora statuss. Šā iemesla dēļ arī, piemēram, dalībnieki (akcionāri) bez kreditora statusa nevar balsot par Pārstrukturēšanas plānu pieņemšanu.

Turklāt saskaņā ar Maksātnespējas likuma 42. panta trešo un sesto daļu kreditora tiesības attiecībā uz Formālās pārstrukturēšanas koordinēšanu nevar īstenot: 1) personas, kas ir reģistrētas vienā uzņēmumu grupā ar parādnieku; 2) fiziskas personas, kurām kā dalībniekiem (akcionāriem) ir izšķiroša ietekme uz parādnieku – kapitālsabiedrību; 3) personas, kas pēdējo divu gadu laikā pirms Pārstrukturēšanas plāna koordinēšanas ir ieguvušas prasījumus pret parādnieku no iepriekš minētajām personām. Turklāt balsstiesības piešķir tikai kreditoru galvenajiem prasījumiem (blakusprasījumi balsojumā netiek ieskaitīti).

Tāpēc var secināt, ka Latvijas tiesību sistēmā no balsošanas jau ir izslēgti daži no Direktīvas 2019/1023 9. panta 3. punktā uzskaitītajiem subjektiem, lai gan to Latvijas tiesību sistēmā to tvērums ir daudz šaurāks. Tādēļ būtu jāizvērtē, vai šādi ierobežojumi būtu jāattiecinā arī uz tiem subjektiem, kuri šobrīd var par Pārstrukturēšanas plānu balsot. Proti, jāapsver, vai visiem dalībniekiem (akcionāriem), kuriem ir kreditora prasījums un izšķiroša ietekme uz parādnieku, un personām, kurām ir interešu konflikts (piemēram, parādnieka pārstāvjiem un ieinteresētajām personām saskaņā ar Maksātnespējas likuma XII. nodaļu), arī nebūtu jāliedz balsot par Pārstrukturēšanas plānu.

Šāda izslēgšana būtu jāapsver un turpmāk jāizvērtē, jo šādas izslēgšanas neesamība palielina ļaunprātīgas izmantošanas risku un mazina kreditoru aizsardzību, kam vajadzētu būt nozīmīgam elementam attiecībā uz Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanu.

Saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 9. panta 4. punktu kreditori būtu jāsadala dažādās grupās atbilstoši to interešu vienveidībai. Vismaz nodrošinātie un nenodrošinātie kreditori būtu jāiedala atsevišķās grupās. Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 42. panta otro daļu balsošana par Formālo pārstrukturēšanu notiek atsevišķi šādās kreditoru grupās: nodrošinātie kreditori to prasījumu nodrošinātajā daļā; 2) nenodrošinātie un nodrošinātie kreditori to prasījumu nenodrošinātajā daļā. **Saskaņā ar iepriekš minēto Direktīvā 2019/1023 noteiktā obligātā prasība jau eksistē Latvijas tiesību sistēmā.**

Direktīvas 2019/1023 9. panta 4. punktā ir paredzēta fakultatīva prasība, kas pieļauj papildu kreditoru grupas izveidi darbiniekiem. Jāpiemin, ka saskaņā ar Maksātnespējas likuma 38. pantu Formālajā pārstrukturēšanā piemērojamās metodes nevar ietekmēt darbinieku prasījumus par darba samaksu, ja viņi tam nepiekrīt. Turklāt, kā aprakstīts šī ziņojuma nodaļā *“Darbinieki un to tiesības”*, darbinieku prasījumi jau pie esošā Latvijas regulējuma bauda pietiekamu aizsardzību. Darba autori uzskata, ka atsevišķas kreditoru grupas izveide darbiniekiem nenestu būtisku labumu, jo darbinieku darba samaksas prasījumi ir pietiekami aizsargāti un nav reālas iespējas, ka darbinieki praksē būtiski un negatīvi ietekmētu Pārstrukturēšanas plāna dzīvotspēju, jo darbinieki visbiežāk pieņem Pārstrukturēšanas plānus, ja darbinieku prasījumi netiek ietekmēti.

Turklāt Direktīvas 2019/1023 9. panta 4. punktā ir paredzēts fakultatīvs noteikums par gadījumiem, kad, parādniekam esot MVU, Formālās pārstrukturēšanas subjekti netiek sadalīti atsevišķās kreditoru grupās. Turklāt Direktīvas 2019/1023 45. apsvērumā noteikts, ka MVU pēc savas izvēles var tikt atbrīvoti no pienākuma kreditorus sadalīt atsevišķās grupās. Praksē tas radītu situācijas, kad divas pašlaik Latvijā esošās kreditoru grupas (nodrošinātie un nenodrošinātie kreditori) tiktu apvienotas vienā kreditoru grupā. Tomēr, kā būs redzams turpmāk, Latvijas tiesību sistēmā nevajadzētu ieviest šādu papildu MVU rīcības brīvību.

Šāda pieeja tika noteikta jau iepriekšējā 01.11.2007. Maksātnespējas likumā. Saskaņā ar 01.11.2007. Maksātnespējas likuma 46.¹ pantu Maksātnespējas likumā (zaudējis spēku 01.11.2010.) nenodrošinātie un nodrošinātie kreditori netika sadalīti atsevišķās kreditoru grupās, tāpēc Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanai bija nepieciešams kreditoru pamatprasību vienkāršs vairākums. Rezultātā tika izveidoti fiktīvi nenodrošināti kreditori, kas pārbalvoja citus reālos kreditorus. Mācoties no minētās iepriekšējās pieredzes, nebūtu vēlams augstākminēto kārtību ieviest atkārtoti.

⁸² Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss zaudēs spēku 2020. gada 1. jūlijā un stāsies spēkā Administratīvās atbildības likums. Administratīvie pārkāpumi tiks kodificēti dažādos tiesību aktos.

Direktīvas 2019/1023 9. panta 4. punktā ietvertā imperatīvā norma paredz pienākumu ES dalībvalstīm veikt atbilstošus pasākumus, lai nodrošinātu, ka kreditoru grupu veidošana tiek veikta ar īpašu mērķi aizsargāt neaizsargātos kreditorus, piemēram, mazos piegādātājus.

Maksātnespējas likuma 38. panta otrā un astotā daļa nosaka, ka attiecībā uz kreditoru grupas un katra kreditoru prasījuma veidu (pamata parāds, soda nauda vai procenti) Pārstrukturēšanas plānā var paredzēt tikai pamata parāda, soda naudas vai procentu proporcionālu izpildes atlikšanu vai samazināšanu. Turklāt Maksātnespējas likuma 40. pants ierobežo ļoti nelabvēlīgus noteikumus, kurus var piemērot tikai ar attiecīga ietekmētā kreditora piekrišanu.

No minēto noteikumu, tostarp Formālās pārstrukturēšanas principu (piemēram, tiesību saglabāšana, kreditoru vienlīdzība, patvaļības nepieļaušana, pienākumu izpilde un labticība, kas noteiktas Maksātnespējas likuma 6. pantā) kopīgas analīzes secināms, ka tie ir pietiekami neaizsargātu kreditoru, piemēram, mazo piegādātāju, aizsardzībai. Turklāt problemātika attiecībā uz šo jautājumu netika identificēta intervijās ar nozares ekspertiem, tāpēc **PwC neuzskata, ka būtu nepieciešams izveidot atsevišķu mazo piegādātāju-kreditoru grupu.**

Direktīvas 2019/1023 9. panta 5. punktā ir paredzēts obligāts tiesas pienākums pārbaudīt kreditoru balsstiesības un kreditoru iedalījumu grupās. Šāds pienākums ir noteikts Civilprocesa likuma 341.⁶ panta trešās daļas 2. punktā, līdz ar to tas ir pilnībā īstenots.

Direktīvas 2019/1023 9. panta 5. punktā ir paredzēts fakultatīvs noteikums, kas paredz tiesām tiesības pārbaudīt kreditoru balsstiesības un kreditoru iedalījumu grupās agrīnā Formālās pārstrukturēšanas posmā – pat pirms Pārstrukturēšanas plāna iesniegšanas tiesā. Pašlaik kreditoru balsstiesības un prasījumu pamatotību izvērtē paši kreditori, Uzraugošā persona, zvērināts revidents (ja to prasa tiesību akti) un tiesa. Ņemot vērā iepriekš minēto, šī ziņojuma autori uzskata, ka šo noteikumu nav nepieciešams ieviest Latvijas tiesību sistēmā.

Direktīvas 2019/1023 9. panta 6. punktā ir noteikta balsošanas kārtība un kvorums, kas nepieciešams, lai Pārstrukturēšanas plānu varētu atzīt par atbalstītu katrā kreditoru grupā. **Šī tiesību norma ir ieviesta Maksātnespējas likuma 42. panta trešajā daļā, kurā ir paredzēti noteikumi par Pārstrukturēšanas plāna saskaņošanu.** Proti, Pārstrukturēšanas plāns ir uzskatāms par atbalstītu, ja par to balso šāds kreditoru vairākums katrā grupā:

- 1) nodrošināto kreditoru grupā – tie nodrošinātie kreditori, kuru galvenie prasījumi kopā veido divas trešdaļas no visu nodrošināto kreditoru galveno prasījumu kopsummas;
- 2) nenodrošināto kreditoru grupā – tie nenodrošinātie kreditori, kuru galvenie prasījumi kopā veido vairāk nekā pusi no nenodrošināto kreditoru galveno prasījumu kopsummas, parakstot savu piekrišanu.

Pašlaik kreditori var balsot, dodot savu piekrišanu jebkādā rakstiskā veidā, un formāla balsošanas procedūra nav nepieciešama. Citiem vārdiem sakot, parādniekam jebkādā veidā ir jāsaņem piekrišana no kreditoru vairākuma. Ņemot vērā iepriekš minēto, **Maksātnespējas likuma 42. panta trešā daļa atbilst Direktīvas 2019/1023 9. panta 7. punktam, kas paredz fakultatīvu noteikumu, saskaņā ar kuru Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanu var aizstāt ar vienošanos ar vajadzīgo balsu vairākumu.**

Kopumā Latvijas tiesiskais regulējums atbilst Direktīvas 2019/1023 noteikumiem. Tomēr Formālās pārstrukturēšanas pieņemšana gadījumos, kad ir vajadzīgs VID un citu valsts iestāžu atbalsts, var būt sarežģītā vai dažkārt neiespējama šādu iemeslu dēļ:

- 1) birokrātiskais slogs – normatīvajos aktos noteiktais termiņš, kurā iestādes var pieņemt atbilstošu lēmumu par Pārstrukturēšanas plānu;
- 2) iestādes un citi kreditori ne vienmēr rīkosies kā saprātīgs komersants, proti, saskaņā ar maksātnespējas nozares dalībnieku sniegto informāciju ir bijuši gadījumi, kad valsts iestādes un citi kreditori nav devuši savu piekrišanu vai pat nekādu atbildi uz saprātīgiem un praktiski īstenojamiem Pārstrukturēšanas plāniem, kā rezultātā Pārstrukturēšanas plāni netika apstiprināti.

Vēl viens jautājums, kas saistīts ar balsošanas procedūrām, ir saistīts ar būtiskas informācijas asimetriju starp Formālajā pārstrukturēšanā iesaistītajām pusēm. Turklāt, tā kā Formālā pārstrukturēšana ir nereti ļoti sarežģīts process jo īpaši no finanšu viedokļa, pusēm bieži vien ir pieejamas daudzas krāpnieciskas iespējas, kuras tiesas un uzraugošās iestādes varētu nespēt identificēt un nepieļaut.

Lai šādus riskus mazinātu un lai tiesu iesaistīšana Formālajā pārstrukturēšanā būtu lietderīgāka un efektīvāka, tiesnešiem vajadzētu būt iespējai apspriesties ar kreditoriem, kuri Pārstrukturēšanas plānu nav atbalstījuši, aicinot viņus sniegt motivētu pamatojumu par šādu atturēšanos sniegt atbalstu. Nepiekrītošie kreditori varētu atklāt ne tikai Pārstrukturēšanas plānu nepilnības, bet arī citus elementus, kuri būtu izmekļjami. No šāda mehānisma izrietošie grozījumi Maksātnespējas likumā neapgrūtinātu kreditorus (nepiekrītošajam kreditoram motivēta pamatojuma sniegšana nebūtu obligāta) un vienkārši paplašinātu tiesu instrumentu kopumu, kā rezultātā tiem būtu pieejams vairāk informācijas, ko varētu izmantot, lai pamatotu savus lēmumus par Pārstrukturēšanas plānu apstiprināšanu vai neapstiprināšanu.

Varētu izskatīt iespēju noteikt, ka šie pamatojumi ir obligāti publiskiem kreditoriem. Tas Latvijas uzņēmēju aprindās radītu lielāku uzticēšanos tam, ka viņu Formālas pārstrukturēšanas mēģinājumi ir patiesi novērtēti, un vairotu uzticēšanos tādām valsts iestādēm kā VID. Esot pieejamai plašākai informācijai, tiesnešiem būtu vieglāk pieņemt uz informāciju balstītus lēmumus par Pārstrukturēšanas plānu dzīvotspēju un atbilstību.

Tomēr ir jānorāda, ka tiesas uzmanība jākoncentrē uz Direktīvā 2019/1023 paredzēto dzīvotspējas un novērtēšanas testu veikšanu un ka augstākminētajai informācijai būtu tikai jāpapildina patstāvīgi tiesas lēmumi.

i. Ieteikumi

- Būtu ieteicams izvērtēt Pārstrukturēšanas plāna saskaņošanas kārtību ar VID un citām institūcijām, ar kurām pārskatīšanas process ir pārāk apgrūtināts un ilgstošs. Valsts kreditoru lēmumu pieņemšanas procesam attiecībā uz Formālu pārstrukturēšanu vajadzētu būt ātrākam.
- Lai palīdzētu tiesai izlemt par pārkategoriju piespiedu piemērošanu, tiesai vajadzētu būt skaidri noteiktām tiesībām uzaicināt piekrišanu nedodošos kreditorus rakstiski vai tiesas sēdē pamatot lēmumu, ar kuru viņi nesniedz piekrišanu Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanai attiecībā uz pārkategoriju piespiedu piemērošanu.
- Maksātnespējas likumam nevajadzētu ierobežot Pārstrukturēšanas plāna sākotnējās izpildes termiņu. Būtu jāatceļ pašreizējais sākotnējais divu gadu maksimālā ilguma ierobežojums.
- Saskaņā ar augstāk minēto ieteikumu nr.32 Maksātnespējas likumā būtu jāparedz, ka pusēm, kuras neietekmē Pārstrukturēšanas plāns, nav balsstiesību Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanā, un viņus neietekmē Pārstrukturēšanas plāns.
- Nevajadzētu ļaut atbrīvot MVU no prasības attiekties pret kreditoriem atsevišķās grupās.

8.3 Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšana

Direktīvas 2019/1023 10. panta 1. punktā ir ietverts obligāts noteikums, kas paredz, ka Pārstrukturēšanas plānam ir vajadzīgs tiesas apstiprinājums, ja Pārstrukturēšanas plāns (i) ietekmē nepiekrītošo ietekmēto personu prasījumus vai intereses; (ii) paredz jaunu finansējumu; un (iii) paredz vairāk nekā 25 % darbinieku samazinājumu, ja šāds samazinājums ir pieļaujams saskaņā ar valsts tiesību aktiem.

Direktīvas 2019/1023 10. panta 2. punktā ir uzskaitīti nosacījumi, kuriem jāizpildās, lai Pārstrukturēšanas plāns varētu tikt apstiprināts. Saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 10. panta 2. punkta i) apakšpunktu: (i) Pārstrukturēšanas plāni jāpieņem saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 9. pantā paredzētajiem noteikumiem; (ii) pret kreditoriem, kuriem ir pietiekama interešu vienveidība vienā un tajā pašā kreditoru grupā, būtu jāizturas vienlīdzīgi un tādā veidā, kas ir proporcionāls to prasījumam; (iii) paziņojums par Pārstrukturēšanas plānu saskaņā ar valsts tiesību aktiem jāsniedz visām ietekmētajām personām; (iv) ja ir nepiekrītoši kreditori, Pārstrukturēšanas plānam ir jāatbilst kreditoru interešu ievērošanas kritērijam; un (v) attiecīgā gadījumā jebkāds jauns finansējums ir nepieciešams, lai īstenotu Pārstrukturēšanas plānu, un tas nerada netaisnīgu kaitējumu kreditoru interesēm.

Kreditoru interešu ievērošana nodrošina, ka neviens nepiekrītošais kreditors Pārstrukturēšanas plāna ietvaros nav sliktākā situācijā nekā tas būtu vai nu maksātnespējas procesa gadījumā, vai darbības turpināšanas gadījumā, vai nākamā labākā alternatīvā scenārija gadījumā, ja Pārstrukturēšanas plāns netiktu apstiprināts (skatīt Direktīvas 2019/1023 50. un 52. apsvērumu). Saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 preambulas 52. apsvērumu dalībvalstīm vajadzētu būt iespējai izvēlēties vienu no šīm robežvērtībām, īstenojot kreditoru interešu kritēriju valsts tiesību aktos.

Direktīvas 2019/1023 10. pantā ir noteikts, ka tiesām ir jāizvērtē, vai Formālajai pārstrukturēšanai patiešām ir nepieciešams jauns finansējums un vai tas nerada netaisnīgu kaitējumu kreditoru interesēm. Direktīvas 2019/1023 10. pantā ir ietverta prasība nodrošināt efektīvu Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanas procesu.

Salīdzinājumam – Maksātnespējas likums nenošķir Pārstrukturēšanas plānus, kas paredz ievērojamu darbaspēka samazināšanu, t. i., 25 % apmērā, kā paredzēts Direktīvā 2019/1023, un Pārstrukturēšanas plānus, kas neparedz darbaspēka samazināšanu (skatīt Maksātnespējas likuma 40. pantu). Līdz ar to Pārstrukturēšanas plāniem ir nepieciešams tiesas apstiprinājums jebkuros apstākļos, arī attiecībā uz to ietekmi uz darbaspēku, neatkarīgi no tā, vai Pārstrukturēšanas plāns paredz 5 % vai 50 % samazinājumu. Kopumā Pārstrukturēšanas plānos var iekļaut arī pasākumus, kas ietekmē darbaspēku, ja šādi pasākumi sasniedz Formālās pārstrukturēšanas mērķus un atbilst darba tiesību prasībām (skatīt Maksātnespējas likuma 38. pantu). Tādējādi jānorāda, ka neatkarīgi no tā, cik lielā mērā tiek ietekmēts darbaspēks, Pārstrukturēšanas plānus vienmēr būs jāapstiprina tiesai, un jāatzīmē, ka darbaspēka samazināšana bieži vien ir daļa no Formālas pārstrukturēšanas un ir būtiska Pārstrukturēšanas plāna sastāvdaļa.

Vērā ņemama atšķirība starp Direktīvu 2019/1023 un Latvijas tiesību sistēmu ir tāda, ka Maksātnespējas likumā bieži vien var trūkt skaidru kritēriju Pārstrukturēšanas plānu novērtēšanai, bet likumā ir paredzēta to kritēriju novērtēšana, kas ir ietverti Direktīvā 2019/1023. Latvijas tiesas novērtē, vai Pārstrukturēšanas plāns atbilst Maksātnespējas likuma prasībām, piemēram, vai Pārstrukturēšanas plānu ir apstiprinājušas visas kreditoru grupas, vai tas nediskriminē konkrētus kreditorus un vai tas ir saskaņots ar visiem kreditoriem, tādējādi ievērojot šo Direktīvas 2019/1023 prasību (skatīt Maksātnespējas likuma VII. nodaļu).

Turklāt saskaņā ar Maksātnespējas likuma 40. panta trešo daļu un Maksātnespējas likuma 40. panta ceturtās daļas 15. punktu Pārstrukturēšanas plānā ir jāietver pamatojums, ka kreditoru, kuri nav atbalstījuši Pārstrukturēšanas plānu, gūtais labums ir vismaz tikpat labs, kā tas būtu maksātnespējas gadījumā – ja Formāla pārstrukturēšana nenotiktu.

Vairumā gadījumu kreditoru interešu ievērošanas kritērija pamatojums Latvijā tiktu pamatots ar uzņēmuma aktīvu vērtības pamatojumu. Maksātnespējas gadījumā tiek pārdota parādnieka manta un ienākumi no mantas pārdošanas tiek sadalīti starp kreditoriem pēc noteiktas prioritātes kārtības (skat. Maksātnespējas likuma XXI. nodaļu *“Kreditoru prasījumu apmierināšana juridiskas personas maksātnespējas procesā”*).

Šāds parādnieku pamatojums galvenokārt balstās uz pieņēmumiem un spekulācijām par parādnieka mantas tirgus vērtības izmaiņām nākotnē, tomēr šādu pamatojumu un arī iebildumus pret parādnieka pamatojumu no kreditoriem var pamatot ar pierādījumiem (piemēram, aktīvu sertificētiem vērtējumiem) un neatkarīgu trešo personu atzinumiem (skatīt arī strīdu izšķiršanas procedūru, kas aprakstīta šā ziņojuma nodaļā *“Tiesu vai administratīvās iestādes vērtējums”*).

Turklāt saskaņā ar Maksātnespējas likuma 42. panta 5. punktu kreditoru iebildumu pamatojums nav ierobežots, un nepiekrītošais kreditors apstrīdēšanas ietvaros var arī atsaukties uz alternatīvu Pārstrukturēšanas plānu (alternatīvu scenāriju) vai izvirzīt citus argumentus. Lai gan šādi iebildumi ir pieļaujami, tie ir balstīti uz turpmākām spekulācijām attiecībā uz parādnieka mantas vērtību un ienākumu sadali maksātnespējas procesā.

Tomēr tā nav obligāta Maksātnespējas likumā noteikta Pārstrukturēšanas plānu prasība, kuriem ir jānodrošina, ka tiek īstenots tikai cits Direktīvā 2019/1023 paredzētais kreditoru interešu ievērošanas kritērija elements, t.i., ka kreditori gūst lielāku labumu nekā maksātnespējas gadījumā. Iepriekš minētie iebildumi ir Latvijā pieļaujami, bet to apmierināšana nav nepieciešama, lai tiesa Pārstrukturēšanas plānu apstiprinātu.

Nemot vērā, ka šādus iebildumus var izvirzīt nepiekrītošie kreditori un tie ir jāatrisina (skatīt strīdu izšķiršanas procedūru, kas aprakstīta turpmāk šī ziņojuma 8.7.1 apakšnodaļā *“Pašreizējā sistēma”* Direktīvas 2019/1023 14. pantā), tos ir vēl grūtāk pierādīt un novērtēt. Nebūtu ieteicams Latvijas tiesību sistēmā ieviest visas Direktīvā 2019/1023 paredzētās kreditoru interešu ievērošanas kritērija alternatīvas.

Nemot vērā visu iepriekš minēto un Direktīvas 2019/1023 52. apsvērumu, Latvija jau atbilst kreditoru interešu ievērošanas kritērijam, kas paredz, ka neviens nepiekrītošais kreditors Pārstrukturēšanas plāna ietvaros nav sliktākā situācijā nekā maksātnespējas gadījumā. Maksātnespējas likumā nav paredzēts pienākums Pārstrukturēšanas plāniem nodrošināt, ka kreditori ir labākā situācijā nekā nākamajā labākajā scenārijā, lai gan šāda apstrīdēšana ir Latvijā pieļaujama.

Tādējādi prasība, ka Pārstrukturēšanas plāniem ir jāatbilst Direktīvā 2019/1023 ietvertajam kreditoru interešu ievērošanas kritērijam, jau ir izpildīta, jo Pārstrukturēšanas plāniem ir jānodrošina, ka kreditori ir labākā situācijā, ja Pārstrukturēšanas plāns tiek īstenots, nekā tie būtu maksātnespējas gadījumā. Alternatīvais kreditoru interešu ievērošanas kritērijs nebūtu Latvijā jāievieš – tas radītu mazāku tiesisko noteiktību un palielinātu Pārstrukturēšanas plānu novērtēšanas slogu.

Tomēr tiesas vienmēr pārbauda šo prasību, kas ir pretrunā Direktīvā 2019/1023 paredzētajai procedūrai. **Tādēļ ir jāgroza Maksātnespējas likums, lai nepieļautu, ka tiesas novērtē Pārstrukturēšanas plāna atbilstību kreditoru interešu ievērošanas kritērijam, ja tas nav apstrīdēts šo iemeslu dēļ.**

Jauns un pagaidu finansējums ir Latvijas tiesību sistēmā piemērojams Formālās pārstrukturēšanas instruments. Turklāt šīs Formālās pārstrukturēšanas metodes izveles pamatojums ir jāiekļauj Pārstrukturēšanas plānā un pēc tam jāpārskata Uzraugošajai personai (jauns un pagaidu finansējums ir sīkāk analizēts šī ziņojuma nodaļā, kas ir veltīta jaunam un pagaidu finansējumam). Tomēr arī šis Pārstrukturēšanas plāna aspekts netiek praksē pietiekami izvērtēts – tiesām un Uzraugošajām personām trūkst nepieciešamo finanšu un uzņēmējdarbības zināšanu, lai noteiktu, vai parādnieks spēs prognozēto jauno un pagaidu finansējumu piesaistīt (vai prognozes ir pietiekams pamatots) un vai veiksmīgai Pārstrukturēšanai jauns un pagaidu finansējums vispār ir nepieciešams.

Direktīvas 2019/1023 10. panta 3. punktā ir noteikts pienākums nodrošināt, ka tiesas un administratīvās iestādes var atteikties apstiprināt Pārstrukturēšanas plānu, ja šim Pārstrukturēšanas plānam nav pamatotu izredžu novērst parādnieka maksātnespēju vai nodrošināt parādnieka dzīvotspēju. Pastāv nopietna pretruna starp Latvijas maksātnespējas regulējumu un Direktīvas 2019/1023 prasībām attiecībā uz tiesnešu kompetenci atteikties pieņemt Pārstrukturēšanas plānus, kuriem nav pamatotu izredžu novērst parādnieka maksātnespēju un nodrošināt parādnieka dzīvotspēju. Lai gan Direktīvā 2019/1023 ir noteikts, ka šāds izvērtējums ir obligāts, pašreizējā prakse ir šķietami pretēja un tiesas apstiprina Pārstrukturēšanas plānus, kas tikai formāli atbilst tiesību aktu prasībām. Notiek apspriešanās ar uzraudzības iestādēm, kurām ir uzdots sagatavot iepriekš minēto novērtējumu, taču tā ir tikai formalitāte, jo paši atzinumi ir ļoti formāli un gandrīz vienmēr sniedz pozitīvus secinājumus par Pārstrukturēšanas plāna dzīvotspēju, kas ir nepārprotami pretrunā apstāklim, ka vairums Formālo pārstrukturēšanu ir neveiksmīgas.

Tiesneši ir pauduši bažas, ka saskaņā ar pašreizējo regulējumu Uzraugošo personu atzinumi ir diezgan bezjēdzīgi vairāku iemeslu dēļ: (i) Uzraugošās personas ir personīgi ieinteresētas saņemtu no uzraudzības izrietošo atbildību, ja tiktu apstiprināts Pārstrukturēšanas plāns un uzsākta Formālā pārstrukturēšana, tādējādi vienmēr sniedzot pozitīvu atzinumu; (ii) Uzraugošās personas arī tikai formāli novērtē Pārstrukturēšanas plānu, jo viņiem trūkst nepieciešamo finanšu un ekonomikas zināšanu; un (iii) Uzraugošās personas neatbild par sniegto atzinumu.

Tikai dažos gadījumos tiesa var atsaukties uz Pārstrukturēšanas plāna vāmajām perspektīvām, bet tikai tad, ja kreditori ir izteikuši šādus iebildumus. Ņemot vērā šos apsvērumus, **ir jāgroza Maksātnespējas likums, lai iekļautu skaidrus noteikumus tiesām ne tikai atteikt tos Pārstrukturēšanas plānus, kas formāli neatbilst Maksātnespējas likumam, bet arī tos Pārstrukturēšanas plānus, kuriem nav pamatotu izredžu gūt panākumus.** Tomēr, ņemot vērā šāda lēmuma pieņemšanai nepieciešamās zināšanas, tiesas pamatojumam būtu ieteicams balstīt uz kvalificēta eksperta atzinumu. Rezultātā potenciāli samazinātos uzsākto, bet palielinātos sekmīgo Formālo pārstrukturēšanu skaits. Tomēr tas varētu arī palielināt Pārstrukturēšanas plānu izstrādes izmaksas un radīt lielāku slogu, jo īpaši MVU, un tādējādi tas būtu jānovērs ar citiem jauninājumiem vai grozījumiem spēkā esošajā regulējumā.

Čehija

Kādos gadījumos tiesas var noraidīt pārstrukturēšanas plānus?

Līdzīgi pašreizējai procedūrai Latvijā arī Čehijas Republikas tiesas tikai formāli pārbauda iesniegto pārstrukturēšanas plānu atbilstību piemērojamajām juridiskajām prasībām - pārstrukturēšanas plānu dzīvotspēja netiek izvērtēta.

Tomēr Čehijas tiesas var noraidīt plānus, kuriem nav pamatotu izredžu gūt panākumus. Pieņemot šādus lēmumus, tiesas ņem vērā praktizējoša speciālista, piemēram, uzraugošās personas, viedokli.

Spānijas tiesas ir ierobežotas arī attiecībā uz lēmumu pieņemšanu par pārstrukturēšanas plānu apstiprināšanu. Kreditoriem ir jāizvirza prasības, lai tiesas būtu pilnvarotas noraidīt pārstrukturēšanas plānus šo iemeslu dēļ.

Saskaņā ar ārpustiesas maksājumu līgumiem nepiekrītošie kreditori var apstrīdēt pārstrukturēšanas plānus tiesā, kuras jurisdikcijā ir parādnieka maksātnespējas procedūras, desmit dienu laikā pēc to publicēšanas.

Iebildums neaptur noregulējuma izpildi, un to var pamatot tikai ar to, ka noregulējuma pieņemšanai nepieciešamais balsu vairākums nav iegūts (attiecīgā gadījumā ņemot vērā kreditorus, kuriem būtu jābūt klāt, bet kuri nav uzaicināti), ir pārsniegti likumā noteiktie ierobežojumi vai saskaņotie pasākumi ir nesamērīgi.

Visus strīdus izskata kopīgi saskaņā ar bankrota procedūru, un lēmumus par līgumu anulēšanu publicē maksātnespējas reģistrā. Turklāt nolīguma atcelšana izraisa secīgu konkurenci.

Saskaņā ar refinansēšanas nolīgumiem kompetence uzklaut apstiprinājumu ir komercietnesim, kurš attiecīgā gadījumā ir kompetents pasludināt maksātnespējas procedūru.

Pieteikumu var iesniegt parādnieks vai jebkurš kreditors, kas parakstījis refinansēšanas līgumu, un pieteikumam pievieno pieņemto refinansēšanas līgumu, revidenta apliecinājumu par to, ka līgumu pieņemšanai nepieciešamais balsu vairākums ir pietiekams, kā arī ziņojumus, ja tādi ir, ko sagatavojuši neatkarīgi eksperti, un apliecinājumu par kapitāla palielināšanas līgumu, ja tas jau ir pieņemts. Tiesnesis pēc apstiprināšanas līguma izskatīšanas izdod rīkojumu, ar ko to atļauj apstrādāt, un paziņo par izpildes apturēšanu līdz brīdim, kad ir panākta vienošanās par apstiprināšanu.

Tiesnesis piešķir apstiprinājumu ar nosacījumu, ka nolīgums atbilst nepieciešamajām prasībām un paziņo par ietekmes pagarināšanu, ja revidents apliecina, ka nepieciešamais vairākums ir saskaņots.

Rezolūciju, ar ko apstiprina refinansēšanas nolīguma apstiprināšanu, pieņem saskaņā ar steidzamības procedūru piecpadsmit dienu laikā un publicē, izmantojot paziņojumu, kas iekļauts maksātnespējas publiskajā reģistrā un oficiālajā valsts laikrakstā, izmantojot izrakstu ar vajadzīgajiem datiem.

Piecpadsmit dienu laikā pēc publicēšanas to finanšu saistību kreditori, uz kuriem attiecas pielīdzināšana tiesu iestādēm un kuras nav parakstījušas pielīdzināšanas līgumu vai ir izteikuši savu nepiekrīšanu tam, var to apstrīdēt.

Visi iebildumi tiek izskatīti kopā bankrota procedūrā, un visi iebildumi tiek paziņoti parādniekam un pārējiem kreditoriem, kas ir refinansēšanas līguma puses, lai tie iebildumu varētu pārsūdzēt. Lēmums par apstiprinājuma apstrīdēšanu, kas jāpieņem 30 dienu laikā, nav pārsūdzams un tiek publicēts tāpat, kā paredzēts apstiprinājuma lēmumā.

Direktīvas 2019/1023 10. panta 4. punktā dalībvalstīm ir noteikts pienākums nodrošināt, ka gadījumos, kad tiesu vai administratīvajai iestādei ir jāapstiprina Pārstrukturēšanas plāns, lai tas kļūtu saistošs, lēmums tiek pieņemts efektīvi, lai ātri atrisinātu šo jautājumu. Pašlaik Pārstrukturēšanas plānu pārskatīšanas process ir efektīvi organizēts, un lietas visbiežāk tiek uzsāktas nākamajā dienā pēc Pārstrukturēšanas plāna saņemšanas. Turklāt Pārstrukturēšanas plāna pārskatīšanas process pēc būtības parasti ilgst ne vairāk kā 15 dienas pēc Uzraugošās personas atzinuma saņemšanas. Tādējādi Latvijas tiesību akti pašlaik atbilst Direktīvas 2019/1023 10. panta 4. punktam.

Tomēr tas, visticamāk, būtiski mainītos, ja tiktu īstenotas citas Direktīvas 2019/1023 prasības, un tādēļ likumdevējam vajadzētu būt uzmanīgam, lai nodrošinātu arī pārskatīšanas procesa efektivitāti, kas nepārprotami ir arī Direktīvas 2019/1023 prasība. Tādēļ **tiesiskā apmācība būtu jāuzsāk savlaicīgi un pirms Direktīvas 2019/1023 noteikumu ieviešanas**, lai sagatavotu tiesas jaunajiem pienākumiem un novērstu sistēmas satricinājumus.

j. Ieteikumi

- Grozījumos Maksātnespējas likumā vajadzētu skaidri norādīt, ka tiesas var noraidīt Pārstrukturēšanas plānus, kuriem ir liela iespēja neizdoties.
- Maksātnespējas likumā būtu jāprecizē labāko kreditoru interešu testa piemērošana, kā noteikts Direktīvā 2019/1023, un jānorāda, ka tiesa pārbauda šī testa ievērošanu tikai tad, ja Pārstrukturēšanas plānu ir apstrīdējis nepiekrītais kreditors saistībā ar testa neizturēšanu.

8.4 Pārkategoriju piespiedu piemērošana

Pats vienkāršākais Pārstrukturēšanas plāns ir dokuments, kurā kreditori, veicot Formālo pārstrukturēšanu, pieņem savu prasījumu sadali pa daļām uz ilgāku atmaksas laiku un/vai piekrīt savu prasījumu samazinājumam, un sagaida, ka Formālās pārstrukturēšanas rezultātā tie saņems vairāk nekā tad, ja parādnieks un tā manta nonāktu maksātnespējas procesā.

Ja Pārstrukturēšanas plāns tiek pieņemts un īstenots, prasījums tiek segts un/vai, iespējams, samazināts, un parādnieks atkal atrodas situācijā, kurā tas spēj atmaksāt parākus. Tas daudziem kreditoriem ir labāks rezultāts nekā parādnieka maksātnespējas process. Turklāt Pārstrukturēšanas plāna pieņemšana var nodrošināt, ka parādnieks atkal var kļūt maksātspējīgs un ka turpmākie ieņēmumi no šīs turpmākās saimnieciskās darbības var radīt vērtību, ko vēlāk var sadalīt kreditoriem, lai segtu esošo parādu.

Tā kā gandrīz nekad nav iespējams panākt vienošanos ar visiem kreditoriem un tādējādi vienprātīgi vienoties par Pārstrukturēšanas plānu, Maksātnespējas likumā ir paredzēts tāda veida mehānisms, kur kreditoru grupas vairākuma griba kļūst saistoša arī tās pašas grupas mazākuma kreditoriem, kuri iebilst pret Pārstrukturēšanas plānu. Ja to piemēro katras kreditoru grupas ietvaros, to var saukt par "*iekšēju grupas piespiedu piemērošanu*".

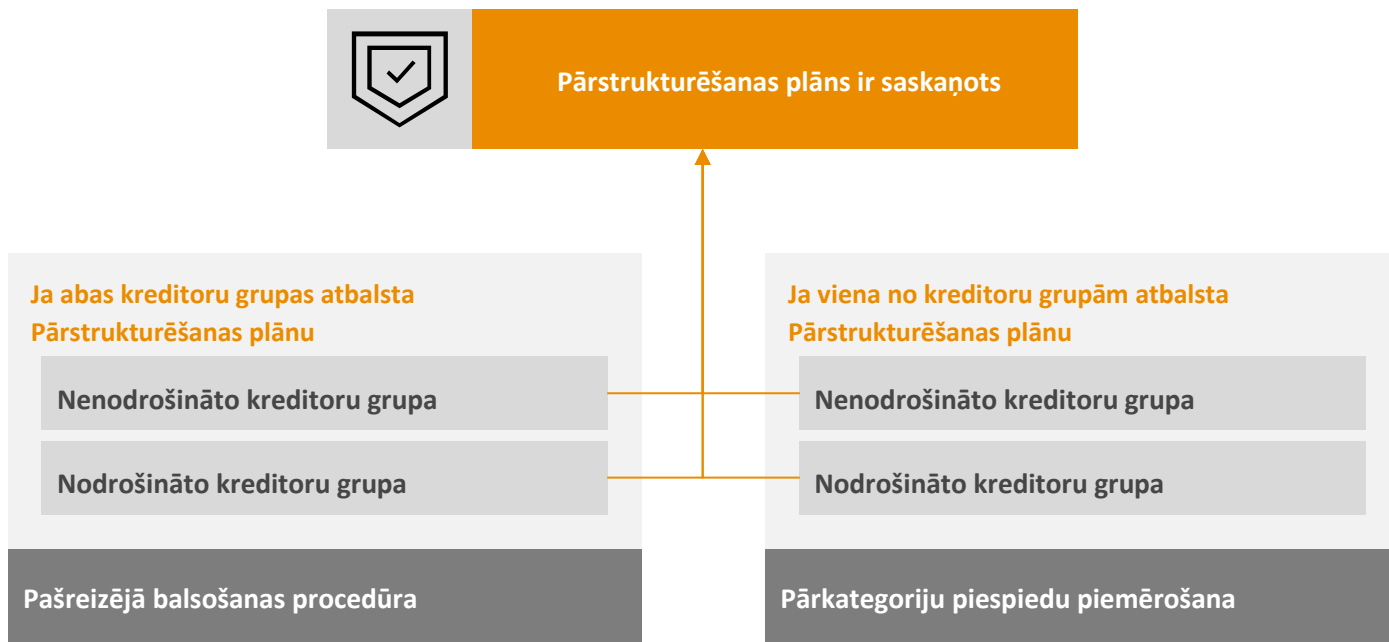
Maksātnespējas likums jau paredz šāda veida Pārstrukturēšanas plāna piespiedu piemērošanu vienas kreditoru grupas ietvaros. Saskaņā ar spēkā esošo Maksātnespējas likumu, lai pieņemtu Pārstrukturēšanas plānu, katrā kreditoru grupā vismaz vairāk nekā pusei nenodrošināto kreditoru pēc galveno prasījumu kopējās vērtības un divām trešdaļām nodrošināto kreditoru pēc galveno prasījumu kopējās vērtības ir jānobalso par Pārstrukturēšanas plānu (skatīt Maksātnespējas likuma 42. pantu). Tāpēc var teikt, ka nepiekrītošajam kreditoru mazākumam Pārstrukturēšanas plāns ir "*piespiedu piemērots*".

Direktīva 2019/1023 ievieš Maksātnespējas likumā jauna veida piespiedu piemērošanu. Šāda veida piespiedu piemērošana, kas ir pazīstama citās jurisdikcijās un Direktīvā 2019/1023 definēta kā pārkategoriju piespiedu piemērošana, kas būtībā paredz, ka Pārstrukturēšanas plānu var pieņemt arī pret kādas kreditoru grupas gribu, ja ir izpildīti konkrēti priekšnosacījumi, kas ir nepieciešami, lai nodrošinātu, ka tie kreditori, kuri nepiekrīt Pārstrukturēšanas plānam, tiek pienācīgi aizsargāti. Šā iemesla dēļ tiesa Pārstrukturēšanas plānus var apstiprināt ar pārkategoriju piespiedu piemērošanu tikai tad, ja Pārstrukturēšanas plāns ir:

- (i) apstiprināts saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 noteikumiem, kā noteikts 10. panta 2. un 3. punktā (skatīt iepriekš 8.2. un 8.3. nodaļu);
- (ii) **apstiprināts ar kreditoru grupu vairākumu**, ar noteikumu, ka vismaz viena no šīm kreditoru grupām ir nodrošināto kreditoru grupa vai tai ir augstāka prioritāte nekā parastajai nenodrošināto kreditoru grupai;
vai, ja tādu nav,
vismaz viena no kreditoru grupām vai, ja tas paredzēts valsts tiesību aktos, tiesībās ierobežotu personu grupu, kas nav dalībnieku (akcionāru) grupa vai jebkura cita grupa, kura pēc parādnieka kā darbību turpinoša uzņēmuma vērtēšanas nesaņemtu nekādu maksājumu vai nesaglabātu nekādu dalību, vai, ja tas paredzēts valsts tiesību aktos, varētu pamatoti uzskatīt, ka tā nesaņemtu nekādu maksājumu vai nesaglabātu nekādu dalību, ja tiktu piemērota parastā maksātnespējas procesa prioritārā secība saskaņā ar valsts tiesību aktiem;
- (iii) tas nodrošina, ka attieksme pret ietekmēto nepiekrītošo kreditoru grupām ir vismaz tikpat labvēlīga kā pret jebkuru citu tās pašas prioritātes grupu un labvēlīgāka kā pret jebkuru zemākas prioritātes grupu (**RPP**).
vai
to ietekmēto kreditoru prasības, kuri ir nepiekrītošo kreditoru grupā, tiek pilnībā apmierināti ar tādiem pašiem vai līdzvērtīgiem līdzekļiem, ja zemākas prioritātes grupa saņem jebkādu maksājumu vai saglabās jebkādu dalību saskaņā ar Pārstrukturēšanas plānu (**APP**);
- (iv) neviena ietekmēto personu grupa saskaņā ar Pārstrukturēšanas plānu nevar saņemt vai paturēt vairāk par savu prasījumu vai dalības pilnu summu.

Lai ilustrētu procesa salīdzinājumu ar pašreizējo balsošanas procedūru Latvijā, skatīt 15. attēlu zemāk.

15. Attēls: Pārkatēriju piespiedu piemērošanas salīdzinājums ar pašreizējo balsošanas⁸³ procedūru

Lai gan pārkatēriju piespiedu piemērošana ir jaunums Latvijas tiesību sistēmā, tai ir liela nozīme citās jurisdikcijās. Visplašāk pazīstamie pārkatēriju piespiedu piemērošanas noteikumi ir atrodamī ASV Maksātnespējas kodeksa 11. nodaļas 1129. iedaļā. Tajos paredzēts, ka tiesa pēc Pārstrukturēšanas plāna iesniedzēja pieprasījuma var apstiprināt Pārstrukturēšanas plānu un tas kļūst saistošs pārējām kreditoru grupām, ja:

- kreditoru grupas vērtība ir samazinājusies saskaņā ar Pārstrukturēšanas plānu un vismaz viena kreditoru grupa, kuras vērtība ir samazinājusies saskaņā ar Pārstrukturēšanas plānu, ir akceptējusi Pārstrukturēšanas plānu; un
- Pārstrukturēšanas plāns nav netaisnīgi diskriminējošs un ir taisnīgs attiecībā uz katru prasījumu vai kreditoru grupu, kas ir ietekmēta saskaņā ar Pārstrukturēšanas plānu un nav tam piekritusi. Nosacījums, ka Pārstrukturēšanas plānam jābūt taisnīgam attiecībā uz katru kreditoru grupu, ietver vairākas papildu prasības, kas atšķiras atkarībā no tā, vai kreditoru grupa ir nodrošināto kreditoru grupa vai nenodrošināto kreditoru grupa.

Apvienotā Karaliste

Pārkatēriju piespiedu piemērošanas un pielīdzināmu mehānismu esamība

Anglijā un Velsā maksātnespējas tiesību B1. pielikumā paredzēto administrēšanas procedūru dažkārt izmanto kopā ar mierizlīguma shēmu saskaņā ar 2006. gada Likumu par sabiedrībām, lai panāktu pārstrukturēšanu un "vertikālu" piespiedu piemērošanu katrā kreditoru grupā. Nav noteikti ierobežojumi attiecībā uz to, cik kreditoru grupas teorētiski var izveidot, un tādēļ ir vajadzīga vairākuma kreditoru piekrišana katrā kreditoru grupā (75 % pēc vērtības), lai plāns būtu saistošs šādai(-ām) kreditoru grupai(-ām). Grupu izveide ir atkarīga no tā, vai grupā ietverto kreditoru tiesības ir pietiekami līdzīgas, lai kreditori varētu savstarpēji apspriesties. Tiesa saglabā rīcības brīvību un piemēros sankcijas tikai tad, ja tā būs pārliecināta, ka shēma ir taisnīga. Neietekmētiem kreditoriem par pārstrukturēšanas plānu nav jābalso.

⁸³ Saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 9. panta 4. punkta a) apakšpunktu dalībvalstīm ir jānodrošina, ka ietekmētās personas saskaņā ar valsts tiesību aktiem tiek iedalītas atsevišķās kategorijās, kas atspoguļo pietiekamu interešu vienveidību, pamatojoties uz pārbaudāmiem kritērijiem. Lai pieņemtu Pārstrukturēšanas plānu, nodrošināto un nenodrošināto prasījumu kreditori vismaz jāiedala atsevišķās grupās. Pašreizējā kreditoru kategorijas struktūra Latvijā nodrošina, ka Maksātnespējas likums atbilst šīs obligātās normas minimālajai prasībai – kreditori ir sagrupēti divās grupās (nodrošināto un nenodrošināto kreditoru grupā).

Pārkatēgoriju piespiedu piemērošanas un pielīdzināmu mehānismu esamība

Čehijas Republikā noteikumi attiecībā uz pārkatēgoriju piespiedu izpildi ir vienkāršāki salīdzinājumā ar ASV 11. nodaļas procedūru. Tiesa var atcelt visas kreditoru grupas balsu vairākumu gadījumā, ja kreditori pamatoti nevar balsot tā, kā viņi to izdarīja, un kreditori saskaņā ar plānu nav sliktākā situācijā salīdzinājumā ar viņu stāvokli maksātnespējas procedūras gadījumā, kuras rezultātā notiek likvidācija. Tas ir viens no pārkatēgoriju piespiedu piemērošanas veidiem. Tomēr, kā liecina pieredze, šāda veida pārkatēgoriju piespiedu piemērošana Čehijas Republikā netiek bieži izmantota.

Arī Čehijas Republikā kreditori tiek iedalīti divās grupās – nodrošināto un nenodrošināto kreditoru grupā. Spēkā esošie noteikumi pieļauj pārkatēgoriju piespiedu piemērošanu, un plānus var iesniegt tiesā bez visu kreditoru grupu iepriekšējas piekrišanas.

Direktīvas 2019/1023 preambulas 58. apsvērumā ir paredzēts, ka MVU dalībniekiem (akcionāriem), kas nav tikai ieguldītāji, bet ir uzņēmuma īpašnieki un sniedz ieguldījumu uzņēmumā citādā veidā, piemēram, vadības ekspertīzē, šādos apstākļos varētu nebūt pietiekama stimula uzsākt Formālo pārstrukturēšanu. Šā iemesla dēļ pārkatēgoriju piespiedu piemērošana **parādnīkiem, kas ir MVU, var palikt kā izņēmums, tāpēc būtu jāturpina diskusijas par to, vai paredzēt MVU izņēmumu.**

Kā minēts iepriekš, pašreizējais Maksātnespējas likums neietver pārkatēgoriju piespiedu piemērošanas mehānismu. Tomēr pārkatēgoriju piespiedu piemērošanu var piemērot arī pašreizējai Latvijas kreditoru grupu struktūrai, kurā kreditori ir nodalīti divās grupās – nodrošināto kreditoru grupā un nenodrošināto kreditoru grupā.

Direktīvas 2019/1023 54. apsvērumā ir paredzēta valsts tiesību sistēma, kurā ir tikai divas kreditoru grupas, kā tas ir Latvijā. Šādos apstākļos ir uzskatāms, ka vismaz vienas kreditoru grupas piekrišana ir pietiekama, lai Pārstrukturēšanas plāns varētu tikt apstiprināts ar pārkatēgoriju piespiedu piemērošana palīdzību, ja tiek izpildīti pārējie pārkatēgoriju piespiedu piemērošanas priekšnosacījumi.

8.4.1 Kreditoru klasifikācija

Turpmākajās diskusijās joprojām varētu pievērsties jautājumam par to, vai kreditori būtu jāsadala vairākās papildu grupās. Kreditoru nošķiršanu papildu grupās var tieši noteikt Maksātnespējas likumā vai to ieviest kā izvēles noteikumu, kur kreditoru grupas nosaka pats parādnīeks ar tiesas apstiprinājumu. Lemjot par papildu kreditoru grupu ieviešanu, jāņem vērā pašreizējā kreditoru grupu regulējuma īpatnības, Latvijas uzņēmējdarbības vide un salīdzinoši vienkāršā Latvijas MVU finanšu struktūra.

Balsošanas vajadzībām Maksātnespējas likums paredz tikai divas kreditoru grupas – nodrošināto kreditoru grupu un nenodrošināto kreditoru grupu. Tomēr nodokļu administrācijai, parādnīeka darbiniekiem un ieinteresētajām personām ir piemērojami īpaši balsošanas noteikumi.

Tradicionālās Formālās pārstrukturēšanas metodes nevar piemērot nodokļu prasījumiem, ja iestājas kāds no Maksātnespējas likuma 38. panta 5. punktā minētajiem nosacījumiem un nodokļu administrācija nedod piekrišanu (neatkarīgi no tā, vai nodokļu administrācija tiek klasificēta kā nodrošinātais vai nenodrošinātais kreditors).

Darbinieki nesaņem kreditora statusu un balsstiesības. Darbinieku prasījumus neieskaita visā prasījumu kopumā balsošanas vajadzībām. Formālās pārstrukturēšanas metodes nevar piemērot darbinieku prasījumiem, ja nav saņemta iepriekšēja darbinieku piekrišana.

Papildus darbiniekiem, kuru prasījumi netiek ieskaitīti visā prasījumu kopumā balsošanas vajadzībām, balsstiesības nav arī šādām saistītām personām, kuriem ir nodrošināti vai nenodrošināti prasījumi:

- (a) personām, kas ir reģistrētas vienā uzņēmumu grupā ar parādnīeku;
- (b) fiziskām personām, kurām kā dalībniekiem ir izšķiroša ietekme uz parādnīeku – kapitālsabiedrību;
- (c) personām, kas pēdējo divu gadu laikā pirms Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanas ir ieguvušas prasījuma tiesības pret parādnīeku no iepriekš (a) un (b) punktā minētajām personām.

Apkopojot iepriekš minēto, ne darbinieki, ne ar parādnīeku saistītas personas nebalso par Pārstrukturēšanas plānu. Tāpēc Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšana balstās uz atbalstu, ko sniedz:

- (i) nodrošinātie kreditori viņu prasījumu nodrošinātajā daļā; un/vai

- (ii) papildu apstiprinājums no nodokļu administrācijas, ja tam ir nodrošināts prasījums un Pārstrukturēšanas plāns nodokļu prasījumus ietekmē vairāk, nekā noteikts Maksātnespējas likuma 38. panta 5. punktā;

UN

- (iii) nenodrošinātie kreditori un nodrošinātie kreditori viņu prasījumu nenodrošinātajā daļā;
- (iv) papildu apstiprinājums no nodokļu administrācijas, ja tam ir nenodrošināts prasījums un Pārstrukturēšanas plāns nodokļu prasījumus ietekmē vairāk, nekā noteikts Maksātnespējas likuma 38. panta 5. punktā.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Maksātnespējas likums šobrīd paredz ļoti vienkāršu kreditoru grupu struktūru, un kreditoru prioritātei katrā kreditoru grupā nav būtiskas nozīmes (izņemot nodokļu administrāciju, darbinieku un ieinteresēto personu prasījumus).

Šāda vienkāršota pieeja, ja katras grupas kreditoru prioritātes interesēm ir maza nozīme apvienojumā ar vienlīdzības principu katrā kreditoru grupā (izņemot nodokļu administrāciju, darbiniekus, noteiktus nodrošinātos kreditorus un jauna kapitāla nodrošinātājus), kas noteikts Maksātnespējas likuma 38. panta 2. punktā,⁸⁴ teorētiski varētu radīt acīmredzamu nevienlīdzību (jo īpaši nodrošināto kreditoru grupā ar dažādiem nodrošinājuma līmeņiem). Turklāt tas varētu radīt teorētiskas situācijas, kad parādniekam ir grūti izstrādāt dzīvotspējīgus Pārstrukturēšanas plānus, kas varētu saņemt kreditoru vairākuma atbalstu.

Tomēr, lai nonāktu pie pamatota secinājuma, ka Latvijā būtu jāizveido papildu kreditoru grupas un ka tas uzlabotu pašreizējo situāciju, būtu jāveic papildu padziļināta analīze. Tajā būtu jāiekļauj arī nepieciešamā analīze par Latvijas uzņēmumu kapitāla struktūram.⁸⁵

Klasificēšanas noteikumi vairāk nekā pašreizējā divu grupu sistēmā varētu nodrošināt lielāku elastību attiecībā uz kreditoru prasījumiem, jo duālā klasifikācija var ierobežot pušu spēju pielāgot parādu atmaksu uzņēmuma unikālajām uzņēmējdarbības vajadzībām un nodrošināt Pārstrukturēšanas plānu ilgtspēju. Turklāt vairāku kreditoru grupu izveide varētu pieļaut papildu elastību, lai atzītu prasību dažādību.

Nākotnē Maksātnespējas likums varētu, piemēram, nodalīt parādnieka dalībniekus (akcionārus) savā atsevišķā balsošanas grupā. Šķiet, ka tas ir visticamākais scenārijs, ņemot vērā, ka parādnieka dalībnieki attiecībā ar parādnieku tik ļoti atšķiras no citiem kreditoriem. Tas arī veicinātu tos Formālās pārstrukturēšanas papildu ieguvumus, kas sīkāk analizēti šajā ziņojumā.

Izstrādājot elastīgākus klasifikācijas risinājumus, var apsvērt šādus vispārīgus noteikumus:

- 1.1. Būtu jāatļauj vairākas prasījumu grupas,** lai ņemtu vērā ilgtspējīga atmaksas plāna izstrādi, kas veidots, pamatojoties uz parādnieka īpašo ieņēmumu prognozēm, un mainīgo režīmu dažādām prasījumu grupām un veidiem.⁸⁶
- 1.2. Līdzība** – visām prasībām grupas ietvaros jābūt pēc būtības līdzīgām. Ne visi nodrošinātie vai nenodrošinātie prasījumi ir līdzīgi. Dažiem nodrošinātajiem kreditoriem ir atšķirīgi nodrošinājuma un atmaksas noteikumi atkarībā no finansējuma veida (piemēram, īstermiņa, ilgtermiņa, hipotēkas, projekta, parādnieku parādu, inventāra utt.). Daži kreditori ir nepietiekami nodrošināti to nodrošinājuma kvalitātes dēļ. Tāpat arī daži nenodrošināti prasījumi izriet no parastī līdzīgām prasībām, kuru pamatā ir piegādātāju līgumi, savukārt citi izriet no ilgtermiņa nenodrošinātām obligācijām vai uz tiem var attiekties līguma pakārtotības klauzulas. Dažkārt līdzīgus prasījumus var iekļaut atsevišķā grupā, ja tam ir leģitīms uzņēmējdarbības mērķis un ja šādi prasījumi netiek diskriminēti salīdzinājumā ar citiem līdzīgiem prasījumiem.
- 1.3. Manipulācija ar grupu veidošanu nav pieļaujama** – grupu veidošana tikai Pārstrukturēšanas plāna (vai grupas) apstiprinājuma saņemšanai nekad nav pieļaujama.
- 1.4. Papildu klasifikācijas apsvērumi:**
 - 1.4.1. prasību pārklāšanās ļauj sadalīt nepietiekami nodrošinātu prasību divās prasībās: viena nodrošināta prasība (nodrošinājuma vērtības apmērā) un otra nenodrošināta prasība (par summu, kas pārsniedz nodrošinājuma vērtību);⁸⁷

⁸⁴ Formālajā pārstrukturēšanā kreditoru grupas un katra kreditoru prasījuma veida (pamata parāds, soda nauda vai procenti) ietvaros var paredzēt tikai pamata parāda, soda naudas vai procentu proporcionālu atmaksas termiņu vai samazinājumu.

⁸⁵ No intervijām ar maksātnespējas nozares ekspertiem un praktiskiem novērojumiem var secināt, ka kreditoru struktūru visbiežāk veido šādi elementi: 1) VID; 2) kredītiestādes un/vai papildu līmeņu nodrošinājums; 3) citi kapitāla nodrošinātāji; 4) darbinieki; 5) piegādātāji; 6) mazie kreditori; 7) dalībnieki (akcionāri).

⁸⁶ Skatīt ICR principus C14 (reorganizācijas process).

⁸⁷ Piemēram, ASV Maksātnespējas kodeksa 506. iedaļas a) punkts ļauj nodrošināto kreditoru prasījumu apvienot "nodrošinātā prasījumā tādā apmērā, kāds ir šādu kreditoru līdzdalības apmērs šādā īpašumā" un nenodrošinātā prasījumā par atlikušo šāda prasījuma summu. Tas ļautu prasījuma nenodrošināto daļu klasificēt nenodrošināto kreditoru kategorijā.

- 1.4.2. kreditoru ērtuma grupa ļauj veidot maza apmēra prasījumu grupu (mazāk par noteiktu summu), lai pilnībā apmaksātu šādus prasījumus, lai izvairītos no šo kreditoru iekļaušanas Pārstrukturēšanas plāna balsošanas procesā, kas vienkāršo ierosināšanas un balsošanas procesu par Pārstrukturēšanas plānu, nenodarot būtisku kaitējumu citiem kreditoriem; un
- 1.4.3. subordinētos prasījumus var iekļaut atsevišķā grupā līgumiski pakārtotajiem prasījumiem, iekšējās informācijas turētāju vai saistīto uzņēmumu prasījumiem (piemēram, starpuzņēmumu aizdevumiem) vai gadījumos, kad pastāv juridisks pamatojums dažu prasījumu pakārtošanai.

1.5. Noteikumus par balsošanu grupās var arī pārskatīt, ņemot vērā paplašināto klasifikāciju. Kopīgi apsvērumi ietver neietekmētās grupas, vienkāršotu balsu vairākumu un iepriekš minēto pārkategoriju piespiedu piemērošanu:

- 1.5.1. neietekmētās kreditoru grupas ietver prasījumus, kas pilnībā jāapmaksā pēc Pārstrukturēšanas plāna izpildes vai kas tiks maksāti tikai saskaņā ar to līgumu noteikumiem, kas ir noslēgti pirms maksātnespējas un nozīmē, ka visas neizpildītās saistības tiks novērstas un pēc tam kreditoru prasījumi tiks laikus segti saskaņā ar viņu līguma noteikumiem. Ja kreditoru grupa ir neietekmēta, uzskatāms, ka tā ir atbalstījusi Pārstrukturēšanas plānu, un grupas kreditori nav jāaicina balsot par Pārstrukturēšanas plānu.
- 1.5.2. Vienkāršoti vairākuma noteikumi ļauj apstiprināt kreditoru grupas, pamatojoties tikai uz nepieciešamo prasījumu apmēra vairākumu salīdzinājumā ar to, ka ir vajadzīgs prasījumu skaita vairākums un katras kreditoru grupas vairākums. Parasti ir vajadzīgs "kreditoru vairākums" pēc vairākiem kritērijiem, lai nodrošinātu, ka starp kreditoru grupām pastāv vispārēja vienošanās, nevis tas, ka viens liels kreditors ietekmē attiecīgās kreditoru grupas balsošanas rezultātu. Prasība par kreditoru vairākumu pēc skaita būtu jāuztver skeptiski.⁸⁸
- 1.5.3. Pārkategoriju piespiedu piemērošanas noteikumi ļauj apstiprināt Pārstrukturēšanas plānu, pat ja viena vai vairākas kreditoru grupas to neatbalsta. Tipiski piespiedu noteikumi paredz, ka peļņas sadalei saskaņā ar Pārstrukturēšanas plānu jāatbilst "absolūtās prioritātes" noteikumiem, proti, kreditoriem maksā tikai saskaņā ar sadales prioritātēm, kas noteiktas maksātnespējas procesā, proti, pirmkārt, nodrošinātajiem kreditoriem no viņu nodrošinājuma neto pārdošanas ieņēmumiem, otrkārt, nenodrošinātiem prasījumiem saskaņā ar prioritātēm (darbaspēks, nodokļi, vispārēji nenodrošināti u. c.) un, treškārt, sadale pašu kapitālā. Šādos gadījumos nepiekrītošās kreditoru grupas prasījumi ir jāapmierina vai nu pilnībā (t. i., bez sarežģījumiem), vai arī nav jāapmierina ar prasījumu ar zemāku vērtību nekā to kreditoru prasījumi, kuri nepiekrīt, saņem/patur jebko, kas ir Pārstrukturēšanas plānā. Protams, ja zemākas prioritātes nenodrošināti prasījumi nesaņem neko, tiek iznīcināts arī pašu kapitāls (lai gan dažreiz izņēmumi tiek noteikti attiecībā uz pašu dalībnieku (akcionāru) jaunās vērtības iemaksām un krājumu rezervēšanu uz nākotni vērstiem darbinieku/vadības akciju plāniem).
- 1.5.4. Pārkategoriju piespiedu piemērošana un RPP: Pārstrukturēšanas plāni ir atkarīgi no uzņēmuma darbības turpināšanas vērtības. Tā kā to novērtēt var būt dārgi, Direktīvā 2019/1023 tika iekļauts RPP, kas ļauj Pārstrukturēšanas plānu apstiprināt, ja i) lielākā daļa kreditoru grupu apstiprina Pārstrukturēšanas plānu, tostarp vismaz viena kreditoru grupa, kas ir nodrošināta vai prioritāra salīdzinājumā ar parastiem kreditoriem, un ii) nepiekrītošajai kreditoru grupai ir jāpiemēro vismaz tikpat labvēlīga attieksme kā jebkurai piekrītošajai kreditoru grupai un labvēlīgāka attieksme nekā jebkurai zemākas prioritātes kreditoru grupai, ja tiktu piemērotas maksātnespējas procesa prioritātes.
- 1.5.5. Cits taisnīguma noteikums, kas ir piemērojams nodrošinātajiem kreditoriem, ir prasība, lai tie saņemtu peļņas sadali vismaz tādā apmērā, kas ir vienāda ar to nodrošinājuma vērtību, un lai tie nebūtu spiesti pieņemt aizvietojošu nodrošinājumu, kura vērtība ir zemāka. Visiem kreditoriem parasti ir tiesības uz sadali tādā apmērā, kas ir vismaz vienāda ar summu, kuru tie saņemtu maksātnespējas procesā, vai lielāka par to.

Nozares eksperti ir vairākkārt paiduši bažas par jaunu kreditoru grupu ieviešanu. Eksperti uzskata, ka tas sarežģītu procedūras un mazinātu parādnieku iespējas izmantot Formālu pārstrukturēšanu. Turklāt tiek apgalvots, ka palielinātos jaunprātīgas rīcības risks.

⁸⁸ Tomáš Richter un Adrian Thery. INSOL Europe Guidance Note on the Implementation of Preventive restructuring Frameworks under EU Directive 2019/1023: Claims, Classes, Voting, Confirmation and the Cross-Class Cram-Down (INSOL Europe, 2020. gada aprīlis). Pieejams: <https://www.insol-europe.org/publications/guidance-notes>.

Alternatīvs veids, kā atrisināt šādas problēmas, būtu saglabāt esošo divu kreditoru grupu sistēmu un ļaut parādniekiem brīvi vēl vairāk nošķirt kreditorus grupās atkarībā no konkrētajiem apstākļiem, ja rodas šāda vajadzība. Tas palielinātu Formālās pārstrukturēšanas vispārējo elastību, vienlaikus neradot papildu sarežģītību gadījumos, kad tas nav nepieciešams. Ievērojams šādas pieejas trūkums būtu tas, ka ļaunprātīgas rīcības risks joprojām palielinātos salīdzinājumā ar spēkā esošo Maksātnespējas likuma kreditoru grupu klasifikāciju. Tomēr riskus varētu samazināt, ja Uzraugošajām personām un tiesām būtu nepieciešamās iespējas un kompetence pārskatīt kreditoru grupu klasifikāciju.

Šādām reformām būtu būtiska ietekme uz Formālo pārstrukturēšanu, un tādēļ tām būtu vajadzīgs papildu novērtējums, līdzīgi kā jebkurām citām izmaiņām, kas ietekmē esošo kreditoru grupu struktūru. Minētās alternatīvas tomēr ir svarīgas, jo šķiet, ka tās sniedz papildu ieguvumus pašreizējai sistēmai, un tādēļ tās būtu jāņem vērā.

8.4.2 Alternatīvas minimālās atbalsta prasības

Pārkategoriju piespiedu piemērošanas mehānisma piemērošana ievērojami mainās atkarībā no eksistējošās kreditoru grupu struktūras, proti, vai Latvijā tiek saglabāta tikai nodrošināto un nenodrošināto kreditoru divu grupu struktūra vai arī tiek ieviestas jaunas kreditoru grupas. Ņemot vērā šo apsvērumu, būtu jāņem vērā šāda alternatīva izvēle, kas likumdevējam jāizdara Direktīvas 2019/1023 11. pantā.

Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta b) apakšpunktā ir ietverti divi alternatīvi⁸⁹ testi. Tie attiecas uz minimālajām atbalsta prasībām, kas nepieciešamas Pārstrukturēšanas plānu apstiprināšanai, izmantojot pārkategoriju piespiedu piemērošanu. Pirmā alternatīva, kas noteikta 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta i) daļā, prasītu, lai Pārstrukturēšanas plāni iegūtu atbalstu lielākajā daļā no kreditoru grupām, no kurām viena ir nodrošināto kreditoru grupa vai grupa ar augstāku prioritāti nekā parasto nenodrošināto kreditoru grupa kamēr 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta ii) daļā paredzētajā minimālā atbalsta testā ir ietverta zemāka sliekšņa prasība – jebkuras vienas kreditoru grupas atbalsts ir pietiekams, ja šī kreditoru grupa maksātnespējas procesa kārtībā saņemtu noteiktu vērtību no parādnieka mantas, tas ir, ja nenotiktu Formāla pārstrukturēšana, šāda kreditoru grupa būtu tiesīga vismaz daļēji saņemt savu prasījumu apmierinājumu, ja tiktu uzsākts parādnieka maksātnespējas process.

Protams, ne visas kreditoru grupas vienmēr atbilst augstākminētajam raksturojumam, jo parādnieka manta parasti nav pietiekama, lai garantētu vērtību visiem kreditoriem.

Pašreizējā Latvijas Formālās pārstrukturēšanas kontekstā tas rada situācijas, kurās, piemēram, nodrošinātie kreditori maksātnespējas procesā saņem prasījumu apmierinājumu, bet nenodrošinātie kreditori nesaņem nekādu vērtību. Šajā gadījumā var teikt, ka prioritāro kreditoru grupa atbilst augstākminētajam raksturojumam, bet nenodrošinātos kreditorus par tādiem nevar atzīt. Šajā gadījumā būtu jāsaņem nodrošināto kreditoru grupas atbalsts, lai Pārstrukturēšanas plāns atbilstu 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta ii) punktam.

Protams, ir citas alternatīvas, un vairumā gadījumu ne visus nodrošinātos kreditorus varētu atzīt par prasībai atbilstošiem, bet visus nenodrošinātos kreditorus – par pretējo. Parādnieka manta varētu būt pietiekama un arī nenodrošinātu kreditoru grupai maksātnespējas procesa gadījumā būtu tiesības uz zināmu apmierinājumu. Iespējams arī, ka neviena no abām grupām nav pilnībā apmierināma, ja parādniekam tiek uzsākts maksātnespējas process. Šā iemesla dēļ tiesām būtu jānosaka, vai kreditoru grupas balsojumi par Pārstrukturēšanas plānu patiešām ir uzskatāma par prasību izpildošiem.

Neatkarīgi no tā, vai kāda no abām kreditoru grupām kaut ko saņemtu maksātnespējas procesa gadījumā, vērtība, visticamāk, izzudīs kaut kur šajā kreditoru grupā.

Šajā gadījumā būtu lietderīgi apsvērt abus testus saskaņā ar pašreizējo divu kreditoru grupu sistēmu un ņemot vērā iespēju, ka varētu tikt ieviestas jaunas kreditoru grupas.

⁸⁹ Jāatzīmē, ka arī Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta b) apakšpunktu var interpretēt atšķirīgi. Gramatiskā analīze varētu norādīt lasītājam, ka starp abiem testiem nav alternatīvas un ka abus testus nepieciešams transponēt. Jautājums ir par formulējumu "*vai, ja tas nenotiek*", kas savieno abus testus un 54. apsvērumu, kurā aprakstītas minimālās kreditoru grupu atbalsta prasības. Tomēr plašāka Direktīvas 2019/1023 procesuālo dokumentu analīze atklāj, ka Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta sākotnējais nolūks patiešām bija piedāvāt dalībvalstīm izvēli īstenot Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta i) daļu vai 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta ii) daļu.

Pastāv nopietnas šaubas, vai 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta i) punkts vispār darbotos, ja saglabātos tikai divas kreditoru grupas. Proti, vai vairākuma prasība tiktu izpildīta, jo vienas kreditoru grupas (50 % no kreditoru grupām) atbalsts diez vai varētu tikt kvalificēts kā reāls vairākums. Turklāt, ja Maksātnespējas likums ievieš jaunas nenodrošināto kreditoru grupas (varētu teikt, ka nodokļu administrācija jau ir *de facto* atsevišķa kreditoru grupa), bet saglabātu tikai vienu nodrošināto kreditoru grupu vai grupu ar augstāku prioritāti nekā parastie nenodrošinātie kreditori, minimālais atbalsta sliekšnis, kas prasa nodrošināto kreditoru/augstāka prioritātes par parasto nenodrošināto kreditoru grupu atbalstu (11. panta 1. punkta b) apakšpunkta i) punkts), nopietni kavētu piemērot pārkategoriju piespiedu piemērošanu. Pārstrukturēšanas plānus varētu attiecināt tikai uz nenodrošinātiem kreditoriem. Tas vēl vairāk palielinātu kredītiestāžu ietekmi (parasti nodrošinātie kreditori Latvijā) un mazinātu mazo piegādātāju un citu parādnieka darījumu partneru (parasti nenodrošinātie kreditori) ietekmi.

Šā iemesla dēļ **11. panta 1. punkta b) apakšpunkta ii) daļa būtu labāk piemērota īstenošanai, ja tiek saglabāta esošā divu kreditoru grupu sistēma.** Tas nodrošinātu, ka nenodrošināto kreditoru un nodrošināto kreditoru grupas ir vienlīdzīgākas un ka Pārstrukturēšanas plānus var apstiprināt, ja nodrošinātie kreditori nepamatoti uzliek Pārstrukturēšanas plānam veto. Pārkategoriju piespiedu piemērošana citādi vienkārši nesasniegtu mērķi izvairīties tieši no šāda veida rīcības.

Tomēr būtu jāapsver arī alternatīvs scenārijs, saskaņā ar kuru Latvijā tiek ieviestas jaunas kreditoru grupas, jo iepriekš minētie apsvērumi vairs varētu nebūt aktuāli un piemērojami. Šajā gadījumā priekšroka jādod 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta i) punktam, vairāku turpmāk aprakstīto iemeslu dēļ.

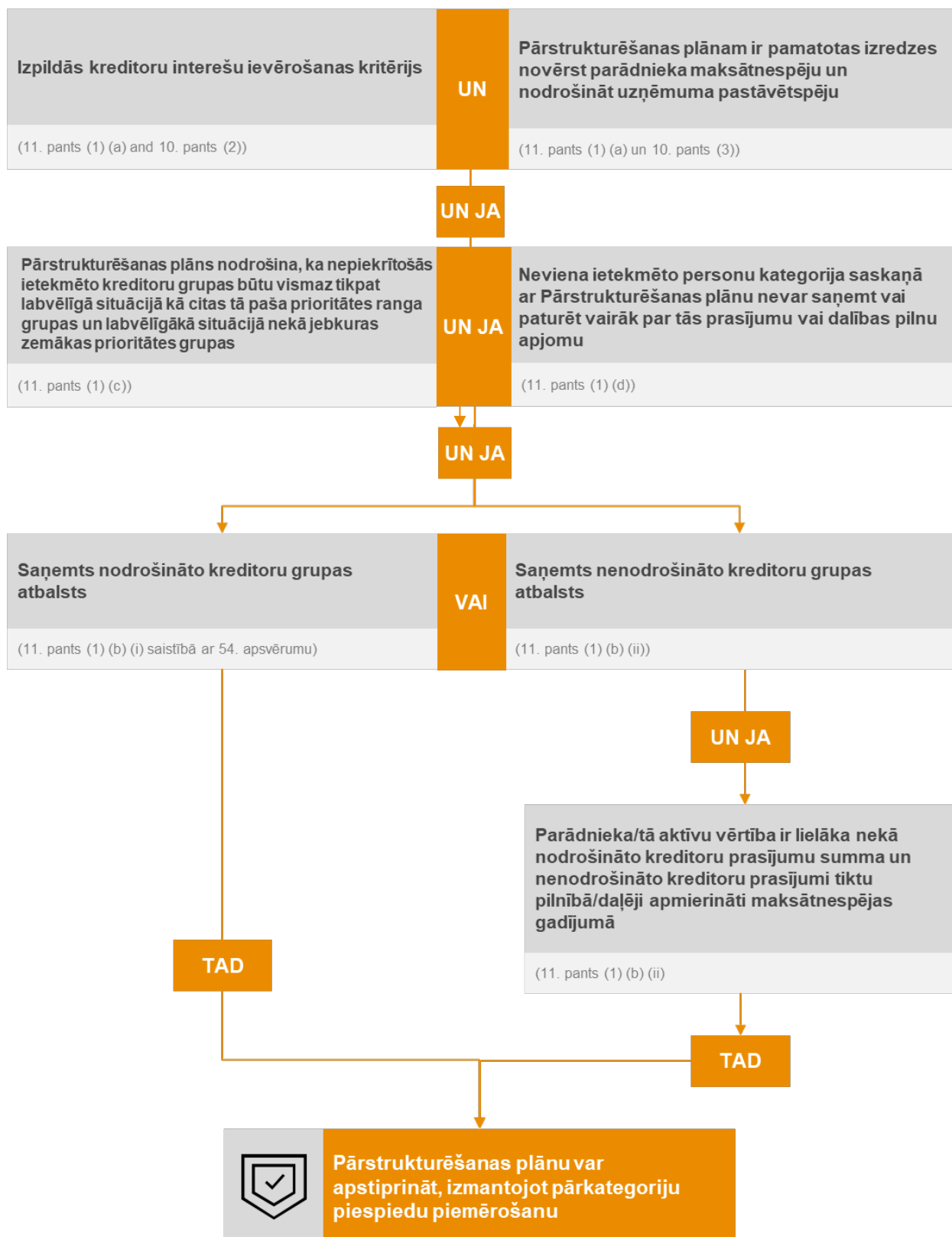
Piemēram, Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta i) punkts praksē ir daudz vieglāk piemērojams. Tiesām būtu tikai jānosaka, ka kreditoru grupu vairākums, no kurām viena ir nodrošināto kreditoru grupa, atbalsta Pārstrukturēšanas plānu. Turpretī, ja likumdevējs izvēlētos piemērot Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta ii) daļu, ir jāveic novērtēšana, lai noteiktu, vai kreditoru grupa, kas Pārstrukturēšanas plānu atbalsta, patiešām kaut ko saņemtu maksātnespējas procesa gadījumā. Tas radītu papildu izdevumus gan tiesai, gan pusēm, palielinātu tiesvedību skaitu un vēl lielāku tiesisko nenoteiktību balsošanas procesos. Turklāt 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta i) daļa ir praksē pārbaudīta Vācijā, kur tiek piemērots tieši šis noteikums.

Zemāk iekļautajam shematiskajam attēlojumam būtu jāvieš lasītājam lielāka skaidrība par to, kā atkarībā no esošo kreditoru grupu struktūras varētu piemērot 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta i) punktu un 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta ii) punktu. Jāņem vērā, ka pārkategoriju piespiedu piemērošana būtiski mainās tikai attiecībā uz minimālajām atbalsta prasībām un ka citas 11. panta prasības paliek nemainīgas un nav atkarīgas no kreditoru grupu skaita un veida.

Ir trīs reālistiskas alternatīvas pārkategoriju piespiedu piemērošanas ieviešanai Latvijā:

- A. likumdevējs veic izvēli par labu Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta i) daļai un ievieš jaunas kreditoru **grupas/-u (rekomendējams, ja Maksātnespējas likumā tiek ieviestas jaunas nodrošināto kreditoru grupas/-a vai kreditoru grupas/-a ar augstāku prioritāti par nenodrošināto kreditoru grupu);**
- B. likumdevējs nolemj izvēlēties Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta ii) daļu, un saglabā esošo kreditoru grupu struktūru;
- C. Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta ii) daļa tiek ieviesta kopā ar papildu kreditoru grupu ieviešanu.

16. Attēls: Pārkatēriju piespiedu piemērošana dažādām kreditoru grupu struktūrām

Kā minēts iepriekš, minimālā atbalsta prasības izvēle lielā mērā ir atkarīga no kreditoru grupu skaita un veida, kāds Latvijai būtu pēc Direktīvas 2019/1023 ieviešanas nacionālajā tiesību sistēmā. **Ja tiktu saglabātas divas esošās kreditoru grupas – Latvijai būtu jāievieš Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta ii) punkts, t. i., atbalsts vismaz no vienas kreditoru grupas, kas parādnieka maksātnespējas gadījumā saņemtu vismaz daļēju prasījumu apmierinājumu.**

Tomēr, ja tiek ieviestas vairākas nodrošināto vai augstākas prioritātes kreditoru grupas, priekšroka būtu jādod 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta i) punkta kritērijam – prasībai par kreditoru grupu vairākuma atbalstu, no kura viena ir nodrošināto vai augstākas prioritātes kreditoru grupa.

Tomēr tās nav vienīgās izvēles, kas jāizdara attiecībā uz Direktīvas 2019/1023 11. pantu, jo pastāv citi alternatīvas pārkategoriju piespiedu piemērošanas elementi. Viens no tiem ir ļoti būtiska nepieciešamība noteikt piemērojamo kreditoru prioritātes principu.

8.4.3 Izvēle starp RPP un APP

Kā norādīts šīs nodaļas sākumā, viens no priekšnoteikumiem, lai Pārstrukturēšanas plānu varētu pieņemt ar pārkategoriju piespiedu piemērošanu, izņemot kreditoru interešu ievērošanas kritēriju, kas aizsargā arī nepiekrītošos kreditorus, ir tas, ka nepiekrītošie kreditori tiek aizsargāti vai nu ar RPP vai APP piemērošanu. Direktīvas 2019/1023 11. pantā tie ir formulēti šādi:

1 (c) [Pārstrukturēšanas plāns] nodrošina, lai nepiekrītošās ietekmēto kreditoru [grupas] būtu vismaz tikpat labvēlīgā situācijā kā citas tā paša prioritātes ranga [kreditoru grupas] un labvēlīgākā situācijā nekā jebkuras zemākas prioritātes [kreditoru grupas];” (RPP)

2 (a) Atkāpjoties no 1. punkta c) apakšpunkta, dalībvalstis var paredzēt, ka nepiekrītošo ietekmēto kreditoru [grupu] prasījumi tiek pilnībā apmierināti ar tādiem pašiem vai līdzvērtīgiem līdzekļiem, ja zemākas prioritātes [grupai] saskaņā ar [P]ārstrukturēšanas plānu ir paredzēts saņemt kādu maksājumu vai saglabāt kādu daļību. ” (APP)

17. attēls. Salīdzinošs pārskats par balsošanas procedūru starp Direktīvu 2019/1023 un Maksātnespējas likumu

Regulējums	Neietekmētie kreditori	Kreditoru grupu skaits	Iespēja TAP Plānu piemērot kreditoru mazākumam (kreditoru grupās)	Tiesas kompetence noraidīt TAP Plānu	Kreditoru interešu kritērijs	Pārkategoriju piespiedu piemērošana (kreditoru grupu starpā)
Esošais regulējums (Maksātnespējas likuma normas)	Nē (Parādniekam nav rīcības brīvības noteikt, kurus kreditorus iekļaut TAP Plānā un uz kuriem kreditoriem TAP Plānu attiecināt/neattiecināt. TAP Plāns ir sastāvs visiem kreditoriem un darbiniekiem, ja to ir iepriekš apstiprinājis tiesa)	2 (Nodrošināto un nenodrošināto kreditoru grupa. Speciālas tiesību normas ir piemērojamas VID prasījumiem. Darbinieki nav uzskatāmi par kreditoriem, bet to prasījumus nevar ietekmēt bez to iepriekšējas piekrišanas saņemšanas)	Jā 1) (Ja TAP Plānu atbalsta divas trešdaļas no kopējās nodrošināto kreditoru galveno prasījumu summas, nav nepieciešams kreditoru skaitliska vairākuma atbalsts); 2) (Ja TAP Plānu atbalsta vairāk nekā puse no kopējās nenodrošināto kreditoru galveno prasījumu summas; nav nepieciešams kreditoru skaitliska vairākuma atbalsts)	Jā (Ja nav ievērotas Maksātnespējas likumā noteiktās prasības, kas ietver: nepieciešamību saņemt piekrišanu no kreditoru vairākuma, ievērot kreditoru interešu kritēriju, nodrošināt, ka TAP Plāna īstenošana paredz realistisku iespēju atjaunot parādnieka maksātspēju vai nodrošināt uzņēmuma turpmāku darbību, ievērot citas likuma prasības. TAP Plānam jāatbilst Direktīvas 2019/1023 10. panta otrās daļas prasībām)	Jā (kritērijs tiek izvērtēts, salīdzinot nepiekrītošo kreditoru situāciju ar maksātnespējas procesa gadījumu)	Nē
RPR (Direktīva 2019/1023)	Jā (TAP plāns uz šādiem kreditoriem nav attiecināms)	≥ 2 (vismaz divas, bet parasti to ir vairāk)	Jā (Ja TAP Plānu atbalsta 75% no kopējās kreditoru prasījumu summas; vai kreditoru skaitliskais vairākums)	Jā (Ja nav ievērotas likumā noteiktās prasības, kas ietver: nepieciešamību saņemt piekrišanu no kreditoru vairākuma, ievērot kreditoru interešu kritēriju, nodrošināt, ka TAP Plāna īstenošana paredz realistisku iespēju atjaunot parādnieka maksātspēju vai nodrošināt uzņēmuma turpmāku darbību, ievērot citas likuma prasības. TAP Plānam jāatbilst Direktīvas 2019/1023 10. panta otrās daļas prasībām)	Jā (kritērijs tiek izvērtēts, salīdzinot nepiekrītošo kreditoru situāciju ar maksātnespējas procesa un/vai nākamā labākā alternatīvā scenārija gadījumu, ja TAP Plāns netiktu apstiprināts)	Jā (nepiekrītošā kreditoru grupa var tik pakļauta TAP Plānam, ja tiek nodrošināts, ka šī nepiekrītošā kreditoru grupa ir vismaz tikpat labvēlīgā situācijā kā citas tā paša prioritātes ranga kreditoru grupas un labvēlīgākā situācijā nekā jebkuras zemākas prioritātes grupas)
APR (Direktīva 2019/1023)	Jā (TAP plāns uz šādiem kreditoriem nav attiecināms)	≥ 2 (vismaz divas, bet parasti to ir vairāk)	Jā (Ja TAP Plānu atbalsta 75% no kopējās kreditoru prasījumu summas; vai kreditoru skaitliskais vairākums)	Jā (Ja nav ievērotas likumā noteiktās prasības, kas ietver: nepieciešamību saņemt piekrišanu no kreditoru vairākuma, ievērot kreditoru interešu kritēriju, nodrošināt, ka TAP Plāna īstenošana paredz realistisku iespēju atjaunot parādnieka maksātspēju vai nodrošināt uzņēmuma turpmāku darbību, ievērot citas likuma prasības. TAP Plānam jāatbilst Direktīvas 2019/1023 10. panta otrās daļas prasībām)	Jā (kritērijs tiek izvērtēts, salīdzinot nepiekrītošo kreditoru situāciju ar maksātnespējas procesa un/vai nākamā labākā alternatīvā scenārija gadījumu, ja TAP Plāns netiktu apstiprināts)	Jā (nepiekrītošo ietekmēto kreditoru grupu prasījumus pilnībā jāapmierina ar tādiem pašiem vai līdzvērtīgiem līdzekļiem, ja zemākas prioritātes kreditoru grupām saskaņā ar TAP Plānu ir paredzēts saņemt kādu maksājumu vai saglabāt kādu daļību)

Lai ilustrētu atšķirības starp APP un RPP, skatīt 18. attēlu zemāk.

18. attēls. Salīdzinājums starp APP un RPP

Tāpēc būtu jāizvērtē, kurš no diviem alternatīvajiem principiem (APP vai RPP) Latvijai ir piemērotāks, ņemot vērā, ka Latvijā lielākā daļa uzņēmumu ir MVU.

INSOL Europe norādījumu autori ir snieguši piemēru par APP praktisku piemērošanu, ko viņi ir vizuāli atainojuši, atspoguļojot parādnieka kapitāla struktūru:

KAPITĀLA STRUKTŪRA (KOPĀ 30M). KREDITORU GRUPAS DILSTOŠĀ SECĪBĀ PĒC TO PRIORITĀTES

10M	Nodrošinātie
10M	Nenodrošinātie
10M	Mezonīna
	Dalībnieki (akcionāri)

Jāņem vērā, ka vizualizētā kapitāla struktūra ir piemērs tam, kā kreditoru prioritātes hierarhija varētu atspoguļoties reālās pasaules scenārijā. Piemēram, ja izdomātā "Mezonīna" kreditoru grupa balso pret Pārstrukturēšanas plānu un tiek pārbalsota, parādnieka dalībnieku (akcionāru) grupa zaudētu dalību, ja "Mezonīna" kreditoru grupas prasījumus nevarētu pilnībā apmierināt. Tas pats princips būtu piemērojams, nenodrošināto kreditoru grupa būtu jāpārbalso (Mezonīna un dalībnieku (akcionāru) grupa nesaņemtu neko pirms nenodrošināto kreditoru grupas prasījumu pilnīgas apmierināšanas utt.).

Izmantojot to pašu piemēru un piemērojot RPP, tiktu iegūti atšķirīgi rezultāti. Kreditoru grupu hierarhija saglabātos, bet tagad pret nodrošināto kreditoru grupu būtu jāizturas labvēlīgāk, nevis to pilnībā jāapmierina, pirms kāda zemākas prioritātes kreditoru grupa var saņemt vai saglabāt jebkādu vērtību.

RPP kritika

Dalībvalstīm ir iespēja īstenot APP, kas plaši atbalsta kreditoru tiesības, bet arī izvēlēties Direktīvas 2019/1023 prioritāro principu – RPP, kas atšķiras no APP ar to, ka pret nepiekrītošajām kreditoru grupām ir jāizturas vienlīdzīgi kā pret jebkuru citu tās pašas prioritātes kreditoru grupu un labvēlīgāk nekā pret jebkuru zemākas prioritātes grupu. Šeit ir galvenā atšķirība starp abiem noteikumiem – APP paredz, ka nepiekrītošajām kreditoru grupām ir jābūt pilnībā apmierinātām, pirms citas zemākas prioritātes kreditoru grupas saņem vai saglabā jebko, savukārt RPP ir noteikts, ka pret šīm nepiekrītošajām kategorijām ir jāattiecas labvēlīgāk nekā pret jebkuru zemākas prioritātes kreditoru grupu.

RPP kritiķi vispirms un galvenokārt norāda uz to, ka Direktīvā 2019/1023 ietvertais RPP ļoti atšķiras no sākotnēji piedāvātās idejas ASV. Daži ir pat apgalvojuši, ka RPP Direktīvā 2019/1023 ir ieviests kļūdains un ka ASV modelī pastāvošās garantijas nav pareizi importētas kopā ar RPP, tādējādi nopietni apdraudot kreditoru tiesības.

Turklāt RPP ir saņēmis papildu kritiku, kas attiecas ne tikai uz tā pamatīpašībām, bet arī uz tā praktisko darbību.

RPP kritiķi ir arī nesen izdoto INSOL Europe vadlīniju autori.⁹⁰ Autori ir skaidri pauduši savu neapmierinātību ar RPP un ieteikuši dalībvalstīm tā vietā izvēlēties daudz pārbaudītāko un labāk izprasto APP, lai nepakļautu tiesību sistēmas tik lielai nenoteiktībai.

RPP ir raksturots kā kreditoru hierarhijas izkropļojums, kas pastāv ārpus Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa prioritāšu sistēmas.

Piemērojot RPP, parādnieka dalībnieki (akcionāri), kas uzsāka Formālo pārstrukturēšanu, var saglabāt savu līdzdalību, savukārt nodrošinātie kreditori var ciest ievērojamus zaudējumus, jo tādi jēdzieni kā “labvēlīgi” un “labvēlīgāk” ir plaši interpretējami. Piemēram, nepiekrītošam vecākam kreditoram ar prasījumu EUR 2 000 000 apmērā un zemākas prioritātes kreditoram ar prasījumu tikai EUR 50 000 apmērā varētu piemērot prasījuma samazinājumu. Situācijā, kad augstākas prioritātes nepiekrītošās kreditoru grupas prasījumi tiek samazināti par 10 % un zemākas prioritātes kreditoru grupas prasības tiek samazinātas par 30 %, rodas jautājums, vai attieksme pret augstākas prioritātes kreditoru grupu patiešām ir labvēlīgāka nekā pret zemākas prioritātes kreditoru grupu, jo, lai gan tas tā būtu procentuāli, faktiskie neto zaudējumi augstākas prioritātes kreditoram ir daudz nelabvēlīgāki nekā zemākas prioritātes kreditoru grupas zaudējumi, kas atbalsta Pārstrukturēšanas plānu.

Papildu nepieciešamība veikt novērtējumus par relatīvo kreditoru situāciju varētu radīt papildu izdevumus tiesām un citām iesaistītajām pusēm. Papildus šiem papildu izdevumiem sagaidāma arī plašāka tiesvedību, jo puses, visticamāk, izmantotu neskaidro piemērošanas praksi, kas RPP būtu raksturīga.

Jāatzīmē, ka maksātnespējas nozares pārstāvji ir kritizējuši RPP piemērošanu Latvijas tiesību sistēmai. Piemēram, finanšu nozares pārstāvji ir pauduši bažas par to, ka RPP palielinās kredīta izmaksas un ierobežos tā pieejamību, jo kredītiestādes kā kreditori būs pakļauti lielākam riskam.

APP kritika

APP reglamentē maksājumu secību kreditoriem un dalībniekiem (akcionāriem) tā, ka nepiekrītošu augstāku prioritāro kreditoru grupu prasījumi ir pilnībā jāsedz, pirms jebkura zemākas prioritātes kreditoru grupa var saņemt savu prasījumu apmierinājumu. ASV Maksātnespējas kodeksā paredzētie pārkategoriju piespiedu piemērošanas noteikumi ietver APP kā attiecīgo prioritātes noteikumu, kas tomēr arī ir pieredzējis kritiku.

Piemērojot APP, nepiekrītošās augstākās prioritātes kreditoru grupas prasījumi ir pilnībā jāsedz, pirms zemākas prioritātes kreditoru grupa saglabā vai saņem jebkādu labumu. **Turklāt uzņēmuma dalībniekiem (akcionāriem) būtu jāzaudē sava dalība augstākas prioritātes nepiekrītošai kreditoru kategorijai, ja nepiekrītošie kreditori netiek pilnībā apmierināti, izmantojot citus līdzekļus, kā rezultātā vispirms rodas bažas par parādnieka valdes motivāciju uzsākt Formālo pārstrukturēšanu.**

⁹⁰ Tomáš Richter un Adrian Thery. INSOL Europe Guidance Note on the Implementation of Preventive restructuring Frameworks under EU Directive 2019/1023: Claims, Classes, Voting, Confirmation and the Cross-Class Cram-Down (INSOL Europe, 2020. gada aprīlis). Pieejams: <https://www.insol-europe.org/publications/guidance-notes>.

APP ir raksturots kā pārāk neelastīgs, un ir pierādījies, ka tas rada situācijas, kad kreditori ar augstāku prioritāti nopietni kavē Formālās pārstrukturēšanas centienus, apzināti neatbalstot Pārstrukturēšanas plānus. Turklāt konsultētie eksperti apgalvoja, ka **saskaņā ar APP parādnieka dalībnieki nav motivēti veikt agrīnu Formālo pārstrukturēšanu, ja tiem nav reālu iespēju saglabāt jebkādu dalību grūtībās nonākušajā uzņēmumā, ja tiktu uzsākta Formālā pārstrukturēšana.**⁹¹

Turklāt daži eksperti ir norādījuši, ka parādnieka dalībnieku iesaiste Formālajā pārstrukturēšanā ir īpaši svarīga MVU, kas gūst labumu no dalībnieku, kuri nereti ir arī parādnieka valdes locekļi, personiskajiem kontaktiem un reģionāli specifiskajām zināšanām.

Turklāt ir svarīgi uzsvērt, ka uzņēmumiem Latvijā (papildus tiem esot MVU) ir arī ļoti vienkārša kapitāla struktūra, kurā VID un kredītiestādēm pieder vislielākā prasījumu proporcija. Lielākajā daļā Latvijas Formālās pārstrukturēšanas gadījumu vislielākā ietekme ir kredītiestādēm un VID, un Pārstrukturēšanas plāni ir īpaši atkarīgi no to atbalsta.

Secinājumi par RPP un APP

Kļūst skaidrs, ka APP ir vairāk pārbaudīta un noteikta alternatīva, taču arī Latvijai tā šķiet visai nepiemērota. APP efektīvāk darbotos valstīs, kurās ir vairāk lielu uzņēmumu, kas ir ļoti atšķirīga situācija no pašreizējās vides Latvijā, ko galvenokārt veido MVU. Tas ir īpaši svarīgi, jo APP piemērošana MVU šķiet problemātiska. Iepriekšējo īpašnieku dalības nodošana kreditoriem, iespējams, samazinātu MVU vērtību un piedāvātu neizdevīgu risinājumu arī pašiem kreditoriem. Piemēram, kredītiestādes diez vai gūtu labumu no daļu saņemšanas mazos un grūtībās nonākušos uzņēmumos un, iespējams, nebūtu ieinteresētas to darīt.

Ņemot vērā Latvijas uzņēmējdarbības vides specifiku ar MVU kā dominējošo uzņēmuma veidu, likumdevējam būtu lietderīgāk izvēlēties RPP, jo daudzi dalībnieki (akcionāri) Latvijā vienlaikus ir arī uzņēmumu vadītāji. Lai gan RPP versija, kas ieviesta ar Direktīvu 2019/1023, vēl nav pārbaudīta un lai gan pastāv nopietnas bažas par iespējamu ļaunprātīgas rīcības risku, papildu aizsardzības pasākumiem būtu šie riski jāmazina.

Lai gan iepriekš minētos prioritātes noteikumus var piemērot jebkurai kreditoru grupai, citi pārkategoriju piespiedu piemērošanas aspekti lielā mērā būtu atkarīgi no citām likumdevēja izvēlēm, īstenojot Direktīvu 2019/1023.

8.4.4 Papildu aizsardzības pasākumi un iespējamās atkāpes

Direktīvas 2019/1023 11. panta 2. punkta otrā daļa ļauj saglabāt vai ieviest noteikumus, atkāpjoties no Direktīvas 2019/1023 11. panta pirmās daļas, ja tas ir nepieciešams, lai sasniegtu Pārstrukturēšanas plāna mērķus, un ja Pārstrukturēšanas plāns negodīgi neskar nevienas ietekmētās puses tiesības vai intereses.

Pārkategoriju piespiedu piemērošanas mehānisma īstenošana kopā ar RPP izvēli var nopietni apdraudēt dažu kreditoru intereses. Scenārijā, kurā viena kreditora kategorija balso par Pārstrukturēšanas plānu, izmantojot pārkategoriju piespiedu piemērošanu, ir iespējams izvēlēties samazinājuma summu, kas tiks piemērota abu grupu prasījumiem. Ja nepiekrītošā kreditoru grupa ir ar augstāku prioritāti nekā zemākas prioritātes kreditoru grupa, kas to apstiprina, var rasties situācijas, kad zemākas prioritātes kreditoru grupas kompetences trūkums vai ļauns nodoms rada zaudējumus nepiekrītošai augstākas prioritātes kreditoru grupai. Šādā gadījumā Pārstrukturēšanas plānu atbalstošā kreditoru grupa varētu apstiprināt pašu prasījumu samazinājumu par 50 %, ja augstākas prioritātes kreditoru grupas prasījumi tiek samazināti par 49 %, kas izpildītu visas likumā noteiktās prasības un tomēr būtu acīmredzami netaisnīgi. Ņemot vērā minēto apsvērumu un lai novērstu nepamatotu vai pat ļaunprātīgu pārkategoriju piespiedu piemērošanu, **Maksātnespējas likumā papildus kreditora interešu kritērijam būtu jāiekļauj noteikumi ar papildu garantijām, kas aizsargā kreditoru intereses, aizliedzot tādu kreditoru prasījumu samazināšanu, kas nav nepieciešams parādnieka maksātnespējas atjaunošanai.** Tādējādi līdz ar RPP ieviešanu un kreditoru interešu kritērija pārbaudi būtu jāievieš arī citi aizsardzības pasākumi, piemēram, Maksātnespējas likumā varētu tieši noteikt maksimālos prasījumu samazināšanas apmērus, piemēram, nosakot, ka pārkategoriju piespiedu piemērošana ir pieļaujama, ja Pārstrukturēšanas plāns nevar paredzēt pamata parāda samazinājumu vai pamatparāds jāsedz vismaz 80 % (šis ierobežojums un citi šādi papildu aizsardzības pasākumi būtu sīkāk jāapspriež darba grupās).

Jānorāda, ka, ja Pārstrukturēšanas plānā ir iekļauti pasākumi, kas ietekmē VID prasījumus, ir nepieciešama iepriekšēja VID piekrišana, ja Pārstrukturēšanas plānā ir paredzēts, ka VID prasījumu atmaksas termiņš tiek pagarināts uz laiku, kas pārsniedz sešus mēnešus, vai ja prasījuma samazinājums ir paredzēts lielākā apmērā, nekā paredzēts Maksātnespējas likumā, tādējādi secināms, ka faktiski VID prasījumiem ir lielākas priekšrocības salīdzinājumā ar citiem kreditoriem (skat. Maksātnespējas likuma 38. panta piekto daļu). Tas var radīt problēmas praksē, ja citādi dzīvotspējīgus Pārstrukturēšanas plānus apstiprina nodrošinātie kreditori un tos varētu atbalstīt arī nenodrošināto kreditoru grupu, bet tos tomēr bloķētu VID, kas atsakās atbalstīt dažkārt nelielu nodokļu parādu summu pārstrukturēšanu.

⁹¹ Eksperti ir norādījuši, ka šāda dalībnieku (akcionāru) īpašumtiesību nodošana kreditoriem varētu radīt zināmas bažas par atbilstību Latvijas Komerclikumam. Lai gan minētās šaubas nedrīkstētu atturēt no izvēles par labu APP, šis jautājums būtu sīkāk jāizvērtē, izdarot galīgo izvēli starp abiem prioritātes principiem.

Šā iemesla dēļ un lai panāktu pārkategoriju piespiedu piemērošanas efektīvu īstenošanu, arī VID prioritārie prasījumi būtu jāpakļauj pārkategoriju piespiedu piemērošanai.

Praksē VID iepriekšēja apstiprinājuma priekšrocības atcelšana pārkategoriju piespiedu piemērošanas gadījumos nozīmētu, ka balsošanas nolūkos VID prasījumi tiek pielīdzināti citu kreditoru prasījumiem – vai nu kā nodrošinātiem, vai nenodrošinātiem prasījumiem (atkarībā no prasījuma veida). Tomēr šādas reformas būtu jāveic piesardzīgi, paturot prātā, ka VID prasījumi ir arī visas sabiedrības prasījumi un ka valsts līdzekļi ir pienācīgi jāaizsargā.

Lai gan lielākā daļa maksātnespējas nozarē darbojošos ekspertu šādas reformas atbalsta, citi pauž bažas par to, ka VID priekšrocību turpmāka samazināšana nav pieņemama.

Aptaujātie eksperti ir norādījuši, ka prasījumu aizstāšanu ar pamatkapitāla daļām vai akcijām, kas pašlaik aprobežojas ar Maksātnespējas likuma 39. pantu, varētu paplašināt, tā tvērumā iekļaujot arī publisko kreditoru prasījumus. Tādējādi tiktu paplašināti kreditoriem pieejamie instrumenti, piemēram, VID, un, iespējams, palielinātos atgūtā prasījuma apjoms.

Publiskie kreditori varētu palikt uzņēmumu kapitāla struktūrā ierobežotu laiku, ļaujot iepriekšējiem dalībniekiem (akcionāriem) atgūt daļību, kad prasījumi ir pilnībā atmaksāti.

Atkāpēm, kas noteiktas Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta pēdējās daļās, nevajadzētu būt īpašai reformu prioritātei, jo pašreizējā un, iespējams, vienkāršā kreditoru grupu struktūra nerada praktiskas problēmas – kreditoru interešu kritēriju un RPP var piemērot arī tiesību sistēmai ar divām kreditoru grupām, ja tiek piemēroti Maksātnespējas likuma 118. panta principi, un saskaņā ar valsts tiesisko regulējumu pieteikums par Pārstrukturēšanas plāna izpildi vienmēr tiek iesniegts tiesā, lai parādnieks to apstiprinātu. Turklāt to var viegli piemērot attiecībā uz pašreizējo MVU uzņēmējdarbības vidi, un tam nav vajadzīgas sistēmiskas reformas un pārskatīšana.

Nemot vērā pašlaik spēkā esošo Latvijas normatīvo aktu neatbilstību Direktīvas 2019/1023 obligātām prasībām, kā arī ņemot vērā iespējamās pozitīvās sekas, ko radītu pārkategoriju piespiedu piemērošanas ieviešana Latvijā, kas paātrinātu dažas Formālās pārstrukturēšanas lietas un likvidētu strupceļu, kad kreditori nepamatoti kavē šos centienus, Latvijas tiesību sistēmai ir jāievieš pārkategoriju piespiedu piemērošana, lai gan pārkategoriju piespiedu piemērošana, visticamāk, maz palīdzētu atrisināt dažas no patreizējām Formālās pārstrukturēšanas sistēmiski nozīmīgākajām problēmām.

k. Ieteikumi

- Jāveic grozījumi Maksātnespējas likumā, ļaujot tiesām pēc parādnieka pieprasījuma apstiprināt Pārstrukturēšanas plānu, kuru nav apstiprinājusi viena no kreditoru grupām (nodrošinātie vai nenodrošinātie kreditori), ja Pārstrukturēšanas plāns atbilst pārējiem Direktīvas 2019/1023 noteikumiem un to ir apstiprinājusi vismaz viena no kreditoru grupām, kā arī ir nodrošināta atbilstoša atšķirīgo kreditoru grupu aizsardzība.
- Līdz ar Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta c) apakšpunkta pieņemšanu Maksātnespējas likumā būtu jāietver noteikumi ar papildu garantijām, kas aizsargā kreditoru intereses. RPP būtu jāizvēlas tāpēc, ka tas ir vairāk piemērojams Latvijas uzņēmējdarbības videi, kurā dominē MVU un kurai ir tikai divas atšķirīgas kreditoru grupas.
- Maksātnespējas likumā būtu jāveic grozījumi, ļaujot tiesai pārkategoriju piespiedu piemērošanu attiecināt arī uz nodokļu administrācijas prasījumiem, neskatoties uz nodokļu administrācijas pašreizējām tiesībām, kas noteiktas Maksātnespējas likuma 38. panta piektajā daļā.
- Būtu ieteicams veikt grozījumus Maksātnespējas likumā, lai balsošanas nolūkos ieviestu vairāk nekā divu grupu (pašlaik nodrošinātie un nenodrošinātie kreditori) sistēmu. Šādi grozījumi varētu regulēt to, kā kreditori tiek sadalīti grupās, norādot lielāku potenciālo grupu skaitu, vai arī parādniekam vajadzētu būt tiesībām pašam veidot kreditoru grupas, kuras vēlāk būtu jāapstiprina tiesai, kā arī potenciāli varētu ieviest abu mehānismu apvienojumu.

8.5 Parādnieka dalībnieki (akcionāri)

Direktīvas 2019/1023 preambulas 57. apsvērumā ir aprakstīti daži instrumenti, ko var izmantot, lai novērstu to, ka parādnieka dalībnieki (akcionāri) nepamatoti kavē vai rada šķēršļus Pārstrukturēšanas plāna īstenošanai. Dalībvalstis var ierobežot dalībnieku (akcionāru) balsstiesības vai nepadarīt Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanu atkarīgu no to dalībnieku (akcionāru) piekrišanas, kuri pēc uzņēmuma vērtējuma nesaņemtu nekādu maksājumu vai citu atlīdzību, ja tiktu piemērota parastā maksātnespējas procesa prioritāšu secība.

Direktīvas 2019/1023 12. panta 2. punktā ir ietverts obligāts noteikums dalībvalstīm nodrošināt, ka dalībniekiem (akcionāriem) nav atļauts nepamatoti novērst Pārstrukturēšanas plāna īstenošanu vai radīt tam šķēršļus.

Direktīvā 2019/1023 ir paredzēti divi alternatīvi risinājumi, lai novērstu negatīvo ietekmi, ko dalībnieki (akcionāri) var radīt Pārstrukturēšanas plānu īstenošanai.

Pirmais risinājums ir pakļaut dalībnieku (akcionāru) intereses Pārstrukturēšanas plānu ietekmei un piešķirt viņiem balsstiesības un citas kreditoru piešķiramās tiesības. Saskaņā ar šo pieeju visiem dalībniekiem (akcionāriem) (ar kreditora prasību vai bez tās) būtu balsstiesības, un uz tiem, iespējams, attiektos arī pārkategoriju piespiedu piemērošana. Šajā risinājumā tiek pieņemts, ka, tiklīdz tie būs iekļauti sarunās, dalībniekiem (akcionāriem) būs iespēja paust savu viedokli un būt vienlīdzīgā situācijā ar citiem kreditoriem, pretstatā tam, ka dalībnieki (akcionāri) ar tiem raksturīgām un ar kreditoriem nesaskanīgām interesēm tiktu atstumti no Formālās pārstrukturēšanas. Šajā gadījumā balsošana un pārkategoriju piespiedu piemērošana ir instrumenti, kas neļauj dalībniekiem (akcionāriem) kavēt Pārstrukturēšanas plāna īstenošanu.

Ja iepriekš minētā pieeja netiek izvēlēta, otrais alternatīvais risinājums paredz, ka dalībvalstīm tā vietā tiesību aktos būtu jāietver normas, kas ierobežotu dalībnieku (akcionāru) rīcību, tomēr līdzsvarojot šādus ierobežojumus ar viņu tiesību aizsardzību. Saskaņā ar šo pieeju dalībniekiem (akcionāriem) nebūtu balsstiesību attiecībā uz Pārstrukturēšanas plānu un viņi nepiedalītos tā pieņemšanas procesā. Kreditoru tiesību nepiešķiršana dalībniekiem (akcionāriem) vai, alternatīvi, dažu citu instrumentu neparedzēšana tiesību aktos neliegtu dalībniekiem (akcionāriem) kavēt Formālo pārstrukturēšanu.

Dalībnieku (akcionāru) tiesības saskaņā ar Latvijas Maksātnespējas likumu

Kā norādīts šā ziņojuma 8.2. nodaļā, **dalībnieki (akcionāri) bez prasījumiem pret parādnieku nevar balsot par Pārstrukturēšanas plānu pieņemšanu.**

Maksātnespējas likums vēl vairāk ierobežo dažu dalībnieku (akcionāru) tiesības arī ar kreditoru prasībām. Maksātnespējas likuma 42. panta sestās daļas otrajā daļā ir noteikts, ka saistītie uzņēmumi un personas, piemēram, personas, kas ir reģistrētas vienā uzņēmumu grupā ar parādnieku; fiziskas personas, kurām kā dalībniekiem ir izšķiroša ietekme uz parādnieku (kapitālsabiedrību); un personas, kas pēdējo divu gadu laikā pirms Formālās pārstrukturēšanas ir ieguvušas tiesības celt prasību pret parādnieku no iepriekš minētajām personām, nav tiesīgas īstenot kreditora tiesības attiecībā uz Pārstrukturēšanas plāna koordinēšanu.

Turklāt Maksātnespējas likuma 6. pantā ir reglamentēti Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa galvenie principi. Piemēram, Maksātnespējas likuma 6. panta astotajā daļā ir noteikts labticības princips – procesā iesaistītajām personām savas tiesības jāizmanto un pienākumi jāizpilda labā ticībā. Parādnieks un kreditors nedrīkst izmantot procesu, lai netaisnīgi iedzīvotos. Turklāt Maksātnespējas likuma 6. panta trešajā daļā ir ietverts patvaļas aizlieguma princips, kas nozīmē, ka kreditori un parādnieki nedrīkst veikt individuālas darbības, kas nodara kaitējumu kreditoru kopuma interesēm. Tomēr šobrīd spēkā esošie ierobežojumi nav pietiekami, lai liegtu parādnieka dalībniekiem radīt nepamatotus šķēršļus Pārstrukturēšanas plāna īstenošanai.

Tāpēc var secināt, ka pašreizējais Latvijas tiesiskais regulējums jau paredz dažus ierobežojumus dalībniekiem (akcionāriem). Tomēr Maksātnespējas likums pilnībā neatbilst Direktīvas 2019/1023 12. pantam, jo

- (i) **arī dalībniekiem (akcionāriem), kuriem nav kreditoru tiesību, nav balsstiesību;**
- (ii) **balsstiesības ir tikai dažiem dalībniekiem (akcionāriem) (kuriem ir kreditora tiesības);**
- (iii) **Maksātnespējas likumā nav īpašu noteikumu, kas varētu ierobežot dalībnieku (akcionāru) darbības, izņemot vispārējās tiesību normas un principus, kurus varētu attiecināt arī uz dalībniekiem (akcionāriem).**

Šā iemesla dēļ turpmākajos Maksātnespējas likuma grozījumos būtu jāizvēlas viens no iepriekš minētajiem risinājumiem, lai izpildītu Direktīvas 2019/1023 12. panta noteikumus, kas paredz vai nu:

- (i) neizslēgt dalībniekus (akcionārus) no Direktīvas 2019/1023 9.–11. panta ietekmes vai, pakārtoti,
- (ii) izslēgt dalībniekus (akcionārus) no 9. līdz 11. panta ietekmes, bet pēc tam ar citiem līdzekļiem nodrošināt, ka dalībniekiem (akcionāriem) nav atļauts nepamatoti novērst Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanu un apstiprināšanu vai radīt tam šķēršļus.

Maksātnespējas nozares dalībnieku sanāksmes ir parādījušas, ka dalībnieki (akcionāri) var rīkoties ļaunprātīgi un apdraudēt parādnieku centienus uzsākt Formālo pārstrukturēšanu un pieņemt Pārstrukturēšanas plānu. Ar balsstiesībām šie dalībnieki (akcionāri), kuriem nav kontrolējošas ietekmes parādniekā, var kapitalizēties noteiktās situācijās, kad nav pietiekami daudz balsu par labu Pārstrukturēšanas plānam, un tādējādi var izdarīt spiedienu un saņemt labumus no tām ieinteresētajām personām, **куру мērķис ир нодошнāt парādника узņēmējdarбību.**

Kā minēts iepriekš, viens no risinājumiem šādas nevēlamas rīcības mazināšanai būtu nošķirt visus dalībniekus (akcionārus) atsevišķā kreditoru kategorijā un piešķirt viņiem tiesības balsot par Pārstrukturēšanas plāniem. Šā ziņojuma ietvaros šādu grozījumu sociālekonomiskā ietekme nav izvērtējama, un būtu jāveic turpmāki pētījumi, lai pilnībā izprastu, kā balsstiesību attiecināšana uz jaunu dalībnieku (akcionāru) grupu ietekmētu Formālo pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesus. Saskaņā ar citiem šā ziņojuma secinājumiem ir jāveic turpmāki pētījumi un diskusijas par strukturālo izmaiņu ieviešanu Latvijas kreditoru grupu struktūrā.

Tādējādi otrs risinājums būtu vēl vairāk kodificēt pašu dalībnieku (akcionāru) darbību Maksātnespējas likumā, lai gan ieinteresētas personas jau var vērsties pret dalībniekiem (akcionāriem) arī saskaņā ar pašreizējo tiesisko regulējumu, ja tās var pierādīt, ka dalībnieku (akcionāru) darbības ir radījušas zaudējumus parādniekam. **Maksātnespējas likuma grozījumi varētu paredzēt, ka dalībnieki (akcionāri) nevar nepamatoti kavēt vai radīt šķēršļus Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanai un apstiprināšanai** vai vēl vairāk — saturēt normas, kas pieprasa, ka nepiekrītošais dalībnieks (akcionārs) pēc citu ieinteresēto personu pieprasījuma iesniedz rakstisku paskaidrojumu, kurā sīki izklāstīts pamatojums balsojumam pret Pārstrukturēšanas plānu. Citas salīdzinošās novērtēšanas valstis ir noteikušas atšķirīgus ierobežojumu līmeņus dalībniekiem (akcionāriem):

Francija

Kā parādnieka dalībnieki (akcionāri) tiek atturēti no nepamatotas pārstrukturēšanas plāna kavēšanas?

Saskaņā ar Francijas tiesību sistēmu formālas pārstrukturēšanas gadījumā kreditoru komiteja var izstrādāt savu pārstrukturēšanas plānu, ja individuālie dalībnieki (akcionāri), kas bloķē pārstrukturēšanas plānu, ir spiesti pārdot savas akcijas vai to daļas tiek samazinātas, palielinot kapitālu.

Piespiedu daļu pārdošanas gadījumā (*cession forcée*), dalībnieki, kas nekavē Pārstrukturēšanas plānu, kļūst par īpašniekiem visām vai daļai no nepiekrītošo dalībnieku daļām.

Pēc nepiekrītošo kreditoru "izslēgšanas", citi atbalstošie dalībnieki var pieprasīt, ka arī to daļas tiek pārdotas.

Visos turpmākajos Maksātnespējas likuma grozījumos īpaša uzmanība jāpievērš tam, ka lielāko daļu Latvijas uzņēmumu veido ļoti neliels skaits dalībnieku (akcionāru), t. i., **MVU parasti pārvalda un pieder dažām fiziskām personām**. Tomēr tiesību aktos būtu lietderīgi iestrādāt gan vispārējus noteikumus, kas piemērojami dalībnieku (akcionāru) tiesībām (nepamatotu šķēršļu radīšana vai Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanas vai apstiprināšanas kavēšana), gan turpināt nošķirt dažādus uzņēmumu veidus un struktūras, izmantojot iedalījumu kategorijās un pēc tam piemērojot noteikumus, kas balstīti uz ekonomiskiem un finansiāliem kritērijiem, piemēram, nosakot mazākus ierobežojumus atsevišķiem dalībniekiem (akcionāriem) lielākos uzņēmumos, kuros ietekme nav tik polarizēta.

Likumdevējam būtu arī jāņem vērā, ka Direktīva 2019/1023 ierosina nošķirt un sīkāk iedalīt dalībniekus (akcionārus) dažādās grupās, pamatojoties uz viņu balsstiesībām, ja tas izrādītos lietderīgi (skat. 58. apsvērumu). Paturot to prātā, kā jau minēts iepriekš, Latvijas uzņēmumu salīdzinoši vienkāršajai kapitāla un vadības struktūrai nav nepieciešams šāds papildu iedalījums. Tomēr šādas papildu iedalījums grupās apvienojumā ar šajā ziņojumā iekļautajiem ierosinājumiem attiecībā uz dalībnieku (akcionāru) rīcības ierobežojumiem varētu izrādīties lietderīgs, lai palielinātu noteikto ierobežojumu elastību, neierobežojot dalībnieku (akcionāru) tiesības, ja tas nav nepieciešams.

Jāatzīmē arī, ka vispārējo finanšu lietpratības trūkumu un gadījuma rakstura krāpnieciskās darbības uzņēmējdarbības vadībā Latvijā vismaz daļēji varētu ierobežot, ieviešot noteikumus, kas ierobežo to darbību, kas bieži vien var kaitēt uzņēmumu spējai pārstrukturēt savus parādus un atgūt maksāspēju.

I. Ieteikumi

- Maksātnespējas likuma grozījumiem vajadzētu (i) nodalīt dalībniekus (akcionārus) atsevišķā kreditoru grupā un nodrošināt balsstiesības visiem dalībniekiem (akcionāriem); vai, pakārtoti, (ii) izslēgt dalībniekus (akcionārus) no Direktīvas 2019/1023 9. līdz 11. panta ietekmes un paplašināt ierobežojumus un saistības dalībniekiem (akcionāriem) par Formālās pārstrukturēšanas attīstības un sākšanas kavēšanu, iekļaujot, piemēram: (i) dalībnieka (akcionāra) atbildības sīkāku regulējumu; (ii) papildu pienākumus tiem dalībniekiem (akcionāriem), kuriem ir balsstiesības, sniegt pamatojumu balsošanai pret Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanu un apstiprināšanu.

8.6 Darbinieki un to tiesības

Darbinieku tiesību aizsardzība Formālajā pārstrukturēšanā joprojām ir Direktīvas 2019/1023 pamatā un ir plašāka regulējuma neatņemama sastāvdaļa arī Latvijā. Tomēr Direktīvas 2019/1023 13. pantā ir paredzēti skaidri obligāti elementi, kas ir jāievieš arī valsts tiesiskajā regulējumā, lai aizsargātu darbinieku tiesības.

Tas ietver nepieciešamību uzlikt darba devējiem pienākumu informēt savus darbiniekus Formālās pārstrukturēšanas gadījumos, jo īpaši attiecībā uz apstākļiem, kas varētu ietekmēt viņu tiesības; saglabāt spēkā esošās darbinieku tiesības, piemēram, tiesības organizēt darba koplīguma slēgšanas sarunas; un saņemt apstiprinājumu no darbiniekiem, ja Pārstrukturēšanas plāni attiecas arī uz izmaiņām darba organizācijā vai līgumattiecībās.

Pašreizējā Latvijas tiesību sistēmā ir ietverti likumi un noteikumi, kuru mērķis ir aizsargāt darbinieku tiesības, un neviena no likumos ietvertajām tiesību normām nav vērsta uz šo tiesību ierobežošanu.

Turklāt Darba likuma 11.pants ietver darbinieku tiesības saņemt informāciju par viņu darba devēja ekonomisko un finansiālo labklājību un piedalīties konsultācijās par darba devēja lēmumiem, kas varētu ietekmēt darbiniekus. Diemžēl nevienā no tiesību aktu noteikumiem nav paredzēts proaktīvs darba devēju pienākums informēt savus darbiniekus par iepriekš minētajiem apstākļiem, kas dažkārt var novest pie informācijas apmaiņas trūkuma un vēlāk pie situācijas, kad darbinieki var nebūt informēti par darba devēja Pārstrukturēšanas plāniem, lai īstenotu Formālo pārstrukturēšanu vai maksātnespējas procesu. Darbinieki, kas pienācīgi neizprot Formālās pārstrukturēšanas sekas, visticamāk, par to informāciju nelūdz.

Direktīvā 2019/1023 ietvertie pienākumi Latvijas tiesību sistēmā nav precīzi regulēti.

Čehija

Darbinieku aizsardzība parādu pārstrukturēšanas gadījumā

Ne tikai Latvijā nav nepieciešamo īpašo aizsardzības pasākumu attiecībā uz darbiniekiem. Čehijas Republikas tiesību aktos arī nav paredzēts darba devēju pienākums informēt darbiniekus par formālu pārstrukturēšanu. Tomēr parasti darba devēji to dara patstāvīgi, un puses bieži sadarbojas parādu pārstrukturēšanas plānošanā un izpildē. Turklāt darbiniekiem ir papildu aizsardzība, jo viņu prasījumiem ir īpaša prioritāte salīdzinājumā ar kreditoru prasījumiem.

Tā kā nav tādu noteikumu, kas darba devējiem uzliktu pienākumu informēt savus darbiniekus, praktiski rodas gadījumi, kad darbinieki varētu nezināt, ka uzņēmums, kurā viņi strādā, ir uzsācis Formālo pārstrukturēšanu, ja procedūra neietekmē viņu pastāvīgās attiecības ar darba devēju. Tādēļ **ir jāveic grozījumi Maksātnespējas likumā, nosakot, ka darbinieki ir proaktīvi jāinformē par darba devēja uzsākto Formālo pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesu, un ka šāda paziņošana jāveic rakstiski kopā ar darba devēju pienākumu pierādīt šo pienākumu izpildi.** Tādējādi darbiniekiem varētu būt reālāka iespēja piedalīties Formālajā pārstrukturēšanā, un piekļuve informācijai var palīdzēt darbiniekiem aizsargāt savas tiesības.

Tomēr, tā kā darbinieku organizācijas līmenis joprojām ir zems, šādu jaunu pienākumu ieviešana darba devējiem nopietni neatrisinātu pastāvošās sistēmiskās problēmas. Latvijas ekonomika nav balstīta uz ražošanu un nav atkarīga no uzņēmumiem, kas nodarbina lielu darbinieku skaitu. Turklāt darbinieku tiesības, ko aizsargā Direktīva 2019/1023, tiek izmantotas reti, piemēram, ir noslēgti ļoti nedaudzi koplīgumi (tikai divi visās nozarēs), un darbinieku⁹² iesaiste arodbiedrībās joprojām ir pasīva.⁹³

Turklāt saskaņā ar spēkā esošo Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa regulējumu darbiniekiem nav kreditoru statusa, tomēr viņu prasījumiem var piemērot Pārstrukturēšanas plānu pasākumus, ja viņi tam sniedz piekrišanu.

Tas liek secināt, ka, **lai gan pašreizējā Latvijas tiesību sistēma aizsargā darbiniekus un viņu tiesības nebūt netiek sistemātiski aizskartas, ir jāveic izmaiņas, lai papildus nodrošinātu viņu aizsardzību arī Formālās pārstrukturēšanas laikā.**

Iespējams risinājums darbinieku aizsardzības trūkumam būtu tāds, ka gadījumos, kad nekavējoties tiek uzsākta Formālā pārstrukturēšana, darbinieku algas garantē darbinieku prasījumu garantiju fonds, vai darbinieku prasības būtu jāizslēdz no atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas tvēruma, kā minēts iepriekš sadaļā “*Atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana*”.

Tomēr pastāv vairāki jautājumi saistībā ar darbinieku prasījumu apmierināšanu, pat ja viņu prasījumi ir garantēti un tos neietekmē atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana saskaņā ar Maksātnespējas likumu. Saskaņā ar vairākiem iespējamiem scenārijiem varētu nebūt iespējams efektīvi nodrošināt darbinieku tiesības.

⁹² Koplīgumi (*Labklājības ministrija*). Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/lv/darba-devejiem/kopligumi>. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

⁹³ Fridrihsone, Madara. Latvijā arodbiedrībās ir tikai desmitā daļa strādājošo. Organizācijas vēlas audzēt biedru skaitu (*LSM.lv*, 2017. gada 1. maijs). Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/latvija-arodbiedribas-ir-tikai-desmita-dala-stradajoso-organizacijas-velas-audzet-biedru-skaitu.a234901/>. [Skatīts 2019. gada 4. novembrī].

- Darba devēja pieteikums par Formālu pārstrukturēšanu var tikt noraidīts, un darba devējs kļūst maksātnespējīgs, būtiski kavējot darbinieku centienus apmierināt savus prasījumus. Turklāt darba devējs var mērķtiecīgi aizkavēt darbinieku prasību apmierināšanu pat pēc tam, kad tiesa ir pieņēmusi un ierosinājusi Pārstrukturēšanas plānu.
- Formālā pārstrukturēšana ir laikietilpīga, un darbinieku prasības var tikt apmierinātas pēc ievērojama laika.
- Ņemot vērā pastāvošo krāpšanas un ļaunticības risku, izmantojot Formālo pārstrukturēšanu, darba devēji var izmantot atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu, lai pārvietotu uzņēmuma aktīvus un tādējādi neatstātu neko darbinieku prasījumu segšanai.

Saskaņā ar likuma Par darbinieku aizsardzību darba devēja maksātnespējas gadījumā 5. pantu darbinieku prasījumu garantiju fonds sedz tikai gada laikā pirms maksātnespējas procesa uzsākšanas izmaksātās algas. Tādējādi, ja darba devējs šajā laikposmā ir mēģinājis veikt Formālu pārstrukturēšanu, darbinieku prasības var ievērojami samazināt.

Šos jautājumus varētu atrisināt ar dažādiem normatīvo aktu papildinājumiem un grozījumiem:

- (i) Maksātnespējas likumu varētu grozīt, lai neapturētu darbinieku prasījumu izpildi, ja ir uzsākta Formālā pārstrukturēšana. Tas varētu kavēt Formālās pārstrukturēšanas īstenošanu, lai gan ļoti maznozīmīgi daudzu apstākļu dēļ, piemēram, darbinieku prasījumi reti izraisa uzņēmumu maksātnespēju un ir ļoti nenozīmīgi salīdzinājumā ar citu kreditoru, piemēram, kredītiestāžu un VID, prasījumiem;
- (ii) atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanu varētu piemērot arī darbinieku prasījumiem, kuriem būtu iespēja vērsties pie darbinieku prasījumu garantiju fonda, lai apmierinātu viņu prasījumus, kad ir uzsākta Formālā pārstrukturēšana. Tomēr tam būtu nepieciešami ievērojami valsts līdzekļu izdevumi;
- (iii) varētu īstenot arī to, ka parādnieks, uzsākot Formālo pārstrukturēšanu, var brīvprātīgi pieprasīt darbinieku prasījumu apmierināšanu no darbinieku prasījumu garantiju fonda. Tas varētu vēl vairāk veicināt Formālās pārstrukturēšanas izmantošanu un dotu lielu labumu darbiniekiem. Tomēr būtu jāievieš mehānismi, lai novērstu šīs situācijas ļaunprātīgu izmantošanu, piemēram, parādniekam varētu pieprasīt atmaksāt daļu no saņemtās finansiālās palīdzības.

m. Ieteikumi

- Jāpapildina Maksātnespējas likums ar normu, kas reglamentē darbiniekiem pieejamās informācijas veidus un šīs informācijas sniegšanas biežumu, un ir jāgarantē, ka Formālā pārstrukturēšana neietekmē noteiktas darbinieku tiesības. Turklāt būtu jāievieš tiesību normas, kas paredzētu, ka pret darbiniekiem jāizturas taisnīgi.
- Darbinieku prasījumi, kas izriet no darba līguma vai darba attiecībām, būtu jāgarantē no darbinieku prasījumu garantiju fonda, uzsākot Formālu pārstrukturēšanu, vai atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana nedrīkstētu ietekmēt darbinieku prasījumus.

8.7 Tiesas vai administratīvās iestādes veiktā vērtēšana

Direktīvas 2019/1023 14. panta 1. punktā tiesu vai administratīvajām iestādēm ir paredzēts mehānisms lēmuma pieņemšanai par uzņēmuma novērtējumu tikai tad, ja nepiekrītošā ietekmētā puse apstrīd Pārstrukturēšanas plānu, pamatojoties uz:

- a. iespējamu kreditoru interešu ievērošanas kritērija neievērošanu saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 2. panta⁹⁴ 1. punkta 6. apakšpunktu; vai
- b. iespējamu Direktīvas 2019/1023 11. panta 1. punkta b) apakšpunkta ii) punktā minēto pārkategoriju piespiedu piemērošanas nosacījumu pārkāpums.

Direktīvas 2019/1023 preambulas 63. apsvērumā ir noteikts, ka ir jābūt iespējai, ka šāds lēmums ietver arī eksperta vērtējuma apstiprināšanu vai parādnieka vai citas personas iesniegtu vērtējumu agrākā procesa posmā. Ja tiek pieņemts lēmums veikt novērtēšanu, dalībvalstīm vajadzētu būt iespējai paredzēt īpašus noteikumus neatkarīgi no vispārējām civilprocesuālajām tiesībām attiecībā uz novērtēšanu Formālās pārstrukturēšanas lietās, lai nodrošinātu, ka tā tiek veikta paātrinātā veidā. Nekam Direktīvā 2019/1023 nebūtu jāietekmē valsts tiesību aktos paredzētie noteikumi par pierādīšanas pienākumu vērtēšanas gadījumā.

⁹⁴ Saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 2. panta 1. punkta 6.) apakšpunktu "kreditoru interešu ievērošanas kritērijs" ir kritērijs, kas ir izpildīts, ja neviena nepiekrītošā kreditora stāvoklis saistībā ar [P]ārstrukturēšanas plānu nebūtu nelabvēlīgāks nekā šāda kreditora stāvoklis, ja tiktu piemērota parastā [maksātnespējas procesa] prioritāšu secība saskaņā ar valsts tiesību aktiem vai nu [maksātnespējas procesa] gadījumā, neatkarīgi no tā, vai aktīvi tiek pārdoti pa daļām vai kā darbību turpinošs uzņēmums, vai arī nākamā labākā alternatīvā scenārija gadījumā, ja [P]ārstrukturēšanas plāns netiktu apstiprināts.

8.7.1 Pašreizējā sistēma

Latvijas tiesību sistēmā esošais mehānisms paredz, ka nepiekrītošās puses (kas vairumā gadījumu, visticamāk, ir parādnieka kreditori) var celt iebildumus pret parādnieku saistībā ar Pārstrukturēšanas plānu. Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 42. panta piekto daļu, 40. panta sestās daļas otro punktu un Maksātnespējas likuma 43.¹. pantu, ja parādnieks nav ņēmis vērā kreditoru iebildumus attiecībā uz prasījuma tiesībām vai Pārstrukturēšanas plānu, šos iebildumus izskata un atzinumu sniedz neatkarīgs zvērināts revidents, kas nav Uzraugošā persona.

Šobrīd Latvijas tiesību akti neierobežo kreditoru iebildumu veidu un apjomu, tāpēc kreditori var iesniegt iebildumus pret citu kreditoru prasījuma tiesībām vai jebkuru citu Pārstrukturēšanas plāna elementu, tai skaitā parādnieka ierosinātās Formālās pārstrukturēšanas metodes un/vai bažas par Pārstrukturēšanas plāna atbilstību kreditoru interešu ievērošanas kritērijiem. Maksātnespējas likuma 40. panta trešajā daļā un 40. panta ceturtās daļas 15. punktā ir noteikts, ka parādniekam Pārstrukturēšanas plānā ir jāiekļauj pamatojums, ka nepiekrītošo kreditoru ieguvums no Formālās pārstrukturēšanas būs tikpat liels kā gadījumā, ja tiktu īstenots parādnieka maksātnespējas process. Šos iebildumus izskata un atzinumu sagatavo neatkarīgs zvērināts revidents (kas nav Uzraugošā persona) un pēc tam pievieno Pārstrukturēšanas plānam, kad tiesa to iesniedz izskatīšanai.

Tādējādi Latvijas tiesību aktos ir noteikts, ka parādniekam ir pozitīvs pienākums izskatīt visus kreditoru iebildumus, kas ir vai nu jāpieņem un attiecīgi jāiekļauj Pārstrukturēšanas plānā, vai arī jāņem vērā un pēc tam jāiesniedz tiesā. Kreditoriem netiek piešķirta procesuālā brīvība iesniegt savus iebildumus uzreiz tiesā, ja vien Uzraugošā persona neuzskata, ka kāds no kreditoru prasījumiem ir *prima facie* nepamatots (skatīt Maksātnespējas likuma 43. pantu), tā vietā tiem jābūt adresētiem parādnieku (skatīt Maksātnespējas likuma 42. panta piekto daļu). Ņemot vērā minēto, gadījumā, ja iebildumi nav pilnībā ņemti vērā un ja tie atbilst Maksātnespējas likuma 1.panta mērķiem, būtu jāparedz tiesības, ka nepiekrītošā ietekmētā puse var iesniegt sūdzību tiesā pirms Pārstrukturēšanas plānu ir apstiprināts.

Šis Maksātnespējas likuma prasības mērķis ir dot parādniekam iespēju novērst Pārstrukturēšanas plāna trūkumus un Uzraugošajai personai pārskatīt kreditoru iebildumus, lai sagatavotu atzinumu. Turklāt saskaņā ar Civilprocesa likuma 341.⁶ panta trešo daļu tiesa pirms sprieduma pieņemšanas par Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu un īstenošanu izvērtē Uzraugošās personas atzinumu, kā arī zvērināta revidenta atzinumu, ja tas ir pievienots Pārstrukturēšanas plānam, un kreditoru iebildumus, ja tādi ir saņemti.

Ja Pārstrukturēšanas plāns atbilst Maksātnespējas likuma prasībām un ir atbalstīts Maksātnespējas likumā noteiktajā kārtībā un termiņā, tiesa apmierina pieteikumu un pieņem spriedumu par TAP īstenošanu. Tā kā saskaņā ar spēkā esošajām Maksātnespējas likuma normām Uzraugošo personu ieceļ tiesa visās Formālajās pārstrukturēšanās, un Uzraugošajai personai ir pienākums sniegt atzinumu par Pārstrukturēšanas plāna dzīvotspēju, tad Uzraugošās personas atzinums par Pārstrukturēšanas plānu ir pieejams tiesai izvērtēšanai visās procedūrās.

Saskaņā ar ierosināto pieeju (skatīt šā ziņojuma 14. un 15. attēlu) Uzraugošās personas iecelšana nav obligāta katrā Formālās pārstrukturēšanas lietā, tāpēc būtu jāievieš jauns mehānisms atbilstīgi kvalificētu ekspertu iecelšanai.

Ņemot vērā spēkā esošos noteikumus, sākotnēji šķiet, ka Latvija ir pieņēmusi mehānismu, kas palīdz atrisināt strīdus starp parādnieku un kreditoriem, pieņemot Pārstrukturēšanas plānu, tādējādi ietekmētajām pusēm jau ir nodrošināta Direktīvā 2019/1023 paredzētā procesuālā aizsardzība un Latvija ir nodrošinājusi to, ka, lai pieņemtu lēmumu par novērtējumu saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 14. panta 1. punktu, tiesai ir iespēja uzklaut atbilstoši kvalificētus ekspertus.

Tomēr pašreizējā pārskatīšanas un novērtēšanas procedūra neatbilst Direktīvas 2019/1023 14. pantā noteiktajam izmeklēšanas standartam, jo, lai gan Direktīvā 2019/1023 ir prasīts novērtēt parādnieka uzņēmējdarbību un tāpēc arī Pārstrukturēšanas plāna dzīvotspēju, ja nepiekrītošā ietekmētā puse apstrīd Pārstrukturēšanas plānu, spēkā esošie noteikumi ne vienmēr sasniedz savu mērķi.

Pašlaik tiesas parasti pilda savus pienākumus, novērtējot, vai Pārstrukturēšanas plāns atbilst likuma formālajām prasībām (skatīt Civilprocesa likuma 341.⁶ pantu). **Praksē tas nozīmē, ka tiesneši atturas novērtēt Pārstrukturēšanas plāna uzņēmējdarbības nozīmi un parādnieka uzņēmējdarbības dzīvotspēju. Šā iemesla dēļ Pārstrukturēšanas plānus tikai formāli izvērtē tiesas, lai gan pašreizējais Latvijas tiesiskais regulējums (skatīt Civilprocesa likuma 341.⁶ pantu saistībā ar Maksātnespējas likuma 1., 3. un 6. pantā noteikto mērķi un principiem) neliedz tiesām visos gadījumos izvērtēt Pārstrukturēšanas plānu attiecībā uz parādnieka uzņēmējdarbības dzīvotspēju.**

Tiesneši ir kvalificēti juristi ar plašu prakses pieredzi. Tomēr, šāds īpašs prasmju kopums bieži vien neietver padziļinātas zināšanas par uzņēmējdarbību un Formālo pārstrukturēšanu, kas ļautu sekmīgi novērtēt Pārstrukturēšanas plānus, kas bieži vien ir balstīti uz ekonomiskiem un finansiāliem apsvērumiem.

Šā iemesla dēļ tiesneši ir pauduši viedokli, ka viņiem vai nu ir vajadzīga kvalificētu ekspertu palīdzība, kuriem ir atbilstošas zināšanas, vai ka viņiem būtu jāspēj specializēties Formālās pārstrukturēšanas jomā, tādējādi iegūstot

speciālās zināšanas, izmantojot aktīvu apmācību un praksi.

Ja tiek izvēlēts pēdējais risinājums, atsevišķiem tiesnešiem būtu jāuzdod pārskatīt visus iesniegtos Pārstrukturēšanas plānus un ar tiem saistītās prasības, lai turpinātu uzlabot savu pieredzi, ņemot vērā to, ka Formālā pārstrukturēšana Latvijā tiek izmantota reti un šādu gadījumu skaits joprojām ir ārkārtīgi mazs.

Turklāt citu ES valstu tiesas tiesnešiem ir piešķirušas līdzīgas tiesības un instrumentus kā Latvijā, lai izskatītu iesniegtos Pārstrukturēšanas plānus, piemēram:

Čehija

Kā tiesas novērtē pārstrukturēšanas plānus?

Arī Čehijas Republikas tiesas tikai formāli novērtē iesniegtos pārstrukturēšanas plānus, lai gan tām ir arī pilnvaras noraidīt pārstrukturēšanas plānus, kuriem nav pamatotu izredžu gūt panākumus. Tiek izmantots ļoti līdzīgs mehānisms kā Latvijā, kur tiesas, lemjot par pārstrukturēšanas plānu pieņemšanu, apspriežas ar pilnvaroto un zvērinātu revidentu atzinumiem.

Portugāle

Kā tiesas novērtē pārstrukturēšanas plānus?

Portugāles tiesas ir uzkrājušas nepieciešamās zināšanas grāmatvedībā un ekonomikā, lai pienācīgi novērtētu pārstrukturēšanas plānus, kā arī spēj piesaistīt ekspertus novērtēšanai. Tomēr šajā gadījumā tiesām ir tiesības noraidīt tikai tos pārstrukturēšanas plānus, kas neatbilst likumā noteiktajiem formālajiem kritērijiem, t. i., koordinācijai ar kreditoriem utt.

Apvienotā Karaliste

Kā tiesas novērtē pārstrukturēšanas plānus?

Apvienotās Karalistes tiesas paļaujas uz ekspertu pieredzi un atzinumiem, kuri pārrauga pārstrukturēšanas plānu izstrādi un pārskatīšanu, kas sagatavoti vienošanās shēmas kontekstā.

Tā kā Direktīvas 2019/1023 14. pantā ir skaidri noteikts, ka parādnieka uzņēmējdarbības dzīvotspēja ir obligāti jāizvērtē, kad tiek saņemti skarto personu noteikta veida prasījumi, **spēkā esošās normas ir jāpaplašina, lai iekļautu arī prasības tiesnešiem neaprobežoties tikai ar Pārstrukturēšanas plānu formālo prasību novērtēšanu tikai tad, ja to ir apstrīdējuši nepiekrītošie kreditori (skatīt Direktīvas 2019/1203 10. panta 2. punkta d) apakšpunktu un 14. panta 1. punktu), bet arī izvērtēt un noraidīt tos Pārstrukturēšanas plānus, kuriem nav pamatotu izredžu, ka tie būs veiksmīgi (skatīt šā ziņojuma 10. panta analīzi).** Tomēr ir jāpieņem svarīgs lēmums par to, kā veikt Pārstrukturēšanas plānu dzīvotspējas novērtējumu, kam neapšaubāmi ir vajadzīgas papildu zināšanas.

Daudzās intervijās tika risināts jautājums par ekonomisko zināšanu trūkumu.⁹⁵ Konsultētie juridiskie eksperti ir norādījuši uz tiesu veikto pārskatīšanu formālo raksturu. Tās pat ir ierosinājušas, ka tiesām vajadzētu iet tālāk ne tikai pārskatīt Pārstrukturēšanas plāna dzīvotspēju, bet arī noteikt, kad attiecīgajam uzņēmumam būtu jāpiemēro citi pasākumi, piemēram, ka tiesas var norīkot uzņēmumus veikt Formālo pārstrukturēšanu, saņemot iesniegumu par maksātnespējas procesa uzsākšanu, ja tas uzņēmumam būtu izdevīgāk.

Praksē tiesām bieži vien nav izdevies pienācīgi novērtēt iesniegtos Pārstrukturēšanas plānus, un tām būtu jāsaņem palīdzība vai papildu specializācija, kā to apliecina šādi Augstākās tiesas nolēmumi:

⁹⁵ Piemēram, eksperti no kredītiestādēm arī ir atklājuši, ka, ņemot vērā to pieredzi, gan tiesām, gan Uzraugošajām personām trūkst nepieciešamo ekonomisko un finansiālo zināšanu, lai novērtētu Pārstrukturēšanas plānus, piemēram, novērtējot, vai Pārstrukturēšanas plānā paredzētais maksājumu grafiks ir reālistisks. Turklāt Valsts policijas pārstāvji ir norādījuši, ka tiesnešiem bieži trūkst nepieciešamo zināšanu un specializācijas, lai pārbaudītu Formālo pārstrukturēšanu, un, lemjot par Pārstrukturēšanas plānu atbilstību, tiesas pieprasa pārāk maz informācijas no parādnieka. Šajā saistībā eksperti ierosina izveidot specializētu tiesu, kas izskatītu Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa jautājumus.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments, Lieta SKA-270/2011, 2011. gada 25. janvāris.

Parādnieks turpināja tiesvedību ar citu juridisku personu, kas netika atzīta par kreditoru un pēc tam iekļauta Pārstrukturēšanas plānā. Ignorētais kreditors netika nedz informēts, nedz arī varēja piedalīties Pārstrukturēšanas plāna koordinēšanā. Tiesa bija apstiprinājusi TAP.

Augstākā tiesa secināja, ka **zemākās instances tiesa nepamatoti uzsāka TAP**, kad kreditors, kas pārstāvēja vairāk nekā pusi no visiem nenodrošinātajiem prasījumiem pret parādnieku, nebija iekļauts Pārstrukturēšanas plānā.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments, lieta SPC-38/2013, 2013. gada 11. septembris.

Tika uzsākts TAP, tomēr parādnieks nebija iekļāvis kreditoru Pārstrukturēšanas plānā. Strīds tika izšķirts jautājumā par to, vai ignorētajam kreditoram faktiski bija kādas prasības pret parādnieku un vai tādējādi ignorētajam kreditoram bija jābūt atzītam.

Zemākās instances tiesa bija iebildusi pret parādnieka viedokli un ņēmusi vērā parādnieka informāciju par to, ka starp parādnieku un ignorēto kreditoru ir noslēgta savstarpēja vienošanās par parāda dzēšanu. Pirmās instances tiesa nav norādījusi, kādi juridiskie avoti un pierādījumi ir izmantoti, lai nonāktu pie šāda secinājuma.

Parādnieka grāmatvedībā nebija pierādījumu, ko varētu izmantot, lai pierādītu, ka parādi patiešām ir atcelti, un tādēļ zemākās instances tiesa nepareizi uzsāka TAP un secināja, ka Pārstrukturēšanas plāns atbilst piemērojamajām tiesību normām un ka tas ir atbilstoši iesniegts un saskaņots.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments, lieta SPC-16/2017, 2017. gada 15. maijs.

Augstākā tiesa analizēja zemākas instances tiesas spriedumu un konstatēja, ka tiesa nav pienācīgi novērtējusi kreditora iebildumus attiecībā uz Pārstrukturēšanas plānu.

Zemākās instances tiesa nebija noteikusi, ka kreditoru ieguvums no TAP uzsākšanas būtu vismaz tikpat būtisks kā tad, ja būtu uzsākts maksātnespējas process. Turklāt tiesa nebija konstatējusi, ka bilancei un Pārstrukturēšanas plānam bija pretrunas un ka Pārstrukturēšanas plānā nebija pietiekami norādīti parādnieka aktīvi.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments, lieta SPC-13/2017, 2017. gada 16. februāris.

MKD lūdza atcelt Maksātnespējas procesa administratoru parādnieka maksātnespējas procesā, jo Maksātnespējas procesa administrators ir pārkāpis vairākus Maksātnespējas likuma noteikumus un Maksātnespējas likumā paredzētie ierobežojumi attiecas uz Maksātnespējas procesa administratoru un kavē viņa pienākumu turpmāku izpildi. MKD prasību zemākas instances tiesa noraidīja.

Augstākā tiesa atcēla lēmumu, ar kuru prasība tika noraidīta, un secināja, ka, ņemot vērā to, ka starp Maksātnespējas procesa administratoru un parādnieka pārstāvi pastāvēja vairākas vēsturiskas un profesionālas saites, patiešām varēja pastāvēt Maksātnespējas likumā paredzētais interešu konflikts.

Turklāt Maksātnespējas procesa administrators neiesniedza Pārstrukturēšanas plānu iestādei, kas pārrauga maksātnespējas reģistru, Maksātnespējas procesa administrators nepārbaudīja, vai Pārstrukturēšanas plāns patiešām tika nosūtīts visiem kreditoriem, un Maksātnespējas procesa administratora sagatavotajam atzinumam trūka nepieciešamās kvalitātes un tam bija nopietni trūkumi.

Pastāvēja nopietnas bažas par iespējamām izšķirošām darbībām starp parādnieku un Maksātnespējas procesa administratoru un par to, ka TAP tika uzsākts, lai panāktu labvēlīgu Maksātnespējas procesa administratoru sekojošam maksātnespējas procesam.

Augstākā tiesa secināja, ka zemākas instances tiesa nav pienācīgi pārskatījusi iepriekš minētās MKD bažas un ir tikai formāli atbildējusi uz protesta prasību. Augstākā tiesa norādīja, ka ir īpaši svarīgi pārskatīt apstākļus, kas varētu izraisīt pārkāpumus un interešu konfliktus, ja persona, kas ir Uzraugošā personas TAP, tiek iecelta pēc parādnieka ierosinājuma.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments, lieta SPC-1/2016, 2016. gada 28. janvāris.

Lieta attiecas uz šķietami fiktīvu nekustamā īpašuma darījumu, ko parādnieks noslēdzis pirms TAP uzsākšanas. Līdzīgi jau analizētajām lietām arī šajā strīdā zemākās instances tiesa nav ņēmusi vērā kreditora protestu, kas norādīja uz šķietami fiktīvo darījumu un vēlāko viltus kreditoru.

Turklāt tiesa neesot izvērtējusi kreditora iebildumus attiecībā uz iespēju atgūt parādnieka parākus, proti, ka parādniekam ir reāla iespēja faktiski saņemt naudas summu nekustamā īpašuma pārdošanai un ja Pārstrukturēšanas plāns pareizi balstās uz šiem nākotnes aktīviem.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments, lieta SPC-18/2015, 2015. gada 29. decembris.

Parādniekam tika uzsākts TAP, taču prasījumu nodrošinājumu esamība nepieļāva komercdarbības turpināšanu un Pārstrukturēšanas plāna izpildi, turklāt parādnieks neiesniedza Pārstrukturēšanas plāna grozījumus un neinformēja Uzraugošo personu par Pārstrukturēšanas plāna īstenošanu. Minēto apstākļu dēļ TAP tika izbeigts un uzsākts maksātnespējas process.

Pirmās instances tiesa esot pārkāpusi procesuālās tiesības, izbeidzot TAP un uzsākot maksātnespējas procesu, kad TAP uzsākšanas likumība tika atsevišķi izskatīta Augstākajā tiesā.

Ņemot vērā iepriekš analizēto informāciju, būtu ļoti svarīgi turpināt uzlabot tiesnešu zināšanas, lai dotu viņiem iespēju labāk novērtēt parādnieka uzņēmējdarbības dzīvotspēju un iesniegtos Pārstrukturēšanas plānus. To var panākt, gan organizējot tiesisko apmācību, gan ieviešot pašreizējās tiesu sistēmas specializāciju, kas atbilstu pašreizējiem reformu virzieniem citās tiesību jomās. Tomēr dažkārt arī profesionālās integritātes trūkums un pat iespējamā korupcija var ietekmēt spriedumu kvalitāti – abus šos jautājumus nevarētu atrisināt, veicot papildu ieguldījumus tiesnešu kompetencē.

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, jāatzīmē, ka pašlaik nepieciešamā specializācija vēl nav pilnībā ieviesta. Tāpēc Latvijas tiesnešiem nav vajadzīgo finanšu un uzņēmējdarbības zināšanu, lai viņi paši varētu veikt šādu padziļinātu ekonomisko novērtējumu.

8.7.2 Ekspertu iecelšana

Lai sasniegtu šo mērķi un sniegtu palīdzību tiesai, Direktīvas 2019/1023 14. pantā noteikts, ka ES dalībvalstis nodrošina, ka tiesām, pārskatot parādnieka uzņēmuma novērtējumu, ir pieejami kvalificēti eksperti, ņemot vērā iepriekš minētās iesaistīto pušu problēmas. Tā kā šāda norma Latvijas tiesību sistēmā pašlaik nav paredzēta, **norma, kas tiesnešiem dod brīvību apspriesties ar kvalificētiem ekspertiem, būtu jāievieš arī Latvijā**, lai palīdzētu tiesnešiem risināt īpaši sarežģītas Formālās pārstrukturēšanas lietas.

Ja tiktu ieviesti šā ziņojuma ieteikumi attiecībā uz Uzraugošajām personām, Uzraugošās personas varētu nodrošināt pietiekamu Pārstrukturēšanas plāna kvalitātes līmeni un pārskatītānu un tādējādi sniegt atzinumu, kas paredzēts Direktīvas 2019/1203 14. pantā. Ņemot to vērā, terminus “eksperts” un “Uzraugošā persona” varētu lietot savstarpēji aizstājōši.

Kā redzams 14. un 15. attēlā un izskaidrots šā ziņojuma nodaļā par Uzraugošajām personām, turpmākie grozījumi Maksātnespējas likumā varētu atvieglot divus dažādus scenārijus Uzraugošo personu iecelšanai Formālajā pārstrukturēšanā:

- 1) ja Uzraugošās personas iecelšana vienmēr ir obligāta;
- 2) ja Uzraugošās personas iecelšana nav obligāta, ja vien tiesa vai ieinteresētās personas (parādnieki vai kreditori) Formālās pārstrukturēšanas laikā nevēlas vai nepieprasa iecelt Uzraugošo personu.

Scenārijā, kurā ieinteresētās personas (parādnieks vai kreditori) Formālās pārstrukturēšanas laikā vēlas vai pieprasa iecelt Uzraugošo personu, var piemērot arī Civilprocesa likuma 341.⁵ pantā paredzēto Uzraugošās personas iecelšanas procedūru. Pēc parādnieka vai kreditora(-u) pieprasījuma tiesa izvēlētos Uzraugošo personu no ierosinātajiem kandidātiem.

Ja Uzraugošās personas iesaistīšana ir sāka pēc:

- 1) **parādnieka lūguma**, tiesa var iecelt Uzraugošo personu no parādnieka iesniegtā kandidātu saraksta, Uzraugošās personas izmaksas sedz parādnieks;
- 2) **kreditora(-u) pieprasījuma**, tiesa ieceļ Uzraugošo personu no kreditora(-u) iesniegtā kandidātu saraksta. Saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 5. panta 3. punkta c) apakšpunktu Uzraugošās personas izmaksas sedz kreditors(-i).

Vienlaikus tiesnešiem būtu jāpiešķir tiesības neiecelt ierosināto Uzraugošo personu par kvalificētu ekspertu, ja tiesa konstatē, ka attiecīgajā Formālajā pārstrukturēšanā ir noteikti ierobežojumi Uzraugošās personas pienākumu veikšanai. Tādējādi tiesai vajadzētu būt iespējai nosūtīt uzaicinājumu attiecīgajai(-ām) ieinteresētajai(-ām) personai(-ām) sniegt informāciju par jaunu(-iem) kandidātu(-iem) Uzraugošās personas amatam vai izvēlēties vispiemērotāko kandidātu no MKD sniegtā Maksātnespējas procesa administratoru saraksta. Šādā gadījumā MKD jāiesniedz saraksts tikai ar tiem Maksātnespējas procesa administratoriem, kuri atbilst kvalifikācijas kritērijiem, kas aprakstīti apakšnodaļā “4.1.4. Uzraugošās personas kvalifikācija”.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 93.panta ceturtās daļas noteikumiem, ja tiesa atzīst, ka nav iesniegti nekādi pierādījumi par faktiem, uz kuriem ir balstīti lietas dalībnieka prasījumi vai iebildumi, tiesa par to informē puses un vajadzības gadījumā nosaka termiņu pierādījumu iesniegšanai.

Pamatojoties uz šo noteikumu un ņemot vērā arī to, ka saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 14. pantu tiesas lemj par uzņēmuma novērtējumu tikai tad, ja nepiekrītošā ietekmētā puse apstrīd Pārstrukturēšanas plānu, šajā gadījumā tiesa vēlas redzēt vai uzskatīt otro puses atzinumu par nepamatotiem faktiem vai iebildumiem, kas nav atrisināti saskaņā ar Maksātnespējas likuma 43. un 43.¹. pantu, tiesa izmanto pienākumu informēt attiecīgo pusi (kreditora(-u) parādnieku(-u) vai juridisko ekspertu(-u) sarakstu) un aicina to iesniegt kvalificētus ekspertus no tiesas. Tātad, **ja iniciatīvu iecelt Uzraugošo personu iesniedz tiesa**, parādniekam (vai kreditoriem, ja tie piekrīt finansēt Uzraugošo personu) lūdz norādīt iespējamo Uzraugošās personas amata kandidātu vai kandidātus, no kuriem tiesa var izvēlēties vispiemērotāko kandidātu vai izvēlēties vispiemērotāko kandidātu no MKD sniegtā Maksātnespējas procesa administratoru saraksta. Jebkurā gadījumā Uzraugošajai personai ir jāatbilst kvalifikācijas kritērijiem, kas aprakstīti apakšnodaļā "4.1.4. Uzraugošās personas kvalifikācija".

Lai gan Direktīvā 2019/1023 ir noteikts obligāts pienākums dot tiesnešiem brīvību apspriesties ar kvalificētiem ekspertiem, tajā nekas nav teikts par ekspertu finansēšanas noteikumiem. Ņemot vērā, ka Civilprocesa likuma vispārīgajos noteikumos ir noteikts, ka sākotnēji eksperta izmaksas sedz puse, kas to ir uzaicinājusi, finansēšanas jautājums ir jāizskata un jāapspriež sīkāk.

Līdz ar to pastāv daudzas pretrunas starp pašreizējo nacionālo Formālās pārstrukturēšanas tiesisko regulējumu un Direktīvas 2019/1023 garu un būtību. Būtībā šīs neatbilstības ir saistītas ar šādiem trim elementiem:

- valsts tiesību aktos nav paredzēts efektīvs mehānisms, lai novērtētu Pārstrukturēšanas plāna dzīvotspēju un tā uzņēmējdarbības jēgu;
- Direktīvas 2019/1023 14. panta 1. punkta izpratnē valsts tiesību aktos nav skaidri paredzētas tiesības nepiekrītošajai ietekmētajai personai iesniegt sūdzību tiesā, kurai ir jāapstiprina Pārstrukturēšanas plāns;
- valsts tiesību akti neparedz, ka nepiekrītošajai ietekmētajai personai ir tiesības pārsūdzēt lēmumu par Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu (lūdzu, skatīt ieteikumus par pārsūdzībām saskaņā ar šā ziņojuma 16. pantu).

n. Ieteikumi

- Esošais mehānisms būtu jāturpina attīstīt Latvijas normatīvajā ietvarā (Civilprocesa likumā), lai ļautu tiesām pieaicināt un konsultēties ar Uzraugošo personu vai citu kvalificētu ekspertu, lemjot par jautājumiem, kas rodas Formālās pārstrukturēšanas laikā. Kā minimums, tiesām būtu jābūt iespējai pieaicināt un konsultēties ar Uzraugošo personu vai citu kvalificētu ekspertu, lai palīdzētu vērtēt strīdus, kas saistīti ar Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu, kā noteikts Direktīvā 2019/1023.
- Piemērojot Direktīvas 2019/1023 14. panta 1. punktu, Maksātnespējas likumā būtu jāietver tiesību norma, kas paredzētu iespēju nepiekrītošajiem kreditoriem rakstveidā apstrīdēt tiesā Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu.

8.8 Pārstrukturēšanas plānu ietekme

Direktīvas 2019/1023 15. pantā ir paredzēti obligāti noteikumi par tiesas apstiprinātu Pārstrukturēšanas plānu sekām un saistošo spēku, kā arī par nesaistošām sekām attiecībā uz neietekmētiem kreditoriem, kuri nav iesaistīti Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanā.

Maksātnespējas likuma 45. pantā ir paredzēts obligāts noteikums, ka tiesas apstiprināti Pārstrukturēšanas plāni ir saistoši un obligāti visiem parādnieka kreditoriem, pat kreditoriem, kuri nav devuši savu piekrišanu. Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 40. pantu Pārstrukturēšanas plānos jāietver visas maksājumu saistības pret kreditoriem, kā arī parādniekam jānosūta Pārstrukturēšanas plāni visiem saviem kreditoriem (skat. Maksātnespējas likuma 40. panta 6. punkta otro daļu un Maksātnespējas likuma 53. panta 1. punkta piekto daļu).

No Maksātnespējas likuma 40. panta izriet, ka Pārstrukturēšanas plānā ir jāiekļauj visi kreditori. Parādnieks nevar izvēlēties, kurus kreditorus iekļaut Pārstrukturēšanas plānā, bet kurus kreditorus izslēgt.

Turklāt Maksātnespējas likuma 38. panta astotajā un otrajā daļā ir paredzēts obligāts noteikums, ka Pārstrukturēšanas plānā kreditoru grupas ietvaros un katram kreditoru prasījuma veidam (pamata parāds, soda nauda vai procenti) var paredzēt tikai pamata parāda, soda naudas vai procentu proporcionālu atmaksu vai samazināšanu. Minēto proporcionalitātes principu nepiemēro prasībām par nodokļu nomaksu un darba samaksu darbiniekiem, kā arī zaudējumu atlīdzināšanai, ja vien nav saņemta attiecīga kreditora vai darbinieka piekrišana. Pašlaik Pārstrukturēšanas plānu pieņemšanā un īstenošanā ir jāiesaista visi kreditori, tomēr Direktīvā 2019/1023 ir prasīta Formālā pārstrukturēšanas regulējuma elastība, lai par to balsotu tikai tās kreditoru grupas, kuras ietekmē Pārstrukturēšanas plāns.

Turklāt būtu jāuzsver, ka ĀTR reglamentē pušu autonomiju, to neapstiprina tiesa un tas nav obligāts vai saistošs kreditoriem, kuri nebija iesaistīti Pārstrukturēšanas plāna pieņemšanas procesā. Šādi ĀTR ir saistoši tikai nolīguma pusēm saskaņā ar vispārējo principu *pacta sunt servanda*, ka līgumi ir saistoši un ir līdzējiem.

Nemot vērā iepriekš minēto, valsts tiesiskais regulējums par Formālo pārstrukturēšanu pilnībā atbilst Direktīvas 2019/1023 15. panta 1. punktam, tomēr, tā kā Maksātnespējas likums neregulē neskarto kreditoru jēdzienu, var secināt, ka pašreizējais Formālās pārstrukturēšanas regulējums neatbilst Direktīvas 2019/1023 15. panta 2. punktam. Lūdzu, skatīt analīzi par neietekmētajiem kreditoriem šā ziņojuma nodaļā “Pārstrukturēšanas plāna saturs”.

o. Ieteikums

- Maksātnespējas likumā būtu jāveic grozījumi, ietverot tajā ietekmēto un neietekmēto kreditoru definīcijas un kritērijus un principus, kas ir būtiski Formālajai pārstrukturēšanai.

8.9 Apelācija

Saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 16. pantu ieinteresētajām ietekmētajām personām vajadzētu būt iespējai pārsūdzēt administratīvās iestādes lēmumu par Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu. **Šobrīd var pārsūdzēt tikai to lēmumu, ar kuru ir noraidīta Pārstrukturēšanas plāna īstenošana** (skat. Civilprocesa likuma 341.⁶ panta 8. punktu un 341.⁷ panta piekto daļu). Lai gan pastāv juridisks⁹⁶ mehānisms, kā pārskatīt lēmumu par Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu, tas ir sarežģītāks nekā pārsūdzības mehānisms.

Tā kā Direktīvā 2019/1023 ir paredzēts, ka lēmumiem, ar kuriem tiek atļauts uzsākt Formālo pārstrukturēšanu, arī ir jābūt pārsūdzamiem, ir jāievieš Direktīvas 2019/1023 16. panta pirmā daļa.

Direktīva 2019/1023 būtiski ietekmē Latvijas civilprocesa sistēmu, tāpēc, ieviešot pārsūdzības mehānismu, jāņem vērā šādi jautājumi:

- 1) Civilprocesa likums šobrīd paredz atšķirīgus pārsūdzības noteikumus par lēmumu neapstiprināt Pārstrukturēšanas plānus (apelācijas un blakussūdzības). Ja ir paredzēta pārsūdzība par lēmumu, ar ko apstiprina Pārstrukturēšanas plānu, nav skaidra pamatojuma šādai nošķiršanai, tāpēc šādu pārsūdzību procedūrai vajadzētu būt tādai pašai.
- 2) jautājums par apstrīdētā lēmuma sekām ir likumdevēja ziņā, izvēloties, kuras ieinteresētās personas būtu vairāk jāaizsargā (parādnieku vai kreditoru intereses). Neatkarīgi no tā, kāds lēmums ir pieņemts, abos gadījumos ir nepieciešama ļoti efektīva un ātra pārsūdzības procedūra. Tomēr, tā kā Formālās pārstrukturēšanas veicināšana ir prioritāte, PwC uzskata, ka lēmuma par Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu pārsūdzībai nebūtu jāaptur tā īstenošana, bet tikmēr kreditoru intereses būtu jāaizsargā ar ļoti efektīvu un paātrinātu pārsūdzības procedūru.

Jāatzīmē, ka citās jurisdikcijās noteiktos apstākļos ir iespējams pārsūdzēt administratīvās iestādes izdotu lēmumu par Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu, piemēram:

Spānija

Vai tiesas lēmumi par parādu pārstrukturēšanu var tikt apstrīdēti?

Spānijā noteiktos apstākļos kreditori, kuri neatbalstīja vienošanos un kurus tā skar, var apstrīdēt tiesas lēmumu, ar kuru ir apstiprināts pārstrukturēšanas līgums. Tiesas lēmumu par iepriekš minēto prasību nevar pārsūdzēt, un tas ir galīgs.

Kreditori, kuri nav balsojuši par vai ir izteikuši iebildumus, var apstrīdēt ārpustiesas maksājuma līgumu, ja tas viņus ietekmē. Apstrīdēšanas uzsākšana neaptur nolīguma izpildi.

Nolēmumu par apstrīdēšanu var pārsūdzēt tālāk, un gadījumā, ja vienošanās tiek anulēta, apstrīdot kreditoru maksātnespējas procedūru attiecībā uz parādnieku, tiek automātiski uzsākta.

⁹⁶ Skatīt Civilprocesa likuma 60. nodaļu “Lietu jauna izskatīšana sakarā ar būtiskiem materiālo un procesuālo tiesību normu pārkāpumiem”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>. [Skatīts 2020. gada 4. martā].

Vai tiesas lēmumi par parādu pārstrukturēšanu var tikt apstrīdēti?

Portugālē parādnieks, dalībnieki (akcionāri), atzītie kreditori un parādnieka pārstāvji – viņu laulātie un mantinieki – var pārsūdzēt nelabvēlīgus tiesas lēmumus piecu dienu laikā pēc lēmuma pasludināšanas.

Apelācijas tiesa pēc tam var (i) izdot paziņojumu pirmās instances tiesai, lai tā varētu atkārtot balsošanas procedūru, ja pārsūdzība ir atklājusi trūkumus balsošanas procedūrā; (ii) atcelt lēmumu, ar kuru ir atteikta parādu pārstrukturēšana, ja nav konstatētas neatbilstības.

Vai tiesas lēmumi par parādu pārstrukturēšanu var tikt apstrīdēti?

Francijā puses nevar pārsūdzēt lielāko daļu tiesas lēmumu, kas attiecas uz formālu pārstrukturēšanas procedūru. Vienīgais pārsūdzamais lēmums ir tas, ar kuru tiesa atļauj uzsākt parādu pārstrukturēšanu pēc parādnieka lūguma.

Turklāt, ņemot vērā, ka pārsūdzības tiesības var izmantot arī negodīgi vai pārsūdzības līdzekļi var izmantot arī nepamatoti vai pat ļaunprātīgi, īstenojot pārsūdzības mehānismu, Latvijai nevajadzētu atkāpties no Direktīvas 2019/1023 16. panta trešās daļas pirmā teikuma, proti, arī no šā viedokļa tiek ierosināts, ka **pārsūdzībai nav apturošas ietekmes uz Pārstrukturēšanas plānu izpildi.**

Paplašināts regulējums "paātrinātām pārsūdzībām" ir paredzēts Civilprocesa likuma 440.² pantā un turpmākajos noteikumos. Līdz ar to, ņemot vērā arī starptautisko praksi, PwC ieskatā un no sistēmiskā viedokļa apelācijas procedūra būtu jāizskata saskaņā ar Civilprocesa likuma "paātrināto pārsūdzību" procedūru.

Minētajā regulējumā ir noteikti termiņi katrai procesuālajai darbībai (lietas nodošana augstākas instances tiesai, termiņš ieinteresēto personu paskaidrojumu iesniegšanai, termiņi lietas sākšanai noteiktā termiņā pēc paziņojumu saņemšanas utt.). Praksē šīs normas ne vienmēr nodrošina efektivitāti, jo lietas ir atšķirīgas un tiesas izmanto plašu tiesas rīcības brīvību (piemēram, ja normā ir paredzēts, ka tiesvedība jāuzsāk 15 dienu laikā, tiesas ievēro noteikto termiņu, bet pabeidz to sešu mēnešu laikā).

Lai nodrošinātu, ka vērtējumi Formālas pārstrukturēšanas gadījumos tiek veikti paātrinātā veidā, kā izklāstīts Direktīvas 2019/1023 63. apsvērumā, likumdevējam kopumā būtu jāuzlabo paātrinātās pārsūdzību izskatīšanas procedūras un būtu jānosaka konkrēts termiņš, kurā tiesām būtu jāpieņem spriedums. Precīzs dienu skaits, kas nepieciešams šādu spriedumu pasludināšanai, būtu sīkāk jāapspriež darba grupās, jo tas būtu ārpus šā ziņojuma tvēruma un būtu nepieciešams uzklaut tiesu pārstāvjus.

Papildus tam, lai izvairītos no ilgstošām tiesas prāvām par Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu, **Civilprocesa likumā būtu jāiekļauj konkrēts termiņš sūdzības iesniegšanai par lēmumu, ar kuru apstiprināts Pārstrukturēšanas plāns.**

Turklāt Direktīvas 2019/1023 16. pants satur ierosinājumu ieviest kompensācijas mehānismu cietušajai personai, ja tās sūdzība par Pārstrukturēšanas plānu ir pamatota un tādējādi apmierināta. Šādas kompensācijas ieviešanu varētu apsvērt, piemēram, ja kompensācijas summa būtu noteikta vai ierobežota atkarībā no uzņēmuma lieluma tā, lai tā nesagrautu parādnieku, kurš jau saskaras ar finansiālām grūtībām, un sūdzība nekļūtu par tiesvedību par zaudējumu atlīdzināšanu. Tā kā pastāv risks, ka jaunais kompensācijas mehānisms varētu kļūt par tiesvedību par zaudējumu atlīdzināšanu vai par citu instrumentu kreditoriem, lai veidotu prasījumus pret parādnieku, pirms lēmuma pieņemšanas par tā ieviešanas būtu jāveic detalizētākas diskusijas. **Tomēr, ja Latvija nolemj ieviest kompensācijas mehānismu, jāņem vērā tas, ka lēmumu par Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu pieņem (pārbauda) tiesa, nevis parādnieks, tāpēc kompensācijas apmēram jābūt samērīgam.**

Maksātnespējas nozares dalībnieki ir norādījuši, ka būtu taisnīgi piedāvāt kompensāciju kreditoriem, kurus skar nelikumīgu Pārstrukturēšanas plānu ierosināšana un piemērošana, lai gan šim jautājumam ir mazāka praktiska nozīme.

Būtu arī netaisnīgi uzlikt kreditoriem pienākumu novērtēt Pārstrukturēšanas plānu godīgumu un/vai likumību. Tādēļ par minētās kompensācijas izmaksu atbildīgajiem vajadzētu būt vai nu parādniekam, vai Uzraugošajai personai (civiltiesiskā apdrošināšana).

p. Ieteikumi

- Civilprocesa likums būtu jāpapildina tā, lai lēmums, ar kuru apstiprina Pārstrukturēšanas plānu, būtu pārsūdzams.
- Civilprocesa likumā jāietver noteikts termiņš pārsūdzības iesniegšanai par lēmumu, ar kuru apstiprina Pārstrukturēšanas plānu.
- Apelācijas procedūra būtu jāizskata saskaņā ar Civilprocesa likuma "paātrinātā procesa" kārtību.
- Apelācijai par lēmumu, ar kuru apstiprina Pārstrukturēšanas plānu, nevajadzētu apturēt Pārstrukturēšanas plāna izpildi.
- Būtu jāveic turpmāki pētījumi un/vai diskusijas par to, vai ieviest kompensācijas mehānismu cietušajai pusei, ja tās sūdzība par Pārstrukturēšanas plānu ir pamatota un tāpēc tiek apmierināta.

9 Jauna finansējuma, pagaidu finansējuma aizsardzība un citi ar pārstrukturēšanu saistīti darījumi

9.1 Jauna finansējuma un pagaidu finansējuma aizsardzība

Direktīvas 2019/1023 17. panta pirmās daļas prasības

Direktīva 2019/1023 atzīst, ka Pārstrukturēšanas plāna panākumi bieži ir atkarīgi no tā, vai parādniekam tiek sniegta finansiāla palīdzība, lai, pirmkārt, atbalstītu uzņēmuma darbību Formālās pārstrukturēšanas sarunu laikā un, otrkārt, lai nodrošinātu Pārstrukturēšanas plāna īstenošanu, kas jau ir apstiprināts. Tādēļ Direktīvas 2019/1023 17. pantā dalībvalstīm tiek prasīts nodrošināt, lai jaunais un pagaidu finansējums tiktu pienācīgi aizsargāti.

Saskaņā ar Direktīvu 2019/1023 finansiālā palīdzība būtu jāsaprot plašā nozīmē, kas tostarp naudas vai trešo personu garantiju nodrošināšana un preču, inventāra, izejvielu un pakalpojumu piegāde, piemēram, piešķirot parādniekam ilgāku atmaksāšanas laikposmu. Direktīvas 2019/1023 2. panta 7. un 8. punktā “jauns finansējums” un “pagaidu finansējums” ir definēti šādi:

- **jauns finansējums** ir jebkāda jauna finansiālā palīdzība, kuru piešķir esošs vai jauns kreditors, lai īstenotu Pārstrukturēšanas plānu, un kura ir iekļauta šajā Pārstrukturēšanas plānā;
- **pagaidu finansējums** ir jebkāda jauna finansiālā palīdzība, kuru piešķir esošs vai jauns kreditors un kurā ir ietverta vismaz finansiāla palīdzība atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšanas laikā, un kura ir pienācīga un nepieciešama uzreiz, lai parādnieka uzņēmums varētu turpināt darboties vai lai tiktu saglabāta vai palielināta šā uzņēmuma vērtība.

Direktīvas 2019/1023 17. panta pirmās daļas a. punkts

Ar Direktīvas 2019/1023 17. panta pirmās daļas a) punktu dalībvalstīm tiek prasīts nodrošināt, lai jauns finansējums un pagaidu finansējums netiek atzīts par spēkā neesošu vai tādu, kas var tikt atzīts par spēkā neesošu, vai par neizpildāmu, ja parādniekam vēlāk tiek uzsākts maksātnespējas process.

Ne jauns finansējums, ne pagaidu finansējums nav skaidri definēts Latvijas tiesību sistēmā. Tomēr Maksātnespējas likuma 40. panta 5. daļā ir iekļauts šāds jaunam finansējumam pielīdzināms finansējums:

“[Pārstrukturēšanas] plānā var paredzēt priekšrocības personām, kuras piešķir līdzekļus šā plāna īstenošanai, atbilstoši to piešķirto līdzekļu apmēram. Ja [TAP] tiek izbeigts un vienlaikus tiek pasludināts juridiskās personas maksātnespējas process, iegūtās priekšrocības paliek spēkā un prasījumi pret parādnieku, kuri izriet no minētā plāna īstenošanai piešķirtajiem līdzekļiem, uzskatāmi par maksātnespējas procesa izdevumiem. Piešķirtās priekšrocības nedrīkst aizskart nodrošināto kreditoru intereses.”

Nemot to vērā, likumdevējam Maksātnespējas likumā, pirmkārt, vajadzētu noteikt skaidras definīcijas abiem finansējuma veidiem. Šajā kontekstā ievērojams ir fakts, ka atšķirībā no dažiem citiem Latvijas likumiem (piemēram, Kredītiestāžu likuma 1. pants) Maksātnespējas likumā nav atsevišķa panta, kas būtu atvēlēts legāldefinīcijām. Tādēļ jauna un pagaidu finansējuma definīcijas varētu būt visefektīvākās, ja tās tiktu iekļautas **jaunā Maksātnespējas likuma pantā, kas paredzēts jaunam un pagaidu finansējumam**. To būtu ieteicams iekļaut pirms var izveidot jebkādu citu aizsardzību. Skaidru jauna un pagaidu finansējuma definīciju pieņemšanai potenciāli varētu būt pozitīva ietekme uz abu finansējuma veidu popularizēšanu un galu galā varētu novest pie aizdevumu pieauguma finansiālās grūtībās nonākušiem parādniekiem, ja finansējumam tiek piedāvāta papildu aizsardzība.

Maksātnespējas likumā nav noteikumu par jauna vai pagaidu finansējuma aizsardzību, tāpēc pilnībā tas neatbilst Direktīvas 2019/1023 17. panta pirmās daļas a) apakšpunktā noteiktajām minimālajām prasībām.

Maksātnespējas likuma 96. pants uzliek par pienākumu Maksātnespējas procesa administratoram novērtēt parādnieka darījumus un apstrīdēt tos tiesā **neatkarīgi no to veida**, ja šādi darījumi (i) ir noslēgti trīs gadu laikā pirms maksātnespējīgas procesa uzsākšanas; (ii) parādniekam ir nodarīti zaudējumi; un (iii) otrai darījuma pusei vai pusēm bija jāzina, ka šāda darījuma noslēgšana kaitēs parādniekam.

Tāpēc secināms, ka Latvijas tiesību sistēmā ir ietverta ļoti vispārīga darījumu apstrīdēšanas kārtība (viena apstrīdēšanas darbība), saskaņā ar kuru Maksātnespējas likumā noteiktajos gadījumos zaudējumus radošus darījumus var apstrīdēt maksātnespējas procesa ietvaros. Tas ir citādi citās jurisdikcijām, kur tiek vēl vairāk nodalīta atšķirīga negatīvā ietekme, ko darījums var radīt uz kreditoru tiesībām un interesēm (divkārs apstrīdēšanas kopums). Tātad, jaunu finansējumu var apstrīdēt, pamatojoties uz Maksātnespējas likuma 96.pantu.

Tomēr relatīvā aizsardzība netieši tiek piešķirta jaunam finansējumam, jo tas vienmēr jāiekļauj Pārstrukturēšanas plānā, kas pēc tam tiek pakļauts (i) kreditora apstiprinājumam un (ii) tiesas pārbaudei.

Būtu ārkārtīgi maz ticams, ka Maksātnespējas procesa administrators varētu apstrīdēt jauna finansējuma piešķiršanu, kas ir iekļauta Pārstrukturēšanas plānā. Turklāt tiesu praksē šādi mēģinājumi nav tikuši identificēti. Praksē kreditora apstiprinājums un tiesas pārbaude neļauj stāties spēkā Pārstrukturēšanas plāniem, kas satur jaunu finansējumu, bet tas nav piemērots parādniekam.

Tomēr neviena tiesību norma neliedz Maksātnespējas procesa administratoram apstrīdēt šādus darījumus, ar ko piešķirts jauns finansējums. Tas, iespējams, var izraisīt situācijas, kad jauna finansējuma darījums tiek veiksmīgi apstrīdēts, kad kreditora un tiesas uzraudzība nav izrādījusies pietiekama, un Maksātnespējas procesa administratora apelācija ir izrādījusies veiksmīga.

Pašreizējais jauna un pagaidu finansējuma aizsardzības trūkums varētu atturēt potenciālus finansētājus. Tas ir viens no iemesliem, kādēļ Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautisko tirdzniecības tiesību komisijas ("UNCITRAL") maksātnespējas tiesību aktu rokasgrāmata ir ierosinājusi nodrošināt, ka finanšu pakalpojumu sniedzēji saglabā savus prasījumus un to prioritāti turpmāka maksātnespējas procesa gadījumā.

Tāpat Direktīvas 2019/1023 67. apsvērumā teikts, ka valstu maksātnespējas tiesību akti, kuros paredzētas pagaidu finansējuma un jauna finansējuma apstrīdēšanas prasības (...), varētu apdraudēt tāda finansējuma pieejamību, kas nepieciešams sekmiņai Pārstrukturēšanas plāna apspriešanai un īstenošanai. Kļūst skaidrs, ka bez formalizētiem Maksātnespējas likuma noteikumiem Latvijas tiesību sistēma pilnībā nerasniegs Direktīvas 2019/1023 mērķus, kas ne tikai kā prioritāti paredz jauna un pagaidu finansējuma aizsardzību, bet arī paredz, ka dalībvalstīs pēc Direktīvas 2019/1023 ieviešanas palielināsies jauna un pagaidu finansējuma pieejamība.

Nemot vērā iepriekš minēto, Maksātnespējas likums būtu jāgroza divējādi. Pirmkārt, Maksātnespējas likumā ir nepieciešams jauns pants, kas skaidri noteiktu, ka jaunu un pagaidu finansējumu nevar apstrīdēt, ja parādnieks pēc tam nonāk maksātnespējas procesā (papildus piedāvājot jauna un starpposma finansējuma definīcijas). **Otrkārt, būtu jāgroza Maksātnespējas likuma 96. pants, lai no tā tvēruma izslēgtu jauna un pagaidu finansējuma darījumus.** Šie divi grozījumi nodrošinātu, ka Maksātnespējas likums atbilst Direktīvas 2019/1023 17. panta pirmās daļas a) punkta prasībām.

Direktīvas 2019/1023 17. panta pirmās daļas b. punkts

Direktīvas 2019/1023 17. panta pirmās daļas b) punktā dalībvalstīm ir noteikts pienākums nodrošināt, ka jauna un pagaidu finansējuma piešķirējiem nerodas civilā, administratīvā vai kriminālā atbildība, tā iemesla dēļ, ka šāds finansējums kaitē kreditoru kopumam, – izņemot, ja pastāv citi papildu iemesli, kas paredzēti attiecīgās valsts tiesību aktos.

Nevienā Latvijā spēkā esošā tiesību normā nav noteikta jauna un pagaidu finansējuma piešķirēju atbildība tikai tāpēc, ka šāds finansējums kaitē kreditoru kopumam. Tomēr paši darījumi var tikt apstrīdēti saskaņā ar Maksātnespējas likuma 96. pantu (skat. Direktīvas 2019/1023 17. panta pirmās daļas a) punktu). Tāpēc var secināt, ka **Latvijas tiesību sistēma atbilst Direktīvas 2019/1023 17. panta pirmās daļas b) punkta prasībām.**

Tomēr **Maksātnespējas likumam varētu būt izdevīgi, ja būtu jauns punkts, kas skaidri noteiktu, ka jauna un pagaidu finansējuma piešķirējiem nevar piemērot civiltiesisku, administratīvu vai kriminālatbildību**, pamatojoties tikai uz to, ka šāds finansējums kaitē kreditoru kopumam. Šo noteikumu vislabāk iekļaut tajā pašā Maksātnespējas likuma pantā, kas attiecas uz jaunu un pagaidu finansējumu (ieskaitot abu finansējuma veidu definīcijas un aizsardzību, kā minēts iepriekš). Šādas normas iekļaušana varētu pozitīvi ietekmēt kredītēšanas veicināšanu.

Direktīvas 2019/1023 17. panta otrā daļa

Direktīvas 2019/1023 17. panta otrā daļa ļauj dalībvalstīm noteikt, ka 17. panta pirmo daļu piemēro tikai jaunam finansējumam, ja Pārstrukturēšanas plānu ir apstiprinājusi tiesu vai administratīvā iestāde, un pagaidu finansējumam, uz kuru attiecas *ex ante* kontrole.

Maksātnespējas likumā paredzēts, ka, lai iegūtu pienācīgu aizsardzību (kā paredzēts Direktīvas 2019/1023 17. panta pirmajā daļā), Pārstrukturēšanas plānā ir jāiekļauj tā ieviešanai paredzētie līdzekļi, un tāpēc tie ir pakļauti netiešam tiesas apstiprinājumam, jo Pārstrukturēšanas plāniem vienmēr jāsaņem tiesas apstiprinājums. Attiecīgi Maksātnespējas likums atbilst Direktīvas 2019/1023 17. panta otrajai daļai attiecībā uz jaunu finansējumu, t.i., jauna finansējuma aizsardzība jau ir atkarīga no tiesas apstiprinājuma.

Kaut arī pagaidu finansējumam šāds iepriekšējs apstiprinājums nav nepieciešams (šāda veida finansējums tiek piešķirts pirms Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanas), **attiecībā uz pagaidu finansējumu nevajadzētu ieviest Direktīvas 2019/1023 17. panta otro daļu**, jo īpaši tāpēc, ka tas novestu pie turpmākiem resursu tēriņiem un tas varētu atturēt finansētājus, ja pirms šādu darbību veikšanas būtu nepieciešams jebkāda veida iepriekšējs apstiprinājums.

Direktīvas 2019/1023 17. panta trešā daļa

Direktīvas 2019/1023 17. panta trešajā daļā dalībvalstīm ir atļauts izslēgt no aizsardzības jebkādu pagaidu finansējumu, kas piešķirts pēc tam, kad parādnieks vairs nespēj samaksāt savus parādus to noteiktajos termiņos.

Maksātnespējas likumā nav ietverti salīdzināmi noteikumi, kā arī netiek radīti priekšnoteikumi pagaidu finansējuma piešķiršanai atkarībā no parādnieka finansiālā stāvokļa. Šādu skaidru noteikumu neesamība Maksātnespējas likumā praktiski nerada problēmas, jo Maksātnespējas procesa administrators vēlāk var apstrīdēt jebkuru darbību, kas kaitē parādniekam un ir nepamatots vai nevajadzīgs (skat. Maksātnespējas likuma 96. panta pirmās daļas 2. punktu). Tādējādi Latvijas likumos jau ir ietverti mehānismi jauna un pagaidu finansējuma ļaunprātīgas izmantošanas ierobežošanai, un šī ziņojuma autori uzskata, ka **nevajadzētu transponēt Direktīvas 2019/1023 17. panta 3. punkta fakultatīvos noteikumus**, lai izvairītos no pagaidu finansējuma pieejamības ierobežošanas.

Direktīvas 2019/1023 17. panta ceturtdaļa

Direktīvas 2019/1023 17. panta ceturtdaļa ietverta iespēja dalībvalstīm noteikt, ka jauna vai pagaidu finansējuma piešķirējiem ir tiesības uz augstāku prioritāti turpmākā maksātnespējīgā procesā salīdzinājumā ar citiem kreditoriem, kuriem pretējā gadījumā būtu augstāka vai vienāda prioritāte.

Kā minēts iepriekš, Maksātnespējas likuma 40. panta piektā daļa piešķir priekšrocības personām, kuras piešķir līdzekļus Pārstrukturēšanas plāna īstenošanai. Ja Formālā pārstrukturēšana tiek izbeigta un vienlaikus tiek pasludināts parādnieka maksātnespējas process, iegūtajām priekšrocībām jāpaliek spēkā, un prasības pret parādnieku, kas rodas no līdzekļiem, kas piešķirti Pārstrukturēšanas plāna īstenošanai, Maksātnespējas procesa administratoram jāuzskata par maksātnespējas procesa izdevumiem. Priekšrocības, kas tiek piešķirtas personām, kuras piešķir jaunu un pagaidu finansējumu, tomēr nedrīkstētu ietekmēt nodrošināto kreditoru intereses.

Nemot to vērā, **Maksātnespējas likums daļēji atbilst Direktīvas 2019/1023 17. panta ceturtajai daļai**, jo jauns un pagaidu finansējums var būt prioritārs tikai pret nenodrošinātiem prasījumiem. **Esošo prioritāšu sadalījumu nevajadzētu mainīt** pat tad, ja tas potenciāli varētu mudināt jaunus aizdevējus ar investīciju riska samazinājumu, jo ar to saistītie krāpnieciskas darbības riski būtu pārāk lieli. Nodrošinātie aizdevumi, protams, kļūst dārgāki, ja tie tiktu pakļauti iespējamam prioritātes zaudējumam, ko radītu jauns un pagaidu finansējums.

Ieinteresētās personas ir paudušas atbalstu jauna un pagaidu finansējuma noteikšanai Maksātnespējas likumā. Paturot to prātā, šīm parādnieku finansēšanas papildu metodēm nebūtu jāietekmē esošo kreditoru tiesības.

q. Ieteikumi

- Maksātnespējas likums būtu jāpapildina ar jaunu likuma pantu, kas (i) saturētu uzņēmumu finansēšanas veidu definīcijas Formālās pārstrukturēšanas gadījumā; (ii) pasargātu jaunu un pagaidu finansējumu no darbību apstrīdēšanas; un (iii) tieši noteiktu jauna un pagaidu finansējuma piešķirēju atbildības ierobežojumus.
- Būtu jāievieš Direktīvas 2019/1023 17. panta 3. punktu, kas ļauj dalībvalstīm no aizsardzības izslēgt pagaidu finansējumu, kas piešķirts pēc tam, kad parādnieks nav spējis samaksāt savus parādus noteiktajā termiņā, nebūtu jātransponē valsts līmenī.
- Jauna un pagaidu finansējuma piešķirējiem nevajadzētu saņemt prasījumu apmierinājumu ar augstāku prioritāti par nodrošinātajiem kreditoriem, ja parādniekam ir vēlāk uzsākts maksātnespējas process. Jauna un pagaidu finansējuma piešķirējiem būtu jāturpina baudīt augstāku prasījumu apmierinājuma prioritāti par nenodrošinātajiem kreditoriem.

9.2 Aizsardzība attiecībā uz citiem ar pārstrukturēšanu saistītiem darbījumiem

Direktīvas 2019/1023 18. panta 1. punktā ir noteikts dalībvalsts pienākums nodrošināt, ka parādnieka turpmākas maksātnespējas gadījumā darbības, kas ir pamatoti un nekavējoties **nepieciešami Pārstrukturēšanas plāna apspriešanai**, nepasludina par spēkā neesošiem, anulējamiem vai neīstenojamiem, pamatojoties uz to, ka šādi darbījumi kaitē kreditoru kopumam, ja vien nepastāv citi valsts tiesību aktos noteikti papildu iemesli.

Šāds noteikums ir daļēji ieviests Latvijas tiesību sistēmā. Maksātnespējas likums nosaka, ka noteiktos apstākļos ir atļauti klīringa darījumi (*clearing transactions*). Tomēr šie darījumi un šo darījumu statuss ir jānovērtē, ja Formālā pārstrukturēšana tiek pārveidota par maksātnespējas procesu. Lai gan Direktīvas 2019/1023 68. apsvērumā ir noteikts, ka dalībvalstīm nevajadzētu **pieprasīt ierobežot pagaidu finansējuma aizsardzību, attiecinot to tikai uz gadījumiem, kad Pārstrukturēšanas plānu ir pieņēmuši kreditori vai apstiprinājusi tiesu vai administratīvā iestāde**, Direktīvas 2019/1023 18. panta 2. punktā dalībvalstīm ir atļauts noteikt, ka 1. punktu piemēro tikai tad, ja Pārstrukturēšanas plānu ir apstiprinājusi tiesu vai administratīvā iestāde vai ja šādi darījumi ir bijuši pakļauti *ex ante* kontrolei.

Jāatzīmē, ka eksperti uzskata, ka šā noteikuma īstenošana, neīstenojot Direktīvas 2019/1023 18. panta 2. punktu un 18. panta 3. punktu, iespējams, varētu palielināt risku, ka atsevišķu izpildes panākšanas darbību apturēšana tiek izmantota negodprātīgi (piemēram, pārnesot parādnieka aktīvus). Lai gan Komerclikums paredz vispārēju noteikumu par valdes locekļu atbildību, judikatūra liecina, ka šāda atbildība Formālas pārstrukturēšanas gadījumos tiek piemērota ļoti reti. **Tādējādi, lai samazinātu šo risku, vajadzētu būt efektīvas uzraudzības mehānismam un administratīvās atbildības vieglai piemērošanai. Turklāt gan Direktīvas 2019/1023 18. panta 2. punkta, gan 18. panta 3. punkta īstenošana varētu potenciāli samazināt šo risku.**

Turklāt Direktīvas 2019/1023 18. panta 4. punktā norādītie darījumi Maksātnespējas likumā nav definēti un ir obligāti aizsargājama, tāpēc būtu jāgroza Maksātnespējas likums, lai iekļautu šāda finansējuma definīcijas, ar nosacījumu, ka tiek īstenots arī Direktīvas 2019/1023 18. panta 2. punkts un 18. panta 3. punkts.

r. Ieteikumi

- Būtu nepieciešami grozījumi Maksātnespējas likumā, ieviešot noteikumus, kas noteiktus pamatotos un nepieciešamus darījumus nevar atzīt par spēkā neesošiem vai atceļamiem (1) ja tie tiek veikti Pārstrukturēšanas plāna apspriešanas posmā un (2) saskaņā ar tiesas apstiprinātu Pārstrukturēšanas plānu.
- Būtu lietderīgi grozīt Maksātnespējas likumu, iekļaujot tajā tādu darījumu definīcijas, kas ir saprātīgi un nekavējoties nepieciešami Pārstrukturēšanas plāna apspriešanai.
- Latvijas tiesību aktos būtu jāievieš Direktīvas 2019/1023 18. panta 2. punktā un 18. panta 3. punktā norādītie fakultatīvie noteikumi, kas paredz tiesas kontroli vai Pārstrukturēšanas plāna apstiprināšanu un izslēdz darījumus pēc tam, kad parādnieks nav spējis samaksāt savus parādus noteiktajā termiņā.

10 Valdes locekļu pienākumi

Direktīvas 2019/1023 prasības

Direktīvā 2019/1023 ir paredzēts obligāts noteikums, ka dalībvalstīm ir jānosaka stingri pienākumi uzņēmumu pārvaldes institūciju amatpersonām (turpmāk – valde) pienācīgi ņemt vērā a) kreditoru, dalībnieku (akcionāru) un citu ieinteresēto personu intereses; b) nepieciešamību veikt pasākumus, lai izvairītos no maksātnespējas; un c) nepieciešamību izvairīties no tīšas vai rupji neuzmanīgas rīcības, kas apdraud uzņēmuma pastāvētspēju (skat. Direktīvas 2019/1023 19. pantu). Šādu noteikumu mērķis ir nodrošināt, ka valdes locekļi netiek atturēti no pamatotu komerciālu lēmumu pieņemšanas vai pamatotu komerciālu risku uzņemšanās, jo īpaši, ja tas uzlabotu potenciāli dzīvotspējīgu uzņēmumu Formālas pārstrukturēšanas iespējas.

Direktīvā 2019/1023 ir noteikti dažādi pasākumi, kas valdei būtu jāveic, lai samazinātu zaudējumus un izvairītos no maksātnespējas, piemēram: izmantojot profesionālas konsultācijas, tostarp par Formālu pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesu, piemēram, attiecīgajā gadījumā izmantojot agrīnās brīdināšanas instrumentus; aizsargājot sabiedrības aktīvus, lai tiem saglabātu pēc iespējas lielāku to vērtību un izvairītos no pamataktīvu zaudēšanas; pārvērtējot uzņēmuma struktūru un funkcijas, lai pārbaudītu uzņēmuma dzīvotspēju un samazinātu izdevumus; atturoties no saistību uzņemšanās pret sabiedrību attiecībā uz tiem darījumu veidiem, no kuriem varētu izvairīties, ja vien nav pienācīga pamatojuma no uzņēmējdarbības veicināšanas viedokļa; turpinot tirdzniecību apstākļos, kad tas ir lietderīgi, lai maksimāli palielinātu darbības turpināšanas vērtību; apspriežoties ar kreditoriem un uzsākot Pārstrukturēšanas procedūru uzsākšana.⁹⁷

Latvijas tiesību sistēmas normas par valdes pienākumiem

Latvijas Komerclikuma ģenerālklausulas nosaka, ka valdes un padomes locekļiem savi pienākumi jāpilda kā krietnam un rūpīgam saimniekam (skat. Komerclikuma 169. pantu). Sīkāks valdes locekļu pienākumu apraksts ir sniegts doktrīnā un judikatūrā. Turklāt valdes locekļi ir personīgi atbildīgi par finansiāliem zaudējumiem, kas nodarīti uzņēmumam, ja tie nepilda iepriekš minētos praksē, lai gan praksē atbildība tiek piemērota reti, un ļoti neliels skaits personu ir notiesāti par šādiem pārkāpumiem.

Tā kā Formālā pārstrukturēšana ir brīvprātīga, valdei nav pienākuma iesniegt pieteikumu par Formālās pārstrukturēšanas uzsākšanu noteiktā termiņā pēc tam, kad parādnieks sāk saskarties ar finansiālām grūtībām vai tās paredz. Tomēr ir stingri izpildes termiņi, kuros valdei ir jāpiesakās maksātnespējas procesa uzsākšanai. Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 57. panta piekto daļu valdei ir pienākums rīkoties, ja parādnieks divu mēnešu laikā pēc parāda izpildes termiņa nenokārto saistības, ja vien ar kreditoru(-iem) nav panākta vienošanās par Formālo pārstrukturēšanu.

Eksistē judikatūra attiecībā uz konkrētiem valdes pienākumiem, kad uzņēmums saskaras ar finansiālām grūtībām (piemēram, SKC - 20/2015, SKC- 7/2016). Galvenie valdes pienākumi ir ievērot kreditoru intereses un maksātnespējas procesā glābt parādnieka aktīvus, lai kreditoru prasījumi tiktu maksimāli segti.

Dažas atsauces uz valdes pienākumu ieguldīt pūles komercsabiedrību Formālā pārstrukturēšanā ir ietvertas Maksātnespējas likuma 60. panta trešajā daļā, kurā ir noteikts, ka parādniekam ir pienākums iesniegt maksātnespējas pieteikumu, ja parādniekam ir maksātnespējas procesa pazīmes, kā noteikts Maksātnespējas likuma 57. pantā. Saskaņā ar šo punktu parādnieks ir atbrīvots no pienākuma iesniegt maksātnespējas pieteikumu, ja ĀTR ietvaros ir panākta vienošanās ar kreditoriem vai ir uzsākta Formāla pārstrukturēšana. Tiek uzskatīts, ka šis noteikums atbrīvo no atbildības tos valdes locekļus, kuri cenšas glābt uzņēmumu ar Formālu pārstrukturēšanu tā vietā, lai uzsāktu maksātnespējas procesu, un tādēļ to varētu uzskatīt par stimulu valdei censties veikt Formālu pārstrukturēšanu.

Tomēr ir vismaz divi faktori, kas ierobežo augstākminētās normas efektivitāti. Pirmkārt, atbildība par ļaunprātīgu rīcību un nolaidību (tostarp maksātnespējīgu tirdzniecību) tiek reti piemērota, un valdei nav izteiktas motivācijas izmantot Formālu pārstrukturēšanu kā līdzekli iespējamās atbildības novēršanai; likums attiecas uz situāciju, kad parādniekam jau ir maksātnespējas procesa pazīmes. Otrkārt, pat ja uzņēmuma valde šajā posmā veic Formālu pārstrukturēšanu kā alternatīvu maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanai, tas jau varētu būt pārāk vēlu, lai Formālā pārstrukturēšana būtu veiksmīga. Tāpēc valdes atbildību par maksātnespējīgu komercdarbību nevar uzskatīt par pietiekamu stimulu valdei uzsākt Formālu pārstrukturēšanu jau agrīnā posmā, un būtu jāiesaista citi stimuli, piemēram, ABS un citi.

⁹⁷ Skatīt Direktīvas 2019/1023 70. apsvērumu.

Arī Krimināllikumā ir ietverta atbildība valdes locekļiem. Valdes locekļus var saukt pie atbildības, ja viņi ir apzināti veikuši pasākumus, kas ir noveduši juridisko personu līdz maksātnespējai nolaidības dēļ, snieguši nepatiesu informāciju, kavējuši maksātnespējas procesu vai pārkāpuši TAP noteikumus (skatīt Krimināllikuma 213., 214., 215. un 215.¹ pantu). Tomēr saskaņā ar intervijās iegūto informāciju par šiem noziedzīgajiem nodarījumiem reti tiek piemērota kriminālatbildība.

Turklāt likumā “Par nodokļiem un nodevām” ir noteikta papildus atbildība juridiskās personas valdes loceklim vai personai, kura faktiski īsteno valdes funkcijas un uzdevumus, un kuras var saukt pie personiskas atbildības par juridiskās personas nokavētajiem nodokļu maksājumiem (skat. likuma “Par nodokļiem un nodevām” XI nodaļu).

Tomēr, ja, ņemot vērā iepriekš minētos jau pastāvošos pienākumus, valsts tiesību aktos nav skaidri noteikti pienākumi, kas izriet no Direktīvas 2019/1023, Maksātnespējas likums un Komerclikums ir jāgroza, lai iekļautu arī tos pienākumus, kas Direktīvā 2019/1023 paredzēti valdes locekļiem.

Apspriežoties ar Valsts policiju, atklājās, ka Valsts policijas spējas novērst Maksātnespējas likuma pārkāpumus un krāpnieciskus ekonomiskos noziegumus saistībā ar Formālo pārstrukturēšanu ir ļoti ierobežotas. Daudzos gadījumos inspektori bieži vien ir pārslogoti, un tāpēc tiem trūkst vajadzīgo resursu, lai pārkāpumus efektīvi novērstu. Tomēr Valsts policijas kapacitāte varētu būt tikai viens no vairākiem šķēršļiem, tāpēc būtu jāveic detalizētāka tiesību normu piemērošanas izpēte, lai iegūtu visaptverošu informāciju par šķēršļiem, kas traucē sekmīgi piemērot pašreizējā tiesiskajā regulējumā noteiktās sankcijas.

Lai gan Latvijas tiesību akti atbilst Direktīvas 2019/1023 noteikumiem, neraugoties uz iespējamajiem šķēršļiem piemērot atbildību par valdes pienākumu neizpildi, dažas jaunas pieejas varētu uzlabot tiesību piemērošanu un novērst valdes pienākumu ļaunprātīgu izmantošanu.

10.1 Ierosinātā pieeja

Pirmkārt, pašreizējais tiesiskais regulējums būtu jāpārskata, lai noteiktu kriminālatbildību par valdei noteikto pienākumu neizpildi, kas tiek piemērotas reti. Saskaņā ar intervijām MKD un VID to gadījumu skaits, kad valdei piemērotas sankcijas par grāmatvedības dokumentu neiesniegšanu Maksātnespējas procesa administratoram, ir ievērojami palielināties pēc tam, kad MKD pārņēma Valsts policijas administratīvo sankciju piemērošanas kompetenci. Tāda pati tendence ir raksturīga statistikai par administratīvo atbildību par maksātnespējas procesa pieteikumu neiesniegšanu. Lietu skaits ir ievērojami palielināties pēc tam, kad administratīvās atbildības piemērošanas kompetence tika nodota VID. Tādējādi **varētu apsvērt iespēju arī kriminālatbildību, kas reti tiek piemērota, pārveidot par administratīvo atbildību, ko piemērotu MKD vai VID.** Tas, iespējams, varētu palielināt to gadījumu skaitu, kad atbildība tiek piemērota.

Otrkārt, būtu jāapsver iespēja padarīt administratīvo sodu sistēmu “automatizētāku” gadījumos, kad IT sistēmās ir viegli konstatēt pārkāpuma faktu. Piemēram, tiesību aktos varētu iekļaut automatisku atbildības piemērošanu valdei, ja gada pārskati tiek iesniegti vēlāk, nekā nepieciešams, vai ja parādnieks divu mēnešu laikā pēc to atmaksas termiņa beigām nav sedzis nodokļu parādu un nav pat mēģinājis panākt vienošanos, un nav iesniedzis pieteikumu maksātnespējas procesa uzsākšanai divu mēnešu laikā. Šādas automatiskas sankcijas mazinātu iestāžu resursu patēriņu un potenciāli veicinātu labāku praksi valdes locekļu atbildības piemērošanā.

Tomēr ir jānorāda, ka automatisku sodu ieviešanai nekādā ziņā nevajadzētu ierobežot pārsūdzības tiesības un personām, uz kurām attiecas automatiski sodi, vajadzētu būt iespējai apstrīdēt piemēroto sodu. Automatizācijai būtu jāaprobežojas ar soda sākotnējo piemērošanu, lai ierobežotu nevajadzīgu administratīvo slogu.

Turklāt šādai sistēmai vajadzētu būt ātrai un vienkāršai, jo tā galvenokārt attiektos uz MVU, tāpēc naudas sodam vajadzētu būt administratīvākam un automatiski ģenerētam, pamatojoties uz noteiktiem kritērijiem. Līdzīga pieeja ir ieviesta attiecībā uz pārkāpumiem saistībā ar dažiem ceļu satiksmes pārkāpumiem. Ziņojuma autori norāda, ka, lai piemērotu administratīvo sodu, ir jānosaka administratīvā pārkāpuma sastāvs – priekšmets, objektīvā puse, subjekts, subjektīvā puse un jāņem vērā vispārējie administratīvo tiesību principi. Tomēr, lai noteiktu konkrētus pārkāpumus, būtu jāturpina izvērtēt iespēja grozīt pašreizējo sistēmu un sankciju piemērošanu par konkrētiem pārkāpumiem.

Likumdevēji citās salīdzinājumā iekļautās valstīs ir izstrādājuši dažādus risinājumus, lai nodrošinātu valdes un dalībnieku (akcionāru) rūpību Formālajā pārstrukturēšanā.

Pasākumi iesaistīto pušu nevēlamas rīcības novēršanai

Lielākajai daļai ieinteresēto personu var piemērot civiltiesisko un krimināltiesisko atbildību par parādu pārstrukturēšanas procedūru kavēšanu (skaidri nosakot atbildību, kas piemērojama tieši valdei un citām statūtos noteiktām struktūrām).

Jānorāda, ka Čehijas tiesību sistēmā nav noteikti automātiski naudas sodi.

Pasākumi iesaistīto pušu nevēlamas rīcības novēršanai

Pienākums sadarboties ar maksātnespējas administratoru un kreditoriem attiecas arī uz tā parādnieka darbiniekiem, kurš ar parādnieku ir darbojies vismaz 2 gadus. Šīs personas var saukt pie atbildības par nepareizas informācijas sniegšanu, ja tā ir radījusi zaudējumus kreditoriem.

Treškārt, līdztekus valdes atbildībai būtu jāpieliek lielākas pūles, lai novērstu uzņēmumu dalībnieku (akcionāru) un patiesā labuma guvēju pārkāpumus. Lielākā daļa Latvijas uzņēmumu ir MVU, dalībniekiem (akcionāriem) un patiesā labuma guvējiem ir nozīmīga loma uzņēmumu vadīšanā, savukārt atbildība ir noteikta tikai valdei. Lai izvairītos no sankcijām un atbildības par dažāda veida pārkāpumiem, ir plaši izplatīta prakse valdes locekļus aizstāt ar fiktīviem valdes locekļiem vai ļaut uzņēmumam vispār pastāvēt bez valdes.

Tas nebūtu iespējams bez uzņēmumu dalībnieku (akcionāru) vai patiesā labuma guvēju rīcības vai piekrišanas. Komerclikumu, iespējams, varētu grozīt, lai iekļautu dalībnieku (akcionāru) atbildību, ja nav iespējams uzsākt tiesvedību pret iepriekšējo parādnieka vadību. Tas dotu kreditoriem iespēju saņemt apmierinājumu arī tajos gadījumos, kad tā nav atgūstama no parādnieka valdes, un motivētu dalībniekus (akcionārus) veikt aktīvākus pasākumus un uzraudzīt savu uzņēmumu vadības darbības. Iepriekš minētajai dalībnieku (akcionāru) atbildībai nevajadzētu rasties, ja ir pierādīta valdes krāpnieciska rīcība. Soda apmēram par abiem nodarījumiem vajadzētu būt atkarīgam no kreditoriem un citām iesaistītajām pusēm nodarītā kaitējuma apmēra. Un nevajadzētu ietvert plašus represīvus pasākumus, ja netiek atzīts finansiālais kaitējums. No otras puses, šā ziņojuma autori norāda, ka korporatīvais plīvurs ir līdz šim Latvijā plaši neapskatīts jautājums, un tāpēc tam vajadzētu būt rūpīgi pieejamam un izvērtētam, lai tas nebūtu pretrunā Komerclikuma principiem.

Turklāt likumā "Par nodokļiem un nodevām" ir noteiktas papildu saistības valdes locekļiem, kurus var saukt pie personiskas atbildības par sabiedrības nodokļu parādiem (skat. likuma "Par *nodokļiem un nodevām*" *XI nodaļu*). Šā likuma grozījumi stāsies spēkā 2020. gada 1. jūlijā, un tajos paredzēta gan nodokļu maksātāju informēšana par gaidāmo pienākumu iesniegt nodokļu deklarāciju (t.sk. gada pārskatu) piecas dienas pirms noteiktā termiņa, gan automātiska naudas soda piemērošana deklarācijas neiesniegšanas gadījumā. Kopā ar jauno Administratīvās atbildības likumu stāsies spēkā jaunais Likuma par nodokļiem un nodevām 141. panta regulējums. Ja netiks ievēroti nodokļu deklarāciju iesniegšanas termiņi, naudas sodi tiks diferencēti atkarībā no pārkāpuma atkārtotības biežuma un nokavēto dienu skaita. VID joprojām izstrādā pamatnostādnes par automātiski sodāmo (nosakāmiem) nodokļu maksātāju identifikācijas kritērijiem.

Valdes locekļu papildu pienākumi izriet no tiesu prakses un vispārējiem tiesību principiem, kas ietverti Latvijas privāttiesību tiesību aktos.⁹⁸

Lai gan Valsts policija nesen ir veikusi nopietnas strukturālas reformas un tās spēju palielināšanai ir veltīti vairāk līdzekļi, politikas veidotājiem tomēr būtu jāturpina stiprināt Valsts policijas operatīvās spējas, lai vēl vairāk palielinātu šīs iestādes spēju izpildīt valdi pienākumus un novērstu krāpšanu Formālajā pārstrukturēšanā un maksātnespējas procesā.

Lai gan ir saprotams, ka valsts policijai nebūtu jānosaka nekādi ierobežojumi tiesību aktu izpildei attiecībā uz jebkuriem jautājumiem un pārkāpumiem, daudz vairāk būtu jāmudina, lai šī iestāde tā vietā pievērstos būtiskākām kriminālām apsūdzībām, un minētie pārkāpumi būtu jārisina administratīvā procesa kārtībā, Uzraugošajām personām, dalībniekiem (akcionāriem) un kreditoriem nosakot pienākumu aizsargāt kreditoru intereses.

⁹⁸ Skatīt, piemēram, Augstākās tiesas 2019. gada 12. jūlija spriedumu lietā Nr. 154/2019, Augstākās tiesas 2017. gada 30. novembra spriedumu lietā Nr. SKC - 343/2017 un Augstākās tiesas 2016. gada 7. jūlija spriedumu lietā Nr. SKC - 7/2016.

Ziņojuma autori apzinās, ka šī pieeja ir jākoordinē un jāapspriež ar skarto nozaru pārstāvjiem. Arī korporatīvais plīvurs ir ļoti sarežģīts jautājums, kas ir jāturpina pētīt. Daudzi nozares pārstāvji atbalsta turpmākas diskusijas un piekrīt, ka ir jārod risinājumi, lai risinātu problēmas praksē, tostarp diskusijas/pētījumus par valdes locekļu un uzņēmumu īpašnieku atbildības novērtēšanu.

s. Ieteikumi

- Būtu vai nu jālikvidē šķēršļi, kas kavē sekmīgi piemērot valdes locekļiem kriminālatbildību, un/vai kriminālatbildību būtu jātransformē par administratīvo atbildību, ko piemēro MKD vai VID, lai preventīvi nodrošinātu iespējami plašāku atbildības piemērošanu.
- Lai gan Valsts policija nesen ir veikusi nopietnas strukturālas reformas un tās spēju palielināšanai ir veltīti vairāk resursi, politikas veidotājiem tomēr būtu jāturpina stiprināt Valsts policijas operatīvās spējas, lai vēl vairāk veicinātu šīs iestādes piemērot atbildību valdes locekļiem un novērstu krāpšanu Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procedūrās.
- Latvijai būtu jāstiprina pienākumi, kas jau ir noteikti Latvijas tiesiskajā regulējumā, lai komercsabiedrību valdes pienācīgi ņemtu vērā (i) visu iesaistīto ieinteresēto personu, jo īpaši kreditoru, intereses; un (ii) veiktu nepieciešamos pasākumus, kas varētu palīdzēt izvairīties no maksātnespējas.

11 Pārstrukturēšanas, maksātnespējas un parādsaistību dzēšanas procedūru efektivitātes palielināšanas pasākumi

11.1 Pārstrukturēšanas, maksātnespējas un parādsaistību dzēšanas procedūrās un speciālistu uzraudzībā un atalgošanā praktizējošie speciālisti

Tā kā šā ziņojuma sadaļā “*Uzraugošās personas*” jau ir izklāstītas Uzraugošajām personām izvirzītās prasības un sniegta analīze par Latvijas tiesību aktu atbilstību Direktīvas 2019/1023 26. pantam, tad šī sadaļa tiks koncentrēta uz citiem praktizējošiem speciālistiem, ko tiesu vai administratīvā iestāde iecēlusi Formālas pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesā, t. i., Maksātnespējas procesa administratoriem.

11.1.1 Prasības Maksātnespējas procesa administratoriem

Šobrīd Latvijā Formālajā pārstrukturēšanā un maksātnespējas procesā praktizējošie speciālisti ir: 1) Maksātnespējas procesa administrators un 2) Uzraugošā persona.

Direktīvā 2019/1023 ir paredzēts, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, ka:

- praktizējošie speciālisti, kurus tiesu vai administratīvā iestāde iecēlusi saistībā ar Formālu pārstrukturēšanu vai maksātnespējas procesu (“speciālisti”), saņemtu atbilstošu apmācību un lai tiem būtu savu pienākumu izpildei nepieciešamās speciālās zināšanas;
- atbilstības nosacījumi, kā arī praktizējošo speciālistu iecelšanas, atcelšanas un atkāpšanās process būtu skaidrs, pārredzams un taisnīgs;
- ieceļot praktizējošu speciālistu konkrētā lietā, tostarp lietās ar pārrobežu elementiem, pienācīgi ņem vērā praktizējošā speciālista pieredzi un speciālās zināšanas, kā arī lietas īpatnības; un
- jebkāda interešu konflikta novēršanas labad parādniekiem un kreditoriem būtu iespēja vai nu iebilst pret praktizējošā speciālista izraudzīšanu vai iecelšanu vai pieprasīt praktizējošā speciālista aizstāšanu.

Turklāt Direktīvā 2019/1023 ir norādīts, ka praktizējošiem speciālistiem, strādājot savā profesijā, vajadzētu varētu iegūt atbilstošu apmācību, kvalifikāciju un speciālās zināšanas.⁹⁹

Maksātnespējas likuma II nodaļa nosaka prasības un ierobežojumus, kas jāizpilda, lai kļūtu par juridiskās vai fiziskās personas Maksātnespējas procesa administratoru. Šīs prasības ir: vecuma sliekšnis, otrā līmeņa augstākās profesionālās izglītības iegūšana tiesību zinātnē, dalībvalsts formālās valodas prasmes, minimālā darba pieredze, Maksātnespējas procesa administratora eksāmena nokārtošana, nevainojama reputācija.

Ministru kabinets nosaka mācību kursa minimālo saturu un apjomu, kā arī informāciju, kas iekļaujama izziņā par mācību kursu apmeklēšanu. Turklāt Maksātnespējas procesa administratoriem ir jāiziet regulāra apmācība un ik pēc diviem gadiem atkārtoti jākārt Maksātnespējas procesa administratoru eksāmens.

Maksātnespējas procesa administratora iecelšanas, atcelšanas un atkāpšanās prasības ir skaidras, pārredzamas un taisnīgas, un tās ir noteiktas Maksātnespējas likuma 17., 17.¹., 17.²., 17.³., 17.⁴. pantā un III nodaļā. Tāpēc **Latvijas tiesību akti attiecībā uz Maksātnespējas procesa administratoriem izvirzītajām prasībām atbilst Direktīvas 2019/1023 26. panta 1. punktam.**

⁹⁹ Skatīt Direktīvas 2019/1023 87. apsvērumu.

11.2 Uzņēmēju maksātnespējas procesi

Latvijā fiziskas personas var veikt saimniecisko darbību, reģistrējoties VID vienā no vairākiem nodokļu režīmiem. Ja ir izpildīti īpaši kritēriji, fiziskai personai ir jāiesniedz pieteikums individuāla komersanta statusa saņemšanai Komercreģistrā, piemēram, ja saimnieciskās darbības gada apgrozījums pārsniedz EUR 284 600,00, individuālais komersants vienlaikus saimnieciskās darbības veikšanai nodarbina vairāk nekā piecus darbiniekus vai ja individuālais komersants vēlas būt māklers vai tirdzniecības pārstāvis. Fiziska persona var arī pieteikties reģistrācijai Komercreģistrā pat, ja tā neatbilst iepriekš minētajām prasībām. Turklāt fiziska persona var veikt saimniecisko darbību kā pilnsabiedrības dalībnieks, kā arī dibinātājs vai dalībnieks (akcionārs) lauku saimniecībā vai zivsaimniecībā.

Ir svarīgi norādīt, ka fiziska persona – individuālais komersants, ir atbildīgs par visām saistībām ar visu viņa īpašumu (neierobežota atbildība) neatkarīgi no iegūtā statusa. Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 127. pantu fiziskās personas maksātnespējas process var attiekties uz jebkuru fizisku personu, kura pēdējo sešu mēnešu laikā ir bijusi Latvijas Republikas nodokļu maksātājs un kurai ir finansiālas grūtības. Tajā pašā laikā Maksātnespējas likuma 123. panta pirmajā un otrajā daļā ir noteikts, ka tiesības izmantot fiziskās personas maksātnespējas procesu ir arī fiziskajai personai, kurai kā **individuālajam komersantam, kā komplementāram personālsabiedrībā, kā arī fiziskajai personai, kas ir bijusi dibinātājs vai dalībnieks zemnieku vai zvejnieku saimniecībā un kurai ir izbeigts juridiskās personas maksātnespējas process.**

Turklāt Maksātnespējas likuma 56. pantā ir noteikts, ka juridiskās personas maksātnespējas procesu piemēro attiecībā uz juridisko personu, personālsabiedrību, individuālo komersantu, ārvalstī reģistrētu personu, kas veic pastāvīgu saimniecisko darbību Latvijā, un šajā likumā noteiktiem speciāliem subjektiem. No minēto normu kopīgas analīzes izriet, ka fiziskas personas maksātnespējas procesa subjekts nevar būt fiziska persona – komersants, kuram ir kāds no minētajiem īpašajiem juridiskajiem statusiem, kas ir juridiska fikcija, un ka šādai fiziskai personai vispirms piemēro juridiskas personas maksātnespējas procedūru.

Maksātnespējas likuma 121. panta pirmajā un otrajā daļā ir noteikts, ka gadījumos, kad juridisko personu maksātnespējas process ir pasludināts individuālam komersantam vai līgumsabiedrībai, personas, kurām ir komerciāla rakstura prasījumi pret šo fizisko personu, var izmantot savas kreditoru tiesības.

Ņemot vērā iepriekš minēto, **ir jānorāda, ka fiziskās personas un juridiskās personas maksātnespējas procesi ir divi patstāvīgi tiesību institūti ar atšķirīgu regulējumu, kuru vienlaicīga norise attiecībā uz vienu un to pašu fizisko personu nav iespējama.** Turklāt likumdevējs maksātnespējas regulācijā kā hronoloģiski prioritāru ir noteicis tieši fiziskās personas – individuālā komersanta komerciālo statusu, kamdēļ vispirms šādai personai ir jāiziet juridiskās personas maksātnespējas process, un tikai pēc tā pabeigšanas ir iespējams uzsākt fiziskās personas maksātnespējas procesu (skatīt Augstākās tiesas Civiltiesību departamenta 2016. gada 20. maija spriedumu lietā Nr.C19050715, SPC-11/2016).

Ņemot vērā to, ka tiesību akti par juridisko personu maksātnespējas procesu ir piemērojami arī individuālam komersantam, personālsabiedrībai un fiziskai personai, kas ir pilnsabiedrības dalībnieks vai dibinātājs, vai dalībnieks (akcionārs) lauku saimniecībā vai zivsaimniecībā, šādām fiziskām personām vispirms ir jāpabeidz juridiskās personas maksātnespējas process. Pēc juridiskas personas maksātnespējas procesa beigām saistības pret kreditoriem netiek dzēstas, tāpēc, ja joprojām ir palikušas saistības, uzņēmējs var uzsākt fiziskas personas maksātnespējas procesu neatkarīgi no saistību veida (profesionālie vai personiskie parādi), jo fiziskas personas maksātnespējas procesa rezultātā tiek panākta pilnīga parādsaistību dzēšana.

Divu atsevišķu maksātnespējas procesu īstenošana ir gan laikietilpīga (var būt ilgāka par trim gadiem), gan dārga (valsts nodevas ir jāmaksā par katru procesu atsevišķi), kas nozīmē, ka komersantiem ar īpašu statusu, salīdzinot ar citām personām, kas ir vienkārši komersanti bez īpaša statusa, parādu dzēšana nav tikpat pieejama. Ņemot vērā iepriekš minēto, ne visiem komersantiem ir tieša piekļuve fiziskas personas maksātnespējas procesam. **Proti, fiziskas personas tieša piekļuve maksātnespējas procesam ir tikai fiziskai personai, saimnieciskās darbības veicējam bez minētā īpašā juridiskā statusa, un fiziskai personai, kas neveic saimniecisko darbību.**

Fiziskas personas maksātnespējas process ietver bankrota procedūru un saistību dzēšanas procedūru, kas seko viena pēc otras. Maksātnespējas procesa laikā Maksātnespējas procesa administrators apkopo kreditoru prasījumus, kā arī identificē maksātnespējīgās fiziskās personas mantu un pārdod to. Ja Maksātnespējas procesa administrators ir pārdevis fiziskai personai piederošu mantu, lai vismaz daļēji segtu kreditoru prasījumus, bankrota procedūra ir pabeigta. Ja Maksātnespējas procesa administrators ir konstatējis, ka fiziskai personai nav nekāda veida mantas, arī šādā gadījumā tiek pabeigta bankrota procedūra. Ja tiek konstatēts, ka nav nekādas mantas, bankrota procedūras vidējais ilgums ir no trim līdz četriem mēnešiem. Ja ir manta, bankrota procedūras ilgums var divkāršoties (bet tas viss ir atkarīgs no mantas vērtības un tā, cik ātri to var īstenot).

Fiziskās personas bankrota procedūra un juridiskās personas maksātnespējas process būtiski neatšķiras. Vislielākā atšķirība ir tā, ka pēc juridiskās personas maksātnespējas procesa beigām uzņēmēji, kas ir fiziskas personas, netiek atbrīvoti no savām nesegtajām saistībām.

Pabeidzot fiziskas personas maksātnespējas procesa bankrota procedūru, fiziska persona sagatavo saistību dzēšanas plānu, norādot ikmēneša ienākumus un summu, kas tiks novirzīta kreditoriem proporcionāli viņu prasījumiem. Saistību dzēšanas plānā paredz, ka kreditoru prasījumu segšanai fiziska persona katru mēnesi novirza noteikt daļu savu līdzekļu (vismaz vienas trešdaļas apmērā no tās ienākumiem pēc nodokļu samaksas, bet ne mazāk kā vienas trešdaļas apmērā no vienas minimālās mēnešalgas pirms nodokļu samaksas. Maksātnespējas procesa laikā fiziskās personas pienākums ir gūt pēc iespējas lielākus ienākumus, tāpēc kopumā maksātnespējas procesa pastāvēšana nav iemesls liegumam sākt vai turpināt saimniecisko darbību, uzņēmējdarbību, amatniecisko darbību vai profesionālo darbību, ja vien maksātnespējīgā persona nav tādas profesijas pārstāvis, uz kuru attiecas īpaši ētikas noteikumi vai īpaši noteikumi par reputāciju vai kompetenci. Piemēram, maksātnespējīgas personas nevar kļūt par Maksātnespējas procesa administratoriem vai Uzraugošajām personām maksātnespējas procesa laikā un 5 (piecus) gadus pēc maksātnespējas procesa izbeigšanas. Līdzīgi noteikumi attiecas arī uz zvērīnātiem advokātiem un dažiem amatiem finanšu un apdrošināšanas nozarē. Saistību dzēšanas termiņš ir atkarīgs no kreditoru prasījumu kopsummā bankrota procedūras beigās vai no fiziskās personas ienākumiem (jo īpaši, ja kreditoru prasījumu summa ir maza, bet personas ienākumi ir lieli). Saistību dzēšanas plāna izpildes minimālais ilgums saistību dzēšanai Latvijā ir seši mēneši, bet maksimālais – trīs gadi, un tas tiek noteikts, ņemot vērā paredzamos parādnieka ienākumus saistību dzēšanas procedūrā (skatīt Maksātnespējas likuma 155.pantu, kas nosaka kritērijus minēto termiņu noteikšanai).

No visa iepriekš minētā izriet, ka Latvija ir tikai daļēji nodrošinājusi, ka uzņēmēji tiek atbrīvoti no parādsaistībām, beidzoties saistību dzēšanas termiņam, bez nepieciešamības vērsties tiesu iestādē, lai uzsāktu papildu procedūru, un ka termiņš, pēc kura visi maksātnespējīgie komersanti var tikt pilnībā atbrīvoti no parādsaistībām, nepārsniedz trīs gadus. Ņemot vērā iepriekš minēto, Direktīvas 2019/1023 21. panta pirmā daļa nav pilnībā ieviesta. Gadījumā, ja visām fiziskām personām – uzņēmējiem, būtu vienādi nosacījumi, Latvija atbilstu Direktīvas 2019/1023 21., 22., 23. un 24. panta prasībām attiecībā uz uzņēmēju maksātnespējas procesiem, tai skaitā Direktīvas 2019/1023 23. pantā noteikto atkāpju ieviešanai.

t. Ieteikumi

- Ņemot vērā to, ka vairumā gadījumu atsevišķam komersantam, personālsabiedrības komplementāram vai dibinātājam, vai dalībniekam (akcionāram) lauksaimniecībā vai zivsaimniecībā būtu jāveic divas atsevišķas maksātnespējas procedūras, lai panāktu pilnīgu parādsaistību dzēšanu, ir nepieciešams transponēt Direktīvu 2019/1023, lai varētu:
 - (i) apvienot uzņēmēju maksātnespējas lietas vienā procesā, pēc kuras viņi ir pilnībā atbrīvoti no parādsaistībām; vai
 - (ii) vismaz sinhronizēt abus maksātnespējas procesus tā, lai fizisko personu maksātnespējas procesu pēc parādnieka pieprasījuma varētu automātiski pasludināt pēc tam; un
 - (iii) nodrošināt, lai laikposms, pēc kura visiem maksātnespējīgajiem uzņēmējiem var pilnībā dzēst viņu profesionālos un personīgos parādus, nepārsniegtu trīs gadus.
- Apvienojot procesus, informācijai par fiziskas personas un juridiskas personas maksātnespējas procesu jābūt pieejamai Latvijas Maksātnespējas reģistrā.
- Apvienojot vai sinhronizējot procesus, Maksātnespējas procesa administratoram būtu jāprasa dzēst uzņēmēja īpašo statusu no komercreģistra pēc tam, kad ir pabeigta aktīvu pārdošana un citi pienākumi juridiskās personas maksātnespējas procesā.

11.3 Tiesu un administratīvās iestādes

Apmācība un specializācija

Direktīvas 2019/1023 25. pantā dalībvalstīm ir noteikts pienākums nodrošināt, ka tiesu un administratīvo iestāžu darbinieki, kuri izskata ar Formālo pārstrukturēšanu, maksātnespējas procesu un parādsaistību dzēšanu saistītās procedūras, saņemtu atbilstošu apmācību un lai viņiem būtu savu pienākumu izpildei nepieciešamās speciālās zināšanas. Šā noteikuma galvenais mērķis ir paaugstināt visu Formālajā pārstrukturēšanā iesaistīto dalībnieku vispārējo profesionalitātes līmeni. Turklāt Direktīvas 2019/1023 86. apsvērumā ir ierosināta tiesnešu specializācija, lai panāktu procedūru efektivitāti.

Intervijās konstatēts, ka tiesu iestāžu darbiniekiem un **Uzraugošajām personām finanšu un ekonomikas jomā trūkst zināšanu vai tās ir nepietiekami pārbaudītas, kas varētu atstāt ietekmi uz procedūru efektivitāti.** Lai gan tiesnešiem Latvijā tiek nodrošinātas dažādas apmācības, tās varētu būt nepietiekamas gadījumos, kad ir jāpiemēro Formālā pārstrukturēšana sarežģītās uzņēmējdarbības lietās. Saskaņā ar Tieslietu ministrijas 2020. gada 30. janvārī sniegto informāciju maksātnespējas procesus un Formālās pārstrukturēšanas lietas izskata 112 tiesneši.

Jāatzīmē arī, ka pastāv Latvijas Tiesnešu mācības centrs, kura mērķis ir nodrošināt izglītojošus pasākumus tiesnešiem un tiesu darbiniekiem. Tas tiek darīts ar mērķi stiprināt tiesiskumu un veicināt vienotu izpratni par ES tiesību aktiem. Turklāt likuma Par tiesu varu 89. panta piektajā daļā ir noteikts, ka tiesnesim ir pienākums pastāvīgi papildināt savas zināšanas visā tiesneša karjeras laikā. Tomēr likumā nav citu prasību, kas paredz, ka tiesnesim ir jābūt noteikta veida zināšanām. Praksē tiesneši parasti var izvēlēties, kādus izglītojošus pasākumus viņi vēlas apmeklēt.

Tiesneši ir pauduši bažas attiecībā uz tiesnešu apmācību. Viņi uzskata, ka bieži vien iegūtās zināšanas ir bezjēdzīgas, ja tās nav saistītas ar tiesnešu specializāciju. Praksē tie, kas apmeklē seminārus un lekcijas, gūst vērtīgu ieskatu, bet ātri aizmirst iegūtās prasmes, jo tās pēc tam netiek regulāri izmantotas praksē.

Tiesneši ir norādījuši, ka tie nevar sekot visatbilstošākajai tiesu praksei un jauninājumiem Formālās pārstrukturēšanas jomā, ja viņiem ir pastāvīgi jāuztur augsts zināšanu līmenis arī citās tiesību jomās. Tas nozīmē, ka tiesnešiem vienmēr ir jāatjauno zināšanas ikreiz, kad viņi saņem ar Formālo pārstrukturēšanu saistītu lietu.

Šobrīd Latvijā nav ieviesta tiesnešu vai komerc tiesu specializācija, tomēr Latvijas valdība jau ir veikusi būtiskas reformas attiecībā uz vienu šādu instrumentu, un likumprojekts par ekonomikas jautājumos specializētas tiesas izveidi tiek apspriests Latvijas parlamentā otrajā lasījumā ar jau izstrādātajiem un spēkā esošo 2019. gada 22. augusta Ministru kabineta rīkojumu Nr. 407 "Par konceptuālo ziņojumu "Par ekonomisko lietu tiesas izveidi".

Valsts pārvaldes pārstāvji ir norādījuši, ka, lai gan likumprojekts "Grozījumi Civilprocesa likumā" (Nr. 554/Lp13) pašlaik neparedz juridisko personu maksātnespējas procesu un Formālās pārstrukturēšanas lietu nodošanu Ekonomisko lietu tiesai, saskaņā ar Ministru kabineta 2020. gada 7. janvāra sēdes lēmumu (prot. Nr. 1, 27.§, 4. punkts) līdz 2022.gada 1. aprīlim tiks izvērtēta Ekonomisko lietu tiesas darbība, tostarp izvērtētas iespējas paplašināt Ekonomisko lietu tiesas jurisdikciju, attiecinot to uz minētajām lietām.

Kā norādīts konceptuālajā ziņojumā "Par ekonomisko lietu tiesas izveidi" (2019. gada 22. augusta Ministru kabineta rīkojums Nr. 407), kvalitatīva finanšu lietu iztiesāšana ir ievērojami apgrūtināta, ja tiesnešiem, kas tās iztiesā, nav specifisku zināšanu attiecīgajos finanšu jautājumos.

Būtisks ieguvums no jaunas specializētas tiesas izveides ir tas, ka arī tiesnešiem būtu iespējams specializēties strīdos, kas saistīti ar tiesiskuma nodrošināšanu uzņēmējdarbības vidē, bet kas līdz šim ir bijuši pakļauti vispārējai tiesu jurisdikcijai. Tas attiecas arī uz maksātnespējas procesa un Formālās pārstrukturēšanas lietām.

Ir jānorāda, ka, piemēram, ņemot vērā Formālas pārstrukturēšanas mērķi, proti, atjaunot parādnieka spēju nokārtot savas saistības, ja parādnieks ir nonācis finansiālās grūtībās vai tiek uzskatīts par tādu, kas nonācis finansiālās grūtībās, un tiesas pilnvarām apstiprināt Formālās pārstrukturēšanas pasākumus, tieši tiesneša zināšanas, analizējot, vai ir reālas iespējas pasākumus īstenot un kāda ir to ietekme uz pārsūdzības procedūras mērķi, var būt būtiskas, lai pieņemtu efektīvu un kvalitatīvu lēmumu.

Tāpat intervijā tiesneši informēja, ka Latgales priekšpilsētas tiesā gadā ir aptuveni 25 lietas, bet visā Latvijā – aptuveni 100 - 125 lietas. Tādējādi tiesneši rosināja nodot Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa lietas specializētai tiesai. Šādas tiesas izveide, pēc tiesnešu domām, varētu uzlabot Formālās pārstrukturēšanas vispārējo kvalitāti un efektivitāti.

Citās valstīs, proti, Francijā un Spānijā, ir specializēti komerc tiesneši un tiesas, kas lemj par pārstrukturēšanas lietām. Šie tiesneši praksē izprot uzņēmējdarbību un aplūko lietu no parādnieka dzīvotspējas viedokļa, un bieži vien viņiem ir kompetence ekonomikas un finanšu jautājumos. Francijā komerc tiesneši faktiski nav juristi, bet gan "uzņēmēju tiesneši".

Valstīs, kurās ir izveidotas specializētas komerc tiesas, vispārpieņemta prakse ir tāda, ka šīs tiesas izskata arī lietas, kas saistītas ar maksātnespējas procesa jautājumiem. Piemēram, Horvātijā komerc tiesas ir hierarhiskas un tiek organizētas divās instancēs. Komerc tiesas cita starpā izskata arī ar maksātnespēju procesu saistītas lietas.

Īrijai ir atsevišķas tiesas maza apmēra prasībām (prasības līdz EUR 2 000 apmērā), kā arī atsevišķa komerc tiesa. Attiecībā uz lietas būtību attiecīgā tiesa darbojas kā specializēta Augstākās tiesas struktūra, kas var bez kavēšanās izskatīt lietas. Tūlītēja lietu izskatīšana notiek, izmantojot īpašas procedūras, kas paātrina šīs tiesas piekritībā esošo lietu virzību. Šī tiesa izskata lietas, kas saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir klasificētas kā "komerc lietas", piemēram: strīdi, kas izriet no komerc tiesībām, strīdi, kas izriet no maksātnespējas tiesībām, utt.

Portugālē ir izveidotas specializētās komercietišas (*Tribunais de Comércio*), lai izskatītu maksātnespējas lietas, ja parādnieks ir juridiska persona vai fiziskas personas aktīvi, kas saistīti ar maksātnespēju, ietver uzņēmumu.

Tomēr Latvijā ir arī kritiski vērtējumi par plānu izveidot ekonomisko lietu tiesu. Ir ticis norādīts uz iespējamiem korupcijas riskiem, savukārt tiesu kopienas locekļi joprojām ir skeptiski, ka ekonomisko lietu tiesas izveide atrisinās aktuālos jautājumus, kas skar Latvijas tiesu sistēmu.

Tomēr ekonomisku lietu tiesa varētu būt noderīga dažu šajā ziņojumā minēto problēmu risināšanā, ja tā izskatītu arī lietas saistībā ar Formālo pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesu. Tā kā tiesu specializācijas palielināšana arī potenciāli paātrinātu Formālo pārstrukturēšanu, ekonomiskās tiesas izveide varētu uzlabot Formālās pārstrukturēšanas galvenos darbības rādītājus un tādēļ būtu ieteicama šā ziņojuma kontekstā, lai īstenotu Direktīvas 2019/1023 mērķus, izveidojot specializētu tiesu, kā tas ir paredzēts Direktīvas 2019/1023 preambulas 86. apsvērumā.

Paātrinātas procedūras

25. panta b) punkts, kurā noteikts dalībvalstu pienākums nodrošināt, ka Formālās pārstrukturēšanas, maksātnespējas procesa un parādsaistību dzēšanas procedūras tiek veiktas efektīvi, lai tās noritētu ātri. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 241.¹ panta pirmo daļu un Civilprocesa likuma 341.⁶ panta otro daļu Formālajā pārstrukturēšanā notiek paātrināta tiesvedība. Tādējādi Latvijas tiesību sistēma atbilst 25. panta b) apakšpunkta noteikumiem.

u. Ieteikumi

- Tiesnešiem pašreizējās tiesu sistēmas ietvaros būtu jāturpina specializēties un jākoncentrējas uz tiesu ekspertu zināšanu palielināšanu, lai spētu risināt aizvien sarežģītākas Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa lietas.
- Ņemot vērā priekšlikumu par specializētas ekonomisko lietu tiesas izveidi Latvijā, ieteicams apspriest iespēju šīs tiesas piekritībā iekļaut Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa lietas.

11.4 Praktizējošo speciālistu uzraudzība un atalgojums

Direktīvas 2019/1023 27. pantā dalībvalstīm ir noteikts pienākums ieviest atbilstošus pārraudzības un reglamentējošus mehānismus, lai nodrošinātu praktizējošo speciālistu darba efektīvu uzraudzību nolūkā nodrošināt, ka viņu pakalpojumi tiek sniegti efektīvi un kvalitatīvi un ka attiecībā uz iesaistītajām pusēm tie tiek sniegti objektīvi un neatkarīgi. Šajos mehānismos ir jāiekļauj arī pasākumi to praktizējošo speciālistu atbildībai, kuri nav pildījuši savus pienākumus. Turklāt Direktīvā 2019/1023 dalībvalstīm ir noteikts pienākums izstrādāt efektīvas procedūras un noteikumus praktizējošu speciālistu atalgojumam.

Latvija ir pieņēmusi vairākus Noteikumus (Noteikumi Nr. 246 "*Kārtība, kādā maksātnespējas procesa administratori un tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošās personas kārtā lietvedību*", Noteikumi Nr. 233 "*Maksātnespējas procesa administratoru un tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošo personu disciplinārlietu noteikumi*" un noteikti Maksātnespējas likuma panti, kas piemērojami saskaņā ar minētajiem noteikumiem). Šie Noteikumi reglamentē uzraudzību, atalgojumu un praktizējošu speciālistu atbildību. Turklāt Maksātnespējas likuma 12. panta 3. punktā ir noteikta prasība, lai Uzraugošā persona būtu objektīva un tai nebūtu interešu konflikta. Visa informācija par iestādēm vai struktūrām, kas uzrauga Uzraugošās personas, ir publiski pieejama MKD tīmekļa vietnē: http://mkd.gov.lv/lv/link_part_166/. **Tādējādi Latvijas tiesību sistēma atbilst Direktīvas 2019/1023 27. panta 1. punkta un 27. panta 2. punkta noteikumiem.**

Direktīvas 2019/1023 27. panta 3. punktā dalībvalstis tiek mudinātas izstrādāt rīcības kodeksus, kas piemērojami Uzraugošās personas profesijai. Latvijā no šā brīža ir izstrādāts rīcības kodekss, kas ir piemērojams gan Maksātnespējas procesa administratoriem, gan Uzraugošajām personām, tomēr ir skaidrs, ka kodeksa pašreizējā redakcija ir jāgroza, lai tā atbilstu jaunajai ierosinātajai lomai un Uzraugošo personu darba specifikai. Lai uzlabotu Uzraugošo personu profesionālo kopienas ar skaidrām un praktiski piemērojamām profesionālās uzvedības pamatnostādnēm, būtu jāgroza spēkā esošais rīcības kodekss. Grozītajam rīcības kodeksam būtu (i) vēl vairāk jāveicina Uzraugošās personas pienākumu veikšanai nepieciešamo prasmju attīstība; (ii) jāapraksta Uzraugošās personas mērķis un uzraudzības sasniedzamie mērķi; un (iii) jānosaka fundamentālus ekonomikas principus, pēc kuriem Uzraugošajām personām būtu jāvadās, pārraugot Formālo pārstrukturēšanu.

Direktīvas 2019/1023 27. panta 4. punktā dalībvalstīm ir noteikts pienākums nodrošināt, ka praktizējošo speciālistu atalgojumu reglamentē noteikumi, kas atbilst efektīvas procedūras atrisināšanas mērķim. Dalībvalstīm arī jānodrošina, ka ir ieviestas atbilstošas procedūras, lai atrisinātu jebkādas strīdus par atlīdzību.

Jāatzīmē, ka Uzraugošās personas atalgojums nav noteikts vai stingri regulēts Latvijas tiesību aktos. Parasti tā ir pušu savstarpēja vienošanās, un līdz ar to Latvijas likumā attiecībā uz to nav noteiktas nekādas prasības. Saskaņā ar Maksātnespējas likumu kreditori rakstiski vienojas ar Uzraugošo personu par atlīdzības apmēru un izmaksu segšanas kārtību. Ja netiek panākta vienošanās, Uzraugošās personas atalgojumu sedz kreditori, kuri atbalstīja Pārstrukturēšanas plānu. Turklāt saskaņā ar Maksātnespējas likuma 40. panta 12. punkta f) apakšpunktu atlīdzības summa ir obligāti jānorāda Pārstrukturēšanas plānā.

Saskaņā ar jauno ierosināto pieeju Maksātnespējas likums būtu jāgroza, iekļaujot tajā noteikumus, ka parādnieks ir tas, kurš maksā Uzraugošajai personai, ja vien kreditori nepieprasa Uzraugošās personas iecelšanu. Tomēr saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 5. panta 3. punkta c) apakšpunktu gadījumos, kad Uzraugošo personu pieprasa kreditori, Uzraugošās personas izmaksas būtu jāsedz kreditoriem. Maksātnespējas likumā nav iekļautas piemērojamās procedūras par atlīdzības strīdu izšķiršanu.

Nozares pārstāvji norādīja, ka regulējuma vājums attiecas uz tiem kreditoriem, kuriem nav īpašu izredžu atgūt savu parādu, bet kuri tomēr rada papildu izmaksas. Šajā sakarā ir ierosināts priekšlikums, ka Uzraugošā persona saņem atlīdzību no valsts, tomēr pastāv neskaidrības attiecībā uz Uzraugošās personas pakļautību un pārskatatbildību (jo valsts galvenās intereses ir saglabāt uzņēmumus un darbvietas), kā arī kreditoru interešu trūkums, jo viņi nemaksā atlīdzību. Dažas ieinteresētās personas ir atteikušās no šāda priekšlikuma vai atzinušas izpratnes un spēju trūkumu.

Turklāt strīdus par atalgojumu praksē risina saskaņā ar līgumā noteikto procedūru, kas, visticamāk, ir laikietilpīgs process. Jāatzīmē, ka Latvijas tiesību aktos ir noteiktas piemērojamās procedūras strīdu izšķiršanai attiecībā uz Maksātnespējas procesa administratoru atlīdzību, bet nav šādu noteikumu par Uzraugošās personas atlīdzību. Praksē šādi strīdi tiek izšķirti saskaņā ar līgumā noteikto procedūru. Tā kā attiecībā uz atlīdzības mehānismu netika konstatētas būtiskas problēmas, tiek ierosināts neīstenot vai stingri negrozīt tiesību aktus par atlīdzību, jo atlīdzībai vajadzētu būt balstītai uz pušu savstarpējas vienošanās elementiem. Maksātnespējas regulējumā varētu paredzēt principus un pamatnostādnes, ļaujot pusēm lemt par Uzraugošās personas atlīdzību. Piemēram, norādot, ka atlīdzība varētu būt proporcionāla parāda lielumam, aktīvu līmenim un/vai uzņēmuma lielumam. **Līdz ar to Latvijas tiesību akti daļēji atbilst Direktīvas 2019/1023 17. panta 4. punktam, tādēļ būtu jāievieš izmaiņas likumā par skaidrām pamatnostādnēm attiecībā uz atlīdzību un strīdu izšķiršanu.**

v. Ieteikumi

- Lai uzlabotu Formālās pārstrukturēšanas kvalitāti un tēlu un nodrošinātu pienācīgus noteikumus, kas reglamentē Uzraugošo personu atalgojumu, kā noteikts Direktīvā 2019/1023, būtu jāievieš sekundārie tiesību akti vai vadlīnijas, lai pilnīgāk reglamentētu Uzraugošo personu atalgojumu un ieviestu strīdu izšķiršanas mehānismus attiecībā uz Uzraugošās personas atalgojuma strīdiem.
- Maksātnespējas procesa administratoru un Uzraugošo personu profesionālās ētikas kodekss būtu jāaktualizē saskaņā ar Direktīvā 2019/1023 noteikto un tajā būtu jānorāda (i) Uzraugošās personas darbības nolūks un sasniedzamie mērķi; (ii) jānosaka fundamentālus ekonomikas principus, kurus ir jāievēro Uzraugošajām personām, pārtraucot Formālo pārstrukturēšanu, un (iii) jāveicina turpmāka to prasmju attīstība, kas nepieciešamas Uzraugošās personas pienākumu izpildei.

11.5 Elektronisko saziņas līdzekļu izmantošana

Saskaņā ar Direktīvas 2019/1023 28. pantu dalībvalstīm ir jānodrošina, ka Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa laikā visām iesaistītajām personām vajadzētu būt iespējai izmantot elektroniskos saziņas līdzekļus (arī pārrobežu situācijās) vismaz šādos posmos: (i) prasījumu iesniegšana; (ii) Pārstrukturēšanas plānu un atmaksas plānu iesniegšana; (iii) kreditoru informēšana (ja kreditori ir devuši piekrišanu paziņojumu saņemšanai elektroniski); un (iv) apstrīdēšanu un pārsūdzību iesniegšanu.

Direktīvas 2019/1023 preambulas 90. apsvērumā ir precizēts, ka šīs imperatīvās normas mērķis ir (i) samazināt procedūru ilgumu; (ii) veicināt kreditoru efektīvāku līdzdalību; un (iii) nodrošināt kreditoriem līdzīgus nosacījumus.

Direktīvas 2019/1023 preambulas 91. apsvērumā ir paredzēta dalībvalstu rīcības brīvība elektronisko saziņas līdzekļu izmantošanas iespēju atvieglošanā. Dalībvalstis var izveidot obligātas elektroniskas dokumentu iesniegšanas un izsniegšanas sistēmas un izvēlēties elektronisko sakaru līdzekļus un veidu, kā tiek nodrošināta šādas pārraidītās informācijas drošība.

Saskaņā ar Maksātnespējas likumu Uzraugošajām personām un Maksātnespējas procesa administratoriem ir jānodrošina, ka tie ir sasniedzami pa e-pastu (skat. Maksātnespējas likuma 12.⁵ pantu), maksātnespējas reģistrā ir visu Maksātnespējas procesa administratoru e-pasta adreses (skat. Maksātnespējas likuma 18. pantu), Maksātnespējas procesa administratoriem piecu dienu laikā ir jāinformē MKD, ja viņu e-pasta adrese mainās (skat. Maksātnespējas likuma 26. pantu). Turklāt katrā maksātnespējas reģistrā iekļautajā Formālās pārstrukturēšanas gadījumā ir norādīta attiecīgā Uzraugošās personas e-pasta adrese (skat. Maksātnespējas likuma 36. pantu), un Pārstrukturēšanas plānā ir arī potenciālā Uzraugošās personas e-pasta adrese (skat. Maksātnespējas likuma 40. panta 4. punktu). Arī citi tiesību aktu noteikumi norāda uz elektronisko sakaru līdzekļu aktīvu izmantošanu Uzraugošo personu un Maksātnespējas procesa administratoru pienākumu izpildē.

MKD pārvalda elektronisko maksātnespējas uzskaites sistēmu, ko izmanto vairākiem mērķiem, kā noteikts Maksātnespējas likuma 12.¹. pantā: elektroniskajā maksātnespējas uzskaites sistēmā cita starpā ir informācija par personām, kas iesaistītas Formālajā pārstrukturēšanā un maksātnespējas procesā, informācija par katras Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa lietas statusu, kā arī par to, vai ir konstatēti Uzraugošo personu un Maksātnespējas procesa administratoru pārkāpumi. Maksātnespējas procesa administratori tiek atlasīti no sistēmas saraksta (skatīt Maksātnespējas likuma 19. pantu). Minētās elektroniskās maksātnespējas uzskaites sistēmas publicitāte ir ierobežota.

Pašreizējā procesuālā sistēma nodrošina, ka ieinteresētās personas Formālajā pārstrukturēšanā un maksātnespējas procesā var veikt nepieciešamās procesuālās darbības, pilnībā izmantojot elektroniskos saziņas līdzekļus. Saraksti ar tiesu, t. i., visu attiecīgo dokumentu iesniegšanu tiesai un dokumentu saņemšanu no tiesas, var veikt elektroniski, ja persona tam piekrīt (skatīt Civilprocesa likuma 56. pantu).

Tas nozīmē, ka arī sarakste ar tiesu Formālajā pārstrukturēšanā un maksātnespējas procesā var notikt, izmantojot elektroniskos saziņas līdzekļus, piemēram, parādnieki var iesniegt tiesā Pārstrukturēšanas plānus, izmantojot elektronisko parakstu un e-pastu. Pārsūdzības, iesniegumus, sūdzības un lūgumus tiesā var iesniegt elektroniski, ja persona izvēlas to darīt un var arī izvēlēties saņemt dokumentus no tiesas, izmantojot elektroniskos saziņas līdzekļus. Praksē elektroniskās saziņas līdzekļi tiek plaši izmantoti.

Attiecībā uz Uzraugošo personu – kreditoru saziņu puses var izmantot arī elektroniskos saziņas līdzekļus. Piemēram, kreditori var iesniegt savas prasības Uzraugošajai personai un Maksātnespējas procesa administratoram, izmantojot e-pastu un drošus elektroniskos parakstus.

Tādējādi var secināt, ka Latvijas tiesību sistēma atbilst Direktīvas 2019/1023 prasībām attiecībā uz elektronisko saziņas līdzekļu izmantošanu.

12 Uzraudzības procedūras un datu vākšana

Direktīvas 2019/1023 29. pantā noteikts, ka dalībvalstīm jāvāc un jāapkopo dati, kas attiecas uz Formālo pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesu, lai nākotnē šos datus iesniegtu EK.

Direktīvā 2019/1023 dalībvalstīm ir noteikts pienākums vākt dažāda veida datus un valsts iestāžu pašreizējie centieni daļēji atbilst 29. panta obligātajiem un fakultatīvajiem noteikumiem (skatīt 6. tabulu).

29. pantā ir iekļautas prasības dalībvalstīm vākt datus, t. i. ievērojot obligātus noteikumus, un dati, kurus dalībvalstis var izvēlēties vākt, t. i., fakultatīvi noteikumi.

6. tabula Pārskats par pašreiz Latvijā apkopotajiem datiem salīdzinājumā ar Direktīvā 2019/1023 izvirzītajām datu vākšanas prasībām.

Dati, kas jāvāc un jāapkopo saskaņā ar Direktīvu 2019/1023	Obligāti /fakultatīvi	Latvijā pašlaik apkopotie dati
To procedūru skaits, kas ir uzsāktas un piemērotas. Obligāta vākšana. Būtu jāiedala pēc kritērijiem.	Obligāti	Katrs pieteikums un iesniegums tiesā tiek reģistrēts tiesu iekšējās informatīvās sistēmās. Turklāt pastāv publiskas tīmekļa platformas, kurās ir pieejami tiesu spriedumi un informācija par dažādām procedūrām, lai gan tās ir anonimizētas, tostarp visi pieteikumi un procedūras saistībā ar Formālo pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesu. Elektroniskajā maksātnespējas uzskaites sistēmā (turpmāk – EMUS) ir iekļauta informācija par uzsāktajām un izpildītajām Formālajām pārstrukturēšanām, kā arī informācija par veiktajiem maksātnespējas procesiem. Maksātnespējas procesa progresu varētu sīkāk iedalīt pēc parādnieku veidiem, ja to skata kopsakarā ar Komercreģistru.
Vidējais procedūru ilgums no pieteikuma iesniegšanas brīža. Obligāta vākšana. Būtu jāiedala pēc kritērijiem.	Obligāti	Šobrīd informācija ir pieejama par brīdi, kad procedūra tiek uzsākta, kam pievienots arī lēmums par procedūras beigšanu. Tomēr ir apšaubāmi, vai attiecīgie dati ir pieejami lasāmā un pieejamā veidā vai tā vietā tie joprojām ir jāapkopo no lielāka datu kopuma, kas ietverts atsevišķos lēmumos. Šajā gadījumā EMUS būtu nepieciešams papildināt ar informāciju par katras procedūras ilgumu, lai tas būtu skaidri zināms.
Formālo pārstrukturēšanu skaits, iedalot pēc iznākuma veida. Obligāta vākšana. Būtu jāiedala pēc kritērijiem.	Obligāti	Skatīt komentārus par iepriekšējām datu kopām. Arī šeit datus var iegūt no EMUS.
Formālas pārstrukturēšanas pieteikumu skaits.	Obligāti	Skatīt komentārus par iepriekšējām datu kopām. Arī šeit datus var iegūt no EMUS.
Katra procedūras veida vidējās izmaksas.	Neobligāta vākšana	Dati par Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa izmaksām ir pieejami, ciktāl tos ir jāatklāj saskaņā ar Civilprocesa likumu. Piemēram, var iegūt datus par izmaksām, kas saistītas ar tiesā iesniegtajiem pieteikumiem. Netiek vākti dati par citām izmaksām, kas saistītas ar Formālo pārstrukturēšanu, t. i., Pārstrukturēšanas plāna izstrādes izmaksām, juridiskās pārstāvības izmaksām utt.
Vidēji atgūtā prasījumu proporcija (likme) katram kreditoru veidam.	Neobligāta vākšana	Šāda informācija nav iekļauta pašreizējos informācijas avotos.

To uzņēmēju skaits, kuri atsāk uzņēmējdarbību pēc Formālas pārstrukturēšanas vai maksātnespējas procesa pabeigšanas.	Neobligāta vākšana	Skatīt komentārus par iepriekšējām datu kopām. Arī šeit datus var iegūt no EMUS, skatot tos kopsakarā ar Komercreģistra datiem, ja Komercreģistra datu saglabāšanas politika ļautu tos saglabāt.
--	--------------------	--

Zaudēto darba vietu skaits saistībā ar Formālo pārstrukturēšanu un maksātnespējas procesu.	Neobligāta vākšana	Šāda informācija nav iekļauta pašreizējos informācijas avotos.
--	--------------------	--

Kopumā var secināt, ka Latvijas valsts institūciju pašreizējie centieni informācijas vākšanā atbilst Direktīvas 2019/1023 obligātajām prasībām. Daļēji informācija no elektroniskās maksātnespējas uzskaites sistēmas ir publiski pieejama tiešsaistē.¹⁰⁰ Tajā pašā laikā apkopotie dati par Formālo pārstrukturēšanu ir sadrumstaloti un nav izmantojami pietiekamai procesa analīzei. Turklāt tie dati, kuru vākšanas mērķis saskaņā ar Direktīvu 2019/1023 ir atspoguļot Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa reglamentējošo tiesību aktu efektivitāti, tiek vākti arī Latvijā, tomēr, ja šādu informāciju pieprasītu, piemēram, EK, tad vērtējot šādu datu izmantojamību, redzams, ka datu apkopošana nav sistemātiska un strukturēta.

w. Ieteikumi

- Lai uzraudzītu procedūru efektivitāti, Latvijas valsts iestādēm būtu jāpaplašina pašreiz par Formālās pārstrukturēšanas un maksātnespējas procesa jautājumiem apkopoto datu apjoms un sistemātiski jāstrukturē un jāpublicē šādi dati, tostarp dati par procedūru ilgumu, izmaksām un kreditoru līdzekļu atgūšanas apmēru.

¹⁰⁰ Skatīt sīkāku informāciju par Maksātnespējas reģistru. Pieejams: <https://maksatnespeja.ur.gov.lv/insolvency/search/lv>. [Skatīts 2020. gada 12. decembrī].